EMIL CIORAN

CARTEA AMĂGIRILOR

EMIL CIORAN

CARTEA AMĂGIRILOR

Emil Cioran s-a născut la 8 aprilie 1911, la Răşinari, unde tatăl său era preot. A făcut studiile liceale în Sibiu la Liceul Gheorghe Lazăr, apoi a urmat cursurile Facultăţii de Filozofie şi Litere din Bucureşti (1928-1932), încheiate cu o teză despre H. Bergson. După o bursă de studii în Germania (1933-1935), a fost, vreme de un an (1936-1937), profesor de filozofie la un liceu din Braşov. Din 1937, an când obţine o bursă a statului francez pentru doctorat (care-i va fi prelungită în 1938), se stabileşte la Paris.

În România, a colaborat la „Gândirea”, „Vremea”, „Floarea de foc”, „Calendarul”.„Revista de filosofie”, „Convorbiri literare” ş.a.

Din 1947 începe să scrie în limba franceză.

A publicat cinci cărţi în ţară şi mai bine de zece în Franţa, toate la „Gallimard”. Cartea de debut a obţinut premiul Comitetului pentru premierea scriitorilor tineri needitaţi (1934) Pentru *Manual de descompunere* (1949) obţine, în 1950, Premiul „Rivarol”.

Scrieri : *Pe culmile disperării* (Bucureşti, 1934) ; *Cartea amăgirilor* (Bucureşti, 1936) ; *Schimbarea la faţă a României* (Bucureşti 1936 ; 1941) ; *Lacrimi şi sfinţi* (Bucureşti, 1937) ; *Amurgul gândurilor* (Sibiu, 1940) ; *Îndreptar pătimaş* (1940-1945. inedită) : *Précis de décomposition* (Paris, 1949) ; *Syllogismes de l’amertume* (Paris, 1952) ; *La Tentation d’exister* (Paris. 1956) ; *Histoire et utopie* (Paris, 1960) ; *La Chute dans le temps* (Paris. 1964) ; *Le Mauvais démiurge* (Paris, 1969) ; *De l'inconvenient d' être né* (Paris 1973) : *Écartelement* (Paris, 1979) ; *Exercices d’admiration* (Paris, 1985) ; *Aveux et anathèmes* (Paris 1987).

Prezenta ediţie reproduce textul apărut în 1936, în Editura „Cugetarea”, Bucureşti.

Transcrierea textului s-a făcut conform normelor actuale ale ortografiei, corectându-se tacit uncie greşeli de tipar, respectându-se însă formele de limbă şi lexic caracteristice stilului autorului.

EMIL CIORAN

CARTEA AMĂGIRILOR

HUMANITAS
BUCUREŞTI, 1991

Redactor : ANTOANETA IORDACHE
Coperta : DONE STAN

ISBN 973-28-0198-0

I

EXTAZ MUZICAL. Simt cum îmi pierd materia, cum cad rezistenţele fizice şi cum mă topesc armoniile şi ascensiunile unor melodii interioare. O senzaţie difuză, un sentiment inefabil mă reduc la o sumă nedeterminată de vibraţii, de rezonanţe intime şi de sonorităţi învăluitoare.

Tot ce am crezut în mine individuat, izolat într-o singurătate materială, fixat într-o consistenţă fizică şi determinat într-o structură rigidă, pare a se fi rezolvat într-un ritm de o seducătoare fascinaţie şi de o fluiditate insesizabilă. Cum aş putea prin cuvinte să descriu cum cresc melodiile, cum vibrează tot corpul, integrat într-o universalitate de vibraţii, evoluând în sinuozităţi atrăgătoare, cu farmec de irealitate aeriană? Am pierdut în momentele de muzicalizare interioară atracţia înspre materialităţi grele, am pierdut substanţa minerală, acea împietrire care mă lega de o fatalitate cosmică, pentru a mă avânta în spaţiul cu miraje, fără a avea conştiinţa iluziei lor, şi cu visuri, fără să mă doară irealitatea lor. Şi nimeni nu va înţelege vraja irezistibilă a melodiilor interioare, nimeni nu va simţi exaltarea şi beatitudinea, dacă nu se va bucura de această irealitate, dacă nu va iubi visul mai mult decât o evidenţă. Starea muzicală nu este o iluzie, fiindcă nici o iluzie nu poate da o certitudine de o aşa amploare, şi nici o senzaţie organică – de absolut, de trăire incomparabilă, semnificativă prin sine şi expresivă în esenţa sa. În aceste clipe când răsuni în spaţiu şi când spaţiul răsună în tine, în aceste momente de torent sonor, de posesie integrală a lumii, nu pot să mă întreb decât pentru ce întreagă această lume nu sunt eu? Nimeni n-a încercat cu intensitate, cu o nebună şi cu o incomparabilă intensitate, sentimentul muzical al existenţei, dacă n-a avut dorinţa acestei absolute exclusivităţi, dacă n-a fost de un iremediabil imperialism metafizic, când ar dori spargerea oricăror graniţe care separă lumea de eu. Starea muzicală asociază, în individ, egoismul absolut cu cea mai înaltă generozitate. Vrei să fii numai tu, dar nu pentru un orgoliu meschin, ci pentru o voinţă supremă de unitate, pentru spargerea barierelor individuaţiei, nu în sensul de dispariţie a

individului, ci de dispariţie a condiţiilor limitative impuse de existenţa acestei lumi. Cine n-a avut senzaţia dispariţiei lumii, ca realitate limitativă, obiectivă şi detaşată, cine n-a avut senzaţia unei absorbiri a acestei lumi în elanurile lui muzicale, trepidaţia şi vibraţia lui, acela nu va înţelege niciodată semnificaţia acelei trăiri în care totul se reduce la o universalitate sonoră, continuă, ascensională, cu evoluţii spre înălţimi, într-un haos plăcut. Şi ce este starea muzicală decât un haos plăcut, ale cărui ameţeli sunt beatitudini şi ale cărui ondulaţii sunt încântări?

Vreau să trăiesc numai pentru aceste clipe când simt toată existenţa o melodie, când toate rănile fiinţei mele, toate însângerările lăuntrice, toate lacrimile nevărsate şi toate presimţirile de fericire pe care le-am avut sub ceruri de vară, cu eternităţi de azur, s-au adunat şi s-au topit convergenţă de sunete, într-un avânt melodios şi caldă şi sonoră comuniune universală.

Mă încântă şi mă omoară de bucurie misterul muzical care zace în mine, care îşi aruncă reflexe în ondulaţiile melodioase, care mă destramă şi îmi reduce substanţa la ritm pur. Am pierdut substanţialitatea, acel ireductibil care-mi dădea proeminenţă şi contur, care mă făcea să mă cutremur în faţa lumii, simţindu-mă abandonat şi părăsit, într-o singurătate de moarte, şi am ajuns la o dulce şi ritmică imaterialitate, când n-are nici un rost să-mi mai caut eul, fiindcă melodizarea mea, convertirea în melodie, în ritm pur m-a scos din relativităţile obişnuite ale vieţii.

Voinţa mea cea mare, voinţa mea persistentă, intimă, consumatoare şi epuizantă, ar fi să nu mă reîntorc niciodată din stările muzicale, să trăiesc exaltat, vrăjit şi înnebunit beţie de melodii, într-o ebrietate de sonorităţi divine, să fiu eu însumi o muzică de sfere, o explozie de vibraţii, un cântec cosmic, o înălţare spirale de rezonanţe. Cântecele tristeţii încetează a mai fi dureroase în această beţie şi lacrimile devin arzătoare ca în momentul supremelor revelaţii mistice. Cum de pot uita lacrimile interne ale acestor beatitudini? Ar trebui să mor, pentru a nu mai reveni niciodată la alte stări. În oceanul meu lăuntric picură tot atâtea lacrimi câte vibraţii mi-au imaterializat fiinţa. Dacă aş muri acum, aş fi omul cel mai fericit. Am suferit prea mult pentru a nu avea unele fericiri insuportabile. Şi

fericirea mea este atât de cutremurată, atât de năpădită de văpăi, străbătută de vârtejuri, de seninătăţi, de transparenţe şi de deznădejdi, încât, adunate toate în avânturi melodice, mă încântă într-o beatitudine de o bestială intensitate şi de o demonică unicitate. Nu poţi trăi până în rădăcini sentimentul muzical al existenţei, dacă nu poţi suporta acest tremur inexprimabil, de o ciudată adâncime, nervos, încordat şi paroxist. Să tremuri până acolo, până unde totul devine extaz. Şi acea stare nu e muzicală dacă nu e extatică.

Extazul muzical este o revenire la identitate, la originar, la rădăcinile primare ale existenţei. În el rămâne numai ritmul pur al existenţei, curentul imanent şi organic al vieţii. *Aud* viaţa. De aici încep toate revelaţiile.

Numai în muzică şi în iubire există bucuria de a muri, străfulgerarea de voluptate când simţi că mori deoarece nu mai poţi suporta vibraţiile interne. Şi te bucură gândul unei morţi subite, care te-ar scuti să mai supravieţuieşti acelor momente. Bucuria de a muri, care n-are nici o legătură cu ideea şi conştiinţa obsedantă a morţii, se naşte în marile experienţe de unicitate, când simţi perfect cum acea stare nu se va mai reîntoarce niciodată. În muzică şi-n iubire sunt numai senzaţii unice; cu toată fiinţa îţi dai seama că ele nu se vor mai putea reîntoarce şi regreţi din tot sufletul viaţa de fiecare zi la care vei reveni după ele. Ce voluptate admirabilă este aceea care se naşte la gândul că ai putea muri în asemenea clipe, că *prin acest fapt n-ai pierdut clipa.* Căci este o pierdere infinit mai mare, în reîntoarcerea la existenţa zilnică după asemenea clipe, decât stingerea definitivă. Regretul de a nu muri în culmile stării muzicale şi ale celei erotice ne învaţă cât avem de pierdut *trăind*. În momentul în care am concepe reversibilitatea stării muzicale şi erotice, când ne-am pătrunde organic de ideea unei posibilităţi de retrăire şi când unicitatea ne-ar părea o simplă iluzie, n-am mai putea vorbi de bucuria de a muri, ci am reveni la sentimentul imanenţei morţii în viaţă, care nu face din aceasta decât un drum spre moarte. Ar trebui să cultivăm stările unice, stările pe care nu le mai putem concepe şi simţi ca reversibile, pentru a ne găsi o moarte în voluptăţi.

Muzica şi iubirea nu pot învinge moartea, fiindcă este, în esenţa lor, tendinţa de apropiere de moarte, cu cât câştigă în

intensitate. Ele pot fi considerate ca arme împotriva morţii numai în fazele minore. O muzică liniştită şi o iubire calmă constituie mijloace de luptă împotriva ei. Nu există o înrudire între iubire şi moarte, precum nu există nici o înrudire între muzică şi moarte, ci relaţia între ele se stabileşte printr-un *salt*; care poate să fie numai o *impresie*, dar care, interior, nu are mai puţin semnificaţia unui salt. Saltul erotic şi saltul muzical în moarte! întâiul te aruncă din cauza unei plenitudini insuportabile, iar al doilea din cauza unor vibraţii totale, ce sfarmă rezistenţele individuaţiei. Faptul că s-au găsit oameni care să se sinucidă din cauza imposibilităţii de a mai suporta nebuniile iubirii reabilitează genul uman, precum îl reabilitează nebuniile pe care le încearcă omul în trăirea muzicală. Este un criminal acel ce nu înţelege şi nu simte muzica, întocmai ca acel ce nu simte că ar putea face crime în astfel de momente.

Toate stările n-au valoare şi nu exprimă o adâncime extraordinară decât întrucât duc la regretul de a nu muri. Sentimentul cel mai profund de viaţă l-ar atinge acela care, în fiecare moment, ar simţi cum moare din cauza stărilor lui. Deşi pentru toţi moartea începe deodată cu viaţa, nu toţi au sentimentul că mor în fiecare clipă.

Să realizezi încontinuu un salt muzical şi un salt erotic în moarte! Sau acest salt să derive din singurătatea ta, care să fie singurătatea fiinţei, singurătatea ultimă. Cum de mai pot exista *alte* singurătăţi decât aceste singurătăţi, şi cum de mai pot exista alte tristeţi decât aceste tristeţi? Ce-ar fi bucuriile mele fără tristeţile mele şi ce-ar fi lacrimile mele fără tristeţile şi fără bucuriile mele? Şi cântul meu, ce-ar fi fără prăpăstiile mele şi misiunea mea, fără deznădejdea mea?

Blestemată fie clipa în care viaţa a început să ia o formă şi să se individueze; căci de atunci a început singurătatea fiinţei şi durerea de a fi numai tu, de a fi părăsit. Viaţa a voit să se afirme prin individuaţie; uneori a reuşit, şi atunci a ajuns la imperialism, iar alteori n-a reuşit, şi atunci a ajuns la singurătate, deşi pentru o viziune mai adâncă imperialismul nu este decât o formă prin care fiinţa fuge de singurătate. Aduni, cucereşti, câştigi şi lupţi pentru a fugi de tine, pentru a-ţi învinge întristarea de a nu exista, în mod real, decât tu însuţi. Căci singurătatea este o probă pentru realitatea fiinţei tale, iar nu pentru realitatea vieţii

în genere. Sentimentul de singurătate creşte cu atât mai mult cu cât creşte sentimentul de irealitate a vieţii. De când viaţa a vrut să fie mai mult decât simplă potenţialitate şi s-a actualizat în indivizi, de atunci s-a născut teama de unicitate şi frica de a fi singur, iar dorinţa fiinţei individuale de a depăşi acest blestemat proces nu exprimă decât fuga de singurătate, de singurătatea metafizică, în care te simţi părăsit nu numai în câteva elemente, ci organic şi esenţial, în natura ta. De aceea, singurătatea încetează a mai fi un atribut al fiinţei numai când această fiinţă încetează de a mai fi.

DESPRE FERICIREA DE A NU FI SFâNT. O îndelungată durere nu te poate face decât imbecil sau sfânt. Pentru nimeni insă nu este o problemă elementul prim al alternativei, fiindcă nimeni nu se poate teme şi nimeni nu se poate bucura de o eventuală imbecilizare, de o paralizare a tuturor simţurilor dintr-o prea mare durere. Nu te temi şi nu te bucuri de o astfel de stare, deoarece ştii că în ea fiind excluse luciditătile, o comparaţie cu stările anterioare nu e posibilă, precum nu e posibilă nici o înfiorare pentru destinul tău. Dar de câte înfiorări nu este cuprins sufletul unui om la gândul că ar putea deveni sfânt şi câte temeri adânci nu-l năpădesc la presimţirea obscură a sfinţeniei în care-l va arunca durerea? Nimeni nu vrea să moară în imbecilitate, precum nimeni nu vrea să trăiască în sfinţenie. Dar când devii sfânt, fără să vrei îţi faci din destin o misiune şi dintr-o fatalitate un scop.

Presimţirile şi treptele sfinţeniei sunt groaznice, nu sfinţenia în sine. Ele provoacă înfiorări inexplicabile, care sunt cu atât mai mari cu cât apar în tinereţe. Atunci te doare gândul că viaţa se va opri în tine înainte de a muri, că ea se va opri în tine pe culmile supremelor luciditătii, când vei vedea totul atât de clar, încât întunericul însuşi va străluci pană la orbire. Este atâta renunţare în sfinţenie, încât tinereţea unui om, oricât ar fi de îndurerată, nu se poate împăca să trăiască fără surprizele plăcute ale mediocrităţii. Că vei ajunge la un moment dat când nu vei mai putea fi mediocru în nici un fel, stare în care nu mai ai nici o legătură cu viaţa, nu poţi avea decât regrete, şi te chinuie gândul că în starea de sfinţenie nu vei mai avea nici regretul vieţii pe care ai pierdut-o şi nici speranţe pentru a avea deznădejdi.

Teama de a deveni sfânt...

Cum să nu te temi de sfinţenie, când din tine credeai să iasă numai foc, numai elanuri barbare şi explozii, să crească visuri de exaltare nemărginită, iar locul lor observi stagnări lăuntrice, opriri ale cursului vieţii, care te impresionează cu semnificaţia lor solemnă. Căci există ceva solemn în aceste linişti vitale aceste încetări organice, simptome tulburătoare ale sfinţeniei, stări înfiorătoare de presfinţenie.

N-aţi simţit cum în voi s-a oprit la un moment dat viaţa şi nu v-a durut niciodată *tăcerea* vieţii?

N-aţi simţit cum instinctele se topesc şi cum se retrag, ca într-un reflux definitiv? Şi n-aţi simţit în acest reflux singurătatea de a vă fi părăsit viaţa?

Sfinţenia este acea stare în care omul continuă a trăi după ce viaţa s-a retras din el, ca o apă dintr-o mare. Şi de aceea, sufletul unui sfânt seamănă unei mări părăsite, în care încape orice. Omului îi este dat să treacă de la bucuria de a auzi viaţa la tristeţea de a o simţi oprindu-se. Este pus atunci în faţa problemei de a trăi în existenţă alături sau dincolo de viaţă. Tragedia omului este de a nu putea trăi în*,* ci numai *dincoace* sau *dincolo*. De aceea, el nu poate vorbi decât de triumfuri şi de înfrângeri, de câştiguri şi de pierderi, şi tot de aceea nu poate trăi în lume, ci se zbate zadarnic între rai şi iad, între înălţări şi între prăbuşiri.

Sunt stări pe care nici măcar Dumnezeu nu le poate bănui, deoarece stările cu adevărat mari nu se pot naşte decât în imperfecţie. Deznădejdile mă fac superior oricărei divinităţi. Este o plăcere să te gândeşti că numai de la imperfecţiune se mai poate învăţa ceva.

Trebuie să mă leg cu toate puterile de imperfecţiunea mea, de deznădejdea şi de moartea mea.

Ce ziceţi de acel om care nu vrea să aibă atâta înţelepciune încât să depăşească suferinţa? Dar oare suferinţele reale pot fi depăşite? Mai poate exista o valoare din afară cu care ele să fie apreciate? în zadar se obiectează că suferinţa nu-şi are o rădăcină ontologică şi că nu poate fi înţeleasă ca aparţinând structurii existenţei. Ce valoare poate avea această obiecţie, în faţa unor oameni a căror existenţă o defineşte suferinţa? Şi după astfel de chinuri să devii numai sfânt! Să nu

merite suferinţa o recompensă mai mare, recompensa de a muri? Totuşi să ne bucurăm că în lumea aceasta cel puţin moartea nu e aproximativă.

Teama de a deveni sfânt sau regretul de a nu muri.

ASUPRA CELUI MAI MARE REGRET. ... asupra regretului de a nu se fi realizat viaţa pură în mine, de a se infecta de valori, de conştiinţă, de spirit şi de idei; de a fi fost chinuită de regrete, deznădejdi, obsesii şi torturi; de a se fi simţit murind cu fiecare pas al ei, cu fiecare ritm şi cu fiecare moment; de a fi fost torturată în fiecare clipă de frica de neant, de gândul nimicniciei şi de teama de a exista.

Regretul de a nu fi viaţa pură, adică regretul de a nu fi viaţa din mine un cântec, un elan şi o vibraţie, de a nu fi o aspiraţie pură până la iluzie şi caldă până la mângâiere, de a nu fi o beatitudine, un extaz, o moarte de lumină.

Aş fi vrut ca viaţa să circule în mine cu o plenitudine insuportabilă, cu evoluţiile ei anonime de dinaintea individuaţiei, cu dorinţele exclusive ale vieţii de a fi numai ea şi cu dorinţa vieţii de a fi paralelă morţii. O astfel de viaţă să fi palpitat în mine, încât ascensiunea ei să fi fost o iradiere, o explozie de raze şi o nebunie de vibraţii. Totul să se fi integrat în acest triumf al fiinţei şi totul să nu fi fost decât o muzică, o orgie sonoră, atrăgătoare şi încântătoare până la a fi insuportabilă. Să fi fost iresponsabil de viaţa care curge mine, şi prin mine să fi vorbit viaţa.

Nu există un mijloc mai eficace de a suporta durerea ca bătaia şi autotortura. Te subminează durerea, te prăbuşeşte şi te scufundă? Loveşte-te, pălmuieşte-te, biciuieşte-te până la dureri mari şi îngrozitoare. În acest fel n-o vei înfrânge, dar o vei suporta şi vei scoate din ea infinit mai mult decât dintr-o acceptare mediocră. Pune-ţi carnea la bătăi, arde-o să iasă foc din ea, încordează-ţi nervii şi-ţi strânge pumnii ca pentru a dărâma totul, ca pentru a cuprinde soarele şi a alunga stelele. Sângele să te străbată în curenţi calzi, năprasnici şi arzători, să te fure viziuni roşii şi să te ameţească un nimb de raze răsărit din tremurul cărnii, al nervilor şi al sângelui. Să ardă tot în tine, pentru ca să nu devii blând şi căldicel din cauza durerii. Încă n-a venit timpul în care bătăile, autotorturile şi chinurile proprii să fi

dat tot ceea ce ele pot da, deoarece oamenii încă nu cunosc metoda prin care din suferinţă se poate scoate foc.

Când simţi cum suferinţa te domină şi ţi se insinuează în toată fiinţa ca pentru a te paraliza, cum creşte în tine şi-ţi opreşte viaţa în loc, utilizează tot ce ai, pentru a arde totul în tine, pentru a-ţi dinamiza organismul, pentru a-l înnebuni în exaltare şi a-l ameţi în viziuni fascinatoare. Cu unghiile în carne şi cu biciul pe tine; cu faţa schimonosită ca pentru a plesni, cu ochii încruntaţi ca-ntr-un moment de groază, cu priviri rătăcite, roşu şi palid, încearcă să opreşti procesul de prăbuşire, să eviţi înecul moral şi paralizarea organică. Excită toate organele, îmbată-le în dureri noi şi învinge atracţia spre întuneric din suferinţă, cu suferinţe şi mai mari. Un bici poate să scoată dintr-o moarte mai multă viaţă decât nu ştiu câte voluptăţi. Loveşte în carne până va începe să vibreze. Fii sigur că după aceasta vei avea mai puţine regrete şi mai puţine deznădejdi.

Nu uita să te încordezi până la ultima intensitate. Căci numai aşa durerea nu te va lichida înainte de vreme. Încordarea să fie atât de mare, încât să ţi se încleşteze fălcile, să ţi se fixeze limba, să ţi se adune creierul până acolo, încât să nu ştii dacă ceea ce faci este tăcere sau urlet. Durerea nu poate fi învinsă decât prin noi dureri. Ceea ce înseamnă că niciodată o mare durere nu poate fi depăşită în mod real şi efectiv, ci o putem numai integra sau stratifica în fiinţa noastră.

Să scoţi din tine prin bătăi: fulgere, fum şi praf, şi urile, deznădejdile, tristeţile să răsară din tine ca fulgerele, ca fumul şi ca praful.

Unii au făcut aceasta pentru împărăţia cerurilor şi pentru a evita un infern; alţii o fac numai pentru a nu-i înghiţi acest infern şi, în fine, o altă categorie numai pentru a nu-i înghiţi infernul lor propriu.

O astfel de biciuire se deosebeşte esenţial de auto-flagelările ascetice. Ascetul se biciuieşte pentru a scăpa de tentaţiile vieţii; iar noi, ca să scăpăm de tentaţiile morţii. Unii o fac pentru renunţare; alţii, împotriva renunţării. Nu mi se pare nici eroic şi nici dramatic să lupţi ca să înfrângi viaţa din tine, să omori instinctele ca să clădeşti spiritul pe aceste ruine. Autotortura ca o luptă împotriva vieţii este ceva criminal; de aici caracterul inuman al oricărei asceze. Dar să te torturezi, să te biciuieşti şi să însângerezi pentru a învinge o boală şi a stăpâni

o durere înseamnă a te sfâşia pentru a trăi. Şi toate sfâşierile organice n-au valoare, decât dacă prin ele ai reuşit să amâni moartea. Celor care suferă nu le mai rămâne decât ofensiva împotriva lor. Voi toţi, care suferiţi, nu mai aşteptaţi mângâieri, fiindcă nici nu vin şi nici nu v-ar ajuta; nu mai aşteptaţi vindecări, iluzii şi speranţe; nu aşteptaţi nici moartea, fiindcă ea vine totdeauna prea târziu la oamenii care suferă, ci sfâşiaţi-vă, torturaţi-vă, loviţi în carne până la sânge, pentru ca putregaiul din voi să devină flacără, iar carnea să vibreze ca nervii şi totul, ca-ntr-o halucinaţie, să devină un incendiu total al fiinţei, să ardeţi, fraţilor, până când durerile se vor stinge în voi asemenea scânteilor!

Nu se poate atenua şi nici nu se poate înfrânge suferinţa prin concentrare intelectuală. Cum o să te poţi concentra asupra unei probleme impersonale, când suferinţa te cheamă în fiecare clipă la actualitatea ta personală, la existenţa ta concretă şi individuală? Nu există o salvare prin gând. Şi nu există, şi din motivul că îţi pare inutil să te gândeşti la orice altceva decât la suferinţa ta, pe care gândul numai ţi-o adânceşte, ajungând la esenţa suferinţei. Aceia care susţin că s-au eliberat de chinuri prin preocupări obiective n-au cunoscut durerea adevărată, ci numai nişte trecătoare nelinişti spirituale, care n-au avut nici o adâncime şi nici o bază organică. Toate incertitudinile legate de vârstă, care dau individului o senzaţie de nelinişte provizorie, n-au nici o valoare. Totul este să ai sentimentul ireparabilului în esenţa şi pe întreaga sferă a vieţii tale. — Gândul limpezeşte alte gânduri, dar nu limpezeşte suferinţele. Căci pentru aceasta nu există explicaţii; sau dacă există, ele nu dovedesc nimic şi nu le fac cu nimic mai suportabile. Filosofia este expresia neliniştii oamenilor impersonali. De aceea ea oferă atât de puţin pentru înţelegerea trăirilor totale, dramatice şi ultime. Pentru cei care, fără să vrea, au depăşit viaţa, filosofia e prea puţin. Nici un gând n-a suprimat o durere şi nici o idee n-a alungat frica de moarte. De aceea, lasă gândurile şi începe teroarea împotriva ta însuţi, cu furie şi cu o exaltare disperată. Căci ideile n-au salvat şi nici n-au prăbuşit pe nimeni. Din centrul fiinţei tale, din zona din care eşti iresponsabil, fiindcă e prea adâncă, izbucneşte într-o explozie feroce, scoate atâta energie din întunericul tău încât să nu mai rămână decât lumină. Şi în demonia aceasta, să se nască în tine mândria de-a nu mai avea idei, ci numai clocot,

obsesii şi nebunie. Să fii atât de frenetic, încât vorbele tale să ardă, şi expresiile tale să fie atât de limpezi, încât să semene transparenţei arzătoare a lacrimilor. Aruncă peste neliniştea ta teroarea ta şi fă ca în acest fel totul să tremure într-un apocalips intern, zguduitor şi dramatic. Aducându-ţi întreg organismul la un nivel atât de ridicat şi la o vibraţie atât de mare, ritmul intens şi accelerat înghite durerea în încordările lui, o topeşte şi o integrează în evoluţiile lui, astfel că o mare nebunie ne scapă temporar de o mare durere.

Lumea nu s-a convins nici acum că nu există decât metode brutale de luptă împotriva durerii, că în acest domeniu este necesar un radicalism dus până la bestialitate. Dar oare suferinţa nu este un fapt bestial?

Suferinţele sunt inadmisibile, şi cu toate acestea sunt legate de viaţă mai mult decât bucuriile. Cine are regretul unei purităţi vitale nu poate să nu se sperie de aceste pete care sunt suferinţele şi care se întind pe sfera vieţii pentru a o întuneca.

Oare după mine mai are rost să mai sufere cineva? Mai pot exista nelinişti după neliniştile mele şi dureri după durerile mele? sunt oameni născuţi pentru a suporta durerile celor care nu suferă. Demonia vieţii toarnă în ei toate otrăvurile pe care ceilalţi nu le cunosc, toate suferinţele pe care ceilalţi nu le-au încercat şi toate disperările pe care ceilalţi nu le-au bănuit. Dacă ar putea aceştia, printr-un miracol, să distribuie otrăvurile, durerile şi disperările lor, ar fi destul ca să facă insuportabilă existenţa celorlalţi oameni. Căci oamenii nu cunosc decât durerile aproximative, durerile din afară, care sunt inexistente pe lângă durerile legate de individuaţie, de structura existenţei întrucât aceasta este individuală Numai acele dureri sunt fecunde şi durabile, care izvorăsc din centrul existenţei tale, care iradiază într-o existenţă şi cresc imanent în esenţa acestei existenţe. Sunt dureri care ar trebui să oprească istoria în loc, precum sunt oameni după care istoria nu mai are absolut nici un sens. Şi mă întreb: existenţa mea nu face inutilă existenţa mai departe a acestei lumi?

Nu trebuie să ne doară vremelnicia lucrurilor pământeşti sau inexistenţa lucrurilor cereşti. Că totul este supus pieirii, că toate sunt deşarte şi trecătoare, că totul n-are absolut nici o valoare şi nici o consistenţă, poţi avea numai regrete... Dar nu

poţi avea numai regrete când te gândeşti cum, într-o existenţă atât de redusă în timp şi atât de limitată în spaţiu, pot încăpea atâtea dureri, se pot consuma atâtea tragedii şi se pot naşte atâtea disperări. Dacă existenţa individuală este disparentă până la iluzie, pentru ce atunci atâtea tristeţi, atâtea renunţări şi atâtea lacrimi? în faţa acestei nedumeriri crescute până la deznădejde, eşti silit să accepţi iraţionalitatea vieţii fără să poţi gândi mai departe. Şi nici n-are rost să gândeşti mai departe, fiindcă nu există nici o explicaţie. Totul este atât de inexplicabil, încât mă doare inutilitatea ideilor. Nimicnicia acestei lumi, în care durerea se afirmă ca realitate, transformă negativitatea în lege. Cu cât existenţa lumii pare mai iluzorie, cu atât devine mai reală suferinţa ca o compensaţie. Nu există scăpare de suferinţă atât cât trăieşti; dar moartea nu e o soluţie, deoarece ea, rezolvând totul, nu rezolvă totuşi nimic. Nu se poate găsi lumii nici o explicare şi nici o justificare. Vremelnicia, nimicnicia şi zădărnicia ei să ne doară cel mai puţin, precum tot aşa de puţin să ne doară că viaţa ne este dată ca să murim. Dar să ne doară faptul că într-o astfel de viaţă trebuie să ştim, în fiecare clipă, că vom muri. Când n-ai avea conştiinţa morţii, viaţa, dacă n-ar fi un deliciu, în nici un caz n-ar fi o povară. Şi orice viaţă infectată de teama de moarte este o povară. Îţi dai atunci seama şi te îngrozeşti că existenţă, atât de redusă în timp şi atât de limitată în spaţiu, pot să încapă temeri atât de adânci şi atât de periculoase. De ce omului şi s-a dat viaţa ca să se teamă de moarte şi de ce viaţa este atât de impură în om? De ce trăim ca să ştim că murim?

Văd în om un *tremur* al *individuaţiei*: nesiguranţa şi teama vieţii rămase singură prin individualizare, o nesiguranţă şi o teamă a vieţii care s-a însingurat de atâtea ori realizându-se în indivizi.

Ce mare e bucuria de a fi învins pentru o clipă tristeţea, de a mă simţi gol până la imaterialitate, dar nu de un gol ameţitor şi halucinant, ci de un gol ce mă înalţă, ce mă avântă şi care mă face atât de uşor, pe cât de greu m-au făcut tristeţile.

Trebuie stabilite metodele unei noi asceze, care să nu ne zboare spre Dumnezeu, ci spre propriile înălţimi de care ne-au îndepărtat adâncimile tristeţilor noastre. Este absurd să renunţi la mâncare; dar este tot atât de absurd să elimini experienţa

temporală a foamei, cu voluptăţile şi imaterialităţile ei. Ca în extazul muzical, te apucă o emoţie a înălţimilor, o bucurie de a nu mai exista decât avântul şi exaltarea ta. Dar pe când în extazul muzical o plenitudine internă creşte ca un flux lăuntric, în foame un gol te dilată din lipsă de substanţă şi de rezistenţă, te avântă, nu cu conţinuturi, ci cu spasme, cu încordări nervoase, într-un elan absurd şi nedefinibil. Dacă tristeţea te atrage înspre pământ, înspre un elementar material, obscur şi adânc, imaterialitatea foamei te aruncă într-un arbitrar total, într-o fantezie şi un joc fascinator de planuri, de o iresponsabilitate încântătoare. Ce plăcere să poţi fi atât de sus, încât să nu mai poţi gândi nimic; ce voluptăţi rare să poţi uita totul într-o beţie pe culmi şi ce farmec să te părăsească durerile în aceste ascensiuni. Aici încep bucuriile oamenilor trişti: când nu mai sunt ei, când şi-au uitat tristeţile. Întreg tremurul individuaţiei pare a fi trecut, din neliniştile şi torturile sale, la un tremur extatic, cu fioruri şi voluptăţi, la o altă nebunie a individuaţiei, ale cărei bucurii nu vor face decât să înrădăcineze mai adânc tristeţile.

O foame încordată, cu exaltări şi viziuni, iată ce nu-şi poate refuza un om trist ca deliciu temporal, o foame prin care să poţi învinge atracţia materială, o foame care să-ţi producă plăceri de zbor, plăceri aeriene, singurătăţi uşoare şi planante, singurătăţi de zbor. Trebuie încercate toate căile pentru a nu cădea înfrânţi de durere, tristeţe şi boală. Şi lupta noastră împotriva lor să fie eroismul nostru.

Să ne bucurăm că în confuzie putem fi totali, că putem fi totali, că putem să ne actualizăm într-un moment toate planurile spirituale şi toate divergenţele. Stările de admirabilă confuzie internă, care nu implică absolut deloc confuzia în idei, sunt mai aproape de centrul nostru subiectiv decât toată diferenţierea de planuri în care trăim normal. De ce să fiu acum trist, acum vesel, rând pe rând îndurerat, bucuros, disperat sau exaltat? De ce să trăiesc în fragmente de timp, fragmente de trăiri, când printr-un efort nebun aş putea în fiecare clipă să fiu tot, să fiu actual prin toate realităţile şi posibilităţile mele? Este voluptuoasă confuzia aceasta care amestecă tristeţea cu bucuria şi este cu atât mai voluptuoasă, cu cât este o confuzie de lacrimi. Să te schimonoseşti de durerile şi de plăcerile care

cresc în acelaşi moment şi să ai înmărmurirea de a nu înţelege nimic din aceste lucruri, pe care să le savurezi într-un elan pervers şi într-un tremur total. Şi această confuzie se deosebeşte de acel gen de trăire totală în care adâncimea te duce până la esenţa unui fenomen, cum ar fi pătrunderea în esenţa suferinţei universale, şi se deosebeşte prin topirea, într-o convergenţă inexplicabilă, a diversităţii şi a structurii noastre multipolare. Este una din bucuriile vieţii această admirabilă confuzie, dar este în primul rând o bucurie a oamenilor trişti. Cum să nu te simţi total în acest extaz al bucuriei şi al tristeţii? Îţi vine atunci să arunci din tine bucăţi, să azvârli organele care vibrează, să te avânţi în confuzia generală şi, mândru că în tine confuzia universală s-a realizat până la paroxism, nimic să nu te mai opreascâ în avântul haotic de a vibra şi de a clocoti într-o fierbere totală.

Nenorocirea omului este că nu se poate defini în raport cu ceva, că el n-are în existenţă un punct stabil şi un centru de determinare. Oscilaţia lui între viaţă şi spirit îl face să le piardă şi pe acestea şi să devină astfel un nimic care doreşte existenţa. Animalul acesta indirect *doreşte* spiritul şi *regretă* viaţa. Omul nu-şi poate găsi nici un echilibru în lume, fiindcă echilibrul nu se câştigă negând viaţa, deja trăind. Acest nimic ce doreşte existenţa este rezultatul unei negaţii a vieţii. De aceea, omul are privilegiul de a putea muri oricând, de a renunţa la iluzia de viaţă din el. Nu este revelatoare pentru esenţa omului pornirea spre decadenţă? Cea mai mare parte din oameni decad; numai puţini se înalţă. Şi nimic nu este mai întristător decât să vezi cum decad oamenii. Căci nu te întristează numai faptul că în destinul lor poţi vedea viitorul tău, ci te întristează îndeosebi prezenţa continuă a unui putregai în esenţa omului.

Întreg procesul lui de decadenţă nu este decât o succesivă detaşare de existenţă; dar nu o detaşare prin transcendenţă, prin sublim sau prin renunţare, ci printr-o fatalitate asemănătoare cu aceea care aruncă la pământ un fruct putred dintr-un pom. Orice decadenţă este o deficienţă în existenţă şi o pierdere de existenţă, încât singurătatea omului este în acelaşi timp o singurătate a nimicului şi o singurătate a firii.

Când te gândeşti mult asupra omului, asupra condiţiei lui particulare în lume, te apucă o nemărginită amărăciune. Să-ţi

dai seama în fiecare clipă că tot ceea ce faci tu este fructul condiţiei tale particulare; că toate gesturile absurde, sublime, riscate sau groteşti, toate gândurile, tristeţile, bucuriile şi prăbuşirile, toate elanurile şi toate înfrângerile sunt rezultate numai din forma ta particulară de existenţă, că dacă ai fi fost orice altceva decât om nu le-ai fi făcut, să ai în fiecare clipă în conştiinţă această particularitate a condiţiei, să te obsedeze absurdul formei umane de existenţă – înseamnă a te dezgusta de fenomenul uman în aşa măsură, încât doreşti să devii orice, numai om nu. Obsesia de fiecare clipă a absurdului uman face de două ori existenţa insuportabilă: ca viaţă concepută biologic şi ca viaţă deviată în formă umană. Această formă este un paradox în lume. Şi oamenii au plătit scump paradoxul formei lor de existenţă, l-au plătit cu prea multe suferinţe, cu inadmisibile suferinţe într-o lume, ea însăşi, inadmisibilă.

Este atât de greu să treci peste lipsa de nădejde din suferinţă, încât nu poţi privi cu dispreţ iluzia creştinilor de a-şi fi atenuat suferinţele lor prin comparaţia continuă cu suferinţele lui Iisus. Dar ce poţi face, când n-ai găsit nici un mijloc de a nu fi singur în durere? Şi apoi, când ai memoria atâtor suferinţe trecute şi presentimentul atâtor dureri viitoare, chinurile cărui om ţi-ar putea îndulci amarul chinurilor proprii? Iisus n-a suferit pentru toţi oamenii; căci dac-ar fi suferit atât de mult pe cât se spune, după el n-ar fi trebuit să mai existe dureri. Or, se pare că toţi oamenii care au venit după Iisus, fără să fie salvaţi prin suferinţa lui, n-au făcut, prin chinuri, decât să adauge contribuţia lor la infinitul suferinţei umane, pe care Cristos nu l-a putut realiza. Într-adevăr, puţin a avut de suferit Iisus, pentru ca noi să mai avem atâta de îndurat. Dacă ar fi suferit în natura lui divină, după el n-ar mai fi putut exista suferinţe. Dar Iisus n-a suferit decât ca om – şi astfel suferinţa lui n-a putut răscumpăra decât atât de puţin, deşi a mângâiat pe mulţi, fără să poată mângâia însă *pe cei mai singuri*. Aceştia nu şi-au găsit mângâierea decât în propriul lor chin şi nu şi-au găsit liniştea decât în suferinţe şi mai mari. Iisus n-a venit pentru cei mai siguri, ci numai pentru cei singuri. Până acum, nu s-a găsit un Dumnezeu al celor mai singuri, al celor absolut singuri, fiindcă până acum nimeni n-a găsit mângâierile care ar putea face mai puţin nefericite aceste fiinţe. Ah! Lumea asta, care nu şi-a găsit

până acum decât un mântuitor!

Numai suferinţa schimbă pe om. Toate celelalte experienţe şi fenomene nu reuşesc să modifice esenţial temperamentul cuiva sau să-i adâncească anumite dispoziţii până la a-l transforma integral. Din câte femei echilibrate n-a făcut suferinţa sfinte? Absolut toate sfintele au suferit dincolo de orice închipuire. Transfigurarea lor n-a fost opera intervenţiei divine, nici a lecturii nici chiar a singurătăţii, luată ca atare. Suferinţa de fiecare clipă, o suferinţă monstruoasă şi durabilă, le-a revelat lumi pe care nimeni nu le poate bănui, le-a intensificat şi le-a adâncit, cum nu reuşeşte să intensifice şi să adâncească viaţa sufletească a unui om normal, o existenţă întreagă de meditaţie. Un om care are blestematul şi inepuizabilul privilegiu de a putea suferi absolut încontinuu se poate dispensa pentru tot restul vieţii lui de cărţi, de oameni, de idei şi de orice gen de informaţie, deoarece faptul pur de a suferi este suficient pentru a dispune la meditaţie continuă, are în sine destule rezerve pentru a face inutilă orice contribuţie din afară.

Oamenii n-au înţeles că împotriva mediocrităţii nu se poate lupta decât cu suferinţa. Nu schimbi mare lucru prin cultură sau prin spirit; dar modifici inimaginabil de mult prin durere. Singura armă împotriva mediocrităţii este suferinţa. Prin ea schimbi temperamente, concepţii, atitudini şi viziuni, schimbi direcţii de existenţă, deoarece orice suferinţă mare şi durabilă afectează fondul intim al fiinţei. Modificând fondul intim al fiinţei, ea modifică implicit şi raportul acesteia cu lumea. Este o schimbare de perspectivă, de înţelegere şi de simţire. După ce ai suferit mult, îţi vine imposibil să-ţi mai dai seama de perioada de viaţă în care n-ai suferit; căci orice suferinţă te înstrăinează de dispoziţiile tale naturale, te aduce într-un plan de existenţă străin aspiraţiilor tale fireşti. Astfel, dintr-un om născut pentru viaţă, suferinţa face un sfânt, şi în locul tuturor iluziilor lui întinde plăgile şi cangrena renunţărilor. Întreaga nelinişte ce urmează suferinţei menţine pe om într-o tensiune în care nu mai poate fi mediocru.

Un popor întreg ar putea fi modificat prin suferinţă şi nelinişte, printr-un tremur continuu, chinuitor şi persistent. Indolenţa, scepticismul vulgar şi imoralismul superficial pot fi distruse prin teamă, printr-o nelinişte totală, printr-o teroare

fecundă şi o suferinţă generală. Dintr-un popor indolent şi sceptic, aş scoate foc printr-o teamă, printr-o neliniştire chinuitoare şi o tortură arzătoare. Este drept că o suferinţă ce vine din afară nu este tot aşa de fecundă ca o suferinţă ce creşte imanent într-o fiinţă. Dar dintr-un popor nu trebuie să faci o sumă de creatori. Toate metodele obiective, tot complexul de valori ale culturii nu modifică nimic în esenţă. Cunoaşterea obiectivă şi impersonală nu face decât să îmbrace un manechin, dar nu o fiinţă. Nu aş conduce niciodată un stat cu programe, manifeste şi legi, ci n-aş mai lăsa pe nici un cetăţean să mai doarmă liniştit, până când neliniştea lui nu l-ar asimila formei de viaţă socială în care trebuie să trăiască.

Lupta împotriva propriilor întristări este atât de grea, fiindcă există un fond de tristeţe în noi, independent de determinantele exterioare ale tristeţilor. Pe acestea le poţi învinge; dar este imposibil să învingi un fond ascuns şi intim, sursa originară a nesfârşitelor întristări. În acest fond de tristeţe, nu pot vedea altceva o decât *tristeţea de a fi,* care este adevărata tristeţe metafizică. În intimitatea fiinţei noastre există neliniştea propriei distanţe de lume; mult mai profundă este însă tristeţea de a fi, deoarece ea izvorăşte din *existenţa* noastră ca atare, din natura intrinsecă a fiinţei, pe când neliniştea distanţei de lume, numai dintr-un *raport*, dintr-o relaţie.

A lupta împotriva acestei tristeţi metafizice înseamnă a lupta împotriva ta însuţi. Şi într-adevăr, sunt oameni care nu pot trăi mai departe decât negându-se continuu.

Toate trăirile totale, toate acele trăiri care ne angajează mai mult, ne depăşesc. Şi ne depăşesc prin sentimentul de iresponsabilitate ce-l avem de câte ori trăim astfel de experienţe. De ce-i putem cunoaşte pe oameni numai în marile evenimente din viaţă? Fiindcă aici *hotărârea* şi calculul raţional n-au nici o valoare; tot ceea ce derivă din valori şi criterii exterioare dispare, pentru a lăsa locul unor determinante mai adânci. Este curios cum oamenii exagerează valoarea hotărârii, a atitudinii în marile evenimente, când în ele suntem mai iresponsabili, mai aproape de fondul nostru iraţional. Nu avem în trăirile totale sentimentul unei invadări irezistibile, al unui proces ascuns ce se desfăşoară în noi, dominându-ne? De unde iluzia autodeterminării? Interpretarea posterioară a oamenilor îi

face insensibili la iraţionalitatea procesului, din care nu mai rămâne, în înţelegerea lor, decât o schemă. Şi deşi în experienţa procesului iresponsabilitatea este vădită, orgoliul animalului raţional nu vrea să admită rolul destinului interior la marile răspântii ale existenţei. Acest orgoliu dispare la acei a căror existenţă este o sumă de răspântii şi la care trăirile totale sunt atât de frecvente, încât se simt depăşiţi în fiecare moment. Când trăieşti extrem de intens, conţinuturile fiinţei debordează limitele unei existenţe individuale; ai atunci impresia că în tine palpită forţe necunoscute, adânci şi îndepărtate, că se consumă un destin de care eşti iresponsabil. Valoarea nulă a hotărârii raţionale răsare atunci într-o evidenţă dureroasă. Ca indivizi, avem fatal conştiinţa limitării noastre, a mărginirii individuaţiei; din acest motiv ne doare şi ne surprinde când tensiunea intima explodează conţinuturi atât de vii, atât de profunde şi de debordante, dându-ne impresia infinitului lăuntric în conştiinţa mărginirii fatale a oricărei individuaţii.

Dintre oameni, sunt impresionanţi numai aceia a căror existenţă este o serie de răspântii, numai oamenii care au destin, a căror viaţă se dilată atât de mult, încât n-o mai pot domina în nici un fel. Totul este să ai destin, să fii un „caz”. Prezenţa ta să fie o mustrare, o teamă, o neliniște, un extaz sau o bucurie. Nimeni să nu ştie cât vei trăi, ce vei face, cum vei gândi, ci doar o teamă şi o bucurie, pentru prăbuşirile şi înălţările tale, să facă din existenţa ta o surpriză continuă, o neliniște ciudată. Să fii pentru altul prilej de alarmă, de presentimente, de meditaţie, de ură şi de entuziasm; nimeni să nu fie sigur de drumul pe care mergi, precum nimeni să nu fie sigur de drumul pe care vei apuca. Existenţa ta să fie o problemă irezolvabilă, pe care nici moartea să n-o poată rezolva vreodată, ci absenţa ta fizică să mărească chinul neînţelesului. Toţi oamenii care n-au un destin şi care nu pot deveni „cazuri„ calcă sigur în existenţă, sunt siguri că ei trebuie să ajungă undeva; căci finalul este implicat în premisele fiinţei lor. Acel om, însă, care e un „caz” este pentru el însuşi o neliniște absolută şi un prilej de neliniște pentru alţii; în el, tremurul individuaţiei este o halucinaţie, un extaz, o reverie sau o explozie, o creaţie infinită, un nimic ce devine fiinţă. Şi atunci i se pune aceluia ultima întrebare: dacă lumea a fost creată sau dacă n-a fost încă.

Trebuie anulate într-un mod oarecare memoria şi toate sentimentele care încearcă să se cristalizeze în noi. Toate afecţiunile durabile, toate regretele şi toate aspiraţiile ce se dilată pe o sferă mai mare de timp ne împiedică să trăim, ne încurcă şi ne îngreunează existenţa. De ce să ne mai aducem aminte de ceva şi de ce să mai dorim ceva, de ce încercăm să umplem trecutul cu o nesfârşită serie de conţinuturi şi să anticipăm viitorul printr-o tot atât de nesfârşită serie de conţinuturi? De ce să mai avem sentimente, care să evolueze timp şi să, ne legăm, prin ele, de obiecte? De ce să ne mai ataşăm de lume în timp? Oare n-am putea trece peste aceste piedici în calea vieţii printr-o trăire pură, care ar scoate actele vieţii dintr-o integrare şi o semnificaţie generală? Trăirea sub dimensiunea amplă a timpului face din orice act al vieţii un element în succesiune, o verigă dintr-un lanţ, un aspect fragmentar şi simbolic; în ea, toate actele vieţii devin materiale de memorie, creându-se astfel o permanenţă inutilă a eului. Căci este inutil să simţi şi să ai conştiinţa permanenţei continuităţii eului, cu evoluţii de sentimente, cu progrese de aspiraţii şi cu adâncimi de regrete. *Totul este să poţi fi total, fără să ai memorie*. Şi aceasta nu e posibil decât prin realizarea integrală a fiecărui act de viaţă fără conştiinţa distanţei, fără perspectiva relativităţii lui în cadrul celorlalte acte. Vieţuirea absolută în clipă, ca supremă actualitate a vieţii individuale, ne poate duce la anularea memoriei şi la eliminarea deznădejdii de a trăi în timp. Să nu trăim momentele vieţii ca probleme, ci ca realizări absolute; să trăim în fiecare clipă ca şi cum am trăi ceva definitiv, fără început şi fără sfârşit. Niciodată să nu credem că începem ceva şi sfârşim ceva, ci viaţa noastră să fie ca o beţie de fiecare clipă, în care, fiind totali şi prezenţi, să nu avem ce uita şi să nu avem ce dori. Numai realizarea absolută în clipă ne poate scăpa de tortura de a avea *un timp al nostru,* cu cadavrele trecutului şi cu singurele cadavre ale viitorului. Fiind în fiecare moment total, n-ai ce arunca, deoarece nimic nu te apasă din afară, de la distanţă, ci rămâi ca o existenţă, ca o totalitate de existenţă, pentru care nici viaţa, nici moartea nu mai pot avea o semnificaţie. Atunci te miri când ţi se spune că trăieşti, precum te miri când ţi se spune că mori.

Pentru ce oamenii care suferă nu se plictisesc? în scara stărilor negative, care începe de la plictiseală şi sfârşeşte în disperare, trecând prin melancolie şi tristeţe, omul care suferă încearcă atât de rar plictiseala, încât pentru el prima treaptă este melancolia. Plictiseala o cunosc numai oamenii care n-au un conţinut lăuntric mai adânc şi care nu se pot menţine vii decât prin stimulente exterioare. Toate nulităţile caută varietatea lumii din afară, fiindcă superficialitatea nu este altceva decât realizarea prin obiecte. Omul superficial n-are decât o problemă: salvarea prin obiect. De aceea, el caută în lumea din afară tot ceea ce aceasta îi poate oferi pentru a se putea umple pe sine însuşi cu valori şi lucruri exterioare. Melancolia presupune o dilatare lăuntrică, un vag al depărtărilor şi o nostalgie a infinitului, care izvorăsc dintr-o înălţime şi un rafinament sufletesc ce nu le întâlnim niciodată în plictiseală. Dacă omul superficial îşi pune vreodată probleme de ordin metafizic, atunci substratul psihic din care izvorăşte această nelinişte aproximativă nu se ridică niciodată deasupra plictiselii. Şi toată metafizica la care duce plictiseala nu este decât o metafizică de circumstanţă. În plictiseală, niciodată nu se pune serios problema omului, sau cel puţin a subiectului, ci numai a orientării şi a atitudinii imediate faţă de lumea din afară. Nu este nici măcar o chestiune de *dispoziţie*; de *destin*, nici vorbă. Plictiseala este întâiul semn de nelinişte când omul nu este inconştient, prin plictiseală animalul îşi manifestă primul grad de omenie.

Ce departe de toate acestea este omul care suferă! Acesta niciodată nu e atât de sărac încât să se poată plictisi. Suferinţa are rezerve infinite, care niciodată nu lasă pe om prea singur, ca el să mai aibă nevoie de alţii.

PENTRU CEI MAI SINGURI. Mă adresez vouă, tuturor celor care cunoaşteţi până unde poate merge singurătatea omului, până unde tristeţea de a fi poate să întunece viaţa şi tremurul fiinţei, să zguduie lumea aceasta. Şi mă adresez mai puţin pentru a afla ceea ce trăiesc şi eu, cât pentru a ne uni singurătăţile. Fraţi întru clipe de deznădejde, de tristeţe ascunsă şi de lacrimi nevărsate, *ne uneşte pe toţi aceeaşi fugă nebună de viaţă, aceeaşi groază de a trăi, aceeaşi timiditate a nebuniei noastre*. Ne-am pierdut curajul de prea multă singurătate şi am

uitat să trăim, gândind prea mult viaţa. Oare toată singurătatea noastră să nu ne fi dus decât la moarte şi toate dezamăgirile, numai la renunţare? De ce nimicul să ne fie moartea? Am gândit prea mult pe noi înşine pentru ca viaţa să nu ne fi pedepsit şi am iubit prea mult moartea pentru a mai putea vorbi de iubire. Nu-i viaţă decât unde este un continuu început; iar noi n-am făcut decât să sfârşim viaţa în fiecare clipă, şi ce este toată fiinţa noastră decât un etern sfârşit?

Nouă, celor mai singuri, celor cu viaţa alături de noi, cine ne va da speranţa de a uita să murim?

Fraţi întru deznădejde, uitat-am oare forţa singurătăţilor noastre, uitat-am cum cei mai singuri sunt cei mai tari? Căci a venit timpul ca singurătăţile noastre să întreacă o turmă, să învingă orice rezistenţă şi să cucerească totul. Singurătatea va înceta să fie sterilă când prin ea lumea va fi a noastră, când o vom în disperatele noastre elanuri. Ce rost are toată singurătatea noastră, dacă ea nu e suprema cucerire, dacă prin ea nu învingem totul? — Ne aşteaptă, fraţilor, cucerirea supremă, ultima verificare a singurătăţilor noastre. Lumea aceasta trebuie să devină a noastră, a celor mai singuri, a acelora care trebuie să recâştige viaţa! Pierduţi suntem dacă nu vom recâştiga tot ceea ce am pierdut, dacă nu vom recâştiga totul. Curajul nostru numai astfel va reînvia şi numai astfel vom învăţa să trăim. Nu ştiu câte singurătăţi trebuie pentru a cuceri lumea; dar ştiu că numai câteva sunt destule pentru a o cutremura. Căci lumea nu poate fi decât a noastră, a celor ce n-am trăit.

Vom putea, fraţilor, să ne unim toate singurătăţile, vom avea stăruinţa şi curajul de a muri pentru ceea ce n-am trăit?

Teama de tot; teama de tot ce există şi de tot ce nu există! Cunoaşteţi neliniştea fără motiv, neliniştea care creşte în fiinţă fără cauze, fără justificări, neliniştea vieţuirii ca atare, când lucrurile devin prilejuri de tremur şi fior? Şi acest fior desfigurează lucrurile, precum tremurul le clatină într-o nesiguranţă chinuitoare. Cum se insinuează neliniştea în tot corpul şi cum ne reduce toată fiinţa la o vibraţie sumbră, crepusculară, la un fior de sfârşit, cum ultima fărâmă de existenţă devine tremur! Există în beţia muzicală un cântec al tuturor organelor, un imn al tuturor fibrelor, o vibraţie extatică

pentru voluptuosul farmec al culmilor; de aceeaşi totală intensitate este neliniştea tuturor organelor, teama vieţii de rosturile ei, nelinişte născută din halucinanta confuzie a morţii cu viaţa, din învălmăşeala care ascunde divergenţele ultime ale firii şi amestecă paradoxal toate expresiile ireductibile de existenţă. Extazul muzical ca un cântec al organelor şi neliniştea absolută ca un tremur prevestitor al tuturor organelor! Ceea ce în ultima este o topire mângâietoare provine din acest caracter prevestitor al oricărei nelinişti, care vrea să ne arate cum la capătul oricăreia există o împăcare absolută, chiar dacă ea este nefiinţa. Când toată sensibilitatea tremură, când devii subiect în mod absolut, nu mai există în toată lumea decât neliniştea ta. În paroxismul neliniştii, omul devine *subiect absolut*, fiindcă atunci a luat în mod total conştiinţă de sine însuşi, de unicitatea şi de existenţa exclusivă a destinului său. Celelalte trăiri totale stabilesc comuniuni ce limitează în anumite uitări şi se complac în rezerve, pe când neliniştea absolută aduce subiectul în poziţia demiurgică a unicităţii. Şi nu a unicităţii ca ireversibil individual în planul altor ireversibile, ci ca o existenţă ireversibilă absolută, ca existenţa singură. Neliniştea absolută duce la singurătatea absolută, la subiectul absolut. Când devii subiect absolut, tot ceea ce nu eşti tu nu face decât să intre în tine, pentru ca neliniştea să-şi găsească un obiectiv. Neliniştea topeşte şi destramă lumea pentru însingurarea totală a fiinţei; în extazul muzical, topirea şi destrămarea se întâmplă pentru supreme comuniuni, aşa încât dorinţa de unicitate şi de exclusivitate din acest extaz nu este decât expresia unei dorinţe de comuniune integrală. În extazul muzical, eşti plin peste marginile fiinţei; în neliniştea absolută, eşti *plin* de nimic.

Nu există iubire care să te poată mângâia de scârba de tot ce există şi tot ce nu există, de dezgustul pentru fiinţă şi de dezgustul pentru nefiinţă. Toate mijloacele par ineficace pentru a distruge sau, cel puţin, a atenua această otravă a dezgustului total, care te îndepărtează de viaţă la o distanţă infinită. Trăieşti atunci, în fiecare parte din tine, amărăciunile acestui criminal dezgust, care te cuprinde mai adânc decât o groază şi mai sfredelitor decât o obsesie, mai insinuant decât o neliniştе şi mai dramatic decât o deznădejde, încât nu poţi crede că ceea ce trăieşti este viaţă şi că de ceea ce te temi e moarte, ci rămâi încremenit, departe de toate, înmărmurită imobilitate.

Înmărmurirea şi încremenirea clipelor de dezgust, a nenumăratelor clipe de dezgust, seamănă unei tristeţi monumentale, izvorâtă dintr-o perspectivă nemărginită în deşert şi dintr-un infinit al depărtărilor. Dar nimeni nu s-ar plânge de distanţa infinită de lume din dezgust, dacă el n-ar fi decât aceste încremeniri, tristeţi şi înmărmuriri. Ceea ce este profund neliniştitor în senzaţiile de dezgust derivă din faptul că obiectivul lor principal ne sunt fiinţele dragi, sau acelea care ar trebui să ne fie. De câte ori te apucă dezgustul general de a trăi, din lumea fiinţelor individuale nu vei urî pe duşmanii tăi, nu te vor scârbi antipaticii sau indiferenţii, ci ţi se vor profila, în perspectiva dezgustului pentru tot, oamenii de care mod natural eşti mai legat, prieteni, iubite şi oameni pe care îi admiri. Şi acest fapt ciudat este atât de neliniştitor, încât nu-l poţi accepta ca inexplicabil! Să-ţi fie scârbă de ceea ce îţi e mai drag! Deodată, fiinţe pe care le iubeşti, pentru care în mod normal faci nesfârşite sacrificii, apar desfigurate, une-ori hidoase, totdeauna insuficiente, limitate şi ordinare. Unde văzusem înainte delicateţe, vedem atunci vulgaritate, iar în locul generozităţii, o iremediabilă platitudine. Inefabilul din atracţia noastră pentru alte fiinţe îşi pierde misterioasa lui adâncime, pentru ca să i se substituie viziunea unei fiinţe inexpresive, goale şi deşarte. Dezgustul compromite misterul relaţiilor şi anulează semnificaţiile implicite sau secrete care derivă din comuniunile oamenilor. Gestul unei fiinţe iubite, pe care altădată l-ai preţuit, cuvintele în care ai găsit o vibraţie, tonalităţile mângâietoare ale vocii sau privirile învăluitoare în care ai diferenţiat nuanţe sufleteşti, o gamă a delicateţelor intime, tot ceea ce te-a încântat ca irezistibil şi fascinator, apar deodată iremediabil plate, întristător de vulgare, nesemnificative până la exasperare. Dăruirea ta anterioară, iubirea, admiraţia şi participarea fără rezerve, elanul care descoperea virtuţi şi calităţi ascunse se destramă ceaţă a sufletului, într-un amurg neliniştitor al fiinţei incapabile, în ceaţa ei, să mai vadă lumini în alţii, ci numai o jalnică inexpresivitate, o fadoare rece şi goală. Şi atunci, cum să nu te doară acest dezgust care, îndepărtându-ne de tot ce este, ne separă de tot ce iubim sau ar trebui să iubim? De ce să ne dezguste ceea ce ne este mai scump? Dacă dezgustul ne separă de existenţă într-o distanţă infinită, în cine trebuie să lovească întâi pentru a consuma această separare? în acele fiinţe care ne

leagă mai mult de viaţă, care ne leagă *exterior*, deoarece interior nu se poate lega decât echilibrul nostru vital. Pe acesta n-are nevoie să-l atace dezgustul, deoarece orice dezgust, dilatat într-o semnificaţie metafizică, este expresia unui dezechilibru vital. El nu se poate naşte decât unde legătura interioară şi subiectivă cu viaţa a dispărut. Opera criminală şi distructivă a dezgustului de viaţă, a scârbei amarnice şi profunde, apare numai în dizolvarea relaţiilor care ne leagă exterior de lume. Şi când fiinţele cele mai dragi ne apar reci, vulgare şi îndepărtate, ni se suprimă tot ceea ce ne mai poate lega de viaţă după ce ne-am pierdut consistenţa echilibrul axei vitale.

Când vor înceta blestemele mele şi vor deveni ondulaţii, când mă voi risipi în parfumuri, în sclipiri – ca pentru ultimele străluciri ale fiinţei? De ce din suferinţele mele n-ar ieşi o strălucire ultimă, o lumină totală şi mortală, în bogăţia ei? Trebuie să lupt împotriva unui destin care nu-ţi permite să alegi decât între sfinţenie şi imbecilitate, trebuie să lupt împotriva destinului, pentru ca destinul meu să fie cu totul altceva, un destin unic. Şi nu voi ajunge la o lumină finală, la o nebunie de raze, la suprema imaterialitate, dacă nu voi întreţine veşnic flăcări mistuitoare sub fiinţa mea, împotriva destinului meu şi ca atare pentru el însuşi. Căci nimeni nu poate deveni un destin unic, un subiect absolut, o singurătate în existenţă sau în nimic, atunci când se acceptă. Este destul să te fi *acceptat* o singură dată, pentru ca destinul tău să fie încheiat. Să nu mai ai milă de tine însuţi; dacă ai iubire, cheltuieşte-o pentru alţii; fii concesiv cu ce nu e al tău; obişnuieşte-te cu gândul că nu te vei putea iubi cu adevărat decât o singură dată, când în locul tuturor renunţărilor va creşte subit şi definitiv apoteoza ta, întâia şi ultima ta iubire.

Cu cât cunoşti un om mai bine şi mai mult, cu atât eşti mai aproape de o fatală despărţire de el. Cunoaşterea detaşează o fiinţă de alta şi anulează grăuntele de mister ce se află în orice existenţă, cât de plată ar fi ea. Oamenii rezistă atât de puţin cunoaşterii, încât după scurt timp prezenţa lor este o oboseală şi o iritare. Orice cunoaştere aduce o oboseală, un dezgust de fiinţă, o detaşare, deoarece *orice cunoaştere este o pierdere*, o

pierdere în fiinţă, în existenţă. Actul de cunoaştere nu face decât să ne mărească distanţa de lume şi să ne fa-că mai amară condiţia noastră. Ajungi să nu mai poţi suporta prietenii, să te irite femeile, să te dezguste toate fiinţele. Este destul ca printr-o zguduire organică şi sufletească să fii scos din ritmul normal al vieţii, pentru ca aceasta să nu-ţi mai poată oferi nimic, în afară de siguranţa îndelungatelor dureri, ce se nasc fără să le fi ales, fără vina şi fără răspunderea noastră. Şi durerile sunt cu atât mai mari, cu cât nu le purtăm vina, nu suntem responsabili de ele, ci ne invadează iraţional, indiferent de valoarea şi de gândurile noastre.

Să dezvolţi atâta pasiune în toate, încât cel mai mărunt gest să fie o revelaţie integrală a ta. Să vorbeşti ca un condamnat la moarte; fiecare cuvânt să aibă marca definitivatului, a unei încordări ultime. Nu uita să-ţi multiplici vibraţiile interioare până la limită, până la absurd. Ca un condamnat la moarte sufletul tău să se topească şi să se avânte într-o neliniște extatică, într-un tremur de groază crescut până la voluptate. Î*n fiecare clipă să fii la marginea fiinţei tale*; iar pentru acele clipe în care n-ai putut ajunge la această margine, gândeşte-te la compensaţia momentelor pe care le-ai trăit dincolo de această margine, dincolo de barierele individuaţiei, când, prins într-o exaltată furie internă, ai ajuns la aşa înălţimi şi la aşa prăpăstii, încât fiinţa ta n-a mai fost prezentă numai ca fiinţă, ci şi ca tot ceea ce nu mai e ea. Viaţa nu e trăită cu intensitate decât atunci când simţi că fiinţa ta individuală nu mai poate suporta o bogăţie de trăiri atât de mare. A trăi la marginea fiinţei înseamnă a deplasa centrul tău în arbitrar şi în infinit, într-un arbitrar total. De aici începe existenţa să devină o aventură riscată, în care poţi muri oricând, şi de aici începe să te doară saltul în infinit. Nu există un salt în infinit fără spargerea barierelor individuaţiei, când simţi cum eşti prea puţin faţă de ceea ce trăieşti. Căci omului îi este dat să trăiască uneori mai mult decât poate suporta. Şi nu sunt unii oameni care trăiesc cu sentimentul că nu mai pot trăi?

Este extrem de penibil să trăieşti momente muzicale cu distanţa de muzică, să simţi cum nu poţi tresări, deşi ar trebui să te impresioneze; este extrem de penibil să fii obiectiv ascultând muzica. Fiinţa ta nu se avântă într-un elan, nu simte că ar trebui să urle, să plângă sau să se topească, nu participă

la un ritm de frenezie generală ş nu se încântă de plăcute ondulaţii. Distanţa de muzică te împiedică să te realizezi intern, să creşti, să te dilaţi şi să plesneşti. Ce fericire că aceste momente sunt atât de rare. Muzica ne face aerieni subtilizând materia, anulându-ne ca prezenţe fizice. Orice stare muzicală n-are valoare decât întrucât ne anulează conştiinţa limitării în spaţiu şi ne dizolvă sentimentul existenţei în seria temporală. Rarele momente când avem regretul distanţei de muzică nu fac decât să ne trezească în conştiinţă fatalitatea limitării noastre spaţiale şi temporale, a distanţei noastre de lume. Te doare în astfel de clipe că nu poţi deveni imaterial şi pur, că depresiunile te împiedică să vibrezi, că te izolează ca materie în spaţiu. Toate deprimările te izolează în lume, cum ai izola o piatră ce ar avea conştiinţă. Ele tind să ne arate că omul, dacă nu mai este obiect, a fost totuşi odată; în depresiune, subiectul îşi dă seama de substratul lui şi de materialitatea care îl leagă de pământ. Există aici o adevărată dualitate, dacă nu un paradox. Spiritul din om, care îl face subiect, îşi dă seama de materia care îl încadrează în natură. Astfel, toate depresiunile nu sunt decât distanţe de lume, în care spiritul omului îndură tristeţea materiei proprii. Subiectul se simte şi se cugetă ca obiect, care prin această dualizare nu se mai poate integra în lume din cauza imensei distanţe de ea, deşi material el este o prezenţă fizică asemănătoare celorlalte.

Dacă totuşi încercăm stări muzicale în momente de depresiune, este pentru că acestea, prin sonorităţi, au fost imaterializate; este o întreagă transfigurare care face ca tristeţile intime să vibreze şi să-şi piardă caracterul lor de materialitate grea. Tristeţea, ca origine a stării muzicale şi ca rezultat al acesteia, seamănă numai exterior cu tristeţea tuturor momentelor nemuzicale; căci ea se purifică în vibraţii şi creşte până la un extaz al infinitului. Distanţa de lume se converteşte atunci în avântul frenetic în golurile pe care tristeţea le-a deschis între noi şi lume. În muzică, vidul se converteşte în plenitudine, care poate să nu fie decât un vid care vibrează. Toate stările sufleteşti se transformă în trăirea muzicală şi primesc caractere noi, deoarece ea adânceşte şi subtilizează toate stările până la vibraţie, topindu-le în convergenţe şi imaterialităţi sonore.

Nu iubesc muzica decât aceia care suferă din cauza vieţii.

Pasiunea muzicală se substituie tuturor formelor de viaţă care n-au fost trăite şi compensează, în planul experienţelor intime, satisfacţiile închise în cercul valorilor vitale. Când suferi trăind, necesitatea unei lumi noi, deosebită de cea în care vieţuieşti obişnuit, se naşte imperios pentru a nu te risipi într-un pustiu interior. Şi această lume numai muzica o poate aduce. Toate celelalte arte descoperă viziuni noi, configuraţii sau forme noi; numai muzica aduce o nouă lume. Operele cele mai de seamă ale picturii, oricât te-ar fura contemplarea lor, te silesc la comparaţii cu lumea de fiecare zi şi, ca atare, nu-ţi oferă posibilitatea de a intra într-o lume complet deosebită. În toate celelalte arte, totul este aproape, dar nu atât de aproape încât să devină o supremă intimitate; în muzică însă toate sunt atât de departe şi atât de aproape, încât alternanţa între monumental şi intim, între inaccesibil şi liric creează o întreagă gamă de extaze lăuntrice. În faţa nici unui tablou din lume n-ai simţit că lumea ar *putea* începe de la tine; dar sunt finaluri de simfonii, care nu o dată te-au silit să te întrebi dacă tu nu eşti începutul şi sfârşitul. Nebunia metafizică din experienţa muzicală creşte cu cât ai pierdut mai mult şi cu cât ai suferit mai mult în viaţă; căci prin aceasta ai putut intra mai deplin în altă lume. Cu cât te adânceşti mai mult în trăirea muzicală, cu atât măreşti insatisfacţia iniţială şi agravezi drama originară care te-a făcut să iubeşti muzica. Dacă muzica este rezultatul unei boli, ea nu face însă decât să ajute la progresul acestei boli. Căci muzica distruge interesul pentru acţiune, pentru datele imediate ale existenţei, pentru faptul biologic ca atare şi dezadaptează pe individ. Faptul că după tensiunile intime în care te aduc stările muzicale, simţi inutilitatea vieţuirii mai departe, nu exprimă decât acest fenomen de dezadaptare. Mult mai mult decât poezia, muzica slăbeşte voinţa de a trăi şi resorturile vitale. Să renunţăm atunci la muzică? Toţi care suntem tari când ascultăm muzică, fiindcă suntem slabi în viaţă, vom fi atât de nuli încât să renunţăm şi la ultima noastră *pierdere*, la muzică?

Recomand muzica lui Mozart şi Bach ca remediu împotriva disperării. În puritatea aeriană a acestei muzici, care atinge uneori o sublimă gravitate melancolică, nu o dată te simţi uşor, transparent şi îngeresc. Ai atunci impresia că ţie, fiinţă nemângâiată de a trăi, îţi cresc aripi ce te avântă într-un zbor

senin, cu surâsuri discrete şi voalate, cu eternităţi de farmec eteric şi de transparenţe dulci şi mângâietoare. Este ca şi cum ai evolua într-o lume de rezonanţe transcendente şi paradiziace. În orice om este, ca potenţă, ceva îngeresc, dacă n-ar fi decât regretul după o astfel de puritate şi aspiraţia după o veşnicie de seninătăţi. Muzica ne trezeşte regretul de a nu fi ceea ce ar fi trebuit să fim, iar magia ei ne încântă pentru o clipă, transpunându-ne în lumea noastră ideală, în lumea în care ar fi trebuit să trăim. După dezbinările nebune ale fiinţei tale, te apucă o dorinţă de puritate angelică, în care te-ai putea unifica, într-un vis de transcendenţă şi de seninătate, departe de lume, plutind într-un zbor cosmic, cu aripile întinse spre vaste depărtări. Şi îmi vine să înghit cerurile care pentru mine nu s-au deschis niciodată…

Toate sărutările pe care nu le-am dat şi toate sărutările pe care nu le-am primit, zâmbetele care nu ni s-au deschis şi atâtea timidităţi ale iubirilor noastre nu ne-au întărit şi nu ne-au pecetluit oare singurătăţile? Nu ne-au făcut luptători şi exaltaţi atâtea refuzuri ale vieţii? Şi când noi înşine ne-am refuzat, n-am făcut-o cu mândria şi speranţa altor triumfuri? Care este începutul singurătăţilor noastre, dacă nu o iubire care n-a putut să se reverse şi care este hrana acestor singurătăţi, dacă nu atâtea iubiri închise în noi? Toată dorinţa noastră de absolut, de a deveni dumnezei, demoni sau nebuni, toată ameţeala în căutarea altor veşnicii şi setea după lumi nesfârşite nu s-au născut din atâtea şi atâtea surâsuri, îmbrăţişări şi săruturi neîmpărtăşite şi necunoscute? Nu căutăm noi totul, fiindcă am pierdut ceva? O singură fiinţă ne-ar fi putut salva din drumul spre nimic. Am pierdut, atâţia din noi, individualul, existenţa, că singurătăţile noastre cresc fără rădăcini, asemenea florilor de mare abandonate valurilor. Dar tari sunt singurătăţile noastre, hrănite din atâtea iubiri ce nu s-au realizat, pentru a ne susţine elanul înspre alte lumi şi înspre alte veşnicii.

II

Să izbucnim cu toată ardoarea pasionată a sufletului nostru, să înfrângem toate rezistenţele şi să distrugem toate piedicile din calea marii noastre nebunii. Să fim mândri de

curajul nostru absurd şi infinit şi să pornim, în beţia acestui orgoliu şi a acestui extaz, spre ultimele culmi ale fiinţei, împinşi de setea marilor cuceriri şi de dorinţa ultimelor realizări. Gestul nostru să fie o creaţie, un semn de lume nouă, şi orice avânt să fie o misiune, precum gândul o poruncă. Nebunia noastră, intensă şi adâncă până la sublim, să dezlănţuie o teroare cosmică şi o nelinişte nemărginită, din vârtejurile cărora să crească flăcările vieţii noastre, prea vie pentru a nu arde şi prea dramatică pentru a nu exploda. Nimic să nu oprească elanul de afirmare, şi vieţile noastre să lase atâtea morţi în urmă, încât ultima noastră afirmare să răscumpere toate sacrificiile. Suprema cucerire şi avântul absurd în lume să ne domine toate gândurile şi toate dorinţele, iar setea de lumi infinite să crească în măsura înălţărilor noastre. Să ne iubim marile bucurii şi marile deznădejdi; dar să urâm de moarte inerţia, îndoiala şi pasivitatea, precum, nu mai puţin, să urâm tot ce ne scade ardoarea pasionată a sufletului şi tot ce ne împiedică avântul absurd în lume. Pozitivi sau negativi, puţin ne importă; e destul ca sufletul nostru să vibreze. Căci este imposibil ca dintr-o mare negaţie să nu izbucnească o mare afirmaţie; acelaşi foc palpită în marile negaţii ca şi în marile afirmaţii. Trecerile mari nu se pot face decât pe culmi. Nu rezultă extazul din flăcările care ne ard în negaţiile grozave, în negaţiile mari şi nesfârşite? Nebunia să ne fie singura înţelepciune.

Toată viaţa să ne fie un avânt iraţional care să ne poarte într-o febră insuportabilă, cu o halucinantă conştiinţă a misiunii noastre. Să nu ne clădim viaţa pe certitudini. Şi să n-o clădim fiindcă nu le avem, iar noi nu suntem atât de laşi ca să ne inventăm certitudini stabile şi definitive. Căci unde am găsi în trecutul nostru certitudini, puncte sigure, echilibru sau reazem? N-a început eroismul nostru de când ne-am dat seama că viaţa nu poate duce decât la moarte, şi totuşi n-am renunţat să afirmăm viaţa? Nu ne trebuie certitudini, fiindcă ştim cum ele nu pot fi găsite decât numai în suferinţă, tristeţe şi moarte, prea intense şi prea durabile pentru a nu fi absolute. Toată lupta noastră nu poate fi decât o luptă în contra tentaţiei unor astfel de certitudini şi tot eroismul nostru, o explozie împotriva noastră, a celor în care suferinţa, tristeţea şi moartea s-au încuibat pentru ca absolutul lor să ne distrugă dreptul la

nebunie. Nebunia noastră să consiste în a călca pe certitudinile ce se nasc în noi fără să le fi dorit. Nu cu frica de moarte vom putea trăi mai departe; dar avântul nostru este cu atât mai fecund, cu cât învinge mai mult această frică. Noi vrem să trăim, deşi ştim că nimic nu poate salva viaţa din ghearele morţii. Şi idealul nostru nu poate fi decât să trecem peste ceea ce ştim, să înfrângem tentaţiile cunoaşterii şi toate lucrurile sigure ce ne-au făcut să disperăm. Să deşteptăm, cu frenezie, ignoranţa care ne ascunde adevărul că viaţa este o îndelungă boală.

Spre câte zări îndepărtate nu ne poartă melancolia, şi câte din tristeţile noastre nu le topeşte ea în zâmbete voalate, de o discreţie plină de candoare! Farmecul zâmbetului melancolic pleacă din candoarea ce se împrăştie în infinitatea planantă a acestui zâmbet. Fără candoare, el n-ar avea nimic din inexprimabilul ce ni-l face atât de departe, şi totuşi atât de aproape. În orice melancolie, suavitatea atenuează regretele, nostalgiile şi dă iubirii pentru singurătăţi o nuanţă de delicateţe intimă. De câte ori nu ne poartă melancolia pe mări necunoscute şi nebănuite, unde visul nostru se deapănă în umbre şi amurguri, fără să ne doară singurătatea sau să ne întunece umbrele! Căci suavitatea melancoliei este ca o floare parfumată care împrospătează aromele sufletului. Există o bucurie pentru propriile melancolii, la care n-am renunţa pentru toate celelalte bucurii ale lumii. Zâmbetul melancolic, deschis din infinitul tău spre infinitul lumii, te încântă într-o atmosferă de vis, care este prea mângâietoare pentru a fi tristă şi prea intimă pentru a fi sublimă. Vremelnicia lucrurilor este gustată dintr-o imobilitate care nu este niciodată rigidă, fiindcă are în sine o tendinţă ascunsă înspre ondulaţii. Ceea ce este echivoc şi de o atracţie indefinibilă în melancolie derivă din regretul stăpânit pentru trecerea lucrurilor şi din teama de o oprire a lor, care explică de ce iubim melancolia: pentru plăcerea ciudată de a fi dincolo de devenire şi dincolo de imobilitate, pe care simţirea noastră le mângâie doar din depărtare.

Iubirea este cu atât mai profundă, cu cât se îndreaptă spre fiinţe mai nefericite. Dar nu nefericite fiindcă n-au condiţii prielnice de existenţă, deoarece acestea nu ne trezesc decât mila, ci nefericite în sâmburele fiinţei lor. De ce să iubim un om

singur pe drumul vieţii? Are el nevoie de iubirea noastră? Cu cât sunt mai mulţi oameni mulţumiţi cu condiţia lor pe pământ, cu atât iubirea din mine se scoboară la un nivel mai inferior. Mă atrage nefericirea altora ca un exerciţiu al iubirii mele. Setea maladivă de nefericire, căutarea tristeţilor altora dezvoltă în mine o iubire egală cu tristeţile, bolile şi nefericirile altora. Şi când iubirea mea reduce din intensitatea acestor blesteme, este ca şi cum aş lupta împotriva tristeţilor, bolilor şi nefericirilor mele, o luptă care, micşorându-le la alţii, le creşte la mine, pentru ca variindu-le intensitatea să le pot suporta mai bine. Toate tristeţile, bolile şi nefericirile altora le-am absorbit în mine în măsura în care le-am redus la alţii. Nu mă pot apăra de ele decât sporindu-le. Sunt fiinţe care, în ordinea aceasta, rezistă infinit. Şi atunci este o crimă să nu practici iubirea, ca un mijloc de a reduce nefericirea altora. Numai în iubirea pentru cei nefericiţi, pentru cei care nu pot fi fericiţi, sacrificiul încoronează iubirea. Nu există adâncime în iubire fără sacrificiu, fiindcă în genere nu există adâncime fără o mare renunţare. Şi ce altceva este sacrificiul, dacă nu o mare renunţare dintr-o mare iubire? Viaţa pare a câştiga un sens numai în sacrificiu. Dar nu este o ironie amară faptul că în sacrificiu ne pierdem viaţa?

Sacrificiul este o supremă afirmare printr-o supremă renunţare. A te sacrifica pentru ceva înseamnă a descoperi o valoare pentru care poţi să renunţi la tot ceea ce viaţa îţi oferă; prin sacrificiu, vrei să salvezi ceva ce nu poate exista decât cu compensaţia neexistenţei. Aneantizarea mea cheamă la existenţă o altă formă de viaţă, ce se ridică pe mine, care am devenit nimic. Sacrificiul este o încercare de a salva viaţa prin moarte. Moartea mea este condiţia de menţinere sau de naştere a valorilor sau a unei fiinţe.

Aspiraţia spre neant devine pozitivă numai în sacrificiu, ca şi renunţarea, ce devine un act de viaţă numai în sacrificiu.

Iubirea noastră să absoarbă atâta nefericire, tristeţe şi boală din nefericirea, tristeţea şi boala altora, încât sacrificiul şi *ruina* noastră prin iubire să însemne de fapt *triumful* iubirii. Şi dacă celor ce nu pot fi decât nefericiţi, nu le-am da decât iluzia unui minus de nefericire, prin plusul nostru de nefericire nu le oferim totuşi verificarea iubirii noastre?

Aş vrea să fiu numai rază şi zi, să mă înalţ în ritmuri

sonore spre culmi de splendoare, şi adâncimile de întuneric să nu mă poarte pe aripile unei muzici sumbre. Nu ştiu dacă lumina se ridică în mine sau eu mă avânt în lumină; nu ştiu dacă sunt lumină sau devin lumină. Dar tremură în mine mănunchiuri de raze, flori de lumină ca apariţii îngereşti, şi plâng străluciri de lacrimi. Şi nu cad aceste lacrimi din mine ca stele dintr-un cer părăsit, dintr-un cer ce îi topeşte în flăcări propriile lui înălţimi? Cum creşte lumina în mine şi se adună în fascii, cum devine lumina grea ca o substanţă, grea de prea multă strălucire, şi cum se răspândeşte în mine asemenea timpului, a timpului care curge în mine!

Diferenţa dintre mine şi ceilalţi oameni: eu am murit de nenumărate ori, pe când ei n-au murit niciodată.

Gândurile cele mai adânci şi cele mai scumpe sunt acelea pentru care regretăm că n-avem lacrimi.

Pentru ce în clipele de mare detaşare, când ne-am îndepărtat infinit de toate şi când reflexiile noastre nu sunt decât ameţeli deasupra prăpastiei, ne apar subit imagini de o plată actualitate sau ne răsar în memorie incidente neînsemnate din trecut, fragmente indiferente de viaţă, prea individuale pentru a le descoperi o semnificaţie? Să nu aibă nici un rost prezenţele acestea, conturabile, imediate şi directe, în neantul nostru subiectiv? Să nu încerce fiinţa noastră o salvare instinctivă prin aceste apariţii spontane? Nu încearcă ea o compensaţie dilatării înspre nimic? Nu se apără ea printr-un apel la vulgar, la plat şi la accesibil? Când eşti infinit departe de tot, numai individualul inexpresiv te mai poate readuce la viaţă. Ce rost are apariţia unei văi, a unei persoane oarecare, a unei străzi sau a unui arbore, în clipele când renunţarea devine pentru noi mai mult decât o simplă problemă? De ce, când ne cuprinde şi ne invadează dezrădăcinarea metafizică, prezenţe fizice şi imediate ne readuc spre lumea în care am fost şi ne reamintesc ce putem pierde? De ce această revenire, în suprema detaşare, dacă n-ar fi nevoia organică de a te lega de ceva în clipele detaşării supreme?

Când te apucă dorinţa de săruturi infinite, pentru a nu

cădea în neliniştea unei voinţe care nu ştie ce vrea şi într-o măcinătoare confuzie de senzaţii contradictorii, încearcă să-ţi consumi fugă, într-un mers ritmat, tot surplusul de energie şi de încordare nervoasă. În momentele când iubirea te doare, fiindcă ea cere prea mult, eliberează-te prin alte metode, prin alte căi. Aleargă fără ţel pe străzi sau prin păduri şi risipeşte-ţi prin fugă obsesia imposibil de realizat. Cheltuieşte-ţi, în fiecare pas, un sărut din miile pe care ai fi vrut să le dai şi, în progresul oboselii, uită de toate femeile pe care iubirea ta ar fi vrut să le îmbrăţişeze. Săruturile să se desprindă din tine ca petalele dintr-o floare în furtună, iar nu ca dintr-o floare de toamnă. Şi risipirea aceasta să nu semene unei înfrângeri şi nici unei renunţări, ci miile de săruturi să însenineze viaţa cu atâtea zâmbete, cu câte tristeţi ea a întunecat-o.

Melancolia devine cu atât mai pură, cu cât iubirea o învăluie şi o alimentează. Din asocierea lor, se naşte un tremur plăcut şi suav, o graţie a singurătăţii, o presimţire voluptuoasă a nesfârşirii. Nu regretăm noi atunci că nu suntem o fântână de lacrimi al cărei izvor să fie nesecat în picuri de transparenţe, ce ar răsfrânge lumea cu sclipiri mai fermecătoare decât cele mai divine iluzii şi mai îmbătătoare decât cele mai dulci reverii? Nu ne doare, în mângâietoarea sfârşeală a melancoliei, imposibilitatea de a ne topi în lacrimi?

Numai în iubire melancolia îşi atinge propriile ei culmi, căci numai Erosul transfigurează melancolia. Pasivitatea, savurarea ca atare, abandonarea, tremurul imaterial purifică melancolia în aşa măsură, încât starea melancolică pură devine în sine extrem de fecundă, fără a fi însă creatoare. Numai când o pasiune exagerată, o tensiune extremă, de un elan cuceritor, tulbură suavitatea şi puritatea melancoliei, numai atunci aceasta devine creatoare. În marii creatori muzicali, melancolia a fost totdeauna scuturată de o ardoare vie, de o pornire pasionată şi de o energie intensă. Atunci, infinitul melancoliei devine vibraţie puternică; aspiraţiile vagi, avânturi determinate; presimţirile devin trăsnete; lacrimile, furtuni; tremurul imaterial, voinţă de realizare; planarea suavă deasupra lumii, realizare efectivă în lume şi savurarea, explozie. Nu există dispoziţie mai creatoare decât cea melancolică, atunci când e tulburată de un principiu de antinomie. Setea de lumi nesfârşite devine dorinţă de a crea

lumi nesfârşite, şi aspiraţia de topire în fluiditatea infinitului, afirmare dramatică în infinit. O conştiinţă demiurgică converteşte vagul melancoliei în încordări şi trăsnete, iar din iluziile ei încântătoare îşi alimentează flăcările tremurătoare de prea multe şerpuiri. Trecerea în planul demiurgic face din reveriile noastre proiecţii vitale, iar din regrete, avânturi irezistibile. Fluxul creaţiei este un val de impuritate şi de dramă; refluxul, într-o oboseală plăcută, este ca o reîntoarcere înspre puritătţi pierdute. Dacă prin creaţie ar trebui să renunţăm pentru totdeauna la deliciile melancoliei pure, câţi n-am renunţa, mai bine, la creaţie?

Nu mă poartă gândul înspre orice? N-am fost ce-am vrut şi nu pot deveni ceea ce vreau? Oare n-am fost culoare, vânt, tunet? N-am înghiţit tot ceea ce îndrăzneala gândului a conceput? N-am putut fi de atâtea ori altul de câte ori am existat? N-am fost rând pe rând un univers de regrete, de aspiraţii, de tristeţi şi de bucurii? Şi nu voi putea oare deveni, rând pe rând, toate formele de culori ce există şi ce se pot concepe? Căci aş vrea să mă realizez în culori, să fiu rând pe rând galben, albastru, violet, portocaliu, să plutesc în culori şi să înghit culorile. Să fiu melancolic în albastru, nebun în roşu, trist în galben, vesel în verde, nostalgic în violet şi suav în portocaliu. Într-o succesiune cromatică să crească fiinţa mea şi să fiu izvorul şi oglinda acestor culori. Din mine să plece raze, ca mesaje în nemărginit, şi în mine să se răsfrângă, în toate nuanţele, pentru a îmbrăca întreaga lume într-un vis de reflexe.

De unde derivă adâncimea iubirii, dacă nu din negaţia cunoaşterii? Ceea ce în cunoaştere e plat, iubire devine absolut. Orice cunoaştere obiectivă e plată; e o punere în relaţii prin care obiectele îşi pierd valoarea. Cunoaştem un lucru pentru a-l face ca pe celelalte; cu cât cunoaştem mai mult, cu atât realitatea devine mai comună, mai vulgară şi mai plată, deoarece cunoaşterea nu *salvează* niciodată nimic, ci distruge progresiv în fiinţă. Există, în orice cunoaştere obiectivă, care consideră lucrurile din afară, le încadrează în legi şi le pune în relaţii, care înţelege totul şi încearcă să explice totul, o tendinţă distructivă, iar când pornirea spre cunoaştere devine pasiune, ea nu este decât o formă de autodistrugere. Iubim în măsura în care negăm

cunoaşterea, în măsura în care ne putem abandona absolut unei valori, făcând-o şi pe aceasta absolută. Şi dacă nu ne-am iubi decât dorinţa noastră de iubire sau iubirea noastră, în acest avânt nu este mai puţină negaţie a cunoaşterii. Cunoaştem cu adevărat numai în momentele când nu vibrăm intern, când nu ardem, când nu ne putem ridica la un înalt nivel psihic. Diferenţa aceasta de nivel psihic între cunoaştere şi iubire ne indică suficient pentru ce ele nu pot vieţui niciodată împreună. Când iubeşti o fiinţă, momentele de reală cunoaştere sunt extrem de rare; apariţia lor se datoreşte unui minus de iubire. Când ajungi uneori să-ţi dai seama din afară, cu o perspectivă obiectivă, că femeia care-ţi şerpuieşte ca o obsesie întreaga ta fiinţă, care a crescut organic în tine, seamănă cu oricare alta ca adâncime sufletească, sau când înţelegi că zâmbetul ei nu e unic, ci perfect reversibil, când o poţi înseria şi încadra în rândul celorlalte şi găseşti explicaţii generale pentru reacţiile ei individuale, atunci cunoaşterea a suplinit dureros elanurile iubirii. *Iubirea este o fugă de adevăr. Şi iubim cu adevărat numai când nu vrem adevărul. Iubirea împotriva adevărului*, iată o luptă pentru viaţă, pentru propriile extazuri şi pentru propriile greşeli. Pe fiinţa ce o iubim o cunoaştem cu adevărat numai după ce n-o mai iubim, când am devenit lucizi, clari, seci şi goi. Şi în iubire nu putem cunoaşte, fiindcă persoana ce o iubim actualizează, numai, un potenţial lăuntric de iubire. Realitatea primordială şi efectivă este iubirea din noi. Pentru aceasta iubim. Iubesc iubirea din mine, iubesc iubirea mea. Femeia este pretextul indispensabil care-mi aduce într-un ritm intens pulsaţiile timide ale iubirii. Nu poate exista o iubire pur subiectivă. Dar, între abandonarea în experienţa voluptuoasă a iubirii ca stare pură şi abandonarea în culmile unei alte fiinţe, întâia este cea primordială. Iubim o femeie fiindcă ne este scumpă iubirea noastră. Singurătatea sexelor şi lupta sălbatică între bărbat şi femeie îşi au izvorul această interioritate a iubirii. Căci în iubire ne gustăm, ne savurăm pe noi înşine, ne încântăm de voluptăţile tremurului nostru erotic. Din acest motiv, iubirea este cu atât mai intensă şi mai profundă, cu cât distanţa de persoana iubită este mai mare. Prezenţa ei fizică face din sentimentul nostru ceva prea orientat, cu o direcţie prea determinată, încât ceea ce este în noi cu adevărat trăire erotică pură, elan subiectiv, ne pare a veni din afară, desprinzându-se

din prezenţa fizică a persoanei iubite. Numai iubirea de departe, iubirea care creşte alimentată de fatalitatea spaţiului, numai aceasta se prezintă ca stare pură. Atunci ai priză directă pe adânca ei interioritate, atunci trăieşti iubirea ca iubire, adâncindu-te în zvâcnirile unui sentiment, în farmecul lui voluptuos, care face suferinţele fluide, le topeşte ca într-o iluzie.

La oamenii cu multă imaginaţie şi cu o viaţă interioară complicată, se găseşte nu arareori o astfel de purificare a iubirii, încât ei trăiesc elanurile iubirii în ceea ce ele au suav, virginal, în volutele vitale ale iubirii, în pulsaţiile ei pure, în potenţialul erotic ca atare, înainte ca o fiinţă să fi trezit la viaţă şi să fi actualizat acest potenţial. Contopirea în tremurul vital, în iubirea ca termen, în iubirea ca dorinţă face din sufletul acestor oameni fântâni nesecate de stări cristaline, în puritatea lor.

Iubirea care rămâne dorinţă şi creşte numai în dorinţă nu este decât o manifestare a acelei iubiri care nu vrea să se realizeze, de teamă de a muri. Când Erosul s-a actualizat, când el trăieşte nu numai ca realitate subiectivă, ci şi cu obsesia unei fiinţe din afară, stingerea iubirii este un presentiment neliniştitor. Prin femeie, ne realizăm mai repede şi murim mai repede; cunoaştem şi devenim obiectivi mai repede, decât menţinându-ne în elanurile pure ale sufletului nostru. Nu este mai puţin adevărat că numai prin femeie putem vedea până la ce nivel se ridică intensitatea iubirii noastre, până unde adâncimea ei neagă tendinţa spre cunoaştere şi până unde adevărul este înfrânt de iubirea care ne face prea vii pentru a putea fi obiectivi.

Iubirea este o sursă de existenţă. Suntem prin iubire. Căutăm iubirea, pentru a scăpa de prăbuşirea în nimic prin luciditățile cunoaşterii noastre. *Dorim iubirea, pentru a nu fi contrafăcuţi şi falsificaţi de adevăr şi de cunoaştere*. Căci existăm numai prin iluziile, deznădejdile şi greşelile noastre, deoarece numai ele exprimă individualul. Generalul cunoaşterii şi abstracţia adevărului (chiar dacă adevărul nu există, există totuşi pornirea înspre adevăr) sunt atentate la iubire şi la dorinţa noastră de iubire. Va putea Erosul să distrugă, în cele din urmă, Logosul?

Convertirea iubirii în milă determină ultima fază a iubirii, agonia iubirii. Când începe să ne fie milă de o persoană pe care am iubit-o înseamnă că elanul nostru nu mai poate susţine lupta

împotriva evidenţei. Mila este o iubire în oboseală, o iubire în care obiectul ne este exterior. De aceea în milă ne dăm seama atât de bine de condiţia altuia, avem o viziune atât de clară a locului în lume al altei persoane. În milă, noi nu anticipăm nimic, nu dăruim nimic generos, nu transfigurăm deloc; dimpotrivă, luciditatea milei răpeşte orice strălucire la care ar avea dreptul iluzia oricărei fiinţe. După flăcările şi văpăile iubirii, mila este ca o cenuşă ce acoperă ultimele pâlpâiri de foc ale Erosului. Nu ne doare atunci iubirea altei fiinţe, nu suferim că suntem iubiţi? Şi mila noastră nu exprimă regretul de a nu mai putea răspunde unei iubiri, care în noi s-a lichidat de mult? Cu cât mila creşte, cu atât ireparabilul ce desparte două fiinţe se adânceşte mai tare, şi intensitatea ei nu face decât să arate cât de mare este în noi regretul de a nu mai putea iubi. Ultima fază a iubirii ne arată cât suntem de singuri chiar când iubim şi cum totul depinde nu de obiectul din afară, ci de nivelul sentimentelor noastre. Lupta dintre iubire şi cunoaştere se desfăşoară pentru ultima oară în milă. Şi triumful cunoaşterii nu ne arată decât în ce mare luptă ne-am angajat câte posturi pierdute avem de recucerit.

Nu simţim în melancolie cum sufletul ni se deschide sub chemări vagi? Şi nu sunt aceste chemări presimţiri de plăcute nelinişti, şi nu este dulce aroma plecată din destrămarea noastră? Căci sufletul ni se deschide într-o voluptuoasă destrămare, într-un indefinit mângâietor, într-o aspiraţie spre vag, fără ca să ne doară, cât de puţin, această destrămare. Nu simţim, dimpotrivă, delicii virginale, suavităţi intime, extaz într-o lume de culori ireale, ca-ntr-o grădină cu flori care îşi întind petalele în nesfârşit? Şi nu ne încântă, în farmecul de destrămare plăcută a melancoliei, singurătăţi sonore ce cresc din nesfârşit, evoluează în tot, se izbesc de lucruri şi revin apoi, în mănunchiuri sonore, într-un reflux insensibil spre nesfârşirea din care au plecat, spre tăcerea din care a purces fiinţa? Singurătăţile au atâtea glasuri pentru cei care au prea multe de spus pentru a mai putea vorbi!

Misterul zâmbetului melancolic rezultă din nelămuritul ce-l introduce suavitatea în melancolie. Tot ceea ce este suav, ingenuu, pur toarnă peste vagul melancoliei un fluid imponderabil şi misterios, ce se dilată în noi ca un parfum

îmbătător şi fin. Plutind peste tot, zâmbetul acesta se opreşte pe tot şi pe nimic. Indeciziunea lui se amplifică de mărimea înspre care el se îndreaptă. Genial sau diletant, el evoluează deasupra lumii; fără să poţi şti dacă e înţelegere sau extaz. Nedeterminatul şi vagul care se desprind din acest zâmbet te atrag ca inexplicabilul misterului. Şi cu cât ai înţeles mai mult, cu atât ai înţeles mai puţin. Nu ne par atâtea femei superficiale, datorită zâmbetului melancolic, complexe? Nu transfigurează melancolia faţa cea mai lipsită de expresie şi nu împrumută o adâncime unui vid interior? Atracţia zâmbetului provine şi din această prezenţă a lui la persoane atât de diferite, ca formaţie spirituală şi ca nivel psihic. Când el pleacă dintr-un rafinament interior, atunci e sublim; când e instinctiv, face vulgaritatea misterioasă. Suavitatea este o sursă de lumină tainică în melancolie. În acest indefinit consistă o explicaţie a imposibilităţii noastre de a ne sătura de melancolie, a o găsi cândva plată, a o înţelege şi a o cunoaşte. Aici, cunoaşterea n-are ce distruge, deoarece progresul ei nu este decât o continuă auto anulare.

Pe cât sunt melancoliile de dulci, pe atât sunt tristeţile de amare. Lupta împotriva lor trebuie dusă cu absolut toate metodele care există, utilizând toate căile şi toate posibilităţile. Căci dacă nu vom avea atâta tărie încât să înfrângem cancerul tristeţilor, el ne va roade şi ne va putrezi înainte de vreme. Nu trebuie să ne lăsăm dominaţi de invazia tristeţilor. Să le suportăm numai până când ele au poezie; când devin reale şi efective, să izbucnim, furioşi, împotriva lor. Să nu uităm că există în lumea aceasta pumni, strigăte, palme, marşuri, sport, femei, vulgaritate, cu ajutorul cărora înfrângem temporar tristeţea. Suntem siliţi să învăţăm ce înseamnă a trăi numai după lungi tristeţi. Şi învăţăm să trăim numai prin reacţiuni. Învăţăm să trăim, luptând împotriva propriei noastre fatalităţi, şi în lupta noastră nu facem decât să secăm fântâna tristeţilor. Ne pompăm pe noi înşine, doar vom putea, odată secaţi de tot, să începem altfel de la început, cu un izvor mai pur, cu alte adâncimi şi cu alte clarităţi.

Cum moartea nu poate fi înlăturată, revolta împotriva ei este zadarnică şi sterilă. Cu cât ne revoltăm mai mult împotriva morţii, cu atât dovedim cât de pu-ţin de adânc este în noi

sentimentul morţii. Căci revolta exclude revelaţia ireparabilului şi definitivului, a imanenţei ineluctabile a morţii, care ni se descoperă totdeauna în trăirea intensă a acestui fenomen. Revoltă împotriva morţii este fructul unei inspiraţii de moment; numai teama de moarte este durabilă şi adâncă. Nu putem duce o luptă împotriva morţii; putem numai să înăbuşim temporar frica de moarte. Trebuie să învăţăm a muri mai rar. De ce n-am folosi toate experienţele prin care uităm moartea sau în care ea ne apare eterică? De ce n-am folosi contopirea în lumină, experienţa integrală a lumii, ca o îndepărtare de moarte? Lumina, prilej şi cadru de extaz şi de feerie, ne avântă departe de timp, de fatalitate şi de materie. În ea, uităm de un început şi mai cu seamă de un sfârşit, iar când, uneori, invazia luminoasă pare a ne năpădi până la senzaţia de moarte, aceasta nu seamănă unui sfârşit catastrofal, ci, sublimată şi eterică, se apropie mai repede de o topire imaterială în lumină, de depăşirea individuaţiei în universalitatea transcendentă şi sublimă a luminii. Când lumină nu găsim în afară, trebuie să reaprindem focarii stinşi ai fiinţei noastre sau să metamorfozăm şi să convertim în lumină imensităţile de întuneric ale abisului nostru. Toate celelalte prilejuri de a uita moartea să-şi aibă ca prototip experienţa şi extazul luminii.

Tot mai mult mă conving că eroismul îi are rădăcinile în disperare. Ne ratăm viaţa în disperare; dar prin ea, nu ne ratăm moartea. Sacrificiul, numai sacrificiul ne salvează moartea şi numai el răscumpără o viaţă. Din moment ce viaţa nu e pură, ci infernală şi chinuitoare, nu e sacrificiul o lichidare sublimă? Să poţi muri pentru alţii; pentru suferinţele miilor de anonimi, pentru o idee fecundă sau o idee absurdă; să-ţi consumi viaţa ta pentru ceea ce n-o priveşte, să te distrugi generos şi inutil, nu e aceasta singura formă de renunţare de care putem fi capabili? Orice gest câştigă o valoare numai întru cât pleacă dintr-o mare renunţare. Numai moartea adânceşte actele vieţii. Şi în sacrificiu, viaţa se realizează prin moarte.

Dacă toţi oamenii pentru care viaţa este un bun pierdut ar învăţa să-şi rateze mai puţin moartea, lumea ar deveni o simfonie de jertfe. Atunci, prin moarte, viaţa ar căpăta un caracter de gravitate solemnă şi, de prea multă renunţare şi sacrificiu, ar dori o puritate spre care aspiră atâtea elanuri

disperate. Orice sacrificiu este un protest împotriva lipsei de puritate a vieţii. De aceea, nu mai putem fi creatori decât prin sacrificiu.

De la renunţare la eroism! Dar nu la pasivitatea indiferentă a înţelepţilor. Este imposibilă pentru noi renunţarea ca o detaşare liniştită şi progresivă de lucruri, dusă până la o totală indiferenţă. Nu încolţeşte ideea propriei noastre misiuni în momentele de mare renunţare, de mare detaşare?

Nu putem vorbi de renunţare fără să ne chinuim, fără să ne frământăm şi să fim trişti. Renunţarea este pentru noi un fenomen infinit dramatic; turnăm în ea prea multă energie pentru a mai fi renunţare. Şi ne interesează prea mult procesul psihologic al renunţării, pentru ca să nu devină o tragedie. Nu renunţăm; *vrem* să renunţăm. De aceea, nu putem fi decât eroi.

Când Buddha vorbeşte de renunţare, este ca şi când noi am vorbi despre iubire. Să renunţi cu naturaleţea unei flori care se închide în înserări, iată secretul unei renunţări pe care n-o vom putea realiza niciodată, fiindcă punem prea multă pasiune în negaţii. Nu devin, în tensiunea noastră, toate negaţiile pozitive? Distrugând tot, este ca şi cum am crea tot. Plesnim de negaţii; dar în văpăi. Şi negaţiile le consumăm nu în îndoieli, ci cu certitudinea unei misiuni. Aruncăm totul, pentru a cuceri totul; ne sacrificăm, pentru a transfigura viaţa; renunţăm, pentru a ne afirma; în detaşarea ultimă, elanul nostru îmbrăţişează lumi. De aceea, eliberarea rămâne în conştiinţa noastră o simplă problemă. Căci eliberarea devine realitate numai pentru acei care merg pe o singură linie în absolut.

Desprinde-te de tot, spre a deveni *centru metafizic*, unicul tău câştig, singura ta soartă. În pierderi, să te bucure triumful tău şi în înfrângeri, să descoperi raze pentru nimbul tău. Trăieşte-te ca un mit; uită istoria; gândeşte-te că în tine nu se macină o existenţă, ci existenţa; că materia, timpul, destinul s-au concentrat expresie; devine izvor de fiinţă, sursă de actualitate în existenţă. Trăindu-te ca mit, tot ceea ce este anonim în natură devine personal în tine şi tot ceea ce e personal, anonim. Vei trăi atunci totul atât de intens, încât lucrurile vor deveni esenţe şi îşi vor pierde numele. Atunci vei putea renunţa la tentaţia individualului; vei putea uita o persoană sau un obiect, atunci vei putea da tot şi te vei putea dărui întreg.

Întrebare modernă într-o problemă eternă: oare nu ne va chinui *regretul* renunţării noastre?

Toată problema renunţării: cum putem face din ea altceva decât o pierdere, cum putem face din ea o formă de iubire. Vrem să facem din renunţare ceva pozitiv. Laşitate sau eroism modern?

Când renunţarea nu se realizează în sacrificiu, ci sfârşeşte în dezabuzare şi scepticism, s-a ratat o experienţă capitală. Este ca o negaţie ce nu duce la extaz. Într-un singur fel renunţarea mai poate deveni atunci fecundă: dacă e deschisă spre viaţă. După ce am rupt legăturile cu lumea, să avem atâta iubire, încât din detaşarea noastră să putem îmbrăţişa totul; să fim infinit departe de toate şi infinit aproape de toate; să cuprindem totul cu o viziune de extaz. În felul acesta, renunţarea înseamnă un câştig. În ea, sufletul nostru se deschide pentru tot, fiindcă a pierdut totul. O iubire totală şi infinită nu este posibilă fără o detaşare. Numai iubirea ce se realizează individual, singura iubire imediată, se dispensează de această detaşare.

Numai un suflet care se sfâşie de iubire mai poate reabilita lumea aceasta vulgară, meschină şi dezgustătoare. O mare iubire nu există fără o mare renunţare. Nu poţi să ai totul, decât în momentul când nu mai ai nimic. Bucuriile şi tristeţile renunţării! Ne-am realiza în mod absolut, când renunţarea ar fi numai un prilej de bucurii. Dar ne iubim cu toţii prea mult imperfecţiunea, pentru ca să nu ne întristăm de iubirile noastre. Când vom învăţa să vedem în iubire altceva decât o pierdere?

Întrebare obsedantă şi fără răspuns: cum de poate omul supravieţui stărilor de nivel ultim? Nu-mi voi ierta niciodată că n-am avut o îndrăzneală absurdă în clipa supremelor extazuri, că am supravieţuit momentelor de simultană beatitudine şi aspiraţie spre moarte, că mai trăiesc, după ce marea lacrimilor din mine nu s-a putut vărsa în extazul simfonic al morţii, al iubirii şi al tristeţii. Am fost *odată* tot: ce mai vreau?

De ce nu am curajul marii despărţiri?

Să fii totul şi să ai totul în fiecare clipă.

Dar cine este acela care poate fi totdeauna Dumnezeu?

Dacă am fi siliţi să alegem între muzică şi femeie, cine ştie dacă nu am alege întâia. Deşi amândouă îţi procură senzaţii de

o ameţitoare înălţime, totuşi numai muzica te suspendă în infinitul voluptuos al neîmplinirii. Cu femeia eşti obligat să consumi şi să reverşi ceea ce în tine este izvor pur; niciodată prin muzică, al cărei indefinit complex îţi permite să nu te împlineşti niciodată.

Căutăm femeia pentru mai puţină singurătate, iar muzica pentru a ne adânci singurătăţile. Nu încercăm să scăpăm prin femei de tristeţi? Dar acela care, în voluptăţile sublime ale muzicii, n-a simţit o tristeţe de Dumnezeu singur şi părăsit, nici nu bănuieşte esenţa muzicii. Numai prin muzică poţi să bănuieşti care ar fi bucuriile şi tristeţile lui Dumnezeu...

Oare după ce ai avut atât timp conştiinţa nimicniciei, te mai poţi crede altceva decât Dumnezeu? Te mai poţi simţi altceva decât începutul şi sfârşitul? De ce nu ne-am educa în conştiinţa propriei noastre divinităţi? N-am pierdut cu toţii încât să avem drept la ultima iluzie, la iluzia absolută? Şi oare singurătăţile noastre n-au atâtea glasuri ca să ne strige realitatea iluziei noastre? Nu sunt toate singurătăţile muzicale şi sonore şi nu trebuie să ne cânte ele slava de a fi atât de siguri, încât vrem să fim totul?

III

Negaţiile care nu duc la extaz şi disperările care nu duc la profeţie – înseamnă că n-au atins adâncimea în care se depăşesc pe ele însele. Dacă din ele nu izvorăşte conştiinţa propriei misiuni, căile existenţei ne rămân închise pentru totdeauna. Şi nu este o datorie faţă de propriul destin să ne educăm în conştiinţa misiunii noastre exemplare? Nu suntem datori să exploatăm fierberea, confuzia şi vibraţia noastră pentru transfigurările în care ne aduce conştiinţa unicităţii şi adâncimii destinului nostru? într-un suflet mare, ceea ce numim tristeţi, deznădejde, renunţare n-au valoare în sine, ci sunt numai trepte ale propriei sale transfigurări, momente ale unei mari ascensiuni. Toate treptele transfigurării şi toate momentele ascensiunii sunt căi spre puritate, spre o sublimă detaşare, care detaşare nu este decât suprema participare. Nu încercăm, în ştergerea tuturor petelor de întuneric, să realizăm în noi o fluiditate dulce şi imaterială a vieţii, să devenim izvoruri pure şi să ne imaculăm după prea multe virginităţi pierdute? Cine ştie

dacă aspiraţia spre moarte nu pleacă din regretul că viaţa nu e eternă! N-au descoperit viaţa acei ce au suferit din cauza ei şi care au negat-o din teama de a nu o putea iubi?

Din moment ce nu putem fi fericiţi, de ce să nu căutăm să ne facem nefericirea creatoare, dinamică şi productivă? Nu este datoria noastră să intensificăm văpăile interne şi să ne consumăm la înălţimi în care tristeţile devin explozii? Nu vom împrumuta actelor vieţii noastre fecunditate, dacă tot ce trăim nu vom trăi nelimitat. Fără margini să fie pornirea de a ne mistui în flăcările propriilor vieţuiri, precum fără margini să fie tremurul în care ne vibrează fiinţa. Avem datoria de a ne a înălţa şi a ne scoborî la infinit pe scara formelor de viaţă, a căror natură să ne importe mai puţin, decât să ne vrăjească adâncimea şi nelimitatul la care putem ajunge.

Există, dincolo de sfera obişnuită a experienţelor de viaţă, un domeniu în care totul se petrece ca-ntr-o succesiune de transfigurări. Suferinţa se converteşte în bucurie, bucuria în suferinţă; elanurile în dezamăgiri şi dezamăgirile în elanuri; tristeţile în văpăi şi văpăile în tristeţi. Consistenţa stărilor sufleteşti dispare în această succesiune de transfigurări şi se subtilizează în extaze continue. Când trăieşti totul într-o adâncime halucinantă, sub semnul nelimitatului, descoperi un domeniu care ţie însuţi îţi este accesibil numai în extazul propriilor tale vieţuiri. Într-o astfel de regiune, negativităţile încetează a mai fi sterile şi demoniile distructive, şi totul, ca într-o simfonie de flăcări lăuntrice, se desfăşoară şi se mistuie într-un imn de viaţă şi de moarte.

Dar ca să ajungi la regiunea succesivelor transfigurări, mult trebuie să fi suferit, şi pentru ca actele vieţii tale să capete o adâncime, mult trebuie să fi pătimit! Actele vieţii noastre sunt banale şi nerevelatoare atunci când ele se consumă în condiţiile naturale ale vieţii. Faptul de a trăi ca atare n-are nici o semnificaţie. A trăi pur şi simplu este a nu împrumuta nici o adâncime acutelor vieţii. Numai când trăieşti ca şi cum viaţa este un bun pe care l-ai putea sacrifica oricând, numai atunci ea încetează de a mai fi o banalitate şi o evidenţă. Este o prostie să se afirme că viaţa ne este dată ca să o trăim; ea ne e dată ca să o sacrificăm, adică să scoatem din ea mai mult decât permit condiţiile ei fireşti. Nu există altă etică în afară de etica sacrificiului.

A privi moartea în sine, detaşată de viaţă, este a-ţi rata atât viaţa, cât şi moartea. Sentimentul interior al morţii numai atunci e fecund, când prin el putem da o adâncime actelor vieţii. Aceasta îşi pierde puritatea şi farmecul prin această relaţie; dar câştigă infinit în adâncime. Extazul pur al morţii duce fatal la o paralizare a întregii fiinţe. Numai când din obsesia morţii putem scoate scântei, numai atunci putem transfigura viaţa.

Trebuie să ne punem viaţa la cele mai mari încercări. Nimic din ceea ce e periculos şi riscant să nu ne fie străin. Numai fecioarele refuză să se gândească la ultimele pierderi. Dar toată viaţa nu este o serie de virginităţi pierdute?

Şi atunci, să ne mirăm de ce în unii oameni apare, ca o obsesie vitală, voluptatea pătimirii? Nu pleacă ea din tendinţa de a adânci viaţa prin tot ceea ce atacă şi compromite această viaţă?

Nu răsare ea din pornirea de a arde viaţa în rădăcinile ei, pentru ca o întreagă existenţă s-o clădească pe flăcări? O evoluţie în flăcări este această voluptate a pătimirii. Şi este, în această voluptate, un amestec straniu de sublim şi fantomal, de solemn şi de ireal.

A scoate din viaţă mai mult decât poate da ea este imposibilul pe care-l realizează această pătimire, în care suferinţele sunt însoţite de fioruri. Nu interesează absolut deloc dacă suferinţa este cauzată de oameni, de boli sau de pierderi ireparabile, ci numai cât poţi fecunda interior, pentru ca viaţa să capete alte străluciri şi alte adâncimi. Dacă n-am reuşit să ne înstelăm întunecimile cum o să aşteptăm aurora fiinţei noastre?

În această auroră putem numai să dovedim cât suntem de aproape de sacrificiu şi cât suntem de tari în nefericirea noastră.

După ce ne-am ameţit de toate întunecimile, după ce am vrut să epuizăm în simţire suferinţa şi moartea, iar în gând am meditat deşertăciunile până la absurd, dacă am pus atâta intensitate şi atât nelimitat pentru a nu deveni cenuşă, ce altceva decât transfigurarea ne îmbrăţişează aureolă totală şi definitivă?

Să înscriem în edificiul nostru interior cuvintele Sfintei Tereza: *„A suferi sau a muri”*, nu pentru a ne aminti de ceea ce vrem să facem, ci pentru a şti ceea ce suntem. Ori avem un destin, ori n-avem. Căci nu suntem oameni care să murim la o umbră de copac, într-o după-amiază de vară! Fioruri infinite să

ne străbată fiinţa, şi sufletul să ne fie ca un cuptor imens; arzătoare să ne fie avânturile şi vibrante, extazurile; totul să fiarbă într-un clocot şi ca un vulcan să explodăm şi să ne revărsăm. Simbolul nostru să ne fie focul şi, ca-n extazurile mistice, să suferim de prea mult inexprimabil. Jarul atâtor suferinţe să degajeze o căldură învăluitoare şi, turmentaţi de atâta viaţă, să temem mai puţin renunţarea. Oare n-a venit timpul când, într-o judecată definitivă, trebuie să-nţelegem că viaţa, numai în alte forme decât ale ei, mai poate să ne mai mângâie de tristeţea de a fi? Oare nu este momentul când curajul de a trăi înseamnă altceva decât negaţia morţii? Nu trebuie să îmbrăţişăm moartea, pentru ca lupta împotriva întunecimilor ei să facă mai strălucitoare luminile vieţii? Şi nu trebuie să ne verificăm zilnic rezistenţele vieţii, prin lupta încordată cu forţele morţii? Nu trebuie să ne salvăm viaţa în fiecare moment? Căci numai după ce-am salvat-o, sacrificiul nostru poate să însemne întâia şi ultima noastră libertate.

Pentru întărirea în conştiinţa propriei misiuni, nimic să nu ne scape neexploatat. Să convertim totul în mijloace şi stimulente ale credinţei în noi înşine, iar tot ceea ce tinde să ne paralizeze să trăim cu atâta ardoare, încât să devină resort al existenţei noastre. De ce n-am încerca să convertim evoluţiile muzicii în astfel de resorturi, de ce n-am face din trăirea muzicală un moment esenţial din desfăşurarea unui destin? Abandonarea pură şi spontană în muzică subţiază elanurile de viaţă până la anihilare. Nu în trăirea muzicală ca atare vom învăţa să facem din destinul nostru un fulger! Dar când în muzică aducem o energie şi-o ardoare, când nu ne lăsăm prinşi de muzică, ci o dominăm, când vibraţiile sonore pătrund o voinţă în concentrare infinită şi devin alimente pentru obsesii vitale, atunci conştiinţa destinului nostru nu se întăreşte prin ceea ce a pierdut înainte? Să învăţăm a trăi lucrurile de deasupra lor, să le integrăm, să trăim prin transcendenţă, iar când ne abandonăm lor, s-o facem pentru a le exploata, nu pentru a fi înghiţiţi de ele. Să iubim, să savurăm şi să suferim pentru ca destinul nostru să poată deveni destin pentru alţii: altcum femeia, muzica şi boala nu vor fi decât tot atâtea prilejuri de căderi.

Vom ajunge oare să nu mai fim puşi în faţa teribilei

alternative dintre viaţă şi moarte? Vom putea să realizăm o sublimă detaşare, mângâiaţi de revelaţii intime şi fascinaţi de veşnicii nebănuite? Vom putea să depăşim şi să uităm drama, acea dramă care izvorăşte din contradicţiile inerente fiinţei? Trebuie să existe o regiune de lumină lăuntrică unde trăieşti fără să trăieşti şi mori fără să mori. Trebuie să existe o regiune de muzică subtilă, în ale cărei sonorităţi să se destrame, imaterial, întreaga fire.

Şi trebuie să existe o regiune în care însuşi timpul şi-a învins nimicnicia sa.

Două căi există, prin care, dacă nu putem învinge bolile, le facem desigur suportabile: sau le integrăm în organismul nostru în aşa măsură încât nu le mai considerăm venite din afară, ca elemente străine şi detaşate de noi, sau, printr-un efort intern, încercăm să ne ridicăm deasupra „nivelului" la care se menţine boala în organismul şi conştiinţa noastră. Procesul de integrare a bolii este de fapt un proces de interiorizare: creştem boala în noi înşine, o asimilăm imanent în viaţa noastră. Ne educăm în a considera accidentul ca natural şi răul ca perfect firesc. Această cale este cea mai frecventă şi cea mai uşoară: să vrei să uiţi prezenţa în tine a ireparabilului.

Fiecare boală reuşeşte să ne domine într-o anumită măsură: ea atinge un nivel în fiinţa noastră, până la înălţimea căruia tot ce se petrece în noi trece prin acest fenomen al bolii. Dar pentru ca ea să nu ne înghită şi să nu absoarbă întregul conţinut al fiinţei, trebuie ca, printr-o încordare infinită, să ne ridicăm deasupra nivelului bolii, să atingem un nivel superior, din înălţimea căruia putem stăpâni boala ca pe un proces firesc. Mărim, în această încordare, pulsaţiile existenţei noastre, o intensificăm de rezistenţele ei. Totul este să atingem un nivel superior nivelului bolii. În cea mai groaznică criză, o strângere de pumni, o tensiune nervoasă, o voinţă de afirmare organică, o pulsaţie, ca-ntr-un trăsnet al firii, ne salvează şi ne înviorează ca o baie de arome. Dacă am putea oricând să facem din sufletul nostru o convergenţă de elanuri, ca o fântână săritoare, depresiunile şi bolile ar fi eliminate spre periferia fiinţei noastre. Singura salvare din ghearele bolilor: să ajungem la acel nivel în care pulsaţiile vieţii evoluează până la încleştare, până la nivelul unui extaz organic.

De ce bolile n-ar alimenta viziunea profetică, de ce nu le-am putea converti în resorturi ale misiunii şi ale destinului nostru? De ce să pierdem atâtea prilejuri de veghe şi de trezire, pe care ni le oferă boala cu o generozitate care ne înspăimântă? Nu macină boala, zi şi noapte, materia din noi şi n-o face ea capabilă de vibraţii pe care nici deliciile cele mai pure nu le ating? Şi ce este boala, dacă nu o trezire din somnul materiei? Tot idealul nostru să nu fie decât dorinţa de a face acest blestem fecund, de a scoate din boală ceea ce alţii, în mii de fericiri, nici nu cutează să presimtă. Numai aşa vom putea să amânăm prăbuşirea prin boală, şi numai aşa această prăbuşire ar putea deveni o transfigurare. De ce n-am folosi toate clipele în care boala ne arde rădăcinile vieţii, se încuibă în materie pentru a o risipi în fărâme firave, în resturi de existenţă, şi creşte, destrămându-ne în bucăţi de piatră ce nu sunt decât nesfârşite regrete ale unei vieţi întregi, de ce n-am folosi aceste clipe pentru a ne dinamiza într-un blestem, pentru a da strălucire însângerărilor noastre, pentru a nimba atâtea înfrângeri? Dacă nu vom învăţa să facem boala pozitivă, de ce să trăim mai departe, cu regretul unei vieţi pierdute? De ce să ne jeluim în faţa unui dezastru, când el ar putea deveni începutul unei serii de iluminări? Şi toate suferinţele care ne-au întunecat faţa nu sunt ele tot atâtea izvoare ale *schimbării noastre la faţă*?

Numai în unilateralitate există tragedie, numai un om care se aruncă într-o direcţie până la capăt, fără spirit critic, beat de fiorurile propriei lui izolări, numai acela poate îndura ceea ce înţelegerea altora niciodată nu va atinge. Şi pentru ce atâta înţelegere? Este atât de comod să înţelegi totul, încât oamenilor acestora să nu le acordăm nici măcar dispreţul. Să ai curajul fanatic de a înfrunta irezolvabilul şi să violezi, într-o furie oarbă, ireparabilul, să fii atât de absurd, încât gândurile tale să danseze într-un desfrâu, să se înalţe ca focuri în depărtate întunecimi. Cât risc este într-un gând – este altă întrebare pentru adâncimea acelui gând. Ori murim pe gândurile noastre, ori renunţăm la a mai gândi. Dacă, a gândi nu este un sacrificiu, atunci pentru ce să mai gândim? Numai întrebările grele, irezolvabile şi ultime, să ne fie întrebările noastre. La celelalte răspund profesorii; căci de aceea sunt plătiţi. Dacă viaţa, suferinţa, moartea, destinul sau boala şi-ar găsi o soluţie, sau dacă le-am epuiza în înţelegere, ar

mai avea rost să mai gândim?

Boala ne aduce în stări de vibraţii pe care normal nu le avem. Ca să facem însă boala fecundă şi s-o convertim în resort al dinamismului nostru intern, intensificarea la paroxism a vibraţiilor este o condiţie esenţială. Există o adevărată *metodă a vibraţiei totale*, care ne prezintă căile de purificare internă, de exaltare în vibraţiile intime. Trebuie să atingem o tensiune psihică în care tot ceea ce trăim să fie o creştere în vibraţii. Încordările intime trebuie să fie atât de mari, încât actele de voinţă faţă de acest paroxism să apară ca simple acte reflexe. Dacă în stadiul în care boala ne domină, voinţa este paralizată şi ştearsă, în stadiul de fructificare a bolii, realizăm un adevărat salt peste voinţă. Ea apare prea diminuată şi prea aproximativă în vulcanul de vibraţii, care izbucneşte, ca o explozie şi o apărare a vieţii, din adâncimile fiinţei. În vibraţiile bolii, intensitatea vibraţiilor vitale este plusul prin care tendinţele de destrămare închise în boală sunt transformate în tot atâtea extazuri ale vieţii noastre, ce nu vrea să cadă înainte de a fi cunoscut marea schimbare, transfigurarea ultimă.

Boala aduce la suprafaţa conştiinţei tot ceea ce e mai adânc în noi. Aşa încât, suntem adânci cu adevărat numai în boală; iar când ajungem stăpâni pe boală, devenim mai mult decât *suntem*, ne creăm pe noi înşine.

Pe propriile ruine am ajuns să ştim cine suntem. Astfel, pentru ceea ce vom deveni avem să construim totul. Viitorul nu trebuie să ne fie o creaţie din nimic? Nu suntem siliţi să începem de la capăt? Drumul nostru a fost ruina noastră; să fim mândri că n-am moştenit nimic. Şi nu este misiunea noastră cu atât mai mare, cu cât ea înseamnă un început total, o misiune fără moştenire? Am risipit prea mult din noi, pentru a ne mai încuraja rezervele. Forţa noastră să provină din sărăcia noastră. Nu ne-am dezmoştenit pe noi înşine, în curajul de a trăi dezastrul până la capăt? N-am avut îndrăzneala prăbuşirilor şi a ruinelor noastre? Ne-am lichidat viaţa pentru ca o dezmoştenire atât de mare să ne dea avântul propriilor cuceriri, să putem, după o atât de mare pierdere, să ne creăm viaţa. Şi toate deznădejdile pe ruinele noastre n-au fost decât speranţe ale unei alte vieţi, începută din nou şi creată în farmecul altor străluciri.

Faţă de încordarea, de vibraţia şi de pornirea noastră de a

cuceri lumi nesfârşite, tot ceea ce oamenii numesc voinţă, tendinţă, ambiţie şi aspiraţie să apară ca palide expresii ale vieţii, ca forme aproximative şi atenuate. În infinitul nostru de simţire, acestea nici trepte să nu fie. În salturi mortale să ne măsurăm viaţa. Şi fiecare salt să fie nu numai un avânt, ci şi o cucerire. Cu setea noastră după nimic, am învăţat prea bine ce e nesfârşirea pentru ca să nu dorim o nesfârşire a fiinţei şi am cucerit prea mult în întuneric pentru ca să nu ardem după lumină. Nu tremurăm cu toţii în presimţirea acestei lumini şi nu ne dogoreşte, ca un foc nesfârşit, nesfârşirea fiinţei? Cunoaştem prea bine otrăvurile nimicului şi dezgustului de fiinţă; dar otrăvurile lui n-au putut să ne stâmpere setea de fiinţă, ci doar să ne trezească dorinţa de cucerire şi de recucerire. Am pustiit prea mult firea în deşerturi fără margini şi am rătăcit prea mult deşerturile acestea şi în deşerturile noastre, ca, secaţi într-o lume secată, să nu dorim a deveni izvoare într-un izvor al fiinţei.

Extazul să fie măsura vibraţiei noastre, şi culmile lui să ne fie patria. Ondulaţii de culmi să ne alinte privirea şi perspective de înălţimi să ne mângâie sufletul. O vibraţie în infinit să ne fie toată fiinţa. Şi ce este altceva extazul, dacă nu o vibraţie în infinit? în purităţi de elanuri să ne topim viaţa, s-o ridicăm la ultime vibraţii, s-o înălţăm în muzici de sfere. Privirea să ne fie un flux de raze, şi-n corpul nostru să răsune lumi de armonii; nesfârşite spirale sonore să-l inunde, învârtinduse-n ascensiuni ciudate. Strigăte de deznădejde şi scrâşniri de ură să dea doar adâncime acestor vibraţii, şi toate tânguirile, transfigurate să fie în elanul lor. Până ce devine muzică să ne adâncim în durere, şi boala în imnuri să-şi cânte renunţarea.

Şi această muzică să ne descopere ascunse presimţiri de seninătăţi, şi prin ea să-nvăţăm adâncimea seninătăţilor. Uitat-am să privim depărtările lor şi pierdut-am măsura mărimilor lor. Vibraţie în infinit să ne fie extazul şi adâncimea seninătăţilor să ne-o descopere muzica lui.

În setea de absolut, învăţat-am ce este o altă viaţă şi-n ce fel a trăi este a nu te opri niciodată. Numai în cucerire setea noastră de absolut se poate stâmpăra; retragerea şi oboseala ne măresc doar setea. Să-nghiţim absolut e singura activitate ce-n infinit ne mai poate încălzi, şi-n avântul nostru, să uităm a mai face un popas. În sete nesfârşită, înflăcăraţi, să-nghiţim totul, şi cuprinderea noastră să fie o pierdere-n nimicul nostru. În

existenţă să irupă elanul, şi bucuria să semene marilor extaze. Şi dorul nostru de a fi, universal să fie ca tristeţea de a fi. În luptă cu ea, dorul de fiinţă în înflăcărări să cuprindă întunecimile tristeţilor, şi setea noastră de absolut cu întuneric să-şi astâmpere infinitul ei.

Când suferiţi de prea mult elan, când vă doare avântul vieţii şi temeţi sinuciderea în explozia dezordonată a vieţii voastre, transformaţi în profeţie durerile preaplinului vostru, consumaţi în extaze de viaţă valurile debordante ale energiei voastre. Căutaţi în drame prilejuri de sublimare, folosiţi tragediile ca drumuri înspre puritate, torturaţi-vă pentru a înfrânge putregaiul din voi. Nu simţiţi, fraţilor, cum atâtea dureri îşi caută înseninările lor şi nu simţiţi cum rănile noastre de câtă otravă ne-au scăpat? O rană a fost toată fiinţa noastră; căci o otravă a fost sâmburele nostru. Şi nu vă apucă, fraţilor, dorinţe de primăveri şi melancolii de seninătăţi, nu vă apasă în dulci voluptăţi nostalgii de lumi mai pure, cu vaste ceruri deschise, cu armonii necunoscute? Nu tresare gândul vostru, în presimţirea unor fericiri în alte lumi, şi nu vă iluminează viziunea unor dureri sublimate în cântece pure? Nu vreţi schimbarea cea mare, schimbarea în sâmburele vostru? Nu vreţi o lume în care aţi suge fericiri din dureri, extaze din negaţii, profeţii din disperări, şi nu vă încântă o lume-n care preaplinul vostru în mângâietoare valuri ar inunda deşerturile ascunse ale zădărniciilor voastre? Şi oare, fraţilor, nu vă atrage chemarea seninătăţilor, cu nesfârşiri mai calde şi mai dulci, nu vă apucă nostalgii de depărtări vaste ca durerile, şi preaplinului vostru, nu prin dorinţe de puritate-i puteţi găsi o albie?

PROFEŢIA ŞI DRAMA TIMPULUI. Pe toate planurile vieţii, ardoarea noastră să îmbrăţişeze conţinuturile de existenţă, într-o participare originară, până la extaz să trăim totul. Viaţa socială să ne fie câmpul de verificare a inflamabilei noastre sensibilităţi, şi în tot ce are exterior viaţa să ne revărsăm infinitul lăuntric. Dincolo de cultură să ne spulberăm energiile, şi intensitatea energiei ca-ntr-un vârtej să crească. Să trăim totul cu atâta pasiune, încât destinul ca un trăsnet să despice obscurităţile lumii şi ale noastre. Să devenim altceva, să fie ţelul nostru şi să acceptăm viaţa numai pentru mari negaţii şi mari afirmaţii. Dacă

nu ne va arde conştiinţa misiunii, nu ne vom merita nici viaţa şi nici moartea. Nu înţeleg cum pot exista oameni indiferenţi în această lume, cum pot exista suflete care nu se chinuiesc, inimi care nu ard, simţiri care nu vibrează, lacrimi care nu plâng. Ar trebui să fie interzişi spectatorii şi toţi acei care din distanţă fac o virtute. Numai un suflet ce se frământă şi care niciodată n-a uitat că trăieşte trebuie să ne trezească entuziasmul. False să le declarăm pe toate acele adevăruri care nu dor şi nule, toate principiile care nu ne ard. Viziuni să devină adevărurile noastre şi principiile, profeţii. Vorbele să fie flăcări, şi fulgere să fie argumentele. Mai avem noi timp de pierdut în dovezi, în argumente şi convingeri?

Nu iubim profeţia fiindcă ea înghite timpul?

Cu conştiinţa timpului, un salt deasupra lui este profeţia noastră, şi viitorul trăit în actual, conţinutul ei. Prezenţe şi realităţi vii devin în ea dorinţele noastre şi viziunile strălucesc în preaplinul actualităţii. Nu încearcă profeţia să suprime inevitabilul distanţelor timp şi nu încercăm în ea să trăim totul în formă absolută? Toţi ceilalţi, care nu cunosc văpăile consumatoare ale spiritului profetic, primesc succesiunea clipelor în relativitatea lor, sunt sceptici şi acceptă totul. Numai în profeţie, săltând deasupra timpului, trăim clipa în direcţia ei absolută, în ceea ce ea ar trebui să ţintească. Ultimele finalităţi, profeţia ni le face accesibile în trăirea exasperată a momentului. Trebuie să ne încântăm de tot ceea ce-i profetic, pentru pasiunea de absolut din orice profeţie, pentru prezenţa marilor sfârşituri în marile începuturi. Şi n-au crescut ardorile profetice din presimţirile sfârşitului în tot ceea ce am trăit? Cu o pornire bestială să înghiţim timpul, pentru ca în fiecare clipă viaţa să fie un început, o culme şi un amurg. Ca-ntr-un elan mistic, viziunile să ne invadeze de străluciri, să ne orbească în paroxismul lor luminos, şi indeterminatul lui să rezulte din setea noastră de absolut. De nu vom avea dorinţa nesfârşită de absolut, de realizare integrală, de infinită posesie, timpul ne va înghiţi iremediabil şi viaţa pierdută ne va fi în tot atâtea clipe câte laşităţi ne-au diminuat fiinţa.

Cu un bici imens ar trebui loviţi toţi acei care aşteaptă să trăiască şi care nu se consumă dramatic în demonia timpului, torturaţi şi chinuiţi – toţi acei care aşteaptă ca timpul să le risipească fărâma lor de existenţă. Şi aproape toţi oamenii sunt

fărâme de existenţă ce-şi aşteaptă propria lor lichidare. Valoarea ethosului profetic consistă în voinţa de a te lichida tu însuţi, într-o trăire intensă ca un extaz. O concepţie dramatică a vieţuirii în timp este la baza oricărei profeţii. O luptă groaznică, împotriva timpului şi a inerţiei vieţuirii temporale. Sentimentul normal şi mediocru al temporalităţii nu te poate duce decât la aşteptarea vieţii, la concepţia comodă a complacerii în surprizele diverselor momente. Oamenii aşteaptă totul de la timp, aşteaptă ca idealurile să se împlinească în viitor, speranţele să se realizeze şi moartea să vină la „timpul” ei. Împotriva acestei atitudini, frenezia noastră profetică să nu cunoască margini. Conştiinţa misiunii să crească dintr-o cuprindere infinită în clipă, dintr-o furie exaltată a vieţii ce se vrea plină, în ciuda neantului temporal. Mesianismul nostru să fie ca un incendiu în care toţi indiferenţii acestei lumi să fie mistuiţi, din care scăpare să nu fie pentru acei care nu suferă de dorinţa transfigurărilor ultime. Focul lăuntric să ne fie obsesia şi pe el să ne înălţăm, ca pe aripi. Marile misiuni să ne apere de cangrena timpului şi clipele să treacă în eternităţi, şi eternităţile în clipe. Astfel de culmi să atingem în viziunile noastre, ca grandoarea lor să-i înmărmurească pe ceilalţi şi, scuturându-i dintr-o mare contemplare, de pasiunea celor absolute să nu mai poată fi indiferenţi. Căci indiferenţa este adevărata crimă contra vieţii şi a suferinţei.

Şi elanul nostru profetic să fie un tremur contagios ca boala sau ca focul, în el să prindem această lume, adăpostită în linişte şi umbre, şi-ntr-o cruciadă universală, să cucerim şi să dezrobim luminile ascunse de întunericul lumii şi al nostru!

Şi oare, fraţilor, nu v-aţi întrebat de ce bucuriile noastre sunt atât de rare şi atât de mari? Nu v-aţi întrebat de ce respirăm în atâtea suspine şi de ce tremurul de bucurie atât de rar ne cuprinde? Nu v-aţi gândit niciodată că preţul bucuriei este durerea, că marile bucurii sunt dureri transfigurate? N-aţi aşteptat, în atâtea clipe de durere, clipa de mare bucurie şi n-aţi aşteptat-o ca o răscumpărare a nesfârşitelor înfrângeri? Şi oare, fraţilor, nu iubim noi suferinţa pentru acel moment, acel singur moment de bucurie, adâncă şi nesfârşită, în care durerile devin pure şi deznădejdile sublime? Ah, fraţilor, mult trebuie să fi suferit, pentru ca să ne bucure un moment de bucurie!

Văzut-am noi în suferinţă o crimă în contra vieţii. Dar nu v-aţi întrebat de ce o altă viaţă este pentru noi viaţa noastră? Nu ne-au ucis durerile cealaltă viaţă? Şi de ce astăzi durerile ne sunt atât de fecunde, pe cât de nefaste ne-au fost altădată? Nu este oare pentru că ne-am clădit o altă viaţă, cu îndelungate dureri, pentru rare şi mari bucurii?

A MURI DE ELAN. De elan să moară sufletul nostru, de elan să murim toţi. Irezistibile să fie avânturile vieţii şi disperarea să ne ardă avântul nostru. Încheiată să ne fie misiunea în ultima zvâcnire, în marea zvâcnire a elanului nostru. N-am trăit nici unul, dacă de elan nu vom muri. Intensităţi muzicale şi îmbrăţişări de veşnicii în clipă să ne fie acel elan, şi-un infinit de simţire să fie infinitul lumii. Şi elanul nostru să fie atât de mare, încât să ne simţim goi în faţa noastră: să plângem că am putut aştepta atât o asemenea clipă.

Tot ce vom trăi să fie pregătiri şi trepte ale elanului suprem. De multe ori va trebui să murim de elanurile şi în elanurile noastre, ca un ultim avânt să nege viaţa în culmile ei.

Aţintite în nesfârşire să ne fie privirile, şi grele de veşnicii să ne fie gândurile; corpul să vibreze ca o coardă şi toate organele, ca prize ale ascunselor armonii, să ne îmbine cu marile taine. Şi de atât elan să murim, că moartea noastră să fie moartea lumii.

Atât de mare să ne fie avântul, că de irupţia lui să nu mai putem gândi. Vertiginos să ne străbată şi să ne domine furia lui vulcanică, pentru ca zvâcnirile lui să umple golurile în care se desfată gândurile. Căci goluri de viaţă cresc gândurile şi un minus de avânt este condiţia libertăţii lor. Dar elanul nostru să fie atât de irezistibil, că în vârtejurile lui gândirea să nu mai fie posibilă. Izbucnirile vieţii ne dor prea mult, ca ele să nu calce peste atâtea idei clare şi sterile.

Iar când gândurile răsar la periferia avântului nostru, în febră să le dăm viaţă şi, tumultuoase, să le topim în vârtejurile de foc ale avântului.

Şi dacă nu vreţi ca-n avântul vostru să vedeţi singurul vostru avut, atunci învăţaţi a gândi în febră, a face gândurile arzătoare, a scoate aburi din idei. Febra să fie condiţia naturală a gândurilor voastre. Avântul vostru niciodată nu va scoborî până la cunoaştere şi extazurile voastre vă vor opri să prindeţi din afară ceea ce puteţi câştiga înăuntru. Oboselile elanului vă

fac doar obiectivi. Şi-n drumul spre extaz, gândurile simple rătăciri să vă fie.

Lumi să înghită avântul vostru şi, ca-ntr-un sărut, să îmbrăţişaţi fiinţa şi nesfârşirea. Dorinţe ascunse să răbufnească în îmbrăţişări totale şi o lume să fecundeze *dorinţa* voastră. Demiurgice să fie pornirile, şi pasiunea voastră sexualitate cosmică. Însămânţare vă-ncunune gestul şi rodiri de lumi noi să-nflorească din instinctul vostru. Şi, bucuroşi în dorinţele voastre frenetice, să uitaţi *marele dezgust*, tentaţia detaşărilor închise, a dezlipirilor fără ieşire. Feriţi-vă de marele dezgust, de momentele putrede, fugiţi de momentele ce vă închid drumurile fiinţei. Căci marele dezgust este amărăciunea ce ne înăbuşă extazul firii, ce ne opreşte să ne pierdem în toate şi toate să se piardă în noi. În fecundări să irupeţi, fraţilor; gândurile însămânţate să vă fie, ca, în rodnicia lor, să uitaţi tentaţiile marelui dezgust. Avântul vostru o continuă rodire să fie şi, generând lumi noi, peste ispitirile abisului vostru, îmbrăţişaţi întreaga fire pentr-un sărut sau pentru tot.

N-au devenit mări de lacrimi atâtea tristeţi ce astăzi ne sunt bucurii? Nu strălucesc în noi tristele clarităţi de altădată? Şi nu ne invadează mări de lacrimi, acoperind în fluxurile lor dezgustul amar, seceta fiinţei noastre? Vrăjiţi suntem de atâtea lacrimi ce cresc în noi şi se întind ca vaste seninătăţi, fermecaţi suntem de atâtea amurguri ce devin aurore. Nu avem lacrimi pentru orice, nu ne îmbătăm în atâtea irezistibile clarităţi ce gâlgâie în noi şi ne picură, în fluidităţi transparente, atâtea tristeţi ce-au devenit bucurii, nu sunt extazele noastre pline de lacrimi şi nu ne inundă acest revers al focului? Mări de lacrimi se ridică în noi şi noi înşine suntem o mare de lacrimi. Într-un flux nemărginit, ne picurăm tristeţi sublimate şi înspre originile bucuriilor noastre ne cad lacrimile. Şi câte lacrimi cad, atâtea bucurii pierdute.

Dacă mai este nebunie şi elan în lume, atunci o altă viaţă să ne fie obsesia şi viziunea noastră. Să creştem până acolo, încât paroxismul nostru să-nsemne o nouă viaţă, să-nsemne viaţa pe care o doreşte elanul nostru. În rădăcini să atacăm viaţa, pentru ca, într-o creaţie absolută, o altă lume să se ofere extazurilor noastre. Mai bine să distrugem rădăcinile vieţii, decât să primim mai departe sevă din rădăcini putrede. În noi va fi atâta putere, încât dezrădăcinând viaţa din mediul ei murdar şi putred o altă

sevă îi va încălzi pulsaţiile. În soare să înrădăcinăm viaţa şi lumină să fie seva vieţii noastre. Cu rădăcinile în lumină să creştem, din vaste clarităţi să pornească noua noastră viaţă şi fecunditatea într-un extaz luminos să se desfete. Doar după ce-am schimbat viaţa în rădăcinile ei, viziunea unui alt om poate fi altceva decât un vis. Altă sevă în viaţă şi apoi un alt om!

De nu vor plesni resorturile acestei vieţi mediocre şi liniştite, închis ne va fi drumul spre absolutele noastre trăiri. Şi resorturile altei vieţi, atât de întinse date să fie, că în libertatea lor fiece mişcare un absolut să-nsemne!

Întristat este sufletul meu în lumea în care oamenii trăiesc spre a se face nefericiţi unii pe alţii.

Cum de există oameni care mai pot respira după ce au făcut pe alţii nefericiţi?

Ar trebui ca fiecare om să dorească a fi nefericit, pentru a cruţa pe altul de nefericire. Este de o mie de ori mai suportabil a fi făcut nefericit, decât a neferici. Şi când te gândeşti că-n lumea asta sunt oameni care pot dormi, când alţii suferă din cauza lor! Ar trebui să distrugem întreaga cultură, care-şi îngăduie să vorbească de ideal, lume-n care curg lacrimi. Şi să nu avem regretul purităţii în lumea în care nu poţi fi *esenţial* decât în nefericire?

Cu toţii am întâlnit atâtea zâmbete dulci, mângâietoare şi tandre. De ce după ele n-am jurat a fi altfel, cu totul altfel? Un singur zâmbet de femeie ar face mai mult decât trei sferturi din gândirea umană, dacă în acel zâmbet am vedea un zâmbet al vieţii. Dar câţi dintre noi au conceput atunci o fericire din extaze reciproce, câţi am jurat în numele altei vieţi!

De ce atac omul? (De ce trebuie să ne atacăm cu toţii?) Fiindcă această fiinţă nu toarnă foc în demonia vieţii, nu trăieşte în flăcări naşterea şi distrugerea lucrurilor.

Fiindcă nu arde în dorinţe de puritate, nu moare după un înec de lumină, după ultime transparenţe.

Aş vrea ca-n om viaţa să curgă pură ca muzica lui Mozart. Dar omul n-a dus tragedia până la capăt, pentru ca să-l ardă dorinţe de puritate, şi nici nefericirea sau durerea până la înnebunire, pentru a se gândi la o fericire ce ar putea fi şi adâncă. Şi-n istoria omenirii, doar în Mozart fericirea a atins o adâncime. Când omul va trage toate consecinţele condiţiei lui,

numai atunci uitarea în armonii transcendente va fi visul lui. Şi omul va fi sincer cu sine însuşi. Omul trebuie să moară; trebuie să moară omul din noi. Şi din această agonie, o viaţă nouă ar putea izvorî, cu elanuri pure şi cu fermecătoare extazuri.

Nu *puterea* trebuie să definească pulsaţiile acestei vieţi, ci extaze reciproce să apropie fiinţe, în vibraţii imateriale.

Ca-ntr-un cult, gesturile lor să aibă o marcă simbolică, privirile să descrie curbe imateriale şi apropieri subtile să confunde, ca-ntr-o baie de raze, seva pură a atâtor vieţi ce se cern ca tonurile într-o melodie. Totul să aibă caracter de extaz, fiecare act de viaţă să fie participare la esenţă, priză directă pe ritmul total al firii.

întâiul în spaţiu, acesta a fost idealul cuceririi în întindere. Dar atât de adâncă să fie viziunea unei alte vieţi, că fiinţa ce ar creşte-n extaze, spaţiul ca obstacol nici să nu-l cunoască, ci, îmbrăţişând sursele vieţii, în fiecare clipă să poată ajunge acolo de unde viaţa a plecat, în formele prime când voinţa, spiritul, cultura n-au tulburat izvoarele pure.

A fi tare, a fi bestie s-a visat omul în forma lui ideală. Şi astfel n-a reuşit să trăiască decât la periferia vieţii. Dar a venit timpul când forma omenească de existenţă trebuie lichidată pentru a atinge adâncimile vieţii, acoperite de iluziile omului.

Şi dacă absolutul îl cer dorinţele voastre, să-nvăţaţi a risca marile despărţiri; despărţirile de atâtea lucruri ce nu pot fi uitate, despărţirile de ceea ce iubiţi şi de ceea ce ar trebui să iubiţi. De nu veţi simţi în voi dorinţa marilor despărţiri, cine o să vă insufle melancolia clipelor de singurătate, fără de care căile ultimelor revelaţii sunt închise? Renunţaţi la idealurile voastre dacă melancolia nu vă dizolvă în suflet arome îmbătătoare şi dacă prin ea gustul renunţărilor nu v-a otrăvit fiinţa.

Tăria singurătăţii se manifestă prin despărţirea de ceea ce iubim. N-aţi simţit cum, pentru a vă oţeli în misiunea şi destinul vostru, renunţarea la un prieten, la o iubită sau la muzică a apărut stăruitoare în voi? N-aţi căutat niciodată contacte cu durerea pe cele mai dureroase drumuri? De nu veţi fi omorât niciodată o mare iubire pentru o mare suferinţă, pierduţi sunteţi pentru încercările din care răsare un destin; pierduţi sunteţi pentru destinul vostru.

Gândiţi-vă la un cer infinit de vară şi la toate melancoliile ce

învăluie o imensitate albastră. În astfel de clipe, când ceilalţi oameni uită totul şi de toate, sunteţi voi capabili să pierdeţi tot ce aţi iubit, ca-ntr-o mare despărţire să vă câştigaţi pe voi?

Uitaţi ştiinţa, care nu vorbeşte niciodată de durere, şi scăldaţi-vă în propriile voastre revelaţii. Uitaţi tot ce vă înstrăinează de voi, uitaţi tot ce vă îndulceşte inutil durerile. Învăţaţi curajul propriilor voastre dureri şi căutaţi suferinţele, ca prilejuri de verificare neîncetată.

Trebuie să urâm cu toţii o lume de dureri aproximative. Căci cu toţii n-avem de ales decât între absolutele nesfârşitele dureri şi între elanurile pure de viaţă. Dacă otrava atâtor dureri ne va arde până acolo, încât să împlinim saltul vertiginos în puritate, recunoscători să fim durerilor. Iar dacă nu, să nu întindem un balsam încălzitor durerilor, ci sufletul nostru arzător să soarbă căldura din virulenţa atâtor otrăvuri. Să iubiţi şi să urâţi suferinţele; dar niciodată să nu fugiţi de ele. Să vă târâţi în dureri, dar să nu vă târască durerile.

Fraţilor, atât de intensă să fie viaţa în voi, că să muriţi şi să vă distrugeţi de ea. Să muriţi de viaţă! Să vă distrugeţi viaţa! Să urlaţi de urletele vieţii din voi, să vă cântaţi, în ultime cântece, ultimele vârtejuri ale vieţii. Şi ca-ntr-un cutremur de pământ să vâjâie adâncimile voastre, şi ameninţări necunoscute să vă sature setea de nelinişte. Tot ceea ce trăiţi, unui cutremur să semene, şi prăbuşirea vieţii să plece din dorinţa noastră de înălţare. Nu simţiţi în voi cum viaţa trosneşte în încheieturile ei; nu spargeţi, în prăbuşirile şi înălţările voastre, marginile existenţei? Cum de poate cineva trăi numai ca să nu moară? Şi cum de sunt oameni care nu pot muri de atâta viaţă?

Să luptaţi cu conştiinţa fatalităţii, căci numai atunci orice trăiţi poate fi o prăbuşire sau o transfigurare. Să simţiţi inevitabilul în fiecare pas, ca fiecare pas să devină o presimţire de tragedie. Dispreţuiţi sfinţii, care, în progresul spre lumină, nu tem niciodată rostogolirea în întuneric; dispreţuiţi sfinţii, căci nici un sfânt n-a înnebunit. Şi n-a înnebunit nici unul nici măcar de lumina din el. Tragedie sau dispreţul pentru sfinţenie…

Nici un sfânt n-a căzut şi cred că nici un sfânt n-a murit. Fericirea de a nu fi sfânt sau despre marea nefericire…

Începutul sfinţeniei: de când simţiţi că viaţa nu mai poate pierde prin moarte, şi moartea prin viaţă.

Tragedia: viaţa ca limită a morţii.

Sfinţenia este ca o floare fără parfum, o frumuseţe fără strălucire.

Singura adâncime fadă: sfinţenia.

Sfinţenia sau lipsa de destin.

Un sfânt *nu poate* muri, fiindcă *nu* trăieşte. Un sfânt nu *sfârşeşte* niciodată, precum nu începe niciodată. Pe un geniu îl poate omorî opera sa. Care sfânt a murit de iubirea din el?

Fiecare clipă ca expresie a unui destin, ca luptă dintre viaţă şi moarte, este tragedia. În ea, moartea şi viaţa sunt absoluturi. Dar absolutul pe care-l atinge sfântul sacrifică atât viaţa, cât şi moartea. Un absolut inutil şi o adâncime fadă sau de ce temem sfinţenia cu preţul fiinţei noastre.

IV

Să renunţaţi la conştiinţă vă invit eu, fraţilor, să renunţaţi la tot ce poate fi obstacol orgiei voastre lăuntrice, al nesfârşitei şi exaltatei beţii. Până la dans să vă legene dulcele haos al simţirii şi gest de dans să devină cumplitele voastre fioruri. Să simţiţi clipele în care drama voastră devine inutilă ca un joc! Să aveţi clipe de graţie în tragedia voastră şi să nu uitaţi a vă savura prăbuşirea, topind-o ca-ntr-o lunecare de dans! Ah! Rarele clipe când durerile devin inutile, gratuite şi ondulate până la graţie; când durerile, de prea multă vibraţie, se destramă şi se topesc în dans! N-aţi simţit niciodată în gesturile spontane ale mâinilor cum durerile pot deveni pure, cum într-un dans intern durerile saltă şi săltând se uită pe ele însele? Mişcările ondulate ale corpului nu le-aţi simţit născute-n voi în ceasurile în care suferinţa devine inutilă, disperarea gratuită, zâmbitoare fatalitatea, îmbietor ireparabilul şi graţioase întunecimile? Şi nu v-a cucerit niciodată, în clipe până la absurditate de rare, cum întunecimile joacă în voi, n-aţi fulgerat de bucurie la invitaţia de joc a durerilor, la rarele invitaţii când îşi uită de ele? Renunţaţi la conştiinţă şi căutaţi orgia, această autonegare a durerii!

De când eşti om? De când Erosul se neagă pe sine în spirit.

Atâtea drame nemărturisite: căutarea de sine a Erosului în regiunile spiritului; dorinţa lui de a se retrage din spirit, dorinţa vieţii de a se menţine pură de spirit.

Tremurul subtil al Erosului în toată fiinţa noastră, senzaţia dulce şi ciudată în care sperma circulă în sângele nostru! Nu este aci voinţa Erosului de a fi pur de a creşte într-o viaţă pură?

Iubirea ca stare pură, iubirea disociată de valori – sau de ce pace între viaţă şi spirit nu va fi.

Salvarea de la spirit prin femei sau plictiseala bărbatului de propria lui condiţie.

Triumful Erosului, ca expresie supremă a vieţii, sau de ce spiritul este numai un accident în lume.

Moarte, viaţă, spirit sau drumul de la veşnicie la timp. Ce este spiritul faţă de viaţă, ce este viaţa faţă de moarte?

Viaţa, faţă de spirit, e originară; în golurile de viaţă a apărut spiritul; în dauna Erosului a crescut conştiinţa. În Logos, o formă de existenţă a câştigat în grandoare şi a pierdut în veşnicie. Viaţa este eternă pentru spirit şi vremelnică faţă de moarte. Căci moartea *precede* şi *supravieţuieşte viaţa.*

Corelatul morţii: nimicul; al vieţii: erosul; al spiritului: conştiinţa.

Progresul în veşnicie sau progresul înspre nimic. Existentul, concretul, viul sunt numai în vremelnicie. Veşnicia indică un minus de viaţă; vremelnicia consumă pe rând preaplinuri de fiinţă.

Primordial este nimicul (de aceea, în fond, *totul este nimic*); crescut este Erosul; derivată e conştiinţa.

Şi pe om, zăpăcit între nimic, Eros şi conştiinţă, adâncirea în creşterea Erosului îl mai poate mângâia de oscilaţiile între veşnicia morţii şi vremelnicia spiritului. Spiritul poate viza veşnicia; ca durată, el este inferior iraţionalului vieţii. Multe flori vor zâmbi soarelui, când nici urmă din ideile noastre nu se va mai găsi.

Dominaţi de tremurul iubirii, adânciţi într-o orgie erotică înţeleasă ca zbucium substanţial al firii, să cultivăm tot ce e originar, tot ce palpită originar. În fluidităţile ultime ale vieţii să înotăm şi să plutim de ondulaţiile atâtor mări ale simţirii noastre. Cu frenezie să răspundem chemărilor adânci ale Erosului şi să pătrundem până la întâile licăriri ale lui. Atât de departe să fi ajuns în pulsaţiile firii, că sufletul nostru să se deschidă ca la întâile şi nebănuitele chemări ale lui Eros. Şi setea noastră de lucruri ultime, într-un cult, să divinizeze

primele începuturi de viaţă!

Dacă sunt greu de atins stările de mare tensiune, cu mult mai greu este de suportat dezgustul, deprimarea şi oboseala ce le succed. Puţini pot bănui cât costă o revelaţie, o exaltare profetică sau un paroxism muzical. O bucurie mare se plăteşte în mii de tristeţi şi o viziune, cu nesfârşite oboseli. Câţi pot rezista încercărilor marelui dezgust şi câţi pot suporta răspândirea pe întreaga sferă a persoanei a unei otrave arzătoare şi dizolvante? Acea încleştare a fălcilor, însoţită de o presiune pe creier, pe toate membrele, şi intensificată de senzaţia nelămurită a unei împleticeli în clarobscur, ne cuprinde în marele dezgust ca nişte cleşti de foc ce ne-ar strânge spre a ne pecetlui cu urme în veci neuitate. Se cere un adevărat salt deasupra noastră pentru a învinge marele dezgust şi este un adevărat eroism în a-l suporta. Căci aşa suntem de otrăviţi în acele clipe negre, încât avem impresia că noi nu suntem decât secreţiile unei fiinţe de otravă. Ca o floare înveninată, transformăm totul într-o sevă virulentă şi creştem spre a fi un principiu de distrugere. Şi viaţa din noi este atunci cu atât mai puternică, cu cât acest principiu este mai mare. Privirea noastră omoară; zâmbetul crispează; vorba cutremură. În marele dezgust, trăim tot ce este pornire de distrugere şi de autodistrugere în viaţă. Nu este de mirare pentru ce atunci pornirile erotice apar sadice, bestiale, cu voluptăţi de sânge şi de distrugere, de consumare definitivă. Un Eros înveninat se înstăpâneşte şi ne descoperă dungi negre, unde am dori viaţa pură. Amestecăm iubirea în convulsiuni de groază, într-o zvârcolire infernală, în oboseli subomeneşti, subterane, şi otrăvim sursele vieţii, încât elanurile noastre spre puritate devin tot atâtea prilejuri de tragedie.

Un Eros pur, realizându-se în curgeri spontane de viaţă, să ne scape de tentaţiile şi chinurile marelui dezgust şi avântări în seninătăţi să ne salveze de singurătăţi, de ultimele noastre singurătăţi şi de timpul în care murim şi care ne moare.

Motto la o autobiografie: sunt un Raskolnikov fără scuza crimei.

Eros: împlinirea în sursele vieţii;

Muzica: imposibilitatea de a te împlini în viaţă.

Numai muzica este o „tentaţie”: fiindcă numai ea ne poate înstrăina de finalităţile vieţii. Un sentiment adânc muzical rezultă din imposibilitatea omului de a se realiza în viaţă. Muzica ne „scapă” de viaţă, prin aceea că ne face s-o *uităm*. Dacă nu, orice muzică este un atentat…

De ce omul cântă, în iubire? Fiindcă iubirea lui nu e sigură de împlinire. În muzică, o iubire adâncă îşi descoperă propriile sale timidităţi. Este ca şi cum iubirea ar vrea să scape de sine însăşi.

Muzica erotică sau laşitatea Erosului.

De unde vagul erotic, din moment ce iubirea se înrădăcinează în instinct? Instinctivul are o direcţie determinată şi o mare capacitate de a absorbi obiectul vizat. Atunci, de unde nelămuritul iubirii, aspiraţiile indefinite şi nostalgiile erotice? Revărsarea Erosului pe întreaga sferă a fiinţei amestecă elanurile erotice în toate planurile de existenţă, până la cele care n-au nici o afinitate cu ceea ce e specific în Eros. Iubim atunci cu toate membrele corpului şi cu toate elementele spiritului.

Iubim în mers, în întristare, în somn, în visare, în amintiri etc.… într-o astfel de răspândire totală, e firesc ca iubirea să nu ia conştiinţă precisă de ea însăşi, ci să se rătăcească, de prea multă plenitudine, ca într-o inundaţie. Vagul erotic rezultă din această inundaţie a instinctului, care de prea multă intensitate, vrând să îmbrăţişeze tot, scapă esenţialul şi individualul.

Farmecul iubirii consistă chiar în această coexistenţă ciudată a unui fond instinctiv cu un vag erotic.

MOZART SAU ÎNTÂLNIREA MEA CU FERICIREA. Omul nu poate fi esenţial decât în nefericire. Oare Mozart ne atrage numai ca excepţie?

Oare numai de la Mozart am învăţat adâncimea seninătăţilor?

De câte ori ascult această muzică, îmi cresc aripi de înger.

Nu vreau să mor, fiindcă nu pot concepe că odată îmi vor fi definitiv străine aceste armonii.

Muzica oficială a paradisului.

De ce nu m-am prăbuşit? M-a salvat ceea ce este *mozartian* în mine.

Mozart? Golurile în nefericirea mea.

De ce iubesc pe Mozart? Fiindcă el mi-a descoperit ce puteam fi, dacă nu eram opera durerii.

Simbolurile fericirii: ondulaţia, transparenţa, puritatea, seninătatea…

Ondulaţia: Schemă formală a fericirii. (Revelaţie mozartiană.)

Cheia muzicii lui Bach: dorinţa de evadare din timp. Umanitatea n-a cunoscut un alt geniu care să fi prezentat cu mai mult patos drama căderii în timp şi nostalgia paradisului pierdut. Evoluţiile muzicii sale îţi dau o senzaţie grandioasă de ascensiune, în spirală, spre ceruri. Cu Bach, ne simţim la poarta paradisului; niciodată în el. Presiunea timpului şi suferinţa omului căzut în timp amplifică nostalgia după lumi pure, dar nu ne transpun în ele. Regretul după paradis este atât de esenţial acestei muzici, încât te întrebi dacă Bach a cunoscut altă amintire decât cea paradiziacă. O imensă şi irezistibilă chemare răsună profetic în ea, şi care este sensul acestei chemări, dacă nu să ne scoată din lumea aceasta? Cu Bach ne înălţăm dramatic înspre înălţimi. Cine în extazul acestei muzici n-a simţit trecătoare condiţia sa naturală şi n-a trăit seria de lumi posibile ce se interpun între noi şi paradis, acela nu va înţelege de ce tonurile ei sunt tot atâtea sărutări de îngeri.

Transcendentul are la Bach o funcţie atât de importantă, încât tot ceea ce îi este dat omului să trăiască are un sens numai prin relaţia la o condiţie de dincolo. Nu este nimic natural în această muzică transcendentă, fiindcă nu acceptă niciodată aparenţele şi timpul.

Bach ne invită la o cruciadă, pentru a descoperi în sufletul omului, dincolo de aparenţe, amintirea unei lumi divine. Dar oare a înţeles *omul*, de a crezut că-l poate mângâia cu astfel de răscoliri? Nu se adresează chemările şi mângâierile lui unei lumi de îngeri căzuţi, cărora doar tentaţia astrală a păcatului le-a frânt aripile şi i-a aruncat de acolo aici, unde lucrurile se nasc şi mor? O *tragedie angelică* este toată muzica lui Bach. Exilul terestru al îngerilor este motivul şi sensul ei ascuns. De aceea, pe Bach îl putem înţelege numai când suntem departe de omenescul nostru, când trăim în întâia noastră amintire. Îndurerat de căderea în timp, el n-a văzut decât veşnicia.

Patosul acestei viziuni consistă în a reprezenta procesul de ascensiune în veşnicie, iar nu veşnicia în sine. O muzică în care nu suntem veşnici, ci vom deveni. Veşnicia este înfrângerea completă a timpului şi intrarea, nu în altă ordine de existenţă, ci într-o lume substanţial diferită. Viziunii creştine a discrepanţei absolute între timp şi veşnicie, Bach i-a dat contur sonor. Veşnicia nu este concepută ca o infinitate de clipe – există o veşnicie în timp, o totalitate imanentă a devenirii – ci ca o clipă fără centru şi fără limită. Paradisul este clipa absolută, un moment rotunjit în sine, în care totul este *actual*. Tensiunea şi dinamismul acestei muzici sunt determinate de faptul că noi avem să cucerim paradisul; nu vrem să ni se dea. Intervenţia divină nu joacă aproape nici un rol. Bach îl roagă pe Dumnezeu mai mult să ne primească, decât să ne mântuiască. Momentul dramatic este la poarta paradisului, în pragul veşniciei. Cruciada pentru paradis, aici îşi atinge punctul culminant în creştinismul profund al lui Bach. Calea cealaltă, a răzvrătirii şi a abisului uman, a închipuit o cruciadă spre a dezrobi paradisul de dominaţia divină...

Ce armonie auzim la poarta paradisului? Ce se poate auzi numai acolo? Dacă cu Bach simţim regretul după paradis, cu Mozart suntem în paradis. Această muzică este cu adevărat paradiziacă. Armoniile ei sunt un dans de lumină în veşnicie. De la Mozart, putem învăţa ceea ce înseamnă conceptul graţios al veşniciei. O lume fără timp, fără durere, fără păcat... Bach ne vorbea de o tragedie a îngerilor; Mozart, de o melancolie a îngerilor. Melancolia angelică, ţesută din seninătăţi, transparente, joc de culori.

Evoluţia în spirală a muzicii lui Bach, prin însăşi această schemă, indică o nemulţumire de lume, de ceea ce e dat, o sete de a cuceri purităţi pierdute. Spirala nu poate fi o schemă a muzicii paradiziace, fiindcă paradisul este limita finală a ascensiunii; mai în sus nu se poate atinge nimic. Cel mult în jos, înspre pământ. Să existe şi acolo un regret după pământ? Dar aceasta este demonie...

La Mozart, ondulaţia înseamnă deschiderea receptivă a sufletului pentru splendoarea paradiziacă. Ondulaţia este geometria paradisului, precum spirala este geometria lumilor interpuse între pământ şi paradis.

MOZART SAU MELANCOLIA îN*GERILOR.* Ceea ce Maurice Barres scria odată despre întâile compoziţii ale lui Mozart, despre întâile menuete de la vârsta de şase ani, îmi stăruie în minte ca o remuşcare, ca un regret şi o obsesie: faptul că un copil a putut să întrevadă astfel de armonii este o dovadă a existenţei paradisului prin dorinţă. Barres are dreptate: toată muzica lui Mozart, pură şi aeriană, ne transpune în altă lume sau poate într-o amintire. Nu este ciudat că, purificaţi prin ea, trăim toate lucrurile ca amintiri, care niciodată nu devin regrete? Şi pentru ce nu devin regrete? Fiindcă lumea ce ne-o oferă Mozart este din calitatea însăşi a amintirilor: e imaterială. Iubeşti pe Mozart în clipele când suprimi vieţii direcţia, când converteşti elanul în zbor, când aripile poartă soarta, iar nu fatalităţile. Cine ar putea spune unde încetează aici graţia şi unde începe visul? Muzica aceasta pentru îngeri ne-a relevat categoria planantului. Şi la Haydn întâlnim graţie şi puritate, şi la el absenţa metafizicului are un farmec atât de intim. Dar spre deosebire de Mozart, el se adresează prea mult oamenilor, visul său e pastoral, graţia sa, mai mult terestră decât aeriană. Farmecul planant este tulburat de atracţia lumii noastre. Pentru Mozart şi pentru orice muzică îngerească, privirea în jos, înspre noi, este o trădare. Dacă nu este cea mai mare trădare a te simţi om…

Rămas-a Mozart până la sfârşitul vieţii fidel viziunii sale, fidel lumii descoperite de ondulaţiile unei melancolii de vis, paradisului său interior şi paradisului dorinţei sau al amintirii? Nu suntem uneori înclinaţi a crede că Mozart n-a fost niciodată murdărit de gândul morţii, că n-a fost niciodată infectat de tristeţi otrăvitoare? Deşi într-o scrisoare, câţiva ani înainte de moarte, mărturiseşte intimitatea sa perfectă cu gândul morţii, totuşi, în afară de oboseală şi de un elan comprimat, greu ar fi să găsim, în acest timp, caracterul unei reflexii triste, ce ar întinde arcuri negre peste lumi. S-a observat de mult că *Requiem*-ul lui Mozart, deşi exprimă dorinţa de salvare din lume, nu păstrează mai puţin un suflu de puritate sau nu ştiu ce aluzie mângâietoare la o lume de culori trandafirii, ce voalează suferinţele căderii în lume.

Şi cu toate acestea, Mozart n-a rămas consecvent visului iniţial. Dacă a scris o muzică pentru îngeri, aripile nu i-au căzut mai puţin de câte ori nu era în muzica sa, adică în muzica *lor*. Astfel, ce a creat în anul morţii sale este o trădare. Revenirea la

propria lui condiţie, regăsirea umanităţii sale, trezirea din visul vieţii sale substituie acelei melancolii transcendente o tristeţe sumbră, materială, o atmosferă de descompunere, de ireparabil şi de funebru, care, mai târziu, în creaţiile din urmă ale lui Schubert, se vor încorona atât de dureros.

Până aproape de moarte, Mozart a păstrat continuitatea visului său de tinereţe. Dovada existenţei paradisului prin dorinţă, de care vorbea Barres, este reînnoită până înainte de trădare. Deodată, este ca şi cum ar fi fost eliminat pe vecie din paradis. Şi căderea lui ne-o face sensibilă nesfârşita tristeţe şi intimitate cu moartea din ultimele lui creaţii. Un adevărat salt s-a realizat, o discontinuitate semnificativă, o ruptură simbolică. Adagio din ultimul său concert pentru clarinet şi orchestra ne revelează un Mozart schimbat; nu, convertit, ci căzut; nu transfigurat, ci înfrânt. O muzică, în care o melancolie subtilă şi eterică refuza tristeţea materială şi avântul graţios excludea cealaltă parte a vieţii, lunecă deodată pe panta opusă, în care nu poate să fie decât înfrântă. Este prăbuşirea visului unei vieţi întregi. Dacă, formal, s-ar mai putea recunoaşte acel Mozart de altădată, atmosfera şi reflexele afective sunt o surpriză din cele mai ciudate. Tristeţea ultimelor creaţii ale lui Mozart, şi în special atmosfera sumbră a concertului pentru clarinet şi orchestră, dă senzaţia unei degradări a nivelului sufletesc, a unei scoborâri înspre zero vital şi psihic. Fiecare ton marchează o treaptă în disoluţia, în lichidarea ierarhiei noastre sufleteşti. Aruncăm văl după văl de pe sufletul nostru, rarefiem iluziile, convertindu-le transparenţa în vid. Tristeţea muzicală a acestui final mozartian este ca un murmur subteran; înăbuşită şi, nu ştiu de ce, jenată. Când te gândeşti la grandoarea patetică a tristeţii muzicale în *Simfonia* a III-a, a lui Beethoven, unde tristeţea creşte în dimensiuni atât de mari, încât leagă lumile, construind deasupra lor o boltă sonoră, un alt cer – atunci finalul trist al operei lui Mozart nu depăşeşte dimensiunile unei inimi, nu înfrânge cadrele unui suflet. În tristeţe şi în moarte nu se poate transfigura un suflet a cărui inspiraţie i-a făcut „carieră” în paradis.

Dacă se va spune că visul de seninătate, de adâncime în seninătate, de graţie şi de zbor imaterial, că întreaga melancolie subtilă şi transcendentă, ce se degajează din opera sa, de natură a ne face să credem că el a surprins melodiile unei alte

lumi şi că le-a redat aceleia, că toate acestea ar exprima mai mult dorinţa, decât realitatea sufletească a lui Mozart?

Această problemă, de atâtea ori pusă, este falsă. Îşi poate închipui cineva că un om n-a trăit în lumea pe care el a realizat-o, o existenţă întreagă? Nimic nu ne face să credem că, înainte de căderea sa, Mozart n-a trăit într-o lume de vibraţii pure, într-o altă lume. Nimeni nu cântă paradisul fiindcă nu-l are, ci fiindcă nu vrea să-l piardă.

Iubesc pasionat, până la un adevărat „complex", muzica de paradis a lui Mozart, acei ce trăiesc în stările celui de-al doilea Mozart, al scurtei perioade în care moartea a întunecat luminile şi amintirile paradisului său interior. Şi-l iubesc fiindcă păstrează, acoperită de atâtea decepţii şi înfrângeri din viaţă, lumea paradisului lor interior, a lumilor ce li se descoperă în dilatările infinite ale extazului. Căci nu se poate iubi lumea lui Mozart, dacă în adâncimile sufletului tău n-o regăseşti. Tot secretul deznădejdii se dezvăluie în antinomia creată între un fond mozartian şi imensităţile negre, născute în viaţă pentru a înăbuşi acest fond. Atâtea suflete trăiesc cu sfârşiturile altora, neştiind unde să-şi caute începuturile, aurorele.

Că Mozart n-a trăit în lumea noastră, că n-a înţeles de la început căderea şi moartea, este stupid să se explice prin atmosfera rococo-ului. Trebuie spus, dimpotrivă, că există fiinţe pentru care individuaţia nu este un blestem, fiindcă lor li se dezvăluie târziu fatalităţile acestei condiţii. Cei conştienţi şi nenorociţi în conştiinţa individuaţiei, în contactul lor cu durerea şi moartea, se transfigurează, acceptă luminile demoniei. Mozart a trăit prea mult în armonii serafice, ca să mai poată exploata aceste lumini.

„Misterul" ondulaţiei: împlinirea în înălţare sau *forma în elan.*

A iubi linia ondulată, a te topi şi a te mlădia pe ea. Dacă există o conştiinţă dansantă…

Iubeşti ondulaţia, întrucât te *realizează*, te desăvârşeşte în aspiraţie…

O conştiinţă ondulată, dansantă, graţioasă: o laşitate pentru tristeţe; o trădare pentru dezgust, iar pentru fericire o floare.

În locul „ideilor": forma obsesională de a gândi. Aş iubi obsesiile care s-ar ondula în fiinţa mea, în loc s-o sfredelească…

Aud în mine toate lucrurile care nu vreau să moară. Mă asurzeşte tot ceea ce în mine strigă după viaţă.

Când toată existenţa devine muzică şi toată fiinţa ta un tremur, iată unde încetează regretele!

Disperarea: vibraţie în nimic.

Mistică, muzică şi erotică sau limitele în care se realizează dorinţa noastră de nesfârşit.

Gustul cărnii: o senzaţie materială a muzicii.

Întrebare în muzică: dacă nu există în om o voinţă inconştientă înspre nefericire... Frica omului de a fi superficial în fericire.

Dorinţă în melancolie: o moarte sub seninătăţi.

De ce în melancolie ne revin melodii uitate? Oare numai ca să măsurăm prin ele cât a murit din noi? Nu ne trezesc melancoliile în amintire locurile unde au fost fericirile sau presimţirile de fericire? Otrava delicioasă a melancoliei...

Cine n-a dorit niciodată distrugerea muzicii, acela n-a iubit niciodată muzica...

Deznădejdea: forma negativă a entuziasmului.

Să-nvăţaţi a preţui atitudinile nemotivate, gesturile inexplicabile, acţiunile fără temei, elanul absurd... Nu căutaţi începutul unui lucru, cauza, motivul. Abandonarea să răsară dintr-un sacrificiu spontan, dincolo de bucurie şi dincolo de durere. Cu cât aveţi motive mai puţine pentru a justifica un act, cu atât acel act e mai generos şi mai pur. Actul absurd este expresia celei mai mari libertăţi. Dacă absurdul nu este la limita libertăţii...

Aproape toţi oamenii lucrează pentru ceva plecând de la altceva, aproape toţi oamenii îşi consumă viaţa în timp. Gestul absurd n-are un început, fiindcă n-are motive, şi n-are un sfârşit, fiindcă nu vizează nimic.

Nu salvează absurdul libertatea în această lume?

De mii de ani, spiritul uman lucrează împotriva absurdului, de mii de ani omul îşi ascunde frica de libertate în cultul legilor. Dacă toată cultura nu este, în fond, decât o laşitate...

Necesitatea de a plânge pentru tot ce n-ai trăit;

Dorinţa de a vărsa lacrimi la gândul tuturor zâmbetelor ce nu le-ai răspândit;

Pornirea de a te distruge pentru atâtea seninătăţi pierdute;

Entuziasmul pentru o fiinţă şi regretul de a nu fi dispărut în ea;

Pierderea tuturor clipelor când nu te-a copleşit o generozitate de dumnezeu;

Un dumnezeu care moare în lacrimi de iubire...

În ceasurile când eşti începutul şi sfârşitul.

Ah! Cum se rostogolesc veşniciile în lacrimi nesfârşite...

Picuri de eternităţi...

Mărginirea extazului: a te crede numai Dumnezeu...

O divinitate în lacrimi...

Să ne trăim fiecare ca un dumnezeu, să ne trăim fiecare în mitul propriei divinităţi. Nu este infinitul cadrul nostru şi nu este muzica temperatura noastră? Nu măsurăm totul în raze şi-n sunete? Nu ne sugrumă propriile vibraţii, cântecele noastre ascunse şi melodiile noastre definitive şi ultime?

Ce altceva decât dumnezei ne pot face clipele de invazie luminoasă, acele clipe unice şi neuitate când trecem pe lângă timp cu dispreţul şi înălţimea veşniciei? Nu v-aţi trăit, fraţilor, niciodată ultimi, definitivi, încheiaţi? Nu vi s-au deschis niciodată ochii spre cerurile voastre interioare? Sau n-aţi trăit niciodată extazul înălţimilor voastre? Nicicând nu v-a cucerit auzul vostru, de nu v-aţi înecat în seninătăţile voastre? Nu v-a furat niciodată infinitul vostru, nu v-a îmbătat niciodată nesfârşirea voastră, ca să vă simţiţi atât de plini, că de atâta plinătate să fiţi totul în toate? Ce existenţă este aceea care nu e o încoronare? Refuzul ierarhiei divine sau treptele divinizării noastre...

Clipa absolută a existenţei... începe atunci când umbrele au fost înfrânte de luminile din noi. Dezechilibrul în clarobscur este condiţia saltului în absolut. Clarobscurul este mediul respiraţiei zilnice. Dar când umbrele fug şi se tem de lumină, când jocul fantomal al clarobscurului este învins în absorbţia noastră luminoasă, când ardem întunericul în baia de raze, momentul *marii* lumini ne încoronează într-o aureolă divină. Trăim atunci o lume de lumină şi o lume de uitare. Şi ochii tăi sunt atunci două deschizături spre lumină, în care umbrele mor...

De ce numai frica de umbre, când ne chinuie şi frica de lumină? Tot ceea ce în clarobscurul nostru este umbră, este teamă, este fugă de lumină. Tensiunea în clar-obscur este condiţia naturală a tragediei. Că ne prăbuşim sau ne transfigurăm, aceasta dovedeşte că sfârşitul nostru nu poate fi decât un absolut.

Pentru a te transfigura în mitul absolutei existenţe, lasă-te copleşit de cele mai ciudate senzaţii. Nu regreta când te simţi ca ultimul reprezentant al unei specii în dispariţie, ca un mare asasin, ca un cavaler al sfârşitului şi al nimicului sau ca un dumnezeu dezmoştenit... Căci nu trebuie să fie scopul tău ultim: să devii un dumnezeu fără lume?

Unei măşti mortuare să semene faţa ta, atât de esenţial să fii în orice clipă.

N-aţi prins imaginea de puritate în *privirea fără percepţie*, în privirea care oglindeşte şi răsfrânge, în privirea *pură* de obiecte? N-aţi privit niciodată privirea puilor de raţă, ca să vedeţi ochi în care cerul este cer, apa apă, frunza frunză? Şi n-aţi iubit aceşti ochi care n-au furat obiectele, care n-au răpit lumea ca s-o topească în ei? Scoborâtu-s-a cerul în ochii unui pui de raţă; căci ochii omului sunt prea întunecaţi pentru seninătăţi şi înălţimi. Imagine de puritate: o privire înainte de percepţie; o privire în lume şi dinainte de lume; o privire care *nu* vede, ci în care vezi.

O zi de primăvară, cu calm nesfârşit şi cu o întinsă verdeaţă, şi pe o apă liniştită un pui de raţă, cu ochi graţioşi şi nevinovaţi, în care lumea îşi caută paradisul pierdut, iar omul îşi înfrânge regretele şi invidia...

Ochi cereşti: în faţa cărora te întrebi dacă au fost cândva pângăriţi de vederea vreunui obiect.

Senzaţii cereşti: ca şi cum fiece clipă s-ar desprinde din curgerea timpului ca să-mi aducă un sărut.

N-aţi cunoscut retragerile de lungă durată, subţiaţi până la moarte de gânduri, în asceza cerută de înălţimi, când simţurile şi-au uitat de ele însele în extaze? N-aţi vegheat în singurătăţi de munţi, simţindu-vă prea jos, că aţi dorit saltul în lumină, lunecarea în sus pe raze, traiectoria imaterială în absolut? Şi nu v-aţi prelungit în fiorul vostru până la limita extremă a înălţimilor? Şi nu aţi uitat atunci viaţa, în preaplinul vostru? N-aţi

uitat viaţa de prea multă viaţă?

De n-aţi fost bolnavi de preaplinul vostru, nu v-aţi atins niciodată marginile; de n-aţi fost bolnavi de absolutul vostru şi de absolutul lumii, pierduţi sunteţi pentru voi şi pentru această lume. De nu vă veţi trăi în dumnezeirea voastră, cine se va opri pe lângă trecătoarea voastră umbră? Şi umbre sunt toţi cei ce nu vor să fie dumnezei.

Spre o lume de umbre se-ndreaptă glasul singurătăţii mele, răguşit de chemări în vid, de tristele ecouri în gol. În ceasurile de veghe totală, o lumină tremurătoare se naşte în noapte, desprinsă din noaptea mea spre noaptea lumii, şi un proces de umbre se furişează incert spre cine ştie ce întuneric îndepărtat.

... Şi acestui întuneric, pierduţi doar într-o lumină absolută, îi vom scăpa în acea clipă intensă şi infinită, când în noi se creează şi se distruge totul... Acea clipă de divină fericire, după care toate durerile pot fi îndurate şi după care existenţa mai departe a acestei lumi devine superfluă...

Pierderea *conştiinţei creaturale*: urâm tot ceea ce e fiinţă; şi ne desolidarizăm de toate făpturile, cu care odată împodobeam paradisul.

Când urâm animalele, ne urâm baza vieţii noastre. Ne vrem scăpaţi total din seria creaturilor. De ce, atunci, când ne părăseşte sentimentul creatural, vedem toate animalele ca reptile? De ce ne cuprinde o scârbă şi o teamă de ceva rece, subteran şi târâtor? De ce-n scârba de creatură un şarpe imens ni se-n-covoaie pe-ntreg corpul, într-o spirală sinistră şi, într-o senzaţie rece de groază, simţim cum creşte-n noi un venin amar şi distrugător?

Obsesia şarpelui? Frica apropiatelor căderi, a unei absolute căderi. *A doua* ispitire a şarpelui: a pierde *amintirea* paradisului. Pierdem mângâierea de a fi fost cândva, mai mult decât o clipă, fericiţi.

Marea ispită: n-aţi văzut niciodată lumea prin ochi de şarpe?

Ora când amintirile mă năpădesc ca flăcările, când mă arde tot trecutul, tot ce în mine a fost zâmbet, tristeţe, regret, când tot ce e în mine nu poate tăcea. Strigătul propriilor adâncimi... Durerea de a avea un timp, tristeţea istoriei proprii... O lume

fără amintiri şi speranţe… A trăi absolut, fără paradis. O conştiinţă ce nu va întinde o curbă între începutul şi sfârşitul lumii, un curcubeu imens şi etern ce nu se va încovoia pe întreaga lume, nu se va mângâia niciodată de pierderea paradisului. Născuţi în umbra divinităţii; s-o *umbrim*, să ne fie idealul.

Ziduri negre într-un oraş de nord, ziduri afumate şi înalte. Ceaţă, ploaie şi tristeţe. În dezacorduri sinistre şi uluitoare, evoluează melodii vechi într-o flaşnetă. Şi sunetele parcă se desprind din zidurile afumate şi înalte, spre a se întâlni, ca-ntr-un focar sonor, în propriul tău suflet. Şi în prada acestor dezacorduri de flaşnetă ruginită, îţi intonezi discursul funebru la propria ta înmormântare.

Numai disperarea schimbă cursul unei vieţi, căci disperarea este aureola durerii. Transfigurarea este un salt din durere, un salt de la marginile durerii, adică din disperare. Deznădejdea este sentimentul cel mai fecund; de la ea începe totul. Şi ce este totul? *Pasiune pentru durere*.

Nu se poate şti dacă omul iubeşte sincer suferinţa.

Nu există *destin* fără sentimentul ascuns al unei condamnări şi al unui blestem.

Timpul ca o scară a durerilor…

Acela ce ar fi putut deveni sfânt, dacă ar fi voit…

Gând în noapte: dacă omul nu trebuie să sufere până când Dumnezeu însuşi îşi va cere scuze…

Întâia oară, paradisul a fost corupt prin cunoaştere; a doua oară îl va corupe tristeţea. Atunci voi renaşte în formă de şarpe…

Diferenţa între mine şi Dumnezeu: el *poate* ceea ce eu *simt*. Puterea ne desparte: o diferenţă de nuanţă metafizică. Nu trăirea în dumnezeire, ci în dumnezeirea *noastră*.

Suspendarea totală a timpului: lumea se creează în noi.

Extaz divin: în noi începe timpul. Senzaţia întâii clipe… Apoi, clipele ce cad în timp ca lacrimile în suflet.

Să mă răsfrâng în lacrima ta şi tu într-a mea. Fiecare să se răsfrângă în lacrimile celuilalt. Toţi să se oglindească în lacrimile tuturora. Ca icoane vechi, în smerenie să stăm aplecaţi pe tulburile noastre transparenţe, clare în strălucire, dar nu în adâncime. Lacrima să ne fie oglinda noastră, adevărata noastră oglindă. În ea se vor îmbina durerile şi extazele noastre. Ce

altceva decât lacrima poate fi oglinda celui ce a pierdut paradisul? Numai în lacrimi ne vom regăsi *figura*. Şi cum se desprind ele din adâncurile omului, sunt parcă chemări ale altui paradis, în care am intra după ultima clipă, după ultima lacrimă.

Între acei care refuză viaţa şi n-o pot iubi, nu există nici unul care n-a iubit-o sau care n-ar vrea s-o iubească.

JURĂMÂNT VIEŢII: Niciodată nu te voi trăda de tot; deşi te-am trădat şi te voi trăda la fiecare pas;

Când te-am urât, nu te-am putut uita;

Te-am blestemat, ca să te suport;

Te-am refuzat, ca să te schimbi;

Te-am chemat şi n-ai venit; am urlat şi nu mi-ai zâmbit; am fost trist şi nu m-ai mângâiat. Am plâns şi nu mi-ai îndulcit lacrimile. Deşert ai fost rugăminţilor mele, mormânt glasului meu. Tăcere fost-ai chinurilor şi pustiu singurătăţilor mele. Ucis-am în gând întâia clipă a vieţii şi fulgerat-am începuturile tale. Vrut-am otrava rădăcinilor tale, secetă în fructe, uscăciune în flori şi secarea izvoarelor dorit-a sufletul meu.

Dar recunoscător îţi este sufletul meu pentru zâmbetul ce l-a văzut doar el şi nimeni altul; recunoscător pentru acea întâlnire, de nimeni aflată; acea întâlnire nu se uită, ci cu credinţă ascunsă în tine răsună în tăcere, înverzeşte pustiuri, îndulceşte lacrimi şi înseninează singurătăţi.

Îţi jur că niciodată nu vei cunoaşte marea mea trădare.

Jur pe tot ce poate fi mai sfânt: pe zâmbetul tău, că nu mă voi despărţi de tine.

N-aţi simţit niciodată cum timpul se adună în voi, creşte şi vă inundă, când tot ce a devenit şi s-a scurs până acum se concentrează deodată într-o fluiditate abstractă şi se ridică în voi, spre un pisc necunoscut? Nu v-a durut niciodată această creştere a timpului, nu v-a încleştat niciodată această exasperare a temporalităţii? Nu v-aţi încovoiat nicicând pe spirala internă a timpului, cu sinuozităţile şi evoluţiile ei arzătoare? Devenirea se răzbună în contra clipelor noastre absolute? Să nu avem dreptul nici măcar la un contact discontinuu cu absolutul? Se pare că timpul ar vrea să ne amintească de uitările noastre în lumină, c-ar vrea să distrugă unde-am vrea să ne pierdem.

Timpul a ros bazele paradisului. Şarpele n-a fost numai

instrumentul cunoaşterii, ci şi al timpului.

Viitorul este o concesie pe care eternitatea o face timpului.

ŞOAPTE SINGURĂTĂŢII: Nu mi-ai simţit tăria în negaţii? Nu te-a cutremurat încordarea din încheieturile fiinţei? Nu te-au ars rănile mele de mi-ai prevestit sfârşitul? Oare n-ai ştiut că prin tine am fost tare, că tu mi-ai fost piedica în avântul spre nimic? De ce-mi şopteşti de despărţiri, când m-am legat prin tăriile tale de aparenţele firii? Nu ţi-am cerut îndurare, ci forţă în blestem şi fulgere în deznădejde.

Şi nu m-ai învăţat tu ca dispreţul meu să aibă întinderea iubirii? Dispreţ din depărtări este legea ta, singurătate, dispreţul culmilor, al culmilor ridicate de iubirea ta. Căci o lume trebuie să fi clădit cu iubirea, ca să poţi privi de sus spre ea.

Şi nu m-ai sfătuit tu să privesc de sus spre ea ca durerilor să le iau numele şi înfrângerilor întunericul?

Nu mi-ai pipăit şi nu mi-ai sărutat tu rănile, singurătate, acele răni care vorbesc de învieri?

Simţit-am mângâierile tale, când glasul meu spart, amar şi trist, şoptitu-ţi-a: sunt *un univers de regrete*. De ce tu, care nu ierţi nimic, mi-ai îngăduit slăbiciunea unei atari mărturisiri? Oasele să mi le fi sfărâmat, limba mi-o fi ţintuit, privirea să mi-o fi răpit. Căci nu vreau să fiu în *fiinţă* ceea ce nu sunt în *gând*. Şi de câte ori gândurile m-au părăsit, de atâtea ori *n-am* fost în gând.

Inspiră gândurilor mele tovărăşia vieţii şi adu-le aminte de mine în marile ceasuri. Dar nu mă mângâia când sunt slab şi obosit şi trist. Atunci te vreau severă, rea şi necruţătoare. Arde-mi tălpile când vreau să-mi îngrop sufletul şi străpunge-mi inima când e dulceagă. Sfâşie-mi carnea când ea se leagănă în uitări şi fă lacrimile arzătoare ca otrava. Ţie-ţi încredinţez sufletul meu, singurătate, şi-n tăriile tale aş vrea să-l îngrop.

RUGĂCIUNE ÎN VÂNT: Fereşte-mă, Doamne, de ura cea mare, de ura din care izvorăsc lumi. Domoleşte-mi tremurul agresiv al corpului şi descătuşează-mă din încleştarea fălcilor mele. Fă să dispară acel punct negru ce se aprinde în mine şi se întinde în toate membrele, născând în arderea nesfârşitului negru al urii o flacără ucigătoare.

Scapă-mă de lumile născute din ură, eliberează-mă de

nesfârşirea neagră sub care mor cerurile mele. Deschide o rază în această noapte şi fă să răsară stelele pierdute în ceaţa deasă a sufletului meu. Arată-mi calea spre mine, deschide-mi poteca în desişul meu. Scoboară-te cu soarele în mine şi începe lumea mea.

PĂCAT ŞI TRANSFIGURARE. Există multă bucurie în nelinişte şi multă voluptate în suferinţă. Fără acest compromis superior, cine ştie dacă s-ar mai fi găsit oameni care să-şi caute fericirea în nefericire şi salvarea pe drumuri de întuneric, şi dacă ar mai fi posibilă o mântuire prin ocolurile răului. Iubirea infernalului nu este posibilă fără reflexele de paradis ale bucuriei şi ale voluptăţii pure. Dar când conştiinţa noastră, pe calea mântuirii inverse, rămâne la un moment dat pură de bucurie şi de voluptate, când nelinişte a şi suferinţa se închid în ele însele pentru a-şi medita abisul? Atunci ne mai putem noi crede pe drumul mântuirii? Sau mai vrem noi să ne mântuim? Nu se poate şti dacă omul vrea sau nu să se mântuiască, fiindcă nu se poate şti dacă momentul ultim al mântuirii – transfigurarea – este altceva decât o înfundătură sublimă.

Refuzul mântuirii pleacă dintr-o iubire secretă a tragediei. Este ca şi cum, odată mântuiţi, ne-ar fi frică să nu fim aruncaţi la coş de divinitate şi am prefera o rătăcire pentru a ne împlini un orgoliu absolut. Cu toate acestea, nu există, nimeni care să nu privească pierderea mântuirii ca pe cea mai mare ocazie pierdută, precum nu există nimeni care să nu se îmbujoreze în visul alb al transfigurării. Şi această situaţie e atât de dramatică, încât te întrebi dacă Dumnezeu nu ne-a exilat pe pământ pe fiecare în parte.

Dar omul nu poate trăi numai în nelinişte şi numai în durere. Existenţa exclusivă în gama stărilor negative, fără întoarcere la naivitate şi fără înaintare în transfigurare, împovărează în aşa măsură conştiinţa noastră, încât presiunea unei vini adaugă un atribut dureros acesteia. Naşterea *conştiinţei vinovate* indică un moment primejdios şi fatal. Ne simţim treptat apăsaţi de temeri ascunse şi responsabili, fără să ştim faţă de cine. N-am comis nici o crimă şi n-am ofensat nici cea mai neînsemnată fiinţă; dar conştiinţa este tulburată ca după o crimă şi ca după cea mai grozavă ofensă. Ne-am ascuns în zone de întuneric de frica luminii. O teamă de claritate ne

stăpâneşte, o teamă de lucruri transparente, de tot ceea ce există, fără să aibă nevoie de justificare. Neliniştea creşte cu atât mai mult, cu cât noi nu putem găsi un determinant concret şi imediat. O vină fără obiect, o nelinişte fără o cauză exterioară. Am vrea atunci mai bine să fi făcut o crimă, să fi distrus un prieten, să fi ruinat o familie, să fi fost murdari, triviali şi bestiali. Mai repede am accepta să fim recunoscători unei victime, decât să ne scufundăm în indefinitul neliniştii noastre. Pierduţi în obscurităţile unei mine şi condamnaţi fără scăpare, ne-am simţi mai luminoşi decât în mrejele unei vini ce n-o putem înţelege. Conştiinţa vinovată ne oferă exemplul celui mai mare naufragiu moral. Fără ea, n-am înţelege nimic din toată drama păcatului, n-am presimţi nimic din procesul prin care, fără să fim vinovaţi faţă de ceva, putem fi vinovaţi faţă de tot. Când ne simţim responsabili faţă de sursele prime ale vieţii, atunci curajul gândirii noastre a devenit primejdie pentru existenţa noastră.

Naşterea conştiinţei vinovate nu se poate concepe în afară de o existenţă care suferă. Drumul spre păcat pleacă din suferinţă şi este suferinţă. Dar o suferinţă infinită. Presiunea conştiinţei vinovate n-o cunosc acei la care suferinţa încetează, pentru care ea este o simplă potecă, îngustă ca şi dorinţa lor de fericire sau de nefericire. Ce se întâmplă însă cu acei care n-au de ales decât între suferinţă şi paradis? (Este oare admisibilă altă alternativă?) Şi ce se întâmplă cu acei care, de frica de a pierde suferinţa prin câştigarea paradisului, nu pot renunţa niciodată la ea? în ce lume să se aşeze acei ce se simt tari numai în contradicţie, ce sunt victorioşi doar între două tăişuri? Nu este existenţa cea mai plină, aceea în care mugurii surâd putregaiului? într-o mare existenţă, contradicţia este o supremă unitate. Reflexul divinităţii în om este sesizabil în rezistenţa în antinomii. Suntem pe calea dumnezeirii, de câte ori în noi dialectica nu mai este în proces, de câte ori antinomiile se rotunjesc în bolta fiinţei noastre, imitând curba de azur a cerului, iar pe calea *noastră* (a celor căzuţi iremediabil în timp), de câte ori trăim în orice proces ca o durere. Şi trăim durerea ca o dialectică cu un singur termen. Durerea se afirmă; se neagă tot în durere şi se îmbină în durere. Este ceva monoton în toată drama suferinţei...

Vrând sau nevrând, fiecare om înclină să considere durerea ca un drum spre puritate, ca un simplu moment în evoluţia sa,

fiindcă până acum nimeni n-a putut-o accepta ca o stare naturală. Neputând-o învinge şi depăşi, ea se sistematizează în existenţa noastră, cerând o dispoziţie exact opusă purităţii. Ce ispăşim prin suferinţa noastră? Este întâia întrebare a conştiinţei vinovate. Ce ispăşim când n-am făcut nimic? O vină fără obiect ne tiranizează, şi povara pe conştiinţă creşte cu progresul durerii. Un criminal are o scuză pentru neliniştea lui: victima; un om religios: un gest imoral; un păcătos obişnuit: o abatere de la lege. Aceşti oameni sunt scoşi din comunitate; atât ei, cât şi comunitatea, ştiu de ce sunt blestemaţi. Neliniştea lor are un sprijin în certitudinea motivului exterior. Fiecare din ei poate spune liniştit: sunt vinovat, fiindcă... Dar acela care nu poate spune nici măcar *fiindcă*? Sau când, mai târziu, în torturile conştiinţei vinovate acest *fiindcă* va fi urmat de o *scuză* ce acoperă totul şi acest tot nu va putea mângâia, cu imensitatea lui, dorinţa noastră dureroasă după un păcat imediat, concret şi viu? N-am vrea oare să fim vinovaţi faţă de ceva vizibil? Să ştim că suferim din cauza cutărui şi cutărui lucru, să ne simţim vinovaţi faţă de o prezenţă, de o fiinţă determinată, să putem aduce durerea noastră fără nume în legătură cu un *nume*...

N-am păcătuit faţă de nimeni şi faţă de nimic; dar am păcătuit faţă de tot, faţă de o ultimă raţiune. Aceasta este calea păcatului metafizic. Precum formele multiple ale temerii – în loc să se nască individual şi disperat, pentru ca să culmineze în frica de moarte – se nasc la unii dintr-o frică iniţială în faţa morţii, tot aşa, în cazul păcatului metafizic, o vină esenţială în faţa existenţei iradiază de la centru toate elementele poverii noastre lăuntrice.

Conştiinţa noastră vinovată, încercuită de coroana neagră a păcatului, îşi dă în cele din urmă seama de un atentat comis de existenţa noastră împotriva surselor vieţii şi ale existenţei. Întâiul şi ultimul păcat.

Dintr-o nesfârşită suferinţă se naşte conştiinţa păcatului; la rândul lui, el este o pedeapsă a acestei suferinţe. Sau poate mai mult: păcatul este o autopedeapsă a suferinţei. Ispăşim prin el vina de a nu fi devenit *puri* prin durere; de a nu fi făcut saltul, transfigurarea, ci continuăm a suferi mai departe fără margine; ispăşim mai cu seamă de a nu fi voit să devenim puri. Căci nu se poate spune că n-am avut fiecare, la un moment dat, cheia paradisului...

Dintr-o mare reflexie asupra sa însăşi, conştiinţa vinovată începe să descopere raţiunile ultime ale neliniştii sale. Decât, acestea niciodată nu vor putea echivala motivul precis şi cauza exterioară, ci, dimpotrivă, amplifică problemele existenţei proprii.

Căci toată drama păcatului metafizic consistă în trădarea raţiunilor ultime ale existenţei. Aceasta înseamnă a fi vinovat faţă de tot, iar nu faţă de ceva. *Ştiind* aceasta, ne-am uşurat sarcina şi blestemul? Nu, fiindcă nu putem înlătura „cauza" neliniştii noastre fără să ne înlăturăm şi pe noi. Deja păcătuind ne-am înlăturat din existenţă, câştigând în schimb o deconcertantă *conştiinţă* a acestei existenţe.

Toţi acei ce au trădat geniul pur al vieţii şi au tulburat sursele vitale în elanul demiurgic al conştiinţei au atentat la raţiunile prime ale existenţei, la existenţă ca atare. Ei au violat misterele ultime ale vieţii şi au ridicat toate vălurile ce acopereau taine, adâncimi şi iluzii. Conştiinţa vinovată rezultă din atentatul cu voie sau fără voie împotriva vieţii. Toate clipele care n-au fost clipe de extaz în faţa vieţii s-au totalizat în vina infinită a conştiinţei. Viaţa ne-a fost dată ca să murim în extazul ei. Datoria omului era s-o iubească până la orgasm. Oamenii trebuiau să lucreze la construirea celui de-al doilea paradis. Dar la această construcţie n-a fost depusă până acum nici o piatră; doar lacrimi. Se poate oare construi un paradis cu lacrimi?

Păcatul metafizic este devierea de la suprema responsabilitate în faţa vieţii. De aceea, ne simţim extrem de responsabili în faţa ei. Suntem vinovaţi de a fi conspirat, în nesfârşita noastră durere, împotriva purităţii iniţiale a vieţii. (Dar oare *viaţa* n-a conspirat şi ea împotriva noastră?)

Un om care iubeşte viaţa şi a conspirat împotriva ei este asemenea unui creştin fanatic care a renegat pe Dumnezeu. Păcatul teologic este tot aşa de grav ca şi păcatul metafizic. O diferenţă există totuşi: Dumnezeu poate ierta dacă vrea; viaţa însă, fiind obosită şi oarbă de fulgerele noastre, ne poate reprimi numai dacă vrem noi. Ceea ce înseamnă: renunţarea la calea divinizării proprii şi pierderea în anonimatul surselor vitale (recâştigarea naivităţii paradiziace, când omul nu cunoştea durerea şi pasiunea pentru durere). Încă o dată, mântuirea este o chestiune de *voinţă*.

A ucide un om şi a ucide viaţa? în primul caz te condamnă

semenii, în al doilea destinul tău devine o condamnare. Trăieşti ca şi cum ai fi condamnat de ultimul principiu (de natură, de viaţă, de existenţă, de Dumnezeu etc.). Poate numai atunci începi să ştii ce e viaţa şi să înţelegi lucruri inaccesibile filosofiei; să dispreţuieşti legile naturii; să fii *altcum* trist; să iubeşti absurdul…

De aici, un drum prin întuneric ar putea să ne descopere o lumină secretă. Dar dacă această lumină ar fi un moment final? Căci din lumină nu mai putem cădea în întuneric, atunci când lumina ne primeşte ca sfârşitul istoriei noastre. Transfigurarea este o mare tentaţie după povara păcatului metafizic, care ne-a scos din rândurile oamenilor şi ale vieţii mai mult decât o crimă ordinară. Nimeni, pe căile durerii şi ale păcatului, ale nebuniei şi ale morţii, nu scapă din vedere fascinarea învăluitoare a unei lumini finale. Dar tot aşa, nici unul din acei care au trăit amarnic dialectica demonică a vieţii nu poate accepta beatitudinea finală, atunci când mai are încă de trăit. Din frica de sfârşitul lui. Căci transfigurarea este o înfrângere a dialecticii, o transcendere esenţială a oricărui proces. Sfinţenia este o stare de continuă transfigurare, deoarece sfinţenia este o depăşire definitivă a dialecticii. Un sfânt n-are nici un fel de istorie; el merge în linie dreaptă spre cer.

Cine a acceptat marile poveri ale vieţii iubeşte mai mult tragedia, decât transfigurarea. Teama de monotonia clipelor sublime este mai mare decât teama de prăbuşire. Ce poate fi pentru acela transfigurarea, decât *uitările* propriei tragedii, sublimele lui laşităţi? Există multă bucurie în nelinişte şi multă voluptate în suferinţă, din moment ce omului îi poate fi teamă de orice mântuire ca de o mântuire î*nainte de vreme*. Este ca şi cum, odată efortul transfigurator realizat, ne-ar fi teamă că ne-am pierdut pe noi înşine. De câte ori până acum omul nu s-ar fi putut mântui, dacă ar fi voit? Dar se vede că suferinţa descoperă lumi ce pot înăbuşi amintirea şi regretul paradisului…

Viaţa: un pseudonim al lui Dumnezeu?

De ce atunci când ni se îngustează conştiinţa până la a pierde orice conţinut actual, pentru a se scoborî la marginea inferioară a noastră şi a se concentra într-un punct de limită, ne apasă *păcatul*, ca o crimă pe care am făcut-o, fără să ştim? Şi de ce progresul în conştiinţa păcatului ni-l fixează ca o *amintire*, ca

şi cum am fi de vină undeva departe, în trecut? De ce conştiinţa păcatului, care ne apare la un moment dat al vieţii, deplasează sursa păcatului în imemorialul istoriei *noastre*? De ce trăim păcatul fără în*ceputul lui*? Nu oare fiindcă, odată păcatul intrat în noi, devine *esenţial* existenţei noastre, pe care o străbate şi o cuprinde în aşa măsură, încât nu ne putem concepe cândva, atât în trecut, cât şi în prezent sau viitor, excluşi din prizonieratul păcatului? Păcatul se încuibează în sursele existenţei noastre, fiindcă nu se poate păcătui cu adevărat decât împotriva acestor surse. Păcatul nu este un tovarăş, ci o sevă. Şi deşi se naşte în timp, el dă senzaţia veşniciei (a fi condamnat pentru eternitate).

Conştiinţa păcatului ne scoboară spre limita noastră inferioară şi ne duce atât de departe, încât fatal credem că ne amintim vag de o vină imemorială. Şi păcatul se adânceşte atât de agresiv şi de criminal, că descoperim cândva, într-un nesfârşit trecut, păcatul începutului nostru (de aceea, nu putem spune în*ceputul* păcatului), păcatul de a fi, de a fi fost. A fi ca întâia vină; greşeala de a fi fost cândva. Din acest motiv ideea păcatului originar îşi are rădăcini atât de adânci în sufletul omului. Nu cunoaşte păcatul acel ce nu simte o mare vină care s-a comis cândva şi cu care el se simte, fără voia lui, solidar, precum nu cunoaşte păcatul cel ce nu-l trăieşte, chiar atunci când nu crede, în pragul păcatului teologic. Forma tipică şi originară a păcatului este aceea împotriva lui Dumnezeu: păcatul personal al omului împotriva persoanei divine. (Păcatul indică totdeauna un raport existenţial.) Cine-ar putea spune dacă Dumnezeu însuşi este scutit de păcat?! Căci oare n-a păcătuit el alegând, dintre nesfârşitele posibilităţi de a fi ale lumii, pe cea mai puţin divină? Şi nu este acesta păcatul absolut? Oamenii au păcătuit faţă de Dumnezeu; dar el, faţă de oameni?!

Diferenţa dintre păcat şi durere: păcatul îl putem accepta ca o condiţie naturală, pe când durerea nu. Dar oare n-ar trebui să se vorbească de *durerea originară*, iar nu de păcatul originar?

A nu iubi viaţa este cea mai mare crimă. Şi cine sunt responsabili de această crimă?

Toţi cei care n-au *gustul* aparenţelor şi separă lumea în esenţe şi fenomene. Aceştia iubesc marea, dar nu-i iubesc

valurile;

Toţi cei care nu trăiesc aparenţele ca esenţe absolute. Acestora, lumea le începe dincolo de o floare, de un zâmbet, de un sărut;

Toţi cei care în individuaţie nu văd o realitate autonomă, ci ondulaţiile unei substanţe inaccesibile. Aceştia nu iubesc viaţa, fiindcă moartea unei fiinţe nu este o pierdere în *fiinţă*.

Cine nu iubeşte viaţa deschide sub el un gol pe care nu-l poate umple cu nimic. Că viaţa n-ar fi demnă de a fi iubită? Dar iubirea ce o păstrăm vieţii este cu atât mai sublimă, cu cât noi nu putem şti dacă viaţa este demnă sau nu de a fi iubită. Orb să fii în lume: nu se poate să nu-i tragi cu ochiul vieţii.

Ce păcat că viaţa nu este un înger, ca s-o ador, sau un monstru, ca s-o urăsc! Nimeni nu poate şti cât de mult iubeşte viaţa…

Dacă pot cunoaşte deznădejdea acei ce n-au iubit viaţa…

SPOVEDANIA LUCRURILOR: Mi-e frică de muzica secretă a lucrurilor, de tonurile ei subterane, ce răzbat în ceasurile de tristeţe solemnă, ca mărturisiri tainice dintr-o altă lume. O mare ispită e spovedania lucrurilor:

Fii duhovnicul nostru şi ascultă-ne ruga! Fără conţinut este firea noastră şi sărmane sunt contururile noastre. Jocul nostru fugar îmbată oamenii, îi leagă de noi, îi copleşeşte şi-i distruge. Adorată este amăgirea noastră şi în cultul nostru scoboară oamenii treptele vieţii lor. Iubirea lor nouă le este coborâş, credinţa în noi, pacoste; extazul, decepţie. Aproape de noi, cenuşă devine focul lor; aparenţă, firea. Plini vor intra în dansul nostru şi goi vor ieşi. Umbre suntem, şi jocul nostru suprema amăgire este. Din timp purcedem; în el ne mişcăm şi lui ne închinăm. Dansul umbrelor este extazul timpului. Tot ce cade în timp este victima farmecului nostru. Slujim timpul atrăgând prin joc pe închinătorii fiinţei. Cerşesc fiinţa cei ce au răspuns chemării noastre. Şi-n zadar striga-vor gloria altor lumi cei răpuşi de timp!

ISPITA UMBRELOR: Mare este ispita voastră, umbrelor, mare este ispita timpului. Fermecătoare şi tristă e muzica voastră. Ca tonuri ale lucrurilor mi-aţi învăluit fiinţa, ca s-o dezvăluiţi în muzică de umbre. Mare este ispita voastră, cuprinzător e farmecul vostru, de-n sunetele voastre uitat-am

gustul fiinţei. În voi, gol să fiu, sărman şi cerşetor, farmecelor voastre fugare jertfi-voi avuţia singurătăţilor mele. Preaplini nenvaţă veşnicia a fi, ca să nu dorim a fi pradă în timp şi pradă a timpului. Şi oare poate trăi fără timp cel atins de veşnicie? Bolnav de clipele care stau, spre voi, umbre trecătoare-mi întind braţele, obosiţi-mă în dansul vostru, răpiţi-mi regretul nemuririi, uscaţi-mi vinele în haosul vostru, destrămaţi miresmele pure ale sufletului meu. Şi timpul să-mi sugă sângele, ca veşnicia să mă aibă întreg.

Iar vouă, celor speriaţi de o lume de umbre, scârbiţi de a lupta în aparenţe şi pentru ele, uitat-aţi că luminile nu sunt mai puţin trecătoare? De ce refuzul de a lupta într-o lume de umbre? Trăim în ele, să murim pentru ele! Din moment ce viaţa n-are nici o valoare, de ce să n-o jertfim pentru un nimic? Nu găsesc o vrajă mai minunată decât să-ţi ascunzi pasiunea într-o astfel de lume, să atingi libertatea în cultul absurdului, să te consumi cu foc fără un scop. Pasiunea într-o lume de umbre! Să ne întindem coardele lăuntrice ca să ne dezlănţuim în jocul luminilor şi al umbrelor, atraşi de tainele acestora şi de licăririle acelora. Iar tremurul licăririlor, în ceasul din urmă, să fie neliniştea de prezenţa tainelor. Veşnicia nu ne înghite înainte de a fi fost posedaţi numai de umbre. Ele ne vor îmbiba sufletul cu muzici de regrete după licăriri ce nu mai tremură în lumina albă şi monotonă de dincolo.

CEASUL BLESTEMELOR: Când ai scoborât atât de mult în fiinţa ta, încât nici un reziduu de existenţă nu-ţi mai poate aduce aminte că ai fost cândva, atingi punctul în care nimicul nu s-a decis încă să fie. Minusul vital absolut corespunde acestei indeciziuni, care ne poartă înainte de tot ce este. Scoborând spre limita noastră inferioară, lichidăm succesiv cu orice alcătuire de existenţă. Progresul în a nu fi este o lunecare inversă pe dimensiunea metafizică a existenţei. Pierdem din noi tot şi pierdem şi totul. Ajunşi în nimic, nehotărârea între fiinţă şi nefiinţă ne dă o senzaţie halucinantă. Şi în această halucinaţie, în care ni se descoperă firea de la începutul ei la sfârşitul ei şi de la sfârşit spre început, gândurile ne sunt blesteme ce se desprind cu limbi de foc. Iar acolo, înfricaţi de nefiinţă, jurământul ce îl facem firii este o întoarcere spre ce am fost, un urcuş spre limita noastră de sus.

Numai mila fugară şi de fiecare zi situează pe cel milostiv la un nivel de superioritate şi-i conferă o distanţă dispreţuitoare. Blestemată să fie mila care se naşte numai în prezenţa nenorociţilor, care e activă numai legată de obiect. Nu e permis să-ţi fie milă de altul, fiindcă nu eşti în starea lui, nu este permis să-ţi reliefezi fericirea în actul de milă. A fi apucat de milă, numai fiindcă altul suferă în faţa ta, este tot ceea ce poate exista mai vulgar şi mai simplu, este un act de iubire ordinară. Dar mila care se naşte fără suferinţă obiectivă, acea presiune a milei în singurătate! Mila fără determinante din afară, dorinţa nesfârşită de a te milostivi, de a te pierde într-un act de caritate, vibraţia aceea înăbuşită a sufletului... De unde pleacă dorinţa de a muri în suferinţa altuia? Ce se ascunde în misterul acelei mile adânci, care invadează pe unii oameni până la autoanihilare, pentru care vederea unui nefericit este ocazie de a consuma un proces de mult început în ei? Care sunt rădăcinile ultime ale milei?

În mila de fiecare zi, omul se apără de viitoarele lui suferinţe şi îşi asigură conştiinţa, gândind la o recompensă viitoare. O laşitate explicabilă, dar scuzabilă. În astfel de cazuri, el n-are nici o relaţie interioară cu milostivul şi mila lui este inutilă şi ineficace. (S-ar putea ca orice milă să fie inutilă şi ineficace.) Dar mila organică poate pleca din teama de suferinţele noastre viitoare? Nu este ea o stare de prezenţă, căreia obiectul îi dă mai multă actualitate, dar nu mai multă intensitate? O astfel de milă poate ea pleca din bănuiala, numai, a suferinţei? Ar deriva ea numai din presimţirea unei tragedii, a unei prăbuşiri, din aşteptarea vagă a unei catastrofe viitoare? Oare ne e milă de un nefericit fiindcă nu suntem atât de nefericiţi ca el? Nu; fiindcă nu există o nefericire mai mare decât aceea din care pleacă mila. A fi invadat de milă înseamnă a fi pierdut totul, a nu mai avea nimic. Nefericirea nu poate atinge un punct mai scăzut şi, ca atare, nu poate exista nici un nefericit care ne-ar putea-o lua înainte. Î*n milă ne iubim suferinţa noastră* în *suferinţa altora.* Invazia milei pleacă din centrul nostru înspre periferia noastră. Cum tensiunea nefericirii poate să atingă punctul ei culminant, adâncirea în nefericirea altuia este o deplasare, al cărei grad de iluzie nu interesează. Un fenomen de deplasare de această natură este mila. O deplasare, care este în fond o salvare. De obicei ne înşelăm pe noi înşine în

milă. Ne închipuim că ne e milă de cineva mai nefericit ca noi şi ne excludem aparent din zona ciumată. În realitate, nu putem fi afectaţi de milă, decât dacă am atins un grad de ireparabil mai mare decât persoana ce o compătimim. Forma supremă şi veritabilă a milei îşi găseşte expresia în teama de suferinţele ce aşteaptă persoana respectivă. Nu mi-e milă fiindcă cineva e nefericit, ci mi-e milă de cât ar mai putea să sufere. Infinitul şi posibilul în această ordine ne umplu de groază şi de nelinişte. În mila supremă, ne plasăm pe un punct extrem şi absolut. Trăim atunci în convingerea că nimeni nu poate merge mai departe, că pentru ceilalţi suferinţa este un cerc, a cărui circumferinţă numai pe noi ne lasă afară.

Dacă în astfel de momente suntem posedaţi de milă, când noi înşine ar trebui să inspirăm milă tuturor, cum putem să nu iubim suferinţa noastră, înainte de a o iubi pe a altora! Este posibilă o milă pentru alţii, fără mila pentru noi înşine?

Mila pleacă dintr-o ascunsă, dar profundă, milă pentru noi înşine. Obiectiv, nu putem vorbi decât de mila pentru alţii, fiindcă numai aceasta ni se arată şi fiindcă numai pe aceasta o arătăm. Dar nu există decât milă pentru noi înşine. Rădăcinile ultime ale milei sunt înfipte în sentimentul ciudat al milei pentru sine însuşi. Îmbrăţişezi atunci nefericirea altuia poate din mărinimie, poate din laşitate...

Dacă nu cumva acolo, departe, unde e mai tare mai singur, omul nu aşteaptă o compătimire ce nu vine de la nimeni...

Din depărtate vremi, oamenii sunt de acord că sfinţenia este suprema valoare, înălţimea ultimă ce o poate atinge o fiinţă umană. Eliberarea de păcat, purificarea în iubire şi abandonarea în milă, zâmbetul receptiv pentru orice act de viaţă sunt expresii ale sfinţeniei, cărora oamenii nu le-au refuzat niciodată, admiraţia. Cu toate acestea, aproape nimeni nu doreşte să devină sfânt, iar în fondul lor toţi oamenii refuză sfinţenia ca o pacoste. Înşişi sfinţii au avut un regret ascuns după lumea răpită de sfinţenia lor, ei înşişi s-au îndurerat de sublima lor catastrofă. Nu cred să fi existat cândva vreun sfânt care să nu fi considerat, în ceasuri amare lucide, sfinţenia ca o cădere. Omul iubeşte mai durabil şi mai persistent vulgaritatea decât sublimul. Numai idealul îi dă senzaţia de anomalie.

Femeia n-a atins culmi decât în sfinţenie. Oamenii adoră

sfintele. Întrebaţi însă pe oricine, în clipa lui de sinceritate absolută, pe cine preferă, dacă ar trebui să aleagă între o curvă şi o sfântă?

De ce viaţa unei sfinte ne face impresia unei absolute pierderi, pe când a unei femei pierdute nu? Să fi priceput aceasta din urmă lucruri pe care sfinţenia nu le-a bănuit? Ceea ce e sigur e că nici o curvă n-a scoborât cu sine o iluzie în mormânt.

Sau de ce între Iisus şi Don Quijote inima noastră înclină pentru ultimul? Ce ne poate lega sufletul mai mult de cavalerul tristei figuri, decât de cavalerul crucii? Iisus şi-a sacrificat doar viaţa pentru noi toţi, pe când Don Quijote şi-a risipit-o pentru o iubire imaginară... Cu toate acestea, ce ne face în adâncurile sufletului nostru să vedem în Don Quijote o experienţă dusă mai departe decât a lui Iisus, un risc mai definitiv şi mai total? În Iisus, realitatea şi iluzia şi-au distribuit rolurile într-o măsură egală. Noi ştim cât s-a înşelat Iisus, câtă parte de iluzie este în existenţa sa; dar ştim şi cât a jertfit în mod real pentru noi. Atâţia oameni ne afirmă, doar, că fără el ar fi căzut pradă deznădejdii, boala de care oamenii se tem mai mult. Unora, chiar, istoria fără Iisus le-ar fi părut goală de sens. Iisus trebuia să existe. Atâta lume l-a cerut. Dar cine l-a cerut pe Don Quijote? El nu trebuia să se nască. Şi fiindcă nu trebuia, nimeni nu l-a înţeles şi nu-l va înţelege. Să-ţi risipeşti viaţa pentru nimic, să atingi sublimul în inutilul absolut! Mai departe nu se poate merge, mai departe nu mai ai ce atinge. În toată viaţa lui, Don Quijote este mai singur decât Iisus pe Ghetsimani; mai singur pentru noi. Noi, care suntem conştienţi de tragedia pe care el nu şi-a bănuit-o, noi, discipoli depărtaţi ai lui, dar fără darul iluziei. La Don Quijote, iluzia este un dar divin, o graţie. Şi acest dar a fost atât de mare, încât nouă nu ne-a mai rămas nimic. Aş vrea pe Don Quijote pe cruce şi eu să fiu omul fără de lege de la dreapta lui, căruia să-i spună: „încă astăzi vei fi cu mine în paradis”. În paradisul iluziei.

V

Simţit-aţi vreodată în*ceputul* mişcării, chinuitu-v-a întâia plecare a lumii din ea însăşi? Aţi atins vreodată fiorul pur al mişcării, extazul prim al devenirii, vârtejul iniţial al timpului? N-

aţi simţit niciodată, acel moment al primei confuzii, în febra iradiantă a corpului şi a sufletului vostru? Este ca şi cum, într-o uitare şi o veşnicie, o scânteie răsărită din nimic aprinde focuri spaţiu şi proiectează lumini pe imensitatea întunecoasă a lumii, descrie profiluri ciudate pe fondul cenuşiu al spaţiului. Senzaţia întâii mişcări! Nu ne trăim atunci ca sursă a mişcării, ca întâiul bobârnac al lumii? Şi nu este în febra noastră acea concentrare a mişcării, centrarea devenirii în elanul nostru? Cine n-a simţit cum în el s-a adunat în vârtej mişcarea lumii, cum în clocotul său se mişcă lumile nesfârşite şi nebănuite, acela nu va înţelege nicicând de ce, după astfel de clipe, omul devine esenţial altul, o fiinţă scoasă dintre fiinţe, precum nu va înţelege de ce o singură zi de asemenea fulgerări neîntrerupte ar fi destul pentru a-i consuma definitiv fiinţa.

Numai îngerii mă mai pot mângâia. Aceste *ne*-fiinţe, ce „trăiesc” pierzându-se fiecare în extazul celeilalte. O lume de extaze reciproce... Amintirile mele, cu imagini de Botticelli şi armonii de Mozart, mă-ntorc undeva departe, când lacrimile erau închinări soarelui... Toate melancoliile îmi trezesc locurile îngereşti ale trecutului, peisajele singuratice şi tăcute, peisajele marilor reculegeri şi ale marilor uitări; toate melancoliile apropie depărtările, îmi răscolesc în afunzimi toate primăverile copilăriei şi-mi scot la lumină bănuiala unei amintiri mai îndepărtate sau regretul unei lumi, cu lacrimi ca oglinzi ale sufletului. Destăinuirile melancoliei, singura probă a paradisului pierdut.

Precum atunci când în zi închidem ochii pentru a ne adânci în întunericul subit descoperim puncte de lumină şi fâşii de culori ce ne amintesc de cealaltă parte a lumii, tot aşa când scoborâm în vastele şi întunecatele adâncimi ale sufletului, ni se descoperă, la margini de întuneric, reflexele nebănuite ale unei lumi aurii. Să fie sufletului nostru, aceste reflexe, o chemare sau un regret?

Deşi spaţiul ne opune o rezistenţă mai mare, mai directă şi mai fatală, el ne este totuşi o problemă mai puţin esenţială decât timpul. Spaţiul nu devine niciodată o problemă de existenţă şi de raport personal. Din ce ne adâncim mai mult în eul nostru, din aceea spaţiul pierde în realitate, pentru că timpul stăruie în conştiinţa noastră, iar când am devenit esenţiali, ne îndepărtăm de timp cum ne-am îndepărtat de spaţiu.

Spaţiul nu ne dă o senzaţie intimă de relativitate; el ne face reflexivi doar exterior. Sunt oameni şi chiar culturi (cea egipteană) care concep veşnicia legată de spaţiu, care nu simt timpul şi relaţia lui cu eternitatea. Nemişcarea şi nesfârşirea spaţiului epuizează în conştiinţa lor conţinutul esenţial al lumii. Întinderile lumii îi subjugă şi îi anulează din afară.

Spaţiul ne copleşeşte; dar nu trece *prin noi*, deşi suntem apropiaţi de el mai direct decât de timp. Numai timpul trece prin noi, numai timpul ne inundă, numai pe el îl simţim ca al nostru. Timpul ne revelează muzica şi muzica timpul întocmai cum spaţiul, plasticul. Dar între plastic şi muzical, ce suflet înclină pentru întâiul?

Ceea ce este mai esenţial în noi se luptă cu timpul. Nu se poate să nu accepţi spaţiul; este o evidenţă prea mare. Dar există un moment, de la care nu vrei să accepţi timpul. Momentul dramatic al existenţei individuale culminează întotdeauna în lupta cu timpul. Lupta aceasta este însă fără ieşire, fiindcă fiinţa atinsă de temporalitate, cucerind odată veşnicia, regretă inevitabil timpul. *Fuga din timp* se întâlneşte la fiinţe bolnave de timp, strânse prea puternic de chinga clipelor fugare. Mântuirea este o aspiraţie atât de inconsistentă din cauza regretului ce-l au fiinţele după bucuriile, surprizele şi tragediile ce le oferă lumea ce trăieşte şi moare în timp. Dacă există o presiune temporală, nu există, mai puţin, o presiune a veşniciei.

Omul aspiră la veşnicie, dar iubeşte mai mult timpul. Cum viaţa aceasta pe care o trăim şi care se consumă în timp este singura valoare ce ne e dată, ne este imposibil să nu concepem eternitatea ca o pierdere, pe care n-o stimăm însă mai puţin. Singurul lucru ce se poate iubi este viaţa, pe care o detest. Este absolut imposibil să te debarasezi de timp, fără să te debarasezi de viaţă. În orice punct ai fi situat, timpul este marea tentaţie: o tentaţie mai mare decât viaţa, fiindcă dacă moartea nu este în el, el este *prilejul* morţii. De aceea extazul pur al timpului ne dezvăluie mistere atât de ciudate şi ne introduce în tainele ce leagă două lumi.

Când omul n-ar cunoaşte accesul eternităţii prin vieţuirea absolută în moment, când el n-ar putea să facă salturi în veşnicie deja trăind în vârtejul temporal şi ar fi silit să aleagă pentru una din două pe veci, oare ar sta el în îndoială să prefere

timpul? Sau când, tot pe veci, ar trebui să se decidă între Cleopatra şi Sfânta Tereza, şi-ar ascunde el înclinarea pentru întâia?

Pentru cine viaţa este o supremă realitate, fără să fie o *evidenţă*, ce întrebare-l poate frământa mai mult decât aceea dacă viaţa se poate sau nu se poate s-o iubim? Este tulbure şi delicioasă nesiguranţa aceasta; dar nu mai puţin, ea îşi vrea un răspuns. Este încântător amar să nu ştii dacă iubeşti sau nu iubeşti viaţa. Ai vrea să nu spui un *da* sau un *nu*, numai pentru a nu limpezi o nelinişte plăcută. Un *da* înseamnă renunţare de a concepe şi a simţi o *altă* viaţă; un *nu* este o teamă de iluzia altor lumi. — Nietzsche s-a înşelat când, prins în revelaţia vieţii, a descoperit în voinţa de putere problema centrală şi modalitatea esenţială de a fi. Omul pus în faţa vieţii vrea să ştie dacă-i acordă ultimul lui asentiment. Voinţa de putere nu este problema esenţială a omului; el poate fi tare şi neavând nimic. Voinţa de putere se naşte de atâtea ori la oameni care nu iubesc viaţa. Cine ştie dacă voinţa de putere nu este o *necesitate* faţă de viaţă! întâia întrebare în faţa vieţii coincide cu un apel la sinceritatea noastră. Că după aceea vrem sau nu vrem putere, nu este deloc revelator. Lumea caută puterea ca să joace ultima carte a vieţii.

Nimeni nu e sincer în iubirea lui pentru viaţă, precum nimeni nu e sincer în iubirea lui pentru moarte. Ceea ce e sigur este că viaţa are o consimţire mai adâncă din partea noastră: nimeni nu poate urî viaţa; dar sunt atâţia care au o ură bestială pentru moarte. Cu toţii suntem mai sinceri şi mai categorici cu moartea, pentru ca în îndoielile ce ni le trezeşte viaţa să ne permitem întrezăriri şi presimţiri nebănuite.

Este iarăşi ciudat că omului care a văzut moartea faţă îi este ruşine să spună că iubeşte viaţa şi este condamnat pe tot restul vieţii să-i dea numai ocoluri. Cum există în momentele finale o explozie de sinceritate în existenţa fiecăruia, putea-va acela să-şi înfrângă atunci năvala lacrimilor de recunoştinţă, necunoscute până atunci vieţii? Nu stă nicăieri scris că lacrimile ultime sunt cele mai amare, dar stă scris pe toate porţile şi pe toate zidurile vizibile şi invizibile ale universului că regretul cel mai intim şi mai ascuns este de a nu fi iubit viaţa.

Toţi filosofii ar trebui să sfârşească la picioarele Pityei. Nu există decât o filosofie a momentelor unice.

Dorinţa de a îmbrăţişa stelele! De ce sunt atât de *reci* adevărurile? Când s-a născut raţiunea, soarele lucea de mult. Şi raţiunea nu e ruptă din soare.

A suferi este modul suprem de a lua lumea serios. Cu cât creşte însă suferinţa, cu atât învăţăm mai mult că lumea nu merită s-o luăm în serios. Astfel se naşte conflictul între senzaţiile de suferinţă, care atribuie cauzelor din afară şi lumii o valoare absolută, şi perspectiva teoretică, răsărită din suferinţă, pentru care lumea nu este nimic. Din acest paradox al suferinţei nu este ieşire.

Există o regiune de ultime alternative, care sfârşeşte în tentaţiile simultane ale sfinţeniei şi ale crimei. De ce omenirea a produs nesfârşit mai mulţi criminali decât sfinţi? Dacă omul ar căuta atât de insistent fericirea pe cât se spune, pentru ce alege atunci căile prăbuşirii şi ale căderii, cu o atât de violentă pasiune? Omul *stimează* mai mult fericirea şi binele, dar este mai atras de rău şi de nefericire. Trei sferturi din omenire ar fi putut deveni sfinte, dacă ar fi vrut. Nu se poate şti însă cine le-a revelat oamenilor că nu există *viaţă* decât în iad...

Sfinţenia este lupta victorioasă cu timpul. Cum sfântul a reuşit să omoare în el timpul, el este în afară şi dincolo de orice. A fi în timp înseamnă a trăi absolut în acest orice. Timpul este cadrul lui orice, lui *a tot ce*. Sfinţenia: a fi dincolo de orice, cu iubire însă. Monotonă e viaţa sfinţilor, fiindcă ei nu pot fi decât *numai* sfinţi. Sfinţenia: existenţa trăită singură dimensiune absolută. Şi sfinţii aud glasurile lumii; dar ele le vorbesc numai de durerile ce-au devenit iubire; sunt glasurile unei singure lumi. Întoarce-mă-voi spre muzica în care-mi vorbesc lumile, celelalte lumi...

A câta singurătate este aceea în care şarpele ne mângâie şi ne linge obrajii şi buzele? La ce depărtare am ajuns de fiinţă, când numai şarpele poate *fi* alături de noi?

Două lucruri de neînţeles: nostalgia la un om prost şi moartea unui om ridicol.

Toţi oamenii trebuie să-şi distrugă viaţa. Şi după modul în care şi-o distrug, se numesc triumfători sau rataţi.

Muzica e mijlocul prin care ne vorbeşte timpul. Ea ne face să-i simţim trecerea şi ea ni-l descoperă, cadru a tot ce-i trecător.

Sunt momente muzicale în care *pipăim* timpul. Când

muzica ne vorbeşte de veşnicie, o face ca *organ* al timpului. Dorinţa de veşnicie din muzică este o fugă de timp. Nu e nici eternul prezent, actualitatea continuă, şi nici eternitatea de dincolo de timp.

Greu e timpul uneori; ce grea trebuie să fie veşnicia!

Un corp descompus în nesfârşitele lui celule; fiecare celulă concentrând o sumă de vibraţii; toate celulele învârtindu-se într-un vârtej; desprinderea tuturor organelor, în tremurul individuaţiei; întoarcerea vieţii la elementele ei prime, la întâile ei *amintiri*...

Iubesc numai pe acela ce merge mai încolo decât *este*; care-şi simte începuturile şi lucrurile ce le preced; ce-şi aminteşte de vremurile când n-a fost el, ce sare în anticipările individuaţiei. Nimic n-a înţeles din lumea asta acel ce nu s-a cutremurat la sensul adânc al individuaţiei, fiindcă acela nu va bănui niciodată regiunea începuturilor lui şi nu va presimţi niciodată momentul sfârşitului său. Individuaţia ne revelează naşterea ca o izolare şi moartea, ca o reîntoarcere. Nu iubeşte viaţa acel ce nu cultivă această izolare, precum n-o iubeşte acel ce nu se teme de reîntoarcere. Că aproape nimeni nu iubeşte reîntoarcerea, ce dovedeşte altceva, decât că acesta e drumul spre lumea în care n-am avut *nume*. Individuaţia a dat vieţii un nume. Toţi purtăm un nume; lumea ce precede individuaţia este viaţa fără nume, este viaţa fără *figură*. Numai individuaţia a dat *figură* vieţii. De aceea este prăbuşirea individuaţiei în moarte o desfigurare. Omul nu-şi iubeşte *faţa*, care e un accident, ci figura, care e un semn metafizic. Tremurul individuaţiei este un antecedent al desfigurării, este bănuiala pierderii lumii noastre. Omul este o *lume* în *lume*. Calea reîntoarcerii trece prin moarte sau cine ştie? — reîntoarcerea sfârşeşte in moarte. Legătura noastră cu ceea ce a precedat individuaţia o facem prin scoborârea pe scara firii noastre rămânând în noi, învingându-ne izolarea figurii noastre, transpirându-ne spre începuturile noastre, iar nu transfigurându-ne, pierzând sensul figural al individuaţiei, în moarte. Viaţa, care a fost înainte de a fi *noi,* o iubim prin în*toarcere*; ochii ni se întorc spre începuturi, spre anonimatul iniţial. Ne întoarcem unde *n-am* fost, dar unde totul a fost, spre potenţialitatea infinită a vieţii, din care ne-au scos actualitatea şi mărginirea inerente individuaţiei. Ne întoarcem de câte ori iubim viaţa cu pasiune nesfârşită şi suntem

nesatisfăcuţi de barierele individuaţiei; de câte ori descoperim, elanului nostru, rădăcinile dincolo de finitul nostru figural. Întoarcerea este o transfigurare vitală; reîntoarcerea, o desfigurare metafizică. Întoarcerea este o mistică a surselor vitale; reîntoarcerea este o groază a pierderilor ultime.

Viaţa este înapoia noastră, fiindcă din ea am purces; viaţa este suprema *amintire*. Individuaţia ne-a scos din lumea începuturilor, adică din potenţialitate, din veşnicia devenirii, dintr-o lume în care rădăcinile sunt arbori, iar nu izvoare trecătoare ale arborilor iluzorii, ale fiinţei...

În ce graniţe să închid sufletul meu şi ce ziduri să-mi ridic, spre a nu mă pierde? Visurile mă poartă prea departe, prea departe mă poartă muzica şi lacrimile. Nu mă mai cuprind şi nu mă mai încap în mine; cum să mai cuprind şi cum să mai încapă alţii? Iubim din preaplin sau din prea-puţin? Când nu mai încap în mine, putea-va altul să se apropie de centrul meu? Iubi-va oare sufletul care moare de viaţa lui? Sufletul, plin de goluri, le umple prin iubire; caută pe alţii din prea-puţin. Iubirea este o cerşetorie, este spaima de propriile micimi. Cât dispreţ şi generozitate e în iubirea din preaplin! Iubeşti atunci ca să te scapi de tine, azvârli iubirea! Te închini Erosului ca să te scape de tine de surplusurile şi de excesele tale: adori eliberarea de furtuna ta.

Nimeni nu va putea intra în mine, nimeni nu mă va asedia. Dispreţ, ură şi mărinimie voi turna într-o iubire de care *am* nevoie, nu de care *au* nevoie. De ce n-ar fi iubirea o armă, un instrument, un pretext? Convinşi în iubire, fi-vor sufletele goale, cerşetoare, crescute în umbră. Cine n-a urât niciodată iubirea n-a urât niciodată. Orice fel de iubire, de oameni şi de femei, are ceva noroios, murdar şi târâtor. Nu ţi-e scârbă atunci de a şti că există un *altul*, că este un *tu*, că mai sunt fiinţe, după ce în expansiunea ta ai fost *fiinţa*? Eu nu mai încap în mine.

Muzica ne transpune oricând într-o primăvară sau o toamnă. Ca o primăvară sau ca o toamnă ne destramă ea sufletul şi corpul. Nu există muzică nici de vară, nici de iarnă. Sau de ce orice muzică este o boală.

Răul absolut: o fiinţă setoasă de a părăgini firea ar smulge în primăvară toţi arborii din rădăcini, le-ar mânca mugurii, ar otrăvi izvoarele, ca să moară vietăţile, ar astupa fântânile, ca să

audă glasul răguşit al păsărilor, şi-ar acoperi florile ca să le vadă uscându-se, îndoindu-se triste spre pământ. Pe femeile gravide le-ar lovi în pântece spre a omorî începuturile de viaţă, fructul, tot ce e fruct, iar zâmbetul fecioarelor l-ar îngheţa grimasă. Amanţilor le-ar arunca, în spasmul sexual, un cadavru, iar sugacilor, înainte de a face ochi, le-ar fixa ochelari negri. Cu o tablă neagră, dorindu-i mărimea lumii, ar sări spre soare, spre a-i opri razele, spre a râde într-o noapte veşnică, fără stele, cu un soare în doliu, pentru vecie îmbrăcat în negru. Şi această fiinţă să treacă ironică pe lângă omenirea care în agonie aşteaptă revenirea razelor, să zâmbească rece rugilor, înălţate spre astrul voalat.

Răul este ura împotriva a tot ce e *fruct*.

Istoria nu trebuie să însemne pentru tine decât istoria omenirii în tine. Dacă tot ce a fost mare până acum ş dacă tot ce va fi mare în viitor nu este, în tine, amintire sau fruct, istoria ai pierdut-o, şi tu eşti nimic. Ce om este acela care nu reface şi nu anticipează istoria pe cont propriu? Sau, mai bine zis: de ce nu e *om* acela care reface şi anticipează istoria pe cont propriu?

Astfel să trăieşti, ca indiferente să-ţi fie formele care s-a îmbrăcat şi se va îmbrăca lumea, indiferente epocile, stilurile şi cotiturile istoriei. Trăieşte ca şi cum înainte de tine n-ar fi fost nimic şi ca şi cum nimic nu ţi-ar urma. Scârbă să-ţi fie de a fi verigă într-un lanţ, a desăvârşi sau a strica o moştenire. Nu există nici înaintaşi şi nici urmaşi gândurilor absolute. Doar noi murim sub ele.

De ce nu vrem să acordăm sfinţilor privilegiul nebuniei? Nu oare fiindcă nebunia lor sfârşeşte lumină, în loc de întuneric?

Toate concesiile pe care le facem lui Eros sunt goluri în dorinţa noastră de absolut.

Nostalgia, mai mult decât orice, ne dă fiorurile imperfecţiunii noastre. Iată de ce cu Chopin ne simţim atât de puţin dumnezei.

Întâiul şi ultimul capitol al unei antropodicee: despre lacrimi.

Numai ura întăreşte viaţa; ura distructivă menţine viaţa constructivă. În ea ne simţim tari, răsturnători, în ea ne ard toate membrele, ea ne cheamă la o acţiune, ne îndeamnă la gest şi la faptă. Nu ura interesată, provocată de cauze meschine şi orientată spre o răzbunare imediată, ci marea ură pasionată, sub care se cutremură totul. Ura este resortul profeţiei; ura-l

face pe orice profet să vorbească pasionat de iubire. Profeţia este o ură distructivă şi creatoare. De mult ar fi dispărut evreii, dacă n-ar fi avut darul divin al urii. Poporului ales i-a asigurat Dumnezeu veşnicia prin ură. Nouă, creştinilor, ne-a dat o existenţă vremelnică prin blestemul iubirii. Pentru evrei a venit Iisus, nu pentru noi. Dumnezeul lor ne-a trimis pe marele Corupător. Inspiraţi de Dumnezeu fost-au evreii, când l-au refuzat ca Mântuitor.

Gândirea ce nu exprimă lupta unei existenţe este pură teorie. A gândi fără destin, iată destinul omului teoretic. Teorie fac toţi cei ce nu vor să se schimbe pe ei şi să schimbe lumea asta, care nu refac tot ce s-a făcut nu presimt tot ce va fi. Nule sunt gândurile ce nu cresc pe un suflet şi pe un corp, nule sunt ideile pure, zadarnice cunoaşterile gratuite. Din gânduri să răsară aburi; din idei scântei; din cunoaşteri flăcări. Alte dimensiuni să dea lucrurilor febra acestei gândiri. Dintr-o voinţă de reformă a lumii să plece ea, din pasiunea de răsturnare a ordinilor vizibile şi invizibile. În legile naturii să izbească vijelia acestei gândiri, bazelor cosmice să le dea o altă adâncime şi o altă înălţime, coloanelor lumii. Pe noi să se rezeme lumea; mai mult decât Atlas să însemne rezistenţa noastră. Gândurile noastre să fie umerii pe care se reazemă nesfârşitele lumi. Cutremure pleca-vor să-mpartă nelinişte în nesfârşire flăcări purta-vor, ca nimburi, nesfârşitele lumi. Dacă tot ce este-n timp şi spaţiu nu va lua dimensiunile noastre, pentru ce să mai gândim atunci asupra spaţiului şi a timpului? Dacă tot ce trăieşte şi moare nu trăieşte şi moare în noi, pentru ce să mai gândim asupra vieţii şi a morţii?

Zilele acelea de primăvară, când materia se pierde în raze şi sufletul în amintiri... Atunci renasc în noi toate visurile de până acum, toate visele nopţilor noastre, întreg materialul absurd şi imaginar, ţesut în inconştient de frica, voluptatea şi durerea noastră ascunsă. Crezut-am că visurile murit-au în noi cu fiecare zi şi cu fiecare noapte. Dar descompunerea voluptuoasă a sufletului, sub cerul vast al primăverilor, este chemarea amintirilor. Cu cât sufletul se fărâmă mai mult, cu atât se apropie de locul uitărilor. Spre tot ce am uitat, iată pelerinajul interior la care ne îndeamnă acea prezenţă eternă a primăverii. Destrămarea sufletului ne arată doar ce am fost. De ce nu putem întotdeauna trezi trecutul nostru? Dormim în noi înşine,

iar eul este un văl ce ne acoperă somnul.

În catedrala aceea, în care erai singur şi-n care intrat-ai să uiţi de lume şi de tine, să simţi nemişcarea şi să uiţi aşteptarea, crescut-ai solemn în coloane şi în arcuri, risipitu-te-ai în violetul învăluitor şi curbat maiestuos de ondulaţiile templului, luat-ai mărimile boltelor ei şi pierdut ai fost în geometria transcendentă a catedralei. Coloană a devenit sufletul tău, şi arc şi boltă. Deasupra lumii, în formele ei s-au împletit formele tale şi bloc de piatră devenit-o nemişcarea firii tale. Şi-n arcuirile tale, fără simţire privit-ai spre pământ. Ce era sufletul tău, dacă nu piatra ce nu zace pe pământ? Jos erai în înălţimile tale, slab în duritatea ta, greu în zborul tău, piatră în drum spre cer...

Dar deodată, minunea glasului de orgă, minune catedrală-n care te credeai numai tu. Mişcatu-s-au arcuirile, coloanele şi bolţile, în vibraţie s-a dilatat materia ta, crescut-a catedrala în dimensiunile lumii. În sunetele orgii, unde vei mai căuta graniţe, în muzica ce vine de dincolo de margini, de dincolo de marginile lumii şi ale sufletului?

... Şi atunci pe sufletul tău se rezemau cerurile.

Atomii care dorm în oameni şi care n-au dormit niciodată în mine.

Trezirea continuă din somnul materiei...

Materia ca leagăn al uitărilor...

Viaţa, sufletul, spiritul, care ne arată urmele noastre...

Materia, care nu lasă *urme*; de aceea este ea leagănul uitărilor.

Toate urmele, tot ce nu e materie în noi, ne urmăresc...

Dar scoborând în materie, ne pierdem urmele...

Nu spiritul, ci muzica este antipodul materiei...

Scormonind cel mai îndepărtat trecut, muzica ne trezeşte neîncetat din somnul materiei...

Dar muzica e eternă ca şi materia.

Formarea lumilor a răspândit întâile armonii în spaţiu.

Muzica exprimă tot ce e haos în cosmos: de aceea nu există decât o muzică a începuturilor şi o muzică a sfârşiturilor...

Gând absurd în muzică: o fizică în care s-ar pleca de la lacrimi, în loc de atomi.

Dacă ne-am rostogoli cu întreaga lume avalanşă nebună, ca să învingem pe vecie somnul materiei şi ca atomii să nu mai doarmă în nimeni. Trebuia să fi trăit pe când pământul respira

prin vulcani sau când s-a rupt din soare. Despre temperaturile solare ale sufletului.

Totul este în fiecare moment: acum se naşte lumea şi acum moare: razele şi întunericul; transfigurarea şi prăbuşirea; melancolia şi oroarea. Lumea o putem face absolută în *noi*.

Că voinţa de putere este ultima carte jucată vieţii, o dovedeşte accesul suprem al puterii la acei care nu mai au nimic de pierdut sau la acei cărora viaţa nu le-a oferit nimic. Iisus: cel mai slab om – a fost cel mai tare (căci nu s-a epuizat plutind peste două milenii). Nu există tărie sufletească decât în deficienţa biologică. Golurile vitale, în spiritele ambiţioase şi vizionare, au răsturnat şi răscolit istoria. Individul merge cu istoria înainte de câte ori viaţa îl lasă înapoi. Creştinii au dreptate când explică istoria prin cădere. Păcatul lui Adam este întâiul act istoric, adică întâiul act împotriva firii sau alături de ea. În fire, în legea firii nu există istorie. Istoria este o lunecare din sânul vieţii, un salt din el; ea este o trădare, fără de care am fi rămas sclavii anonimi ai vieţii. Libertatea prin istorie, adică istoria fiecărei nefericiri, istoria *fiecăruia*.

Am devenit fiecare de când am fugit din sânul vieţii. Viaţa, care avea un *nume*, a luat, în indivizi, nenumărate, retrăgându-se anonimă din ei. De când fenomenul individuaţiei a luat un caracter *nominal*, de atunci începe istoria. Căci de atunci indivizii au încetat a se crede fii ai vieţii, de atunci s-au înstrăinat de Alma Mater.

Cine-mi va putea scoate din cap ideea că lumea aceasta putea fi făcută pe alte baze şi cine-mi va putea da iluzia că o putem construi pe altele? De câte ori putea fi această lume *altfel*? De câte ori ea nu trebuia să fie aşa? Oare să aibă ea nenumărate feţe ascunse pe care le-am putea scoate la iveală? Atunci n-am face decât o *reformă* a lumii; dar noi vrem o altă lume. Noi vrem să *începem* lumea noastră, căci aceea creată de Dumnezeu e pe sfârşite…

Lumea *lui* n-a fost aparenţă şi nici iluzie, ci realitate. Ea a fost. Şi de aceea trebuie să moară. El trebuie să tragă concluzia *începutului* său.

Ultimul şi cel mai decăzut om se simte superior lui Socrate. Chiar în faţa mormântului lui Napoleon nu-ţi poţi stăpâni un zâmbet de dispreţ. Pentru orice om care moare, simţim mai mult

dispreţ decât milă. Este ca şi cum oamenii s-ar „compromite” murind. Nu considerăm uneori moartea altora ca o laşitate? îmi amintesc de acel schelet în faţa căruia am exclamat: „tâmpitule!”

Dacă ne-am începe activitatea de fiecare zi pe un marş funebru, ce dimensiuni ar lua actele noastre! O viaţă ce s-ar scurge în stil solemn, în care am „oficia” şi în cel din urmă act…

Iubesc pe Rembrandt acei ce suferă de atracţia marilor apusuri. La Rembrandt, lumina nu vine nici din afară şi nici din logica unui tablou ca atare. Soarele apune în fiecare om şi fiecare lucru. Portretul răsfrânge din interior raze ce *nu sunt ale lui*. Lumina apune în om, şi în acest apus îmbracă sufletul în umbre. La Rembrandt, soarele moare în fiecare zi în om şi portretul pare a reprezenta ultimele licăriri, stadiul final al acestei traiectorii. O lumină din razele împrăştiate şi palide ale unui apus. Aici oamenii vin din umbră, şi misterul rembrandtian nu e decât *aşteptarea* întunericului. A întunericului ce vrea eliberarea de el însuşi prin lumină; a întunericului ce aşteaptă înfrângerea propriului său principiu. În Rembrandt, totul e bătrâneţe sau totul *tinde* spre bătrâneţe. Rembrandt este oboseala de umbră şi oboseala de soare, nehotărârea fiinţelor între moarte şi viaţă. Venite din umbră şi crescând în ea, *unde* să se mai întoarcă; spre ce lumină să se când soarele le oferă doar agonia lui.

Botticelli: simbolul lumii – o floare; devenirea ca graţie; autoextazul vieţii; fiecare gest, o minune; vălurile care îmbracă materia; elanul mai greu ca materia; acolo unde lucrurile nu se cântăresc; aurora ca finalitate universală; razele dansând în spaţiu; vibraţia pietrelor; glasul depărtărilor apropiindu-se în legănări…

Cu cât se subţiază sângele mai mult, cu atât omul este mai aproape de eternitate. Toată veşnicia este o chestiune de globule roşii…

Ne domină timpul de câte ori circulaţia sângelui, rezistenţa cărnii, ritmul organic sunt dominantele existenţei noastre! Dar când sângele devine un fluid impalpabil, carnea un fior imaterial, ritmul organic o cadenţă abstractă, suntem departe de timp pe cât suntem de departe de fiinţă.

Vocea sângelui este vocea timpului, a lucrurilor care încep şi a celor ce sfârşesc. De ce în gândire sângele îi pierde vocea?

Nu oare fiindcă gândurile sug sângele? Aşa se nasc *pasiunile abstracte*.

Veşnicia? O *anemie* a firii.

Pasiunile abstracte sau despre: mâini diafane; mâini palide care ard; mâini transparente care tremură; – faţă îngerească şi suavă, sub care se ascunde pornirea spre crimă; expresie intemporală, care acoperă viitoare răsturnări şi viitoare prăbuşiri; ochi plecaţi, ochi rătăciţi, cu obiectivul în *tot,* pierzând obiectele.

Depărtarea, mod al iubirii; vagul, ca formă; non-viaţa, apoteoză.

Ideile curg în sânge (definiţia pasiunilor abstracte). Ideile ce pun stăpânire pe sânge – sau când se nasc pasiunile fără obiect. Pasiunile ce nu sunt legate de nimic şi care nu ne leagă de nimic. Adică, a muri pentru ceea ce este mai *departe* de noi. Depărtările, singura noastră prezenţă.

Pasiunile neutre. Se pot explica, se pot înţelege? Pasiunile ce nu se nasc sub soare, fiindcă soarele e prea aproape... *Neutre* faţă de tot ce e *aici*, dar nu faţă de infinit. Muzica şi metafizica izvorăsc din pasiuni neutre faţă de lumea noastră. Pentru ele nu există decât o lume a depărtărilor ultime; aici este totul prea puţin prea aproape. Tristeţea sau bucuria lui Beethoven încep acolo unde pentru ceilalţi sfârşesc. Ele sunt atât de adânci, încât n-au o cauză. Tot ce este profund în noi n-are cauză: adâncimile noastre nu vin din afară. Şi de aceea, nici nu privesc lucrurile de aici. Despre dimensiunile absolute ale sufletului... Şi despre mâinile diafane îmbrăţişând depărtările.

De ce ne apare gândul veşniciei atât de complex? Fiindcă nimeni nu ştie hotărât dacă veşnicia este plenitudine sau vid.

Cele trei mari căi spre absolut: mistica, muzica şi erotica se împlinesc în oscilaţia dintre plenitudine şi vid. *Extazul,* fie el mistic, muzical sau erotic, ce face altceva decât să ne pună în prezenţa unei infinităţi, care este de atâtea ori goală, pe cât este altă dată de plină. Niciodată plenitudinea extatică nu este atât de redusă, încât să nu ne dizolve, iar vidul atât de limitat, încât să nu ne umple. Veşnicia este inseparabilă de neant.

Cu cât suntem mai aproape de eternitate, cu atât suntem mai departe de viaţă. Simţul pentru eternitate este o piedică şi un blestem în calea recuceririi vieţii. Eternitatea ne paralizează mai tare decât cea mai grozavă boală. Bolnav, poţi face orice

fără să vii în contradicţie cu boala. Dar ce poţi *face* ca să nu-ţi fie ruşine în faţa eternităţii?

Florile ce nu sunt culese de mâini palide înflorit-au în zadar. Paloarea singură se apropie natural de viaţa delicată a florilor. Numai o faţă fără culoare câştigă prin culorile florilor şi numai mâini fără viaţă pot lua florilor viaţa lor iluzorie.

Întâia condiţie a libertăţii noastre: eliberarea de Dumnezeu; nu putem crea nimic fiind creaturi. Până acum, n-am făcut decât să compromitem opera creaţiei. Ah! Dac-am putea-o distruge! Şi pe ruinele ei, să-nălţăm, ca creatori, paradisul terestru, al doilea paradis, înfrângând păcatul şi durerea şi moartea. Lumea care s-ar naşte şi care ar exista numai *prin noi* în*şine.*

Nu există gând mai criminal decât cel al păcatului. Şi nu există nici o scuză pentru acest gând. Nu ştii pe cine să urăşti mai mult: pe lumea asta, care dă prilej la astfel de gânduri, sau pe tine, care poţi gândi şi simţi astfel de crime. Trebuie distrus din conştiinţa oamenilor orice gând de păcat şi trebuie distruse toate religiile şi filozofiile care propagă un astfel de gând, revelând viaţa ca păcat. A vorbi despre păcat, fără regretul că ai ajuns la ideea lui, este întâia treaptă în scara gândurilor criminale. Se mai poate suporta doar o umanitate care nu cunoaşte păcatul, care trăieşte toate actele vieţii ca virtuţi. Până în rădăcini trebuie atacată omenirea, şi distrugerea conştiinţei de păcat să fie întâiul atac. Să se schimbe odată totul!

Reacţia împotriva propriilor tale gânduri împrumută, singură, viaţă gândirii. Cum se naşte această reacţie este greu de descris, fiindcă ea se identifică cu atât de rarele tragedii intelectuale.

Tensiunea, gradul şi nivelul unei gândiri purced din antinomiile ei interne, care, la rândul lor, derivă din contradicţiile irezolvabile ale unui suflet. Gândirea nu poate rezolva contradicţiile sufletului. Cât despre gândirea lineară, acolo gândurile se oglindesc în alte gânduri, în loc să oglindească un destin.

Toate frământările tale la ce se reduc, dacă nu la regretul de a nu fi Dumnezeu... Dar după acest regret se mai poate gândi altcum decât în elegii şi blesteme? sunt ca un spânzurat ce nu ştie de ce atârnă. Poate de *conştiinţa sa*... Aş vrea să scriu imnurile scârbei.

Va trebui repetat de mii şi de ori că numai viaţa poate fi

iubită, viaţa pură, actul pur de viaţă, că de conştiinţă atârnăm, spânzuraţi în nimic.

Defectul meu este de a şti totdeauna ceea ce e mai esenţial şi mai necesar, de a avea prejudecata eternităţii. Soarele însuşi pare trecător, în această isterie a eternităţii. Şi atunci, cum să î*ncepi* ceva, cum să devii istorie şi pulsaţia ta, acţiune! A şti ceea ce e mai necesar e un blestem de care numai Dumnezeu ne-ar putea scăpa, sau diavolul. Încă nu mă pot decide dacă de la Dumnezeu sau de la diavol ne vine cunoaşterea, fiindcă nu ştiu dacă răul vine numai de la diavol.

Scârboase sunt cadavrele, scârboasă este moartea scârbos este felul de a muri al oamenilor. Din atâtea feluri de a muri, de ce a ales viaţa forma cea mai dezgustătoare? De ce ea încetează la rece? Concep o moarte rezultată în tinereţe, într-un mediu de iluzii şi de aşteptări, în care ne-am dizolva în spaţiu, sub presiunea unei febre infinite, şi am pluti risipiţi în eter, ca aburi ai fiinţei. Moartea ca dizolvare imaterială în infinit, ca un salt eteric, moartea ca vis şi ca poezie a materiei! Dar nu moartea ca verificare a materiei, ca ilustrare a legilor fireşti, ca fatalitate a naturii. Nu mă revolt contra morţii, ci contra felului de a muri. Aşa cum murim noi toţi, oameni, animale, flori, constituie o conspiraţie a materiei împotriva noastră. Murind aşa cum natura ne-a prescris, trădăm toate privirile noastre în sus, toate dorinţele de a ne dizolva undeva dincolo de noi, de a ne frânge aripile într-o tăcere fără materie. Cădem dincoace de noi, murind. Şi de aceea, fiecare moarte este o ruşine. Cu adevărat, mi-e ruşine să mor! De ce nu încearcă fiecare atom s-o ia razna în spaţiu şi să mă dizolv, fericit de a nu mă mai regăsi…

Într-o lume de oameni în dispariţie, cine ar fi Dumnezeu? Deţinătorul ultimei speranţe.

Nu o dată, toată problema etică îmi apare miraculos de simplă. Tot ce se clădeşte pe speranţă aparţine binelui; restul, principiului satanic. Un criminal, care purcede dintr-o speranţă, este mai aproape de lumea binelui decât un disperat pasiv. În definitiv, nu există decât un criminal: acela care n-are nici măcar o minimă iubire pentru viaţă. Cine iubeşte mai mult viaţa: acel pentru care ea este singura problemă. Sunt mai multe feluri de a iubi, dar din păcate nu există decât unul de a muri. Despre acel freamăt de iubire, ce se naşte după ultimele tristeţi…

Un regret de nimeni înţeles: regretul de a fi pesimist. Nu

este uşor lucru *a te pune rău* cu viaţa.

Aşa de puţini ştiu că eroismul se epuizează, la acele tot aşa de puţine fiinţe, în rezistenţa şi curajul fiecărei clipe. Când existenţa ta se defineşte în atributele neliniştii şi ale fricii, faptul pur de a trăi este supremul curaj, este un act eroic. Îndepărtarea de Eros devine fatală, deoarece tot ce e în tine se concentrează pentru menţinerea ta ca atare; plăcerile în acest eroism de rezistenţă ar părea grave laşităţi. Când toată fiinţa ta nu cunoaşte altă problemă decât amânarea sau înlăturarea distrugerii, atunci cu adevărat nu mai ai timp pentru iubire. Autonomia de Eros presupune subiectivitatea ca un absolut, iar chinurile acesteia fac din Eros un lux fatal.

Zilele acelea, în care văzul suplineşte gândirea, când te apropii de lucruri ca obiect. Cu floarea floare, cu apa apă, cu cerul cer, cu apusul apus. Lucru în lumea lucrurilor, omul vizual este în toate şi în nici unul.

Iubesc numai moartea din plenitudine, din exces, numai moartea care adaugă vieţii infinitul ce nu l-a avut, de a trebuit să moară.

Moartea muzicală: singurul mijloc de a sfinţi viaţa.

De ce atunci când privim stăruitor cerul aşteptăm parcă un răspuns? Să fie numai o prejudecată creştină? Ah! De s-ar deschide odată cerurile!

Singura mea „virtute” este de a nu fi păcătuit niciodată împotriva veşniciei. Mintea naivă a oamenilor preţuieşte această virtute, fără să ştie că de la ea începe catastrofa.

Omul trebuie pus în faţa unui nou început al istoriei. Un Adam fără păcat trebuie să însemne omul nou şi o istorie fără păcat să desfăşoare activitatea lui. Numai astfel se poate concepe o nouă viaţă, o viaţă schimbată în rădăcini. Omenirea nu mai aşteaptă decât un profet: acela al vieţii fără de păcat. Dacă moartea nu poate fi învinsă sau distrusă, păcatul trebuie învins sau distrus. Cum individual acest efort este iluzoriu, un cataclism al istoriei şi o revoluţie antropologică, în care va sări în aer moştenirea veacurilor, vor însemna aurora unei alte lumi. Omul va face atunci concurenţă atâtor dumnezei ai veacurilor învinse, şi fiecare fiinţă va deveni o aurora. Multe lumi muri-vor. Dar mai multe se vor naşte. Şi vom cunoaşte atunci răspântiile firii, iar nu numai ale omului.

Nu înţeleg cum oamenii pot crede în Dumnezeu, deşi mă

gândesc zilnic la el.

Frica de propriile tale singurătăţi, de întinderea şi infinitul lor... Remuşcarea este vocea singurătăţii. Şi ce şopteşte în această voce? Tot ce în noi nu mai este om.

Sufletele în care setea de viaţă cu cât este mai mare, cu atât sunt înghiţite mai mult de singurătate...

Văl după văl se ridică din sufletul tău, văl după văl se rotunjesc impalpabil în aer. De câte văluri a fost acoperit sufletul tău, câte taine îngropat-au ele? De ce ţi-ai ascuns adâncimile de lumina, de aer şi de întinderi? Ţi-ai zis: *totul este de nespus*. Şi luat-ai clopotul din turn, şi astupat-ai ferestrele, şi sub bolţi de întuneric zidit-ai templul tau.

Văluri ce acopereau taine şi taine ce ascundeau tristeţi. Misterul învăluirilor ni se descoperă în dansul aerian al vălurilor, taina a tot ce e de nespus. Văl după văl se ridică de pe suflet; tainele se apropie de lume, de lumină, de aer şi de întinderi. Învăluite fost-au tainele şi piatră de mormânt fiecare. Atâţi morţi zăceau sub ele, câte tristeţi erau în tine.

Teama de secretul celui mai mic lucru, teama că toate lucrurile indiferente ce ne înconjoară ar prinde pentru o clipă viaţă şi ne-ar şopti vorbe de neuitat, primejdioase şi fatale, că ne-ar încredinţa secrete pe care nu le vrem şi destăinuiri ce nu le aşteptăm, că lucrurile mute ne-ar da o misiune grea, irealizabilă, chinuitoare, că ne-ar face interpretul lor, cuvântătorul lor... Teama de lucrurile care tac, de apropierea lor misterioasă, de veşnicia lor solemnă, sau teama că nemişcarea lor ar fi o iluzie, teama nesfârşită că toate aceste lucruri ne vor spune odată tot, dar absolut tot, şi dorinţa arzătoare ca totul să fie de nespus.

Imposibilitatea de a separa infinitul de moarte, moartea de muzică şi muzica de melancolie...!

Departe de mine şi aproape de depărtări...

Veniţi, colţuri neauzite şi nebănuite ale lumii, veniţi furioase şi răpiţi-mă pe veci în izolarea voastră, căci sub melodiile lumii sucomba-va sufletul meu, asurzit în acest univers sonor!

Şoapte ale pământului şi imn al stelelor, ce mai puteţi adăuga freamătului muzical al sufletului? Spre a câta dizolvare mă poartă acest univers sonor? De câte ori am fost victima chemărilor muzicale şi a câta tentaţie mi-a oferit o moarte

melodică?

Totul este de nespus şi toate lucrurile vor să vorbească. Apocalips sonor.

După ce cuvântul nu mai atinge lucrurile şi lucrurile nu mai răspund cuvintelor, muzica firii este puntea care mai leagă sufletul de tot. Pe ea trecem spre o mare despărţire, cu teama în suflet de toate lucrurile ce sfârşesc.

Numai prin auz lucrurile nebănuite devin clare în suflet. Nu-l are pe Dumnezeu acel ce nu l-a auzit. Fără glasurile de dincolo nu există mistică, precum nu există un extaz final, fără ecourile unor melodii mai departe de *dincolo. Auzim totul* în glasurile care *preced* pe Dumnezeu. Atunci, vibraţii unice, născute înaintea timpului, ne aduc nehotărârea între fiinţă şi nefiinţă. Neliniştea primordială, hrănită din indecizia dintre nimic şi tot, ne îmbracă într-un veşmânt sonor, ca pentru a ne duce spre tărâmuri de nimeni văzute şi de nimeni auzite. Şi după acest vis cosmic, ce nostalgii se mai pot înfiripa în suflet?

Îngropaţi-mă, depărtărilor, învăluiţi-mi tristeţea în seninătăţile voastre şi sufletul în nimbul vostru inaccesibil. Furaţi-mă atâtor visuri şi salvaţi-mă din pierzania şi chinul nostalgiilor. Duceţi-mă spre locurile visurilor şi pe întinderea nostalgiilor.

ÎN CE FEL VIAŢA DEVINE SUPREMA VALOARE: veneraţia pentru femei: reabilitarea lui Eros ca divinitate; sănătate naturală, transfigurată de delicateţe; elan dansant în toate actele vieţii; graţie în loc de regret; zâmbet în loc de gând; avânt în loc de pasiune; depărtarea ca finit; viaţa, ca singurul Dumnezeu, singura realitate şi singurul cult; păcatul ca o crimă şi moartea ca o ruşine.

... Restul este filosofie, creştinism şi alte forme de cădere.

Numai stările de exaltare, de beţie lăuntrică şi de tensiune ultimă ne dau excelenţa tragică, voluptatea de a ne distruge inutil sau de a ne jertfi incomensurabil. Depresiunile sunt atentate la viaţă, sunt ochiri de diavol, săgeţi otrăvite care rănesc mortal avântul şi iubirea de viaţă. Fără ele *ştim* puţin, dar cu ele nu putem trăi. Cine nu ştie să le exploateze, să le fecundeze şi apoi să le ocolească nu va putea scăpa prăbuşirii. Idealul ar fi învingerea totală a depresiunilor; luptă de moarte ar

trebui declarată acestor instrumente ale morţii; anihilarea lor definitivă cu tot convoiul cunoaşterii, bazat pe lucidităţi ironice. Dacă extazul n-ar răzbuna lumea sinistră a depresiunilor, nu le-am putea găsi nici o scuză.

Ar trebui să creăm o lume, în noi, care să nu cunoască nimic din otrava depresiunilor. Nu pot accepta decât o lume în care lacrimile curg din exces şi exuberanţă, din plenitudine şi voluptate. Fiorii vitali să înlocuiască gândurile şi viaţa să moară în propriul ei extaz.

De două mii de ani, crucea s-a întins în cele patru direcţiuni ale lumii şi pe toate dimensiunile sufletului. De două mii de ani, moartea sfinţeşte viaţa. Simbolul crucii este universalitatea morţii, iar predominarea verticalei, încoronarea vieţii prin moarte. Deschisă spre cele patru direcţii cosmice, crucea ne revelează infinitul ca leagăn al morţii.

Dar crucea a devenit strâmbă, şi prăbuşirea ei va costa multe suflete. Multe vieţi vor fi înăbuşite, apăsate şi sfărâmate. Dar celelalte, care în umbra ei au suspinat după lumină, îşi vor găsi eliberarea, pe care crucea n-o mai acordă decât învinşilor.

În locul ei, vom introduce ondulaţia, ca joc şi graţie a tuturor formelor de viaţă. Şi viaţa să-şi cânte toate amăgirile, strălucire să le dea şi reflexe de veşnicie. Eternitatea vieţii să devină din iluzie credinţă, iar farmecul superficial al atâtor ondulaţii vitale să fie încununat solemn cu amintiri de paradis. Extazul vieţii să fie singura cunoaştere, iar moartea, ura împotriva vieţii.

Nimeni nu trebuie să uite:

Eros singur poate să umple viaţa; cunoaşterea, niciodată. Numai Eros dă un conţinut; cunoaşterea este infinitate goală; – pentru gânduri, oricând este timp; viaţa îşi are timpul ei; nici un gând nu vine prea târziu; orice dorinţă poate deveni un regret.

Imposibilitatea de a crede în substitutele vieţii: Dumnezeu, spirit, cultură, morală, de a acorda cel mai mic credit istoriei.

Dorinţa arzătoare de singurătate şi frica de singurătate, dorinţa absolută de a fi unic şi iubirea pasionată a vieţii. Actul cel mai neînsemnat în mijlocul vieţii pare uneori mai important decât cea mai mare misiune în singurătate. Laşitate sau veneraţie? Imposibilitatea de a nu acorda un credit amăgirilor

vieţii.

Toată viaţa mea este un botez de umbre. Sărutul lor m-a făcut matur pentru întuneric şi pentru tristeţe.

Se poate ca viaţa să fi fost nemuritoare, înainte de a fi acordat atâtea privilegii spiritului. Acesta şi-a asumat rezervele de veşnicie ale vieţii, pentru ca această răpire s-o plătească scump mai târziu. Pedepsirea spiritului este o pedepsire a omului. Prometeu singur s-a înlănţuit, ca în pocăinţă să obţină iertarea vieţii.

Mă sfâşie tot ce este şi tot ce nu este. Cer lucrurile mângâierea mea sau cer eu de la toate să fiu mângâiat?

A *rezista* la orice adevăr...

Acea teamă care naşte gânduri şi frica de gânduri...

De la Rembrandt am învăţat ce puţină lumină există în om. Portretul rembrandtian epuizează toate resursele de lumină din el; mai multă nu există. Şi ea însăşi pare reflexul interior al unei lumini ce moare undeva, departe. Clarobscurul lui Rembrandt nu derivă din aproximaţia clarităţii şi a întunericului, ci din iluzia luminii şi infinitul umbrei. De la Rembrandt am învăţat că lumea se naşte din umbră...

A te detaşa elegant de lume; a da contur şi graţie tristeţii; o singurătate în stil; un mers ce cadenţează amintiri; cu pasul spre impalpabil; cu respiraţia în marginile tremurătoare ale lucrurilor; trecutul renăscut inundaţia de miresme; mirosul, prin care învingem timpul; conturul lucrurilor invizibile; formele imaterialului; a te adânci în intangibil; a pipăi lumea purtată de miros; dialog aerian, şi disoluţie planantă; a te scălda în propria ta răsfrângere...

Detaşarea de lume ca ataşare de eu... Cine poate realiza detaşarea în care eşti tot atât de departe de tine, pe cât eşti de lume? A deplasa centrul din natură în individ şi din individ în Dumnezeu. Iată finalul marii detaşări...

Teama că ne-am putea întâlni cu noi. (Sursa temerilor.)

Sunt frumuseţi pentru care nu suntem născuţi, care sunt prea pline şi definitive pentru oscilaţiile sufletului, sunt frumuseţi care ne rănesc. Atâtea tăceri, în nopţi pe care nu le meritǎm, şi ceruri de a căror depărtare nu suntem demni şi profiluri de arbori pe albastrul fantomal al înserărilor, când ne căutăm umbra ca o prezenţă şi ca o mângâiere...

Senzaţiile de miros ne scot din spaţiu. Parfumul subtilizează spaţiul în timp. Trandafirii au aceeaşi influenţă asupra noastră ca şi muzica. Senzaţiile de miros ne aduc mai aproape de timpul *nostru* decât toate celelalte. Ele dezgroapă uitările şi dau viaţă amintirilor. Şi astfel învinge ele şi timpul.

Nu mor decât gândurile născute ocazional. Celelalte le purtăm în noi fără să le ştim. Ele s-au abandonat uitării, pentru a ne însoţi întotdeauna.

Când omul va putea vorbi de amăgiri ca de realităţi, atunci el va fi mântuit. Când totul îi va fi egal de esenţial şi el va fi egal totului, atunci nu va mai înţelege mitul lui Prometeu.

REGULI PENTRU A ÎNVINGE PESIMISMUL, DAR NU SUFERINŢA:

a însoţi freamătul cel mai delicat al sufletului de o încordare voită;

a fi lucid în disoluţiile intime;

a supraveghea fascinarea muzicală;

a fi trist cu metodă;

a citi Biblia cu interes politic, iar pe poeţi pentru verificarea rezistenţei proprii;

a folosi nostalgiile pentru gânduri sau fapte; a le răpi sufletului;

a-ţi crea un centru exterior: o ţară, un peisaj, a-ţi lega gândurile de spaţiu;

a întreţine artificial ura împotriva nu importă cui: unui popor, unui oraş, unui individ, unei amintiri;

a iubi forţa după fiecare vis: a fi brutal după tot ce e pur şi sublim;

a învăţa o tactică a sufletului; a cuceri stările sufleteşti;

a nu învăţa nimic de la oameni; numai natura e stăpână pe îndoieli;

a-ţi anula teama de mişcare; în fugă; de câte ori stăm, lucrurile tac şi nimicul ne cheamă;

a face din amăgiri un sistem.

ARTA DE A EVITA SFINŢENIA:

învaţă să consideri:

amăgirile ca virtuţi; tristeţea ca eleganţă; teama ca pretext; iubirea ca uitare; detaşarea ca lux; omul ca amintire; viaţa ca legănare; suferinţa ca exerciţiu; moartea din plenitudine, ca scop; existenţa, ca „floare la ureche”.

REGULI PENTRU A NU CĂDEA PRADĂ MELANCOLIEI:

a gândi lumea *politic* (putere şi dominare);

a diviniza ritmul: marşul militar înaintea unei simfonii;

a urî toate culorile: ele trezesc stări sufleteşti care sfârşesc fatal în melancolie. Până şi roşul e dizolvant, absorbiţi mult timp în el. A ne pierde în ultima degradare a albului, a ne pierde în absenţa de culoare;

a nu căuta nuanţe în sentimente; fiecare din ele exercită o sugestie şi atrăgându-ne, rând pe rând, lunecăm în noi ca în necunoscut;

totul este sfâşietor, ne spune melancolia. Îi vom răspunde: a muri obiectiv;

a-ţi fi margine ţie;

a da expresie de dans tuturor sentimentelor; a ne căuta în afară; a ne scoate din noi în lumea semnelor exterioare;

totul este a trece peste senzaţia de slăbiciune care dizolvă corpul şi sufletul. Şi pentru a o învinge, nici un mijloc nu e prea delicat sau prea vulgar. A gândi politic în muzică;

a naşte forţa prin gânduri şi a sili sentimentele s-o servească;

a te sfâşia în formă. O metodologie a destrămării; a te lichida cu gust şi cu stăpânire; a muri, adică a-ţi pierde linia.

A *dezlega* teama de propriul tău destin.

Dezacordurile unei muzici vulgare ne trezesc mai multe

tristeţi şi mai multe amintiri decât elanul unei muzici sublime, fiindcă ele, eliminând visul, se apropie de ceea ce e discontinuu, sfărâmat şi prăpăstios în noi, evocându-ne toate golurile cărora n-avem curajul să ne mărturisim. Suntem trişti de a vedea apărând la suprafaţă toate dezacordurile subterane, de a căror înăbuşire ne asigură zadarnic amintiri pure şi tristeţi sublimate.

Mă atacă trecutul la fiecare pas, mă asediază amintirile, răpindu-mă lumii lor, pe care n-o iubesc. Curge timpul înspre izvorul său, sfâşiindu-mă în drama lui reversibilă. De ce n-aţi murit, voi locuri, unde de n-aş fi fost, nimic nu mi-ar putea aminti de câte ori m-am lăsat în urmă! Mă caută timpul sau mă caut în timp? De câte ori mi-a rănit orgoliul de a mă reclama? Trecutul e al lui şi de câte ori trăit-am până acum, de atâtea ori bate la poarta înmărmuririi mele. În el, fost-am. Şi acum, nu poate decât să-mi trezească umbrele unei vieţi ce nu se mai poate lega de alta, născută în apusuri.

Aud prefacerile lumii în simţuri, rezonanţe triste de vârtej cosmic, murmurul timpului şi toate lucrurile ce trec pe valea fiinţei mele, spre a se vărsa undeva departe, în suflet.

Toate tristeţile oamenilor sunt ocazionale. Ca şi temerile lor, ele au o cauză, a cărei dispariţie le suprimă implicit. Ocazionale sunt nevoile lor de consolare; au pierdut ceva şi ei aşteaptă recompensa mângâierii. Dar există o nevoie de consolare ce nu se naşte după o mare înfrângere sau nefericire, care nu se naşte nici măcar într-un moment dureros. De câte ori se apropie fericirile fără a fi pregătiţi pentru ele, ne inundă o dorinţă de a fi consolaţi. Dar de câte ori dorim consolarea, am fi nemângâiaţi de ne-ar veni. De aceea este ea misterioasă, că fugim de ea de câte ori o aşteptăm. Am primi-o dacă nu ne-ar vedea nimeni; în primul rând, dacă nu *ne*-am vedea. Şi am primi-o de am şti că există vorbe de consolare, de am şti că există vorbe ca aripi de a căror atingere să dea corpului calitatea sufletului.

Ce sunt, decât o şansă în infinitele probabilităţi de a nu fi fost!

Sexualitatea n-are alt sens decât să învingă infinitul din Eros.

Iubesc acele vibraţii care se nasc după o mare tristeţe; o altă lume începe atunci, în care nu mai cauţi sentimente, deşi sunt, şi nici pasiuni, deşi au născut-o. Şi această lume, izvorâtă din triumful asupra tristeţii, este cea mai îndepărtată de oameni. În ea respiră atât de des muzica şi totdeauna întemeietorii de religii; arareori poeţii şi niciodată oamenii.

Mă întreb: când vor înceta oamenii să se întrebe? Când vor renunţa definitiv la teorie şi la mister? Ceea ce este îmi pare a fi neutru aparenţei şi esenţei. Neesenţialul a fost totdeauna definit în opoziţie cu moartea. Toţi gânditorii, cu voia sau fără voia lor, au asimilat esenţa morţii. Aparenţele au constituit în ochii lor tot ceea ce vrea să se facă independent de moarte. Ultimul gând al fiecărui om desfigurează viaţa în iluzie.

De câte ori separi lumea în aparenţe şi esenţe, te declari implicit împotriva vieţii. Din orice gen de gândire, ea n-are decât ce pierde. Prejudecata esenţialului este cultul morţii. Când vom distruge categoriile gândirii şi ne vom ataşa lumii printr-un mod cu totul altul, numai atunci vom putea sfărâma acest cult şi această prejudecată. Aparenţe – esenţe este o dualitate catastrofală. Întâia diferenţiere făcută în lume a fost un atentat de care nu trebuie făcut numai spiritul responsabil. Îmi pare că tot procesul viitor al umanităţii nu va fi decât o recâştigare a amăgirilor.

Am început lupta aşa: ori eu, ori existenţa. Şi am ieşit amândoi învinşi diminuaţi.

Ah! De m-aş putea odată închina lucrurilor trecătoare, să risipesc adierile amintirilor în ale vânturilor gândurile să devină adieri! Aşa de puţin prind gândurile, din lucruri şi din lume, că mai bine le-ar atinge şi le-ar mângâia, decât să rămână, străine, cu ele! Căci gândurile sunt adânci în ele însele; nu în adâncimea lucrurilor şi a lumii!

De ce sub cerul senin se nasc aşa de greu?

Nu există decât gânduri în noapte. Şi ele au o precizie misterioasă, un laconism tulburător; gândurile în noapte sunt gânduri fără apel.

VI

DESPĂRŢIREA DE MOARTE. De atâtea ori omul devine altul, de câte ori în viaţă l-a chinuit gândul morţii. Dacă ani de zile ţi-a fost unicul gând, ani de zile ai asistat la metamorfoza ta, conştientă sau inconştientă. Ai visat: moartea a trecut prin vis. Şi altcum ţi-a devenit visul. Ai iubit: şi în iubire te-a traversat moartea. Şi altcum a devenit iubirea. Altcum au devenit dorinţele, altcum simţirile, în fiecare gând ai devenit altul; te-ai pierdut în ele şi cu ele, şi ele s-au pierdut în tine. Nu în nuanţe, ci în abisuri, peste abisuri te-a săltat gândul morţii.

Nimeni n-a înfrânt obsesia morţii prin luciditate cunoaştere. Nu exista nici un argument împotriva ei. Nu are de partea ei veşnicia? Numai viaţa trebuie să se apere încontinuu; moartea s-a născut biruitoare. Şi cum să nu fie biruitoare, dacă nimicul îi este tată groaza mamă?

Nu se învinge moartea decât prin uzare. Obsesia ei prea tare sfredelită ne uzează şi se uzează. Îmbătrâneşte moartea în noi de prea multă prezenţă. După ce ne-a spus totul, n-o mai putem întrebuinţa. Simbioza îndelungată cu moartea ne învaţă totul; prin ea, ştim totul. De aceea nici o cunoaştere nu poate nimic împotriva ei.

În sine, moartea este eternă. Dar în mine ea s-a învechit şi nu mai e de folos. Înţelege cineva acest lucru: a nu mai avea ce să faci cu moartea? Cum adică: se poate epuiza nu numai viaţa, dar şi moartea?

Nu ştiu dacă numai uneori sau totdeauna îmi pare că nu voi muri niciodată. A muri, a mă stinge cândva nu mai are nici o semnificaţie. Voi muri. Atât. Şi această ciudată detaşare de moarte nu pleacă decât dintr-un sentiment retrospectiv al morţii. Mi-e frică de moartea care a fost în mine. Nu mă tem de aceea care mă aşteaptă, ci de aceea care m-a umplut, ani de zile, de nimbul sinistru al tinereţii. Este teama de propriul trecut şi de stigmatele lui, imprimate de moarte. Oamenii aşteaptă moartea şi o pun în legătură cu viitorul lor. De ce se tem, decât de intersecţia viitorului cu moartea, de înfricoşătoarea

înfundătură a timpului?

Dar a avea moartea în urma ta? A privi înapoi spre moarte! Am înviat sau mi-am ocolit sfârşitul?

Moartea închide orice istorie, este momentul final a tot ce nu e ea. Dar ce să spun de acea moarte care se plasează la mijlocul unei istorii, egal de depărtată de începutul şi de sfârşitul ei, ca o încoronare şi ca o culme, un moment în seria unei istorii?

A simţi moartea retrospectiv înseamnă a te teme de propriul trecut. Ai fost cândva mort pentru tine, dacă nu pentru oameni. La răspântia vieţii tale *n-ai fost,* te-ai încoronat de nimic. Oamenii te-au văzut şi te-au pipăit, şi n-au ştiut că ţi-ai fost fantomă.

A cunoaşte *ultima dată* moartea este a şti sigur că vei muri şi a nu voi să mori. Ceea ce e unic în fiinţa omului nici nu crede că s-ar putea muri, încât, viziunii lucide şi definitive a morţii, i se opune rezistenţa dezesperantă a unicităţii şi a afectivităţii. Cu cât simţim mai mult moartea, cu atât simţirea reacţionează mai puternic împotriva ei, aşa încât o iluzie conştientă lasă omului o poartă înşelătoare de scăpare din siguranţa morţii. Sentimentul comun al morţii s-ar putea defini ca o *probabilitate sigură*.

Când voi muri aşa cum se cere, îmi voi aminti. Voi retrăi cu o intensitate diminuată şi o imagine fadă acel *atunci* îngrozitor al trecutului. Şi mă voi bucura pentru ultima dată că amintirile nu sunt fidele lumii risipite *de timp în timp*.

Odată obosiţi de moarte şi învingând-o prin uzare, restul vieţii păstrează o marcă ciudată, compusă din detaşare, mirare şi dezinteres. Ca după o mare despărţire, înţelegem prea puţin pentru a fi trişti. Şi într-adevăr, despărţirea de moarte nu ne face trişti, ci ne menţine într-o superioritate fără dispreţ, faţă de tot şi mai cu seamă faţă de noi înşine. Conştiinţa că s-a întâmplat ceva, că poate s-a rupt sau s-a împlinit ceva, ne transpune într-o indeciziune de un farmec grav, pe care nu-l vom defini nici în simţire şi nici în gând. Ştim numai că am

devenit, într-o lume de aceeaşi esenţă, esenţial alţii. (Dacă pluralul poate avea un sens în definirea unei condiţii unice.) O iubire cu totul purificată a vieţii înlocuieşte distanţa catastrofală de viaţă din obsesia morţii. Dar *după* moarte, iubirea nu păstrează mai pu-ţin o distanţă, care este însă umplută de o dibuire aeriană şi de o adiere plină de chemări.

După experienţa morţii, este aproape imposibil să înlături un zâmbet dezabuzat, ce împreună căderile şi triumfurile.

După acest triumf al vieţii eşti timid – dacă nu ţi-e ruşine – să vorbeşti de orice triumf. Ne simţim mai aproape de noi în căderi, suntem mai mândri în înfrângeri, mai siguri în prăvăliri. Ascensiunile ne par mai inconştiente, transfigurările mai şubrede, elanurile mai întâmplătoare. Dimpotrivă, căderile, înfrângerile şi prăvălirile se îmbracă în forme, capătă contur şi se încadrează în stil. Tot ceea ce e negativ câştigă o excelenţă formală şi haosul se învinge pe sine însuşi. Din toată această confuzie stăpânită se iscă un regret, la început timid şi apoi persistent: regretul de a nu putea iubi viaţa fără rezervă, regretul de a mai ţine la nişte adevăruri asupra vieţii, ca la nişte prejudecăţi.

Detaşarea de moarte ne duce spre sensul profund al detaşării. Căci numai când avem şi moartea în urma noastră putem vorbi de detaşare fără emfază.

Atunci am înţeles că detaşarea nu înseamnă pierderea dureroasă a totului, ci apropierea de tot fără să avem nevoie de el.

Recâştigăm o lume care, fără să fie o lume de valori, este deocamdată singura. A te putea ataşa de o lume, indiferent de valori în genere şi de valorile ei în special. Sau a face din amăgiri „valori”. Căci marile detaşări, care nu duc spre moarte, ci vin din moarte, se îndreaptă fatal spre amăgiri, vrând să le salveze, neavând ce salva altceva.

Ca şi cum n-aş mai fi carne, sânge, respiraţie, dezrădăcinat din timp şi înrădăcinat într-un albastru îndepărtat, m-aş învârti dematerializare serafică a spaţiului; într-un gol vibrant, traversat de foc şi de culori supralumeşti, ca şi cum m-aş începe în gol, fără amintirea materiei, neştiind dacă am trecut cândva prin ea, presimţind doar o trecere pe lângă ea!

Şi sentimente vaste ca un azur îngeresc, tresăriri de suflet nelegate de nimic, pure de mine! Am omorât în mine seva morţii şi, dezrădăcinat din ea, nu ştiu dacă viaţa rezistă prin propriile rădăcini. Din adieri îşi sorb rădăcinile mele seva, o aluzie la izvoare este pulsaţia, suspine mă susţin ca nişte coloane şi tremurul este temelia mea.

Acea sfâşiere pe care o simţi în sânge ca un negru sclipitor, ce dilată vinele şi se încuibă în creier, fulgerând prin nervi şi risipindu-te pe distanţe mai mari decât ale visului, destrămându-te în nebănuit şi turnând peste lucruri un dizolvant subtil, ca în disoluţiile lor sfâşierea să se verifice necontenit...

sunt locuri în natură unde şi şarpele se simte singur. Şi sunt singurătăţi în suflet pe lângă care trece sufletul însuşi. S-a adunat undeva, în noi, singurătatea speciei...

Teama că s-ar întâmpla ceva? Dar ce s-ar mai putea întâmpla?

Teama îşi are o scuză în raţiunea ultimă a fiinţei. Nu ne este teamă de ceva, ci de acel altceva care este nimicul. Nu avem nici un motiv de a nu avea totdeauna teamă. Căci ea este înaintea tuturor conţinuturilor pe care le adoptă pentru a avea o actualitate în conştiinţa noastră. Când mi-e teamă de ceva, teama precede acel ceva, care este o proiecţie a raportului cauzal şi a altor raporturi inutile. Vrem cu toţii să ştim de ce şi de unde ne vine teama, când ea nu este decât evidenţa fiecărui act de viaţă.

N-are rost să gândeşti asupra morţii, decât pentru a o seca, pentru a o face exterioară. Atât de departe să te fi afundat în ea, că misterul ei să-ţi devină o semnificaţie indiferentă, infinitul ei inexpresiv, veşnicia ei fadă. Fă din scârba de moarte o diminuare a morţii şi din frica de ea, un avânt absurd. Fugi de înţelepciune; căci nu există decât o înţelepciune a morţii. Şi cu cât cineva este mai înţelept, cu atât priveşte viaţa mai mult prin prisma morţii. Aruncă moartea la marginile tale, ca să mori cu acestea, şi nu cu tine. Adoră viaţa pentru infinitul motivelor care n-o susţin şi dezgustate de moarte până la nemurire.

Ochi plânşi, ce n-au vărsat lacrimi; privire fixă, ce a văzut toate; zâmbet resemnat durerilor; mândrie dureroasă în tristeţi; faţa, ca mască a decepţiilor; gură abstractă, de o senzualitate învinsă; aer de chemare şi de oboseală; mâini diafane, care cern lucrurile; paloare deschisă spre alte taine şi tremur de pribeag al amintirilor.

Faţă de teamă, tremurul este mai pur de condiţiile din afară şi mai independent de lumea obiectivă. Însăşi întrebarea: de ce tremuri? Vizează un determinant interior sau un motiv indeterminabil. Dacă teama ne e greu s-o suportăm fără prezenţa unor motive, mai mult fictive decât reale, tremurul (acel tremur al tuturor organelor...) îl suportăm cu cât este mai inexplicabil. În el nu domină spaima, ci mirarea, mirarea de liniştea noastră dinainte. Tremurul este o iniţiere nedesăvârşită în misterul nostru, el pune pe individ în faţa temeliei lui individuale, nu în faţa unui mister ultim. Tremurăm în rădăcina ultimă a formei noastre individuale de viaţă. Nu există, în fond, decât tremurul individuaţiei, precum nu există decât teama de neantul în care ne aruncă moartea.

De ce tremuri? De mine, din cauza mea însumi. Este singurul răspuns valabil pentru raţiunile tremurului, este singura expresie a tremurului individuaţiei. Barierele individuaţiei sunt şubrede; individul nu este firesc. De câte ori este, de atâtea ori putea să nu fie. Individul tremurător...

Viaţa a rămas singură prin individualizare; de atâtea ori singură, câţi indivizi sunt. Şi individul a îndrăgit condiţia lui unică şi amară, ce în tremur îi aduce aminte de provizoratul lui.

Când simţi că nu există mort căruia privirea şi încrederea ta să nu-i dea viaţă, şi boală pe care să n-o poţi converti în sănătate;

când în fulgere şi în febra ta nu există lege care să nu fie un capriciu şi fatalitate care să nu fie un accident;

când te răsfeţi în depărtări ca-n propriul tău cămin şi-ţi faci din nesfârşit un egoism;

când te aduni în haos şi spulberi formele, luând formă;

când simţi împărăţia cerurilor vacantă, şi în tine dispreţul atâtor coroane, strălucitoare sub soare;

când moare în focul tău orice rezistenţă şi totul se poate,

totul se prea poate;

atunci ai atins tăria, în care forţele lumii dispar ca umbre; umbre absorbite de tremurul tău nebun şi divin.

O piatră, o floare şi un vierme *sunt* mai mult decât întreaga gândire omenească. Ideile n-au născut şi nu vor naşte nici măcar un atom. Gândirea n-a adus nimic nou în lume, decât pe ea însăşi; care este o altă lume. Ar fi trebuit ca ideile să fie gravide, fatale şi vibrante; să nască, să ameninţe şi să tremure. Căci ele nu sunt ale noastre, dacă nu le purtăm în noi ca femeia copilul. Şi în adevăr, obiecţia definitivă împotriva ideilor este că nu sunt ale *noastre*. Nu există idei unice; nu le-am împrumutat nici unul faţa noastră. Şi cum o să ne semene ideile, când de atâtea ori nu ne semănăm? Cine ne va regăsi figura în gânduri? Veşnicia lor sterilă n-o câştigăm cu jertfa ei?

Ideile nu generează nimic şi astfel ele nu completează efectiv lumea în care suntem. De ce să gândim lumea, dacă gândirea nu devine destin pentru lume? Nici o lege a naturii nu s-a schimbat din cauza gândirii şi nici o idee n-a impus naturii o lege. Ideile nu sunt nici cosmice şi nici demiurgice şi astfel s-au născut condamnate.

Omul nu este personal decât în ură. În ea se scot la lumină trăsăturile feţei şi contururile umbrite capătă o proeminenţă zdrobitoare. Fără un tremur agresiv, orice fizionomie şi orice atitudine au un caracter idiotic. Este caracteristică expresia idiotică la toţi oamenii buni. Sunt acte de bunătate de o mie de ori mai josnice decât nu ştiu care gest bestial. Este ca şi cum omul n-ar fi devenit persoană decât prin ură. Distrugerea urii este falimentul individuaţiei.

Nu există faptă fără ură. Iubirea justifică faptele, dar ea nu este mobilul lor. De câte ori se micşorează ura în mine, am impresia că sunt pierdut pentru această lume, iremediabil pierdut. Numai în ură mă, simt creatură, numai în ură fac parte din turma de dobitoace a lui Dumnezeu. Şi numai când ura mă năpădeşte dincolo de margini, în Creator văd creatura. Ar trebui să lase orice speranţă acei care nu iubesc ura, ura cea mare.

Nu există portret fără ură, oamenii buni n-au faţă. Ura cea mare ne face în fiecare clipă un autoportret.

Uneori, iubirea îmi pare un atentat la edificiul de veacuri al urii; iubirea sapă sistematic bazele istoriei. Dacă salvarea n-ar fi o salvare din lume, ci în lume, atunci drumul ei ar trece prin ură.

Iubirea este prin esenţă pesimistă. Optimiştilor nu le mai rămâne decât să facă cerc în jurul urii.

Sunt gânditori pe care nu-i poţi citi cu voce tare. Pascal e unul dintre aceştia. Adevărurile lui ar trebui şoptite; şoptite ar trebui toate neadevărurile vieţii.

Faţă de *Pensées, Also sprach Zarathustra* este un sistem de amăgiri. Nietzsche trebuie strigat; strigat trebuie orice toboşar al amăgirilor.

Ajungi la un moment în viaţă când orice carte pesimistă te irită şi te revoltă. Este prea multă indiscreţie în ele; dezvăluie prea multe intimităţi, menajează prea puţin pudoarea vieţii şi violează prea multe virginităţi ale firii.

Ar trebui arse toate cărţile de căpătâi ale omenirii. Numai atunci vom avea curajul nimicniciilor şi al lucrurilor trecătoare.

Orice s-ar spune: gânditorii rămân la suprafaţa vieţii. Nefăcând altceva decât să cearnă amăgirile de adevăruri, ei rămân suspendaţi între amăgiri şi adevăruri. Substanţa istoriei – sunt pasiunile. Nu există până acum romanul unui înţelept. Pentru orgoliul înţeleptului, totul trece; dar ei *au fost* vreodată? Cezar şi Napoleon trebuie apăraţi în faţa veşniciei; au de partea lor mărturia tuturor amăgirilor.

Când mă gândesc că de două mii de ani trăim în umbra morţii lui Iisus, înţeleg de ce oamenii au dorit în răstimp o altă viaţă, chiar şi *cealaltă* viaţă.

DESPĂRŢIREA DE FILOSOFIE. N-am înţeles bine niciodată pentru ce filosofia se bucură de o consideraţie plină de teamă şi n-am înţeles niciodată respectul religios al oamenilor pentru ea. De atâtea ori ştiinţa – şi cu drept cuvânt – a fost dispreţuită, neglijată; rareori entuziasmul a luat un caracter mistic. Este chiar o lipsă de gust a învălui ştiinţa cu un nimb. Filosofia dimpotrivă, din veacul veacurilor, se bucură de o favoare pe care n-o merită, a cărei legitimitate avem datoria s-o punem la îndoială. Va trebui să ne convingem odată că adevărurile filosofiei sunt inutile sau că ea nu are nici un adevăr. Cu adevărat, filosofia nu dispune de nici un adevăr. Dar nimeni nu

va intra în lumea adevărurilor dacă n-a trecut prin filosofie.

Încă n-am putut afla ce vrea filosofia şi ce vor filozofii. Unii spun că demnitatea filosofiei consistă în a nu şti ce vrea. Nu că filosofia n-ar avea temele ei, dar cu ele ea nu poate începe nimic. N-am pomenit un domeniu mai steril şi mai inutil, atunci când îl cultivi pentru el însuşi. A studia pe filosofi, pentru a rămâne viaţa întreagă în societatea lor, este a te compromite în faţa tuturor acelora ce au înţeles că filosofia nu poate fi decât un capitol al biografiei lor, iar a muri filosof este o ruşine pe care moartea n-o poate şterge.

Nu aţi observat cum toţi filosofii sfârşesc bine? Acest lucru trebuie să ne dea de gândit. Totuşi, puţini vor fi acei ce vor înţelege această mirare. Acel ce a înţeles-o poate privi spre filosofi, ca spre amintiri.

Mândria filosofilor a fost de mult aceea de a privi ideile, de a fi în afară de ele, de a se detaşa de o lume ideală, considerată nu mai puţin ca o supremă valoare. Existenţa lor a imitat sterilitatea şi fadoarea ideilor. Filosofii nu trăiesc în idei, ci pentru ele. Îşi pierd viaţa încercând zadarnic să dea viaţă ideilor. Ei nu ştiu – ceea ce ştie ultimul poet – că ideile nu primesc viaţa. Şi de atâtea ori îmi pare că ultimul poet ştie mai mult decât cel mai mare filosof.

Filosofii au început să-mi fie indiferenţi în momentul când mi-am dat seama că nu se poate face filosofie decât indiferenţă psihică, adică într-o independenţă inadmisibilă faţă de orice stare sufletească. Neutralitatea psihică este caracterul esenţial al filosofului. Kant n-a fost niciodată trist. Nu pot iubi oamenii care nu amestecă gândurile cu regretele. Ca şi ideile, filosofii n-au destin. Ce comod este a fi filosof!

Cum o să primim învăţătura filosofilor, când ei sunt neutri faţă de tot ce este şi ce nu este? Nici un filosof n-are nume. Oricât l-am striga, el nu ne va auzi. Şi dacă ne-ar auzi, n-ar putea să ne răspundă. Ce-ar putea să ne răspundă un filosof? Este ciudat şi inexplicabil pentru ce oamenii frecventează filosofii când simt nevoia consolării. De ce s-or fi gândind la filosofi, în nevoia cea mai tulburătoare?

Nu există nimic mai profund şi mai misterios decât nevoia consolării. Ea nu poate fi definită teoretic, fiindcă nimic din ea nu păstrăm în gând, fără să fie suspin. Lumea gândurilor este o iluzie faţă de lumea suspinelor. Nici un filosof nu poate consola,

căci nici unul n-are atât destin încât să înţeleagă un om. Şi cu toate acestea, oamenii îi caută, deoarece, printr-o amăgire suspectă, ei îşi închipuie a fi mângâiaţi prin cunoaştere. A *şti* şi a te *mângâia* nu se întâlnesc nicicând. Pentru ceea ce le trebuie lor, filosofii nu ştiu nimic. O dată pentru totdeauna: orice filosofie este o aşteptare înşelată.

Un poet de mare viziune (Baudelaire, Rilke, de exemplu) afirmă în două versuri mai mult decât un filosof în toată opera sa. Probitatea filosofică este pură timiditate. Încercând să demonstreze ceea ce nu se poate demonstra, să dovedească lucruri eterogene gândirii şi să facă valabil ireductibilul sau absurdul, filosofia satisface un gust mediocru al absolutului. Uneori, îmi pare că toată filosofia se reduce la legea cauzalităţii şi o mare scârbă mă apucă. Din moment ce nu se poate face filosofie fără legea cauzalităţii, totul îmi pare a se afla dincolo de filozofie.

Sunt oameni care şi-au petrecut tinereţea citind numai filosofi.

De ce li se pare amintirea acestor ani un vid, pe care nu-l regretă? Fiindcă nimic nu-i poate opri de la consideraţia că filosofia este un stadiu, a cărui depăşire nu înseamnă, mai puţin, o stratificare. Cine nu învinge filozofia îmi pare un învins. A rămâne întreaga viaţă mijlocul filosofilor este a rămâne pe veci la *mijloc*, a te înfunda în mediocritate ca într-un destin.

Nu există decât o singură definiţie a filosofiei: neliniştea oamenilor impersonali. Este ca şi cum am pune la zid pe toţi filosofii.

Îmi aduc aminte cu o emoţie nestăpânită de extraordinarul efect ce l-au avut asupra mea cuvintele lui Georg Simmel, un filosof pe care l-am iubit infinit: „Este îngrozitor să te gândeşti ce puţin din suferinţele umanităţii au trecut în filosofia ei.” Este drept că le-a scris înaintea teribilei lui morţi. Oamenii nu vor să-i dea crezare, ci încearcă să-l scuze. Ca şi cum din partea unui filosof ar fi o indecenţă să spună lucrurilor pe nume…

Nu se poate reveni de la poezie, muzică şi mistică la filosofie. Este evident că ele sunt mult mai mult decât filosofia. Un poet, un compozitor sau un mistic filozofează numai în momente de oboseală, atunci când sunt siliţi să revină înspre o condiţie minoră. Ei singuri îşi dau seama că nu este o mândrie a fi filosof, ei singuri înţeleg ce puţin ştie filosofia, ca să nu mai

vorbim de ştiinţă. Ce este gândirea, faţă de vibraţia extatică, faţă de cultul metafizic al nuanţelor ce defineşte orice poezie? Şi cât de departe este filosofia de contopirea cu realităţi care palidifică definitiv lumea ideilor în faţa muzicii şi a misticii!

Nu există filosofie creatoare. Filosofia nu creează nimic. Vreau să spun că ea ne poate prezenta o nouă lume, dar n-o naşte, n-o fecundează. Tot ceea ce spun filosofii este ca şi cum ar fi fost demult; nici o operă de artă n-ar fi trebuit să fie, fiindcă orice operă de artă este o lume în lume şi ca atare nu-şi are raţiune în lumea noastră. Nici un sistem de filosofie nu mi-a dat sentimentul unei lumi independente de tot ce nu e ea. Este dureros, dar aşa e: puteţi citi câţi filosofi veţi vrea, nu veţi simţi niciodată că deveniţi un alt om. Natural dintre filosofi exclud pe un Nietzsche, care este mult mai mult decât un filosof.

Activitatea reflexivă în sine n-are nici o excelenţă care să-mi inspire admiraţia. Ideile care nu oglindesc un destin, ci alte idei, n-au nici o valoare. Nu este deloc adevărat că filosofii sunt mai aproape de realităţile esenţiale decât ceilalţi. În realitate, ei servesc numai aparenţe şi se închină la tot ce n-a fost şi nu va fi (singurul lucru care mi-i face dragi).

Mândria filosofiei a constat în a considera ideile în sine. Orgoliul acesta e aproape o ruşine. Din moment ce tot ceea ce este nu poate fi considerat în sine, a face din reflexele schematice ale aparenţelor structuri închegate, cu finalitatea în sine, este o aberaţie care nu poate fi iertată. Omul nu poate atinge decât un extaz al aparenţelor. Aceasta e singura realitate. Poezia, muzica şi mistica servesc aceste aparenţe supreme. Lumea în sine? O sumă de aparenţe supreme, dacă acest dans de umbre are o margine şi constituie o lume. Filosofia să explice, dacă poate.

Şi pentru a avea amintiri, atâtor nopţi trebuie să le împrumuţi din flăcările sufletului tău, că nici un ochi nu te va descoperi în noaptea ta. Căci numai cu preţul văzului tău vei vedea în nopţi.

Ca să-ţi aduci aminte de tine, multe neguri din munţi trebuie să fi urmărit, dispariţia atâtor lucruri în ceaţă şi revenirea lor, ca după o moarte trecătoare. Iar lumina ta, în multe neguri să fi fost învăluită, de multe acoperită şi-n multe pierdută. Şi din multe să fi revenit, din multe neguri să fi reînviat

în înviorări.

Şi de pe înălţimi, ceruri să fi privit şi nuanţele fiecărui cer să-ţi fi fost atâtea ceruri. Câte albastruri porţi în suflet, în farmecul câtor albastruri te-ai năucit ceasuri, atâtea mângâieri inimii, dornică de cer, dar neruptă din el.

Să fi trecut prin locuri pe unde nimeni n-a fost, ca urmele tale să fie drum. Şi viaţa ta să fie un drum pe locurile neumblate ale sufletului.

Părtaş multor apusuri să fi fost; cu soarele să fi scoborât. În soare şi în apus să te fi rătăcit. Şi cu noaptea ta să fi acoperit soarele.

Tulburător de lumină, cu braţele-ntinse spre ea, spre tremurul luminii! De multe ori să fi ghicit tremurul luminii, pe care, invocându-l, să-l fi făcut mai mare. Multe suspine din nopţi să le fi împărtăşit lui. Şi să fi tremurat în lumină.

Şi te vor însoţi amintirile, de câte ori un cer, o negură, un apus sau cine ştie ce strălucire sau nestrălucire ai iubit, ca şi cum ele ţi-ar fi trăit viaţa ta.

Aşa înţeleg un suflet mare: nu el dă, un sens personal lumii, ci lumea tinde spre el, ca înspre centrul ei. Este ca şi cum apele, munţii, oamenii ar evolua într-o convergenţă spre el. Ochiul lui este oglinda întinderilor; auzul său, ţinta finală a tuturor sonorităţilor; inima sa, refugiul tuturor simţurilor şi al presimţirilor lumii. Acel om odată bolnav, mediul se îmbolnăveşte din frica de contrast, din teama inferiorităţii prin sănătate. Vibraţiile unui suflet mare tulbură toate singurătăţile din jurul lui. Sau, un astfel de suflet nu poate exista decât din teama de singurătate a celorlalţi. A avea un stil interior înseamnă a-ţi fi întreagă lumea interioară; întreaga lume, un flux. Neputându-se naşte în tine, este ca şi cum ar dori să moară în tine. După tine, să nu mai poată muri nimic! Atâta viaţă să fi dat lumii, încât ea să sfârşească în tine, cu tine!

Aşa de mult să te războieşti în fiinţă, încât să nu poţi concepe că după tine ar mai fi ceva. Acesta trebuie să fie sentimentul, dacă nu convingerea, oricărui om cu dimensiunile sufletului în cele ale lumii. Dacă acel om ar avea şi convingerea, atunci nu s-ar putea şti dacă e Dumnezeu sau nebun. Sufletele umile şi umilite n-au acest sentiment, căci ele, mai mult decât toate celelalte, se simt şi se recunosc creaturi, nu le e ruşine de

a fi creaturi. În antropologie se va deschide un nou capitol numai când sentimentul creatural va fi o evidenţă inadmisibilă, când omul nu se va mai admite pe el însuşi.

Când mă gândesc ce puţin am de învăţat de la marii filosofi! Niciodată n-am avut nevoie de Kant, de Descartes sau de Aristot, care n-au gândit decât pentru orele noastre sigure, pentru îndoielile noastre permise. Dar m-am oprit la Iov cu pietatea unui strănepot.

Aţi văzut pe acei oameni răpuşi de boală? învinşi îndobitociţi resemnare vulgară, cu spaima dilatându-le faţa şi cu mirarea animalică în ochi, atenţi la neantul lor, sunt dezgustători în dorinţa lor de a trăi, care n-a fost totuşi atât de mare încât să-şi mascheze falimentul şi să-şi ilumineze pierderea. Boala este o înfundătură ce trebuie transformată în etapă. Şi toţi acei care n-au făcut acest salt paradoxal rămân cu expresia cretină şi sălbatică, speriaţi de dimensiunile nimicului lor. Acele trăsături chinuite şi adâncite, pustiind ca prezenţa imediată şi fatală a unei prăpăstii, acele trăsături în faţa cărora trebuia să te dai înapoi, să închizi ochii sau să le eviţi în concentrarea unei amintiri! Şi când mă gândesc la atâtea şi atâtea lucruri triste, la atâtea spaime subite în nopţi şi la atâtea sfâşieri epuizante, nimic nu-mi pare mai demn de uitat, nimic n-aş vrea să îndepărtez în nu ştiu ce colţ ferecat al memoriei, ca tăcerile în sălile de aşteptare ale medicilor. Acea tăcere în care pacienţii îşi aruncă priviri de ură, simţind fiecare în celălalt, în ceilalţi, indiscreţi care ştiu ce e cu el şi care ar vrea să ştie mai mult, pentru a avea, în gradul de iremediabil al respectivului, o consolare sau o mâhnire. Şi ura creşte cu atât mai mult, cu cât sunt solidari printr-o soartă pe care n-au dorit-o şi n-au aşteptat-o. Tăcerea se măreşte şi devine mai apăsătoare cu atât mai mult, cu cât fiecare ar avea mult de povestit, infinit de povestit. Că nimeni nu rupe tăcerea, este din frica de a nu fi cel mai condamnat, din frica de a nu satisface orgoliul vecinului, de a nu se simţi cel mai pierdut între pierduţi. În tăcerea acestor săli de aşteptare, acelaşi destin îi separa pe oameni cu ireductibilul speciilor, fiindcă în ele oamenii ştiu unii de alţii esenţialul, fără atenuarea numelui, a profesiei, a vârstel. Şi când mă gândesc la ţinuta voit sau nevoit reflexivă, la frunţile gânditoare, sub care

se macină spovedania bolii, spusă, de nesfârşite ori spusă, crezută unică, atunci îmi trece pe dinaintea ochilor, prin nervi şi prin sânge, încălcând amintirile şi gândurile, un convoi de feţe crispate, o sumă deconcertantă de riduri, voind să se îngroape în mine, să-mi sape trupul, pentru a se aşeza ca leagăne ale unui infinit amar. Şi mi-e scârbă de acest convoi de riduri, de aerul lor saltimbanc, grotesc şi funebru, de apropierea lor inoportună, şi mi-e scârbă de neputinţa mea de a însenina o singură faţă, de a sta singur în faţa tot atâtor oameni singuri, măcinaţi de boală, învinşi de ea şi doborâţi de lumea în care i-a introdus boala. Căci boala este o revelaţie prea mare pentru atâţi şi atâţi oameni, care au aşteptat prea puţin de la viaţă ca din boală să înţeleagă şi altceva decât o catastrofă. Aşa de puţini oameni merită să fie bolnavi, încât este un nonsens absolut să sufere atâţi. Pentru boală, trebuie să fii pregătit ca pentru viaţă. Iraţionalul ei consistă în a ne surprinde când nu ne-am făcut educaţia, când nu suntem destul de copţi pentru a fi mari în boală.

Spaima animalică a atâtor fiinţe bolnave rezultă din faptul că ele interpretează boala ca un mister al materiei şi numai al ei, când în realitate noi suferim în materie cu sufletul; *cu* sufletul căruia-i va supravieţui materia.

Un om bolnav este superior unuia sănătos; dar orice om sănătos se simte superior unuia bolnav. De când e lumea, un om sănătos simte boala altuia ca o flatare. Este un fel de garanţie secretă pe care i-o dă natura de care e mândru fără să spună. Cele mai ordinare sentimente se nasc din contactul oamenilor bolnavi cu cei sănătoşi. A face psihologia acestor relaţii ar însemna a scrie justificarea definitivă a dezgustului, a marelui dezgust.

Oare cum s-a putut ca după Iov să mai existe disperare; după Alexandru, faptă, după Platon, gândire, după Cristos, oameni? Noi toţi n-am făcut decât să adăugăm şi să facem istoria inutilă.

Numai făcând abstracţie de istorie ne mai putem amăgi; dar istoria ne va dezamăgi făcând abstracţie de noi.

Trebuie să ne fie scârbă de toţi oamenii care iubesc trecutul. Aceştia nu pot avea un destin fiindcă, bătând urmele înaintaşilor, vor trebui să se oprească odată la *urma urmelor*. Şi în faţa lui Dumnezeu nu vor mai avea curajul nici celui mai mic

orgoliu. Avem predecesori prea mari pentru a ne mai putea uita înapoi. Şi chiar cu ochii închişi, este imposibil să, nu te împiedici de marele nostru Predecesor.

Orice om care iubeşte până la ultima consecinţă trecutul trebuie să facă teologie. De-aceea oamenii profund religioşi sunt reacţionari. Ei nu pot iubi pe Dumnezeu decât cu faţa întoarsă, el fiind iremediabil înapoia noastră. Dacă pe Dumnezeu l-am fi închipuit ca o încoronare finală a istoriei, ca suprema rotunjire a viitorului, n-ar fi fost om care să nu creadă în el, care să nu-l aştepte. Aşa, el s-a consumat; dacă nu în sine, în noi.

Acea dilatare a aerului, a celei mai mici părticele de aer... Este ca şi cum fiecare atom s-ar umfla ca un balon, s-ar dilata în dimensiuni fantastice şi n-ai aştepta decât să plesnească, să explodeze cu toţi şi cu tine. O tensiune se comunică şi se întinde ca un explozibil aerian, o vibraţie se concentrează în părţi de aer, se ramifică şi se împreună pe întreaga suprafaţă. Se va întâmpla ceva? Ce poţi aştepta? Tu ştii că nu se poate întâmpla decât ceva esenţial, că nu ţi se poate întâmpla nimic, decât totul; o revelaţie, în cazul cel mai bun. Te apucă vertijuri? Se dilată celulele creierului tău pe măsura aerului, se-ntinde în tine nespusul acestei nelinişti aeriene? Sau se revoltă tot ce n-are leagăn în spaţiu, tot ceea ce în tine n-are loc? Zâmbete care n-au fost pentru nimeni şi nicăieri; gânduri fără aderenţe, emoţii vane, nopţi închipuite de dragoste; taine îngropate în amintiri fără imagini, tot ce-ai trăit fără să ştii şi fără voie îşi strigă inutilitatea sau vrea să-şi salveze superfluul? Sau este spaima, acea spaimă ce se-ncuibă în ultimul atom şi-l dilată pe măsura inexplicabilului ei, spaima care circulă ca un fluid subtil de la tine spre vibraţiile aerului şi-şi exercită expansiunea ei irezistibilă, contagiunea ei alarmantă, farmecul ei distructiv?

Spaima face spaţiul aerian şi vibrant. De aceea nu cunoaşte ea nici o limită şi nici o rezistenţă. Nu aţi remarcat absenţa spaţiului în pictura lui Goya?

Istoria a rezolvat multe conflicte dintre oameni; ea n-a rezolvat însă nici un conflict dintre om şi lume. Dacă utopiile sunt conceptibile în viaţa oamenilor, ele sunt inadmisibile în viaţa *omului*. Ar putea exista o armonie finală a omului cu el însuşi. Istoria nu e sânul lui Avram.

Şi mă gândesc că din începuturi şi până astăzi n-a existat

un singur gând *vesel*.

Donchihotism: a crede că se mai poate face ceva şi că am putea fi consolaţi de amăgiri.

Detaşarea: a putea vorbi de lucruri dureroase ca de evidenţe, senin şi fără patos. Poate că orice detaşare este o terapeutică şi ca atare, o nesinceritate.

Înţelepciunea: a te realiza neutru în viaţă şi moarte.

Sunt chinuit de a nu fi făcut decât afirmaţii evidente şi valabile despre viaţă; de a nu-i fi făcut nici un imn.

Şi când mă gândesc la toate adevărurile ce vor veni după mine, şi când mă gândesc că n-am pierdut nimic... Atâtea adevăruri nu ne-au spus nimic şi n-au avut cui spune, că a mai crede în ele este mai mult o minciună decât o eroare. Dar oare am trăit cu adevăruri şi erori? N-am fost al meu însumi decât dincolo de adevăr şi eroare, la intersecţia cărora se află acest pământ, condamnat la adevăruri zadarnice şi la erori mediocre.

Acea revelaţie subită a tot ceea ce n-am trăit, a tot ceea ce poate nu voi trăi niciodată! înţelege cineva setea nebună de a trăi, care zguduie uneori corpul până la strigăt sau îl înăbuşă de prea mult clocot nemărturisit? în topirea tremurândă a întregii fiinţe un regret se ridică şi sugrumă orice respiraţie, arătându-ne cu iuţeala trăsnetului toată lumea dorinţelor, ce am acoperit-o cu gândul. Un tremur senzual dă un conţinut arzător acestei revelaţii, iar jurăminte şi blesteme, o amploare de destin. Oare nu se va putea, într-un exces suprauman şi într-o ardoare titanică, să epuizăm viaţa şi să ne epuizăm? Ah! Cum vom răsturna odată într-un universal fior acest univers!

Cunoaşteţi invazia nestăpânită a unei forţe nebune, în care arbori, munţi, mări par simple capricii? O nelinişte agresivă, de durata efemeră a unei scântei, învinge rezistenţa tuturor formelor materiei şi întrece afirmarea oricărei energii. Nu există atunci arbore, nu există păduri pe care nu le-ai putea dezrădăcina; munţi, să nu-i răstorni; mări, să nu le linişteşti sau să le seci. Şi nu există mişcare să nu devină stâncă şi stâncă să nu devină fluviu. Întreg materialul de imposibilităţi al lumii se converteşte în pastă, în această forţă nebună şi neverificabilă. Rezistenţa materiei se anulează în calităţile visului şi forţa aceea pare un simplu vis. O memorie divină ar mai putea-o reaminti. Atunci când pune stăpânire pe suflet şi pe corp, nu mai sunt eu însumi, ca s-o pot înţelege; iar după aceea, îmi pare şi mai

neînţeleasă. Ar putea exista un trăsnet divin, în care o fiinţă supremă sau energia lumii ne descoperă într-o clipită o stare permanentă de absolut. Sau ar putea fi concentrarea a tot ce nu e lege şi nu încape în lege, reacţia neaşteptată şi prevestitoare a haosului? Sau *slăbiciunea* lui Dumnezeu, concesii de frica detronării...

De-ar trebui să aleg, din atâtea şi atâtea fiinţe concrescute cu nefericirea, pe cea mai dragă inimii, m-aş opri fără rezervă la femeile nefericite în dragoste şi care au dat expresie nefericirii. Decepţia în dragoste are la aceste femei un patetic rar şi conţinut, un mister dulce, un nedefinit savuros, Sappho, Gaspara Stampa, Julie de Lespinasse evocă o lume aparte, de melancolii şi decepţii, un univers de sfâşieri feminine, de inimi neconsolate. Şi dacă aş încerca să definesc farmecul unic al nefericirilor, atunci n-aş putea trece peste delicateţea care voalează atât de ciudat această nefericire. Un bărbat părăsit sau înşelat în dragoste oferă o imagine mai puţin dureroasă şi în tot cazul mai puţin ciudată, fiindcă posibilitatea bărbatului de a fi fericit ţine de el însuşi, de bărbăţia lui, în nici un caz de valori complementare ei. Fie el chiar poet, condiţia masculină îl obligă să păstreze o distanţă de nefericirea lui şi de iubita care ar fi trebuit să-l iubească. În tot cazul, el are consolarea dispreţului natural al bărbatului pentru femeie. Este inestetică şi laşă decepţia bărbatului; de aceea, toţi marii nefericiţi în dragoste au scos din decepţia lor raţiuni de superioritate, de mândrie, ca şi cum faptul de a fi fost părăsiţi sau de a nu li se fi răspuns dragostei le-ar fi flatat orgoliul. Ţine de esenţa bărbatului de a fi fericit sau nefericit în mod imanent; propria lor condiţie este definită mai puţin de relativitatea sexelor decât a femeii. Se poate vorbi despre *bărbat*, când n-ar fi fost şi n-ar fi nici o femeie: acelaşi caz nu e valabil pentru femeie. Fără bărbat, femeia este o contradicţie în sine.

Este problematic dacă o decepţie în dragoste adânceşte prea mult un bărbat; dar este de o covârşitoare evidenţă transformarea consecutivă unei decepţii de această natură, la femei. Atunci, farmecului senzual, privirii indirecte, dar interesate, alurii cuceritoare, mărită de impertinenţele involuntare ale instinctului, li se substituie o paloare reflexivă, priviri detaşate, o gravitate inaccesibilă şi un indefinit în ţinută, un indefinit pornit din contrarierea şi tristeţea simţurilor, din

interiorizarea senzualităţii. O decepţie în dragoste apropie pe femeie mai mult de sfinţenie decât nu ştiu câte înfrângeri şi salturi peste înfrângeri ale bărbatului.

Între o femeie mediocră şi un bărbat mediocru, femeia este sufleteşte superioară. Între o femeie superioară şi un bărbat superior, bărbatul este infinit mai nuanţat, mai profund şi mai diferenţiat.

Un bărbat mediocru este totdeauna neutru, lipsit de accent personal, de reacţii specifice, pe când o femeie, oricât de inferioară ar fi ea, îşi scoate din deficienţele sexului reacţii interesante, un joc fără semnificaţie interioară, dar extrem de diferenţiat exterior.

Tuturor femeilor înzestrate, nefericirea în dragoste le-a fost o zestre divină. După o astfel de transformare, ele au devenit incomensurabile celorlalte. O renunţare graţioasă şi o pasiune ce s-ar nutri din focul imaginar al stelelor le scuteşte de imprecaţiile fatale părăsirii. Toate aceste femei abandonate au folosit versul sau scrisoarea pentru a se consola în celelalte iubiri, ale iubiţilor lor. Mariana Alcoforado sau Julie de Lespinasse îşi doreau moartea pentru ca prezenţa lor să nu fie o remuşcare amanţilor lor nestatornici. Astfel de generozităţi patologice se nasc în sufletele în lichidare. Şi în lichidare este orice suflet care, făcându-şi din pasiune un destin, nu se poate împlini în pasiune.

Sufletele arzătoare ale acestor femei au fost predestinate decepţiei, fiindcă puţini sunt bărbaţii care ar putea ajunge la o febră atât de mistuitoare. Un bărbat nu se epuizează în iubire; ceea ce e esenţial trece, numai, prin iubire. Esenţialul depăşeşte undeva lumea sentimentelor şi a pasiunilor. Numai femeile au o concepţie catastrofică a iubirii.

O iubire care întrece infinit în intensitate exigenţele şi finalităţile biologice predestinează la nefericire mai mult decât o boală. A fi aleasa pasiunii este pentru femeie un dezastru, pe care nu-l întrezăreşte clar, din cauza acelor sfâşieri ce la început sunt extaze. Faţă de nivelul unei asemenea pasiuni, orice realizare este o decepţie şi o compromitere a iubirii. Toţi marii amorezaţi au vorbit de moarte, nu fiindcă iubirea ar fi înrudită cu moartea, ci din cauză că mărginirea vieţii nu poate prezenta negativ infinitul morţii. O mare iubire sfârşeşte în extazul morţii fiindcă, de prea mult extaz, a sfârşit viaţa. Extazul e coroziv şi distrugător, fiindcă afectează centrul a tot ce este; el e suprema

indiscreţie din iubire. După el, nu mai poate fi nimic, fiindcă el sfârşeşte totul. Extazul sfârşeşte şi nesfârşitul morţii. Iubirea mistică este cel mai zdrobitor exemplu. De ce elanurilor mistice le succedă un sentiment penibil de neant, o ariditate a conştiinţei? Indiscreţiile ultime ale extazului, imposibilitatea ca extazului să-i mai succeadă ceva în afară de nebunie.

Nu este la Sfânta Tereza, patroana Spaniei şi a mea, o decepţie divină în dragoste sau o decepţie în dragostea divină? Nu ni se pare uneori, în iubirea mistică a Sfintei Tereza, cerul prea mic şi infinitul accesibil? şi mi se pare uneori că această Sfântă, care lasă în urmă pe toţi sfinţii, a devastat cerurile…

Renunţarea, în sufletul unei femei, este cu totul alta decât la bărbaţi. Înfrângerile inimii sunt pentru un bărbat prilejuri de meditaţie; în femeie, ele îi înfrâng existenţa, încât *orice femeie pe inima ei piere*. Ilogicul feminin este „logica inimii”. După cealaltă logică (a raţiunii, a bunului-simţ, a bărbaţilor mediocri), o decepţie în dragoste poate să însemne o renunţare la dragoste; după logica inimii, o decepţie în dragoste, o mare decepţie dragoste este o renunţare la lume. Pe plan sentimental, femeile trag mai repede ultimele concluzii decât bărbaţii. Nefericitele în dragoste de care vorbesc au trăit viaţa la o tensiune care compromite nivelul meditaţiilor şi al gândirii. Este de o mie de ori mai uşor să-ţi meditezi şi să-ţi gândeşti o nefericire, decât s-o trăieşti cu toate riscurile ei. Încă o dată, gânditorii nu pot fi salvaţi.

Dacă până şi Buddha a găsit un subterfugiu pentru a justifica starea de nesinucidere, atunci nu trebuie să se mai facă pe această chestiune nimănui nici o obiecţie. Este chiar de mirat cum de la Buddha şi până astăzi problema sinuciderii n-a fost declarată *chestiune închisă*. Ce e drept, gândirea oficială n-a deschis-o niciodată; dar acei câţiva poeţi şi unu-doi filosofi de ce au mai discutat-o sau amintit-o? Şi acei sinucigaşi fără număr şi fără nume, cum de-au îndrăznit să facă de ruşine numele celui mai mare înţelept?

Nici un om n-ar trebui să păşească în viaţă înainte de a avea sentimentul unei forţe infinite. Prin aceasta, nu înţeleg nici forţa fizică şi nici afirmarea brutală, directă, ci o acumulare de energie lăuntrică, în faţa căreia să pălească toate forţele fizice organizate sau neorganizate. Fiecare moment din viaţă ar trebui

folosit ca prilej al unei asemenea acumulări. În orice înfrângere şi după orice înfrângere, trebuie luată o atitudine de fixitate încordată, cu ochi agresivi şi sfidători, mâini adunate până la crispare, cu sângele într-un vulcanism calculat. Orice înfrângere trebuie utilizată ca o verificare a forţei şi a dispreţului. Ar trebui fixate regulile şi exerciţiile necesare pentru cultivarea unei încrederi absolute în sine, pentru învingerea şi înăbuşirea oricărei îndoieli. Scepticismul nu poate fi depăşit decât printr-o gimnastică al cărei ritm ar izvorî direct din iluziile şi dilatările megalomaniei. Orice fel de ritm este o armă împotriva scepticismului, a disperării şi a pesimismului. Ritmul, ca reacţie voită, ar trebui să nu lipsească niciodată în tratamentul bolilor fără leac, din care fac în primul rând parte scepticismul, disperarea şi pesimismul.

Respiraţiei să i se dea o gravitate amplă şi concentrată, ca şi cum intervalele ei ar fixa intervale cosmice; nervii, arcuri încordate până la plesnire; tuturor organelor să le crească activitatea la măsura nivelului general; ceea ce numim spirit să vibreze şi în ultima celulă, iar sufletul să fi dat de mult cărnii tăria pierdută în somnul materiei.

Zilnic câteva minute de astfel de exerciţii dezvoltă un sentiment de forţă infinită şi acumulează o energie interioară, prin care ne putem ridica deasupra punctelor scăzute ale vitalităţii. Încordarea fantastică la care ne supunem organismul dizolvă spiritul în corp şi ridică depresiunea organică la un nivel pe care corpul nu l-ar putea atinge prin sine însuşi. În această confuzie, omul este mai unitar şi mai centrat decât în armonia superficială de care se bucură în iresponsabilitatea sănătăţii. Toţi oamenii sănătoşi sunt iresponsabili, fiindcă n-au întrebările bolii, la care să răspundă în fiecare clipă.

Dacă m-aş fi ocupat cu istoria, de mult aş fi murit de tristeţe.

Este îngrozitor să-ţi dai seama cât s-a cheltuit în fapte şi ce mic preţ au ele. O faptă în ea însăşi este totul, este un absolut; în gândul nostru, un nimic, o închipuire. Iar în faptă, gândul este reflexul nimicului, umbra închipuirii.

Să auzi de retragerea subită a cuiva, dar nu de lenta lui decadenţă. Oameni care întrerup deodată activitatea în plin

succes şi, fără să lase scrisori, pleacă undeva, spre a nu mai continua nimic, spre a începe în sfârşitul lor ceva neauzit, nebănuit, tari şi mândri într-o catastrofă. Sunt numai câteva mari prăbuşiri care vorbesc de viitorul genului uman. Acei oameni care au văzut o altă lume, atunci când au avut totul de câştigat în aceasta! Voinţa de a face ceva definitiv, independent de timp, de tine, de orice categorie, dincolo de înţelegere, de mişcare şi cumva dincolo de veşnicie! Dacă s-ar putea împietri un fulger, să rămână nestrămutată o coloană de foc, cu temelia în cer! Să avem o probă fără de seamăn a unei relaţii de atâtea ori dorită, dar niciodată împlinită, să ştim şi noi odată că nu mai stăm jos, că-şi are şi pământul înălţimile lui!

Sau să devină odată lumina grea, s-o pipăim, să ne mângâie rezistenţa ei, s-o simţim în carne, ca să ştim că şi carnea ar putea veni de undeva de sus! Căci vrem, împotriva tuturor probelor şi evidenţelor, să ştim dacă nu există pentru noi şi o altă condiţie, dacă soarta nu e o înşelăciune şi dacă, n-am putea să ne urcăm pe o scară a condiţiilor, pe treptele altor sorţi, în alte forme de destin, în alt destin.

Viziunea interioară a imposibilului este o realitate atât de vădită şi de zdrobitoare, că ea descoperă tot atâtea lumi posibile pe cât noi am vrea să fim alţii, în alte condiţii şi în alte sorţi.

Şi eu simt cum se încep lumile, cum renasc cu firea şi cum mor în toate!

Pe regretul de a nu fi Dumnezeu a căzut Adam. Şi dacă nu este adevărat că păcatele noastre derivă din păcatul originar, pare evident că toate regretele pleacă din acel regret.

Căutarea gloriei izvorăşte din frica de a muri singur, din dorinţa de a te distruge în public. Numai cei fericiţi în glorie au degradat-o în vanitate absurdă. Nu sunt gelos decât pe o formă de glorie; să fi fost celebru în ochii înaintaşilor, dar nu ai contemporanilor sau ai posterităţii. Nimic nu mă poate mângâia că Iisus n-a auzit de mine.

Sunt clipe când îmi vine să îmbrăţişez pământul şi ultimei vietăţi să-i arăt recunoştinţă. Cine ştie ce colţ uitat al sufletului inspiră astfel de dorinţe, care nu rodesc în gânduri!

VII

Oare se poate ca atâtea tristeţi fără nume să fi dispărut fără urmă, ca aburii, ca praful şi ca fumul? Oare nu s-au născut oameni care să dea de urma atâtor şi atâtor tristeţi apuse, să dea expresie şi să răscumpere amarul infinit al existenţelor anonime? S-ar putea să existe astfel de oameni, din moment ce sunt atâtea tristeţi.

Oare să nu fie nimeni care să adune în sine tăcerea atâtor locuri din munţi, care să fie scafandru în sutele şi miile de ani ale acestor tăceri, acumulate şi crescute până la a deveni materie, nimeni care să pipăie pulsul acelor tăceri şi să le sfărâme jugul milenar, nimeni care să-şi ia răspunderea pentru tot ce n-a vorbit încă?

Trebuie să fie cineva care să rupă tăcerile naturii ca să le îngroape în el.

Oare au trăit fiinţe care să se fi împlinit în posibilităţile lor şi ale vieţii în aşa măsură, ca să fi răzbunat dorinţele neîmplinite ale atâtor? Fost-au fiinţe care n-au îngropat nici un regret şi nici un vis, precum au fost nenumărate care şi-au îngropat nemângâieri, mai repede decât braţe, ochi sau zâmbet?

Şi atâtor suflete, şi atâtor trupuri lipsite de consolarea nopţilor de dragoste, câţi vor opune o lipsă de decepţie în iubire sau câţi vor putea învinge regretul în amintirea dragostei?

Trebuie să fi fost cineva care, prin iubire, să nu fi cunoscut regrete şi nevoia de consolare născută din ele.

Şi oare se poate ca întreaga cultură să se bazeze pe probleme false? Atâtea veacuri în urmă, şi se mai vorbeşte de fericire, atâtea conflicte, şi se mai discută de individ-societate, atâtea înfundături ale istoriei, şi se crede în progres, în valori şi atâtea evidenţe ale unei drame irezolvabile, învăluite şi falsificate în teorii şi credinţe? Că oamenii cred în cultură, nu e de mirat, dar e de mirat că sunt mândri de ea.

Şi oare nu se va găsi nimeni care să spună astfel de lucruri fără dispreţ şi să fi depăşit cultura în aşa măsură, încât să-i fie egal destinul ei? Nu se va găsi oare nimeni în stare să facă un bilanţ valabil, să ştim odată toţi cum stăm, dacă mai poate fi salvat ceva sau dacă suntem în prag, în început? Căci este natural să nu mai acceptăm a fi hărţuiţi de teama atâtor rezultate improbabile.

Trebuie să existe cineva care să ne arate *unde* am ajuns cu

cultura, dar, mai cu seamă, unde am ajuns *în ea.* Căci dacă putem trăi fără să ştim unde suntem, nu putem muri fără să ştim unde am fost.

Orice sfâşiere ne poartă la marginile eului, la capătul nostru. Căci orice sfâşiere se naşte dintr-o sfârşeală, în care ne uităm la noi ca pentru a ne aduna ultima oară.

Cine ar mai avea curajul să vorbească în sfâşiere despre „personalitate", „caracter" şi alte evidenţe ale culturii? Dar este o laşitate a nu vorbi despre tristeţe, nimicnicie şi alte evidenţe ale vieţii.

Despre evidenţele din urmă, ce-au spus filosofii? Nici cât un acord din simfonia neîmplinită a lui Schubert.

Oare de ce omul se teme atât de mult de viitor, când trecutul justifică o teamă şi mai mare? Atâtea şi atâtea milioane de ani în care universul s-a dispensat de noi nu provoacă o senzaţie de vid şi de neînţeles mai zguduitoare decât aceea a dispariţiei proprii? De la neînceputul neantului şi până la întâiul om, conştiinţa n-a fost simţită ca un gol şi astfel, nici omul ca o necesitate. Absolut nimic n-a pregătit apariţia omului. Universul ar fi putut să dispară fără să fi ştiut ceva de el însuşi.

Omul a apărut *prea târziu*. În sine, acesta nu e un fapt atât de grav. Pentru iluziile la care în mod natural avem dreptul, este însă o catastrofă. Şi catastrofa ar fi putut fi numită dezamăgire dacă, până la apariţia omului, antecedenţe ar fi pregătit această apariţie. Omul nu este natură şi nu se simte ca atare. Nici unul dintre noi n-are tradiţie în natură; ne-am născut prea recent. N-avem nici o legătură cu tot ce a fost.

Omul nu se poate dispensa de nimic; omul se poate dispensa de tot. Contradicţia se va rezolva când el se va dispensa de sine însuşi.

Vreau să mor, numai fiindcă nu sunt nemuritor. Şi dacă mi s-ar oferi, printr-o excepţie absolută, nemurirea, n-aş primi-o, fiindcă veşnicia ce mi-ar sta în faţă nu m-ar putea mângâia de absenţa celei ce m-a precedat. Nemurirea creştină nu satisface o sete infinită de existenţă. Toate religiile n-au făcut decât să astâmpere o sete ale cărei dimensiuni sunt comparabile doar dimensiunilor existenţei. Dostoievski are dreptate: dacă nu există nemurire, totul e permis. Dar cum această nemurire nu

mă exclude mai puţin din tot ce m-a precedat, existenţa nemuririi limitate permite şi ea tot, ca orice teorie a muririi.

Înţeleg foarte bine că oamenii nu mai pot crede în nemurire, dar nu înţeleg cum de-au putut-o abandona aşa de uşor. Nemurirea trebuia făcută un tabu pentru raţiune, iar „toţi oamenii sunt muritori", interzisă ca premisă de silogism. Este o aşa de mare sete de existenţă în nemurire, încât sunt infinit mai aproape de pesimism acei care nu cred în ea, decât acei care ar crede. Nemurirea este suprema afirmare a vieţii. Că gândurile n-au făcut vieţii concesia nemuririi, le compromite pe veci. Iarăşi nu înţeleg, cum de-au dispărut de pe suprafaţa pământului popoarele care au crezut în nemurire. Gândul nemuririi ar trebui să fie atât de vitalizant, încât din el să răsară un extaz continuu, care să înfrângă, la rândul său, fatalităţile biologiei. Creştinismul a conceput că nu se poate deveni etern decât prin moarte. Astfel, în creştinism nemurirea a fost interpretată negativ. În loc ca din nemurire să fi făcut un resort al vieţii, creştinismul a îngustat viaţa aceasta şi a răpit nemuririi orice verificare directă. În creştinism, omul nu se *naşte* nemuritor, ci *moare* nemuritor. Numai în ultima suflare începe a fi. Singurul prilej de a deveni nemuritor este moartea. Aici consistă – după existenţa lui Iisus al doilea indescifrabil al creştinismului.

Creştinii au ratat nemurirea. A nu muri creştin sau despre o altă nemurire…

Nu există, în fond, decât muzică religioasă. În sensul ei ultim, muzica nu poate fi un organ de expresie al acestei lumi. Şi tot aşa: nu există, în fond, decât muzică tristă. Bucuriile nu-şi mărturisesc niciodată ultimul cuvânt. Ce-ar avea atunci să spună în glas şi în tonuri?

Dacă Dumnezeu ar fi făcut lumea noastră atât de perfectă pe cât Bach lumea de divină!

De s-ar fi născut omul nemuritor, ce formă ar fi luat dorinţa de moarte? S-ar fi vorbit atunci de frica de a nu muri. Şi moartea n-ar fi fost mai puţin o oroare.

Cum de nu eşti gelos, Doamne, pe flăcările mistuitoare din om, pe tremurul din focul creaturii tale, pe halucinaţiile umbrelor

tale terestre? De ce nu ţi-e frică de izbânda temerilor creaturale, de imperiul născut pe ruinele păcatului nostru? Fiii tăi vor avea odată curajul căderii lor şi se vor răzbuna de o dezmoştenire nemeritată! De ce n-ai îndrăzneala de a-ţi copleşi în întuneric odraslele, de a le opri răzvrătirea şi a-ţi amâna detronarea? Va bate ceasul pentru laşitatea ta divină şi atunci febra noastră sublunară se va mări de apropierea soarelui, cucerit de închinările noastre! Doamne, nu te sperie incendiul din noi, nu ţi-au atins flăcările noastre firele bărbii? Aproape eşti de noi, Doamne, şi aproape îţi e şi sfârşitul, şi vesel şi înfricoşat mă simt privindu-ţi divina agonie. N-am fost făcuţi unii pentru alţii; tu nu ne-ai fost tată şi noi nu ţi-am fost fii. Din începuturi, luptat-am împotriva tiraniei tale; căci rugile noastre, fără răspuns le-ai lăsat şi, în loc să ne înalţi, a trebuit să ne înălţăm. Un răspuns de-al tău ne-ar fi lăsat jos şi departe, şi n-ar fi trebuit să ne înălţăm ca să te cucerim. Tăcerea ta a fost strigătul nostru şi nemişcarea ta, victoria noastră.

Cruciade dezrobitu-ţi-au mormântul fiului tău; în cruciade ne-am dezrobit şi ne vom dezrobi de tine! De mult se zguduie zidurile cetăţii tale şi ultima piatră va însemna doar izbânda noastră.

Intra-vei în istorie, Doamne, şi puterea ta va deveni amintire. Şi amintirile vor slăbi, şi se vor naşte peste vremuri alţii, care uitând de istorie îşi vor spune: până acum n-a existat nici un Dumnezeu. Şi atunci, oamenii se vor fi eliberat de întreg trecutul lor. Şi ca ultimul om vei fi dispărut.

La sfârşitul sfârşiturilor, din toate idealurile omului nu va rămâne decât el însuşi, va rămâne omul gol. De mult el va fi lichidat absolutul, fără să se fi lichidat pe sine însuşi. Toate idealurile vor fi epuizate şi de-abia atunci omul va rămâne cu sine însuşi, faţă în faţă.

Cineva va trebui să iasă odată sub soare şi strige strălucirii lui şi întunecimii oamenilor: „lumea trebuie reîncepută, lumea trebuie reîncepută!”

Va trebui să se găsească un sol al unei noi lumi, care să ia asupra sa toate riscurile marii vestiri, care să se epuizeze strigând în toate direcţiile firii mesajul reînnoirii cosmice şi umane. În febră şi în frenezie să aşteptăm solia mântuitoare.

Parcă văd cum lumile se vor rostogoli într-un elan de început şi cum ne vom reîncepe fără păcat, schimbaţi la faţă, într-o lume schimbată ea însăşi la faţă!

Multe feţe avem de lăsat în urmă; multe am avut, născute din schimbarea noastră şi a timpului. Ca nişte peceţi ni le-a imprimat zădărnicia. Câte feţe a avut omul? Câte umbre i-au acoperit dorul său divin. Omul totdeauna a fost gelos pe Dumnezeu. Schimbarea la faţă este o supremă lichidare a omului; atunci s-a atins el pe sine însuşi, s-a lichidat în dumnezeire. Schimbarea la faţă este o lepădare de sine însuşi; este eliberarea omului de tot ce a fost şi de semnele lui trecute, care sunt succesivele sale feţe. A intra în extazul tău interior şi a-ţi vedea întâia şi ultima ta faţă!

GUSTUL AMĂGIRILOR. Esenţele sunt o superstiţie a spiritului filosofic. Nu te poţi lipsi de ele fără să te compromiţi, deşi în fond câţi n-ar vrea să scape de tirania lor. Nimeni nu ştie ceea ce e esenţialul, dar aceasta nu este o piedică în transformarea unei presimţiri în tiranie. Presupunând totuşi că s-ar şti ceea ce este esenţial, nu se va şti însă ceea ce este mai esenţial. Numai pentru acesta din urmă se poate face un sacrificiu, un gest definitiv, o absurditate. Există, după cum se vede, o ierarhie şi între esenţe; în amăgiri, ea este naturală, cu avantajul de a fi amăgitoare.

Lumea esenţelor nu mi-ar părea aşa de înfricoşătoare dacă esenţele ar rămâne în sâmburele vieţii sau dacă, prin esenţe, am rămâne în sâmburele ei. Progresul în esenţial este un regres în viaţă. Mergem înapoi nu adâncindu-ne în ea, ci ieşind, părăsind-o. Orice s-ar spune: plenitudine de viaţă nu există decât în amăgiri, fiindcă în fond totul este amăgire. Omul iubeşte amăgirile, deşi prin gândire n-a făcut decât un efort van de a se descătuşa de ele. El ştie că de-ar trebui să aleagă odată, definitiv, între amăgiri şi esenţe, ar alege cu regretul ultimelor. Conţinutul disparent al amăgirilor este mai multă hrană vieţii decât iluzia substanţială a esenţelor.

Se crede de multă vreme, de foarte multă vreme, că amăgirile sunt reflexe trecătoare ale esenţelor. Această condiţionare este greu de crezut, imposibil de ştiut. Esenţele nu ne-au ajutat să înţelegem mai mult şi nici să trăim mai bine (vreau să spun mai *esenţial*).

Din infinitatea amăgirilor o sumă oarecare s-a cristalizat, şi-a creat o autonomie de celelalte, şi-a determinat un centru substanţial. Odată consolidată şi purificată de zvâcnirea inerentă amăgirii individuale, saltul substanţial din lumea celorlalte o situează afară de lumea noastră. Procesul de formare cantitativă a esenţelor este cel mai simplu şi mai comun, întrucât, rezultând dintr-o grupare exterioară de elemente, spiritului nu-i revine decât o activitate de substanţializare. Nu e nevoie a fi filosof pentru a „realiza" astfel de esenţe şi pentru a avea accesul lor.

Există o cale prin care ne apropiem mai viu de esenţe şi care este calea religioasă şi a obsedaţilor. A vedea până în fundul amăgirilor, adâncire calitativă, înseamnă a epuiza conţinutul dat al lumii şi a ne lichida calitatea noastră în lume. Nu este atunci nevoie de totalizări de amăgiri, de comparaţii exterioare, de ordini cantitative. Nu este vorba nici de o consumare, fiindcă adâncirea se consumă pe o singură dimensiune a unei singure amăgiri. După ce-ai pătruns în adâncimea unei amăgiri, este suficient ca să nu te mai intereseze şi să nu te mai satisfacă nici o altă adâncime accesibilă. Este destul să fi epuizat conţinutul uneia, pentru ca celelalte să urmeze de la sine. Şi atunci, pentru a nu te banaliza în repetarea aceluiaşi procedeu, saltul în esenţă devine inevitabil. După ce am străbătut calea amăgirii, o ipostaziem sau, în formă atenuantă, o deplasăm. Cine a văzut până în fundul amăgirilor ajunge fatal la esenţe. Orice precauţii ar lua, de esenţe nu scapă. A viola amăgirile înseamnă a fi condamnat la esenţe.

Nu amăgirile sunt reflexele esenţelor. Este o nerecunoştinţă a noastră faţă de aparenţele care ne alimentează zilnic, în această degradare a lor. Că esenţele ne încalecă, nu putem avea decât regrete şi va trebui să protestăm în numele tuturor amăgirilor, care ne sunt scumpe fără a face esenţele odioase. Tentaţia esenţialului trebuie folosită numai ca o supapă a dezgustului de lume. În dezgustul de viaţă ne poate mângâia lumea esenţelor, fiindcă esenţele nu numai că sunt scoase din viaţă, dar ne scot din ea. Din perspectiva aparenţelor, aceasta este obiecţia fundamentală împotriva esenţelor: că nu aparţin vieţii. Între esenţă şi viaţă, opoziţia este fără sfârşit atât cât va exista omul. El se va prăbuşi odată sub presiunea esenţelor

suprapuse vieţii. Dezgustul de viaţă ne dă gustul esenţelor şi dezgustul de esenţe, gustul amăgirilor.

Amăgirile sunt originare; esenţele derivate. Lumea, întrucât prezintă un proces continuu, se dispensează de esenţe deoarece ele nu pot participa niciodată la procesul însuşi şi nu pot fi înregistrate în univers. Doar omul le înregistrează, pe contul lui propriu…

Ce bine ar fi dacă amăgirile ar luneca în esenţe şi esenţele în amăgiri, dacă s-ar prelungi şi, într-o trecere insensibilă, să împreune lumi pentru care atât de greu ne putem decide! Aşa, esenţialul nu aparţine lumii noastre. Prin ceea ce suntem esenţiali, nici noi nu-i aparţinem.

Orice eveniment din viaţă gândit până în esenţa lui ne scoate afară din viaţă. O dragoste, o suferinţă, un triumf chiar, trăite şi gândite până la marginea lor, înving rezistenţa individuală a amăgirii. Când ajungi ca în loc de dragoste să vezi dragostea, în loc de suferinţă, suferinţa, în loc de triumf, triumful, substanţializarea experienţelor individuale răpeşte vieţii eventualul ei farmec direct. Pacostea esenţei este de a te fura unicului, de a te răpi imediatului.

După opoziţia dintre conştiinţă şi viaţă, esenţă – amăgire este al doilea capitol tragic al antropologiei. (Ceea ce înseamnă că nu e decât o antropologie tragică.) Esenţele nu sunt de când e lumea, decât numai potenţial; omul a trezit amăgirile din visul lor iresponsabil la lumina nedorită a esenţelor.

Conflictul dintre amăgiri şi esenţe îşi pierde tragicul în sfinţenie. Totul fiind sfânt, nu există nici interior şi nici exterior. O transparenţă generală a firii, care nu elimină un mister difuz, se îmbină cu o comuniune a sufletului deschis la toate. Un sfânt vede totdeauna până în fundul amăgirilor, fără ca să le declare înşelătoare. Esenţele nu prelungesc amăgirile, ci în fiecare esenţă este atâta amăgire câtă amăgire este în fiecare esenţă. Dualismul devine atât de labil şi de fluid, încât orice tranziţie este insesizabilă. Sfinţii ocupă punctul care se întâlnesc lumile, noi ceilalţi, punctul unde se despart. Sfinţii n-au nici o înţelegere pentru tragedie, de care sunt la o distanţă infinită, deşi inima le este mai mare decât lumea.

Sfântul nu este neutru faţă de amăgiri şi esenţe, fiindcă pentru el totul este *actual*. Substanţa e tot aşa de activă în aparenţe ca şi în ea însăşi. De aceea sfinţenia elimină aprioric

orice conflict. Şi de aceea nimeni n-ar vrea să fie sfânt.

Omul îşi iubeşte existenţa lui încurcată. Şi, dacă el a dat naştere la dezbinarea catastrofală între amăgiri şi esenţe, el va suporta nu fără o oarecare voluptate deznodământul. Dacă omul ar iubi calmul, echilibrul şi siguranţa, ar fi găsit el o soluţie ca să se debaraseze de una din două. Ar fi preferat desigur amăgirile, fiindcă sunt mai îmbătătoare şi mai trecătoare. Eternizarea conflictului ţine însă de natura omului şi de iubirea lui secretă pentru fatalitate.

Omenirea refuză sfinţenia. Şi cum să n-o refuze, când ea învinge toate conflictele pentru care ne-am luptat cu toţii ca să le naştem şi să le mărim? Istoria, cu care ne mândrim atât, n-ar avea nici un conţinut şi poate nici un sens, dacă n-am fi încercat cu toată energia să exasperăm conflicte, să prelungim drame, să evităm soluţii. Este drept că sunt foarte puţine soluţii în univers: dar este şi mai drept că le refuzăm şi pe cele pe care le avem. Istoria nu-şi vrea soluţionată şi rezolvată nici una din anomaliile ei. Orbecăiala omului îmi place şi mă impresionează mai mult decât sfinţenia.

Dacă esenţele pe care oamenii le stimează atât de mult, fără să le iubească, n-au putut salva nimic, atunci nu ne mai rămâne decât curajul amăgirilor. Să rămânem adică aici pe pământ, să ne compromitem şi să ne lichidăm ca amăgiri între amăgiri. Esenţele ne distrug dincolo de lume: este o distrugere mai interesantă, dar nu mai dureroasă. A te distruge cu toţi amărâţii acestui pământ este o renunţare mai mare, mai tristă, mai nemiloasă. Să ştii că lupţi numai pentru amăgiri şi că pentru esenţe n-are rost să faci sacrificii presupune atâtea luciditătţi, atâtea rostogoliri şi atâtea victorii, încât nimic nu te mai poate opri de la un suprem orgoliu şi de la o supremă umilinţă. Niciodată nu l-am putut iubi pe Buddha. L-am urât de câte ori i-am dat dreptate.

Suferinţa învingând plictiseala, nu poate să învingă plictiseala de ea însăşi. Când suferim, nu ne plictiseşte nimic din afară, fiindcă nimic din ceea ce aparţine lumii nu poate constitui o iluzie sau o decepţie. Suferinţa converteşte totul într-o sumă de semnificaţii indiferente, şi lumii obiective îi substituie lumea ei. Întreg procesul durerii nu este decât o continuă substituţie; suferinţa înlocuieşte rând pe rând obiectele şi semnificaţiile din centrul sau de la periferia interesului nostru, încât ea sfârşeşte

prin a-şi desfăşura întinderile şi intensităţile pe toate laturile vieţii.

Plictiseala de a suferi face parte din plictiseala de lucrurile nesfârşite. Ea este mai mult o uitare; căci plictiseala ordinară ne supără limitarea obiectului, uzarea rapidă, inconsistenţa interesului, pe când aici ne umple de nelinişte inepuizabilul. A te sătura de inepuizabil, iată sensul plictiselii de suferinţă. Şi cum pentru a te plictisi de durere trebuie să nu mai fi cunoscut altceva în afară de ea, plictiseala este a suferinţei de ea însăşi. Negăsindu-şi marginile, n-are în cine să se mai regăsească. Gustul pentru lucruri nesfârşite poartă în sine dezgustul pentru ele. Oamenii care, ani şi ani, poartă moartea în ei şi după ei cunosc plictiseala intermitentă de moarte, cunosc goluri în frica de ea, deoarece, ghiftuiţi şi îmbuibaţi de infinitul morţii, nu pot să nu-şi caute o consolare în aspecte disparente şi înşelătoare. Câţi mistici n-au cunoscut ce înseamnă a fi sătul de Dumnezeu şi câţi n-au vorbit de o ariditate interioară, consecutivă setei lor cereşti? Vidul interior, care alcătuieşte un capitol straniu în mistică, nu rezultă din absenţa divinităţii – împotriva afirmării misticilor – ci din epuizarea sufletului în divinitate. Odată satisfăcută o poftă divină, ce poftă s-ar mai putea naşte în suflet şi în trup?

Cred în suferinţă. Dar nu ştiu de câte ori n-aş sfărâma templul pe care i l-am ridicat, templu ridicat pe blesteme. Cultul suferinţei este echivoc. Numai sfinţii – sau mai bine zis acei care au acceptat sfinţenia – cunosc ce înseamnă a creşte în durere, fără a te pierde prin ea. Deoarece ei privesc suferinţa ca o recompensă, nu se poate spune că suferă. Făcându-şi din suferinţă o vocaţie, au ocolit de la început tragedia, încât sfinţii nu pot fi numiţi decât mari şi mediocri.

Progresul suferinţei este singurul progres al sfinţilor. Că oamenii cad mai repede prin durere decât prin orice alt fenomen, n-au priceput sfinţii niciodată. Accesul absolutului prin credinţă nu este numai o credinţă neîntemeiată; prin credinţă – cine ştie – s-ar putea atinge poate şi mai mult. Adevărul este de partea lui Luther: sola fide (numai prin credinţă). Dar *solo dolore* (numai prin durere), să fie oare de partea sfinţilor? Numai sfinţii ating prin durere împărăţia cerurilor, fiindcă ei nu cunosc decât ceea ce e *pozitiv* în durere. S*olo dolore* este, pentru noi ceilalţi, calea sfâşierilor. Solo dolore nu este numai modalitatea sfinţilor.

Partea negativă a durerii nu ne-au cedat-o sfinţii, ci am cucerit-o; iar pe cea pozitivă, de n-am cunoaşte-o decât din lupta cu sfinţii!

Solo dolore este drumul mântuirii şi al pierzaniei. Dacă unii se mântuie, iar alţii se distrug, sunt alţii care rămân la răscruce, între mântuire şi pierzanie. Pentru aceştia, *solo dolore* este un sens ultim; niciodată nu vor scăpa de o alternativă tragică, condamnaţi a se sfâşia între polul negativ şi cel pozitiv al durerii.

Cred în sfâşieri.

Deşi toate stările de limită cunosc sfâşierea, ca un început sau ca o etapă, există o stare de sfâşiere pură, autonomă de orice fel de realizare sufletească, o sfâşiere fără obiect şi fără ţintă, fără determinante şi fără înfundături. Dintr-un punct nedeterminabil al trupului şi dintr-un punct ideal al inimii, se naşte un freamăt de destrămare şi voluptate, ţesut din presimţiri dulci şi amare, din presimţiri ce nu se vor verifica niciodată; un imperiu de tulburări delicate, vagi şi triste se întinde în regiunile sufletului, iar sufletul asistă la avalanşa de emoţii nemărturisite pierdut în sine, victimă ascunzişurilor sale. Lipsa unui centru spiritual creează sfâşierii o independenţă de orice formă posibilă, rezervând-o disponibilă pentru toate salturile spiritului. Nu avem impresia, în toate sfâşierile, că în noi se prepară o răsturnare, o explozie cum n-a mai fost, că se începe ceva pentru întâia oară, că vorba noastră va fi faptă, iar gestul, demiurgic, fără să ne putem da seama de conţinutul acestor acte şi de realizarea lor? Nu ştim nimic în nici o sfâşiere; dar simţim că, fără ea, nu vom fi nimic. O certitudine ciudată, amestecându-se în freamătul şi în tremurul subtil al fiinţei, împrumută sfâşierii o voluptate indefinibilă, de o prezenţă fermecătoare şi dureroasă, de un echivoc rar.

De câte ori, prinşi în nesiguranţa unei fericiri banale, sau de câte ori, îndoindu-ne vag de neutralitatea noastră psihică, ne apucă subit o sfâşiere a inimii şi suntem posedaţi de o tristeţe rară? înseamnă oare invazia tristeţii şi subtilul sfâşierii apariţii din senin? Nu s-au pregătit ele continuu şi subteran fără să ştim? Izbucnirea sfâşierilor şi a tristeţilor dă o dovadă de o prezenţă ascunsă a unui principiu impur care activează în umbra fiinţelor, sfâşiate de tristeţi şi triste în sfâşieri. Intervenţia acestui principiu corespunde unei eroziuni continue şi unei

năvale intermitente. Cine a căzut pradă sfâşierilor e sfâşiat în fiece clipă. Cu cât acela îşi dă mai rar seama de acest lucru, cu atât izbucnirile sunt mai puternice.

Nu este un om întreg acel ce nu cunoaşte sfâşierile. Pentru a fi om dintr-o bucată, trebuie să te fi risipit în bucăţi. În aceasta consistă opera sfâşierilor: în risipire şi în verificare prin risipire. După ce ai pierdut ultimul element şi ţi-ai lichidat sufletul, să-ţi refaci din neantul consecutiv sfâşierii rezistenţa şi să triumfi pe dărâmăturile tale.

Tot ceea ce-i profund în iubire se manifestă într-o sfâşiere vecină cu distrugerea. Voluptatea îi împrumută totuşi un caracter pozitiv sfâşierii; încât tremurul erotic îşi preţuieşte slăbiciunile ca tot atâtea renaşteri.

Nu se poate iubi decât imperfecţia. Tot ce atinge perfecţiunea sau ne-o inspiră paralizează afecţiunea noastră. Oamenii doresc negreşit o forţă infinită, dar în nici un caz perfecţiunea. Numai în imperfecţiune există ură, suferinţă sau iubire şi numai prin imperfecţiune există indivizi. Oamenii au înţeles atât de bine insuficienţele perfecţiunii, încât au vorbit de un Dumnezeu care suferă şi l-au salvat construind o întreagă teologie a imperfecţiunii divine.

Între a fi perfect şi a fi ciumat, aş prefera totdeauna pe cel din urmă. Să ne mângâiem că istoria nu face nimic pentru a atinge perfecţia. Refuzul practic şi în gând al perfecţiunii mă leagă mai mult de pământ decât propria-mi materie.

Omul va trebui să facă un lucru mare şi unic, dar care să nu-l ferească de imperfecţie, de sfâşierile imperfecţiei.

Dacă adevărul, binele, frumosul ar face opoziţie sfâşierilor, aş lupta pe viaţă şi pe moarte pentru drepturile şi triumful sfâşierilor.

Imposibilitatea de a nu concepe eliberarea de timp ca o eliberare de viaţă... Veşnicia nu oferă nici o garanţie că nu e nimic, încât dezmăţul timpului exercită o atracţie unică. Dacă timpul şi viaţa pălesc în faţa valorilor absolute, acestea nu par mai puţin palide în faţa timpului şi a vieţii. Nu ne putem salva de amăgiri fără să ne dezamăgim. Dar ne putem salva de valorile eterne, fără să ne doară acest univers de amăgiri. Ce-i mai

rămâne omului? Să accepte pe veci amăgirile. Este aceasta resemnare? Dimpotrivă, curaj suprem. Nu este resemnare, fiindcă amăgirile sunt un ireparabil ce l-am putea evita, retrăgând tulburele asentiment dat vieţii. Şi apoi, te resemnezi la ce nu iubeşti.

Dar nu cred că nu iubesc amăgirile.

Religiile şi-au făcut un titlu de glorie din a fi recomandat învingerea orgoliului, fără să se întrebe dacă, fără orgoliu, omul mai are vreun rost în viaţă. Fără orgoliu nu există acţiune, fiindcă nu există individualitate. Cine este împotriva orgoliului s-a declarat duşman de moarte al vieţii. Religiile trebuiau să ne spună clar şi definitiv: nu suntem pentru moarte. Religiile au distrus toate amăgirile. Adâncimea lor este o prăpastie. A privi veşnic în afară de timp! Dar vremelnicia are ceva mângâietor, pe când veşnicia n-o putem iubi fără frică.

În veşnicie nu se pierde nimic. Dar mă simt legat de acest pământ, fiindcă e *pierdut*... Şi dacă mi s-ar oferi ceruri peste ceruri şi mi s-ar întinde în faţă farmecul atâtor vise întruchipate, pierzania în amăgiri pământeşti m-ar fura în vidul ei mai mult decât nimicul veşniciei. Înţelege cineva? Evadarea din veşnicie...

Cine a gândit mult veşnicia, moartea, viaţa, timpul şi suferinţa este imposibil să aibă un sentiment definit, o viziune precisă şi o convingere determinată des-pre ele. Nu există un sentiment definit al morţii decât la cei ce au gândit-o şi simţit-o pe jumătate; nu poţi avea o viziune precisă a suferinţei; şi este imposibil a avea o convingere determinată despre viaţă. Atunci când te-ai lichidat în ele şi ai fost, deodată sau rând pe rând, veşnicie, moarte, viaţă, timp şi suferinţă, nu se poate să le iubeşti fără să le urăşti. O mânie admirativă, un dezgust extatic şi o plictiseală fermecătoare te apropie şi te îndepărtează de ele. Ambivalenţa şi echivocul ţin de realităţile ultime. *A fi cu adevărul împotriva lui* nu este o formulă paradoxală, fiindcă oricine înţelege riscurile şi revelaţiile lui nu se poate să nu iubească şi să nu urască adevărul. Cine crede în acest adevăr este naiv; cine nu crede, stupid. Singurul drum drept este pe o muchie de cuţit.

Cu datele ultime, nu putem fi decât zăpăciţi, de o zăpăceală divină şi diabolică. Şi în această zăpăceală se naşte un surâs

cosmic în locul surâsului direct, ochii îi apropie ordini nevăzute sau pleoapele se-nchid spre a le ascunde, simţurile se deschid spre taine şi gândurile cu evidenţe acoperă tainele.

În numele frumuseţii, ne-am putea dispensa de profunzime. Este necesar să distrugem aspectele, zărind dincolo de ele? De atâtea ori, aspectele sunt un reazem, pe care atât de rar ne sprijinim când suntem departe de ele. Cu cât lăsăm mai în urmă aparenţele, cu atât reazemului îi pierdem mai mult urma. Toată mişcarea pare un dans al aparenţelor şi toată muzica, o chemare a lor. Nu poate fi salvată decât o adâncime: aceea care vede în adâncul aparenţelor, în fundul amăgirilor. Numai o astfel de adâncime ne poate da gustul aparenţelor şi al amăgirilor.

Nu se poate iubi viaţa fără gustul amăgirilor. Când mă vor îmbrăţişa toate lucrurile care trec?

Câtă viaţă ai pus în gânduri, atâta moarte este în tine.

Să te simţi viu în halucinaţia ultimei bucăţi din tine, în vârtejul lăuntric al lacrimilor, să fii delicat ca o iluzie în năvala unei forţe obscure, să te sugrume visul cel mai inocent, să te răstoarne o presimţire şi să te izbească imaterialul! Acele vibraţii halucinante, care aruncă tristeţile în aer, care sar peste înfrângeri, peste regrete, peste materie şi formă şi întind punţi spre nu ştiu ce lumi, pe care am dori să le pierdem spre a ne pierde în altele!

Ce lume nu este prea îngustă pentru excesul unei inimi? Nu pot fi întreg decât în sfâşieri.

Pentru ca să nu te faci de râs în istorie, trebuie să fii poetic şi cinic. Dacă nu poţi călca peste prejudecăţile pe care le iubeşti, pentru ca apoi să le iubeşti şi mai tare, te va călca istoria. *A da lovitura* în timp – este singura salvare după eşecul în veşnicie. Omul nu poate ţinti decât să devină sau Dumnezeu, sau om politic.

Poate că omul ar suporta cu un curaj neînfrânat durerile, dacă n-ar fi singurătăţile care le însoţesc.

Acestea sunt înfricoşătoare şi ameninţătoare. Omul suportă mai uşor moartea decât singurătatea. Nu există decât o laşitate: în faţa singurătăţii. Şi această laşitate este cu atât mai gravă, cu

cât omul este singur, în esenţa sa. Teama de singurătate este o autotrădare.

Libertatea este un jug prea mare pe capul omului. În teroarea cea mai feroce, el este mai sigur decât pe căile libertăţii. Deşi a fost concepută ca suprema pozitivitate, libertatea n-a încetat niciodată a-şi descoperi reversul ei negativ. Drumul sigur al prăbuşirii este libertatea. Omul este prea slab şi prea mic pentru infinitul libertăţii, încât acest infinit devine un infinit negativ. În faţa lipsei de margini, omul îşi pierde propria lui margine. *Libertatea este un principiu etic de esenţă demonică.* Paradoxul este irezolvabil.

Libertatea este prea mare şi noi suntem prea mici. Câţi dintre oameni au meritat-o? Omul iubeşte libertatea; dar îi e frică de ea.

Nu cunosc decât două sfâşieri: iudaică şi rusă. (Iov şi Dostoievski.) Popoarele celelalte au putut suferi nesfârşit; dar n-au avut pasiunea suferinţei. N-au misiune decât popoarele care s-au călcat pe ele însele în picioare, care au reeditat pe Adam. Un popor care nu înjură în existenţa lui istorică întreaga tragedie a istoriei nu se poate ridica la mesianism şi la universalism. Un popor care nu crede că are monopolul adevărului nu va lăsa urmă în istorie.

În gândurile cele mai banale şi în actele cele mai neînsemnate, te surprinde uneori suspendarea subită a timpului. Un fior rar te duce undeva departe şi, în loc să te lase progresul timpului în urmă, i-o iei tu înainte. Nu ştii dacă este veşnicia care te-a furat sau un viciu în conştiinţa temporalităţii. Suspendarea subită a timpului dovedeşte cât eşti de străin în sânul însuşi al vieţii şi cât de pregătit ai fi de o evadare, dacă ai dori-o. Lumea ar fi putut foarte bine fi altceva decât viaţă şi, mai cu seamă, moarte! Nemurire, bunăoară.

Doamne, nu ţi-e teamă că spaima noastră va răsturna legile naturii, natura şi pe tine? Sau tu nu cunoşti spaima creaturii? Cine ne va vindeca de spaimă, Doamne, odată ce fiul tău ne-a mărit-o?

Cum să ai curajul să tragi ultimele consecinţe, când ele te duc totdeauna în afară de lume?

Pentru a îmbrăţişa pământul, nu trebuie să tragi nici o consecinţă: iubirea să fie iubire; gândul, gând; fapta, faptă. Cum se vor amesteca, ai apucat pe calea consecinţelor, pe calea pierzaniei.

Renunţarea este un alt cuvânt pentru ultimele consecinţe. Dar eu vreau să mă distrug în lume...

Ca oamenii să fie singuri, înţeleg; dar ca adevărurile?! Şi totuşi, adevărurile sunt singure, mai singure decât bănuim. Toate adevărurile particulare, care ar constitui coloanele unui adevăr universal, reprezintă în fond individuaţii logice, izolate în limitarea lor. Care-i acel adevăr universal care să le încoroneze şi să le justifice? îl ştie cineva? Se pare că unii l-au ştiut şi chiar ni l-au spus. Dar nu ştiu de ce l-am uitat. N-avem memoria divinităţii. Oare Dumnezeu să fie atât de departe?

Adevărurile n-ar mai fi aşa singure dacă pe ele s-ar rezema Dumnezeu. Aşa, ele pe cine susţin? Ideea de adevăr, Binele, Frumosul? Acestea nu dau viaţă şi se ştie doar că adevărurile nu sunt *vii*.

Acum înţeleg de ce omul nu poate fi mângâiat. Ce sprijin să-i dea adevărurile? Ele au supt omului toată viaţa. Şi n-au reuşit să fie mai pline ca el. S*ingur* î*ntre adevăruri singure*, iată un adevăr despre om, care-i poate servi de definiţie.

Din ce fugi mai mult de problema omului, din aceea ea apare mai stăruitoare şi mai irezolvabilă. Cu cât te pasionezi de probleme mai neomeneşti, cu atât omenescul îţi creşte în obsesie. Nu s-ar putea gândi eternitatea fără noi? Numai aşa ar trebui gândită. Dar te gândeşti cu un nesfârşit regret că toţi cei ce au meditat veşnicia s-au preocupat de om mai mult decât toţi istoricii laolaltă.

Eliberarea de omenesc nu e posibilă, fiindcă nu se gândeşte viu decât pe om. O reflexie continuă şi torturată, scoţându-te din rândul oamenilor, nu te obligă mai puţin la o definire neîncetată faţă de fenomenul uman. De om nu se poate scăpa. Încotro ai lua-o, îţi iese în cale. El însuşi a ţinut calea divinităţii. Dumnezeu l-a făcut după chipul şi asemănarea sa; omul s-a răzbunat, şi a acoperit figura lui Dumnezeu cu masca sa. Nimeni şi nimic nu-i

scapă acestui scăpătat al naturii. De ce sursă s-a îndepărtat, de însetează cu cât cucereşte mai mult? în loc să se înstăpânească în natură, a scăpătat. Şi ce avere a pierdut? Extazul vieţii, înlocuit de *conştiinţa* vieţii. Ce i-a tulburat extazul? De ce a vrut *să ştie* că trăieşte? Viaţa trăită anonim şi universal, în anticipările individuaţiei, nu dă ea fiori absoluţi? Insuficienţe originare ale vieţii au dat naştere conştiinţei, goluri iniţiale i-au pregătit apariţia. În om, s-au vărsat toate golurile vieţii şi ca atare toate disponibilităţile spre conştiinţă. Nouă ne datorează viaţa menţinerea ei: am salvat, în tragedia noastră, natura de la vid.

Cât de mare ar trebui să fie cunoaşterea ca să scăpăm de tristeţe, este tot aşa de greu de spus, pe cât e de uşor a stabili cât trebuie să fie de mică pentru a nu o avea. Există, ce e drept, o tristeţe care n-are legătură cu cunoaşterea: o tristeţe minerală, nici măcar biologică. La dementi şi la popoarele primitive, se sfâşie materia în sine; o tristeţe oarbă, pornită din obscuritatea materiei; din nediferenţierea şi greutatea ei. Îi apasă materia, şi tristeţea lor este chinul materiei.

Tristeţea consecutivă cunoaşterii măsoară greutatea materiei în nesfârşire şi izolează, de acest infinit gravitaţional, conştiinţa. Este o tristeţe care vede ce uşor ar fi putut să nu ne aparţină lumea. Când cunoaşterea s-ar întinde pe toată sfera lumii, n-ar mai fi nici un motiv pentru a fi trist şi cunoaşterea ne-ar scoate din lume pentru a ne face trişti altundeva. La un moment dat ar trebui să se oprească cunoaşterea şi tristeţea. După ce am termina de cunoscut, am cădea în extaz. În faţa cui? Eu nu pot să răspund. Dacă aş răspunde, ce rost aş mai avea *aici*!

Trosnesc în tine epoci geologice? Dacă nu, de ce vorbeşti de timp? Fost-ai marea, în care s-au vărsat fluviile timpului? Dacă nu, de ce te mândreşti cu istoria? Adunat-ai toate lacrimile ce nu s-au uscat şi le-ai replâns pentru a le reda pământului şi a mângâia ochii şi inima? Sau nu ştii ce e durere şi alinare şi uitare? De câte ori scăpat-ai oamenii de la ruşinea unei morţi corecte? La câţi le-ai murit moartea, ca să ai dreptul la nemurire?

Cunoşti dorinţa de a cere iertare şi ultimului vierme? Sau nu cunoşti răzvrătirea îngerească împotriva păcatului?

N-ai fost nicicând melodie venind de undeva spre pământ? Sau nu ştii ce e căderea, regretul şi pierderea? Te-a durut cândva risipa amăgirilor, încovoiat sub blestemul esenţelor? Sau nu ştii ce e ispita amăgirilor şi spaima de înmărmurire?

Că nu *este* decât tot ce trece – nu te-a prins ca un adevăr şi acest adevăr nu te-a împins împotriva gândului?

Că tot ce rămâne şi tot ce durează rămâne şi durează pe dărâmăturile vieţii – nu te-a răzvrătit acest adevăr împotriva adevărurilor? N-ai iubit cu dragoste arzătoare vremelnicul, din teama de veşnicie? Şi n-ai încercat înveşnicirea clipei, ca să scapi atât de timp, cât şi de veşnicie?

De câte ori fuga de pământ ţi-a fost regret şi de câte ori mâhnirea te-a reînfiat pământului? N-ai bănuit că dacă viaţa ne îndepărtează de pământ, prin moarte suntem fiii lui; că de pământ suntem legaţi prin ceva ultim?

Cunoşti tu spaima fără leac sub care se zguduie legile trupului şi ale inimii şi care măreşte clipa pe conţinutul lumii? De nu, în zadar vei căuta pornirea rostogolirilor; străine îţi vor rămâne coloanele şi dărâmăturile lumii, fără spaima fiecărei clipe...

Tot mai mult mă conving că în melancolie *presimţim* totul şi că în sfâşiere *ştim* totul. Nu există decât sfâşieri ale inimii: şi inima nu cunoaşte spaţiul... De aceea îmbrăţişăm totul în sfâşieri...

S-ar putea încerca o întreagă teorie a sfâşierilor. Dar ce rost are să explici lucrurile dureroase? Explicaţia este fecundă şi utilă numai când e vorba de ceva reversibil şi reparabil. Explicăm, când avem ceva de îndreptat. Dar după sfâşieri nu mai putem îndrepta nimic, fiindcă nu mai putem sta drepţi în faţa lumii şi nici lumea în faţa noastră. Sfâşierile compromit geometria ascunsă a firii. Sau îi dovedesc ele ficţiunea?! Ce ordine invizibilă rezistă sfâşierii? La început n-au fost formele; legile nu sunt eterne; în substanţa ei, firea nu e ordine; lumea s-ar putea întoarce oricând în haos, dacă ar vrea; creaţia nu precede distrugerea; în lume nu înseamnă în lege; omul caută libertatea cu furie şi fuge de ea de câte ori o are; nimeni nu acceptă lumea, dar toţi trăiesc ca şi cum ea ar fi suprema valoare; dacă s-ar putea substitui lumile; pământul nu se va mai învârti regulat, ci se va sfărâma, ca inima; soarele n-are decât de

pierdut, ne spune căldura sufletului. (Revelaţii ale sfâşierilor.)

Nu este greu de suportat acea groază care-ţi provoacă o vibraţie activă şi un tremur exploziv, fiindcă manifestându-se în febră îşi consumă prin acest fapt intensitatea, groaza atenuându-se în teamă sau în nesiguranţă. Dar este insuportabilă groaza născută în stupoare, într-un calm obscur, într-o înmărmurire subterană. Niciodată în viaţă nu simţi mai mult nevoia de a striga: ajutor! Sau de a scoate, mai puternic, un strigăt ininteligibil. În acel calm care te aseamănă celei mai mulţumite şi mai echilibrate fiinţe, o catastrofă ţi-ar părea o evidenţă, o prăbuşire firească, o moarte acceptabilă. Groaza converteşte în evidenţă tot ce e sinistru, şi tot ce e divin devine monstruos, începând cu surâsul. Nici un om care nu simte groaza, acea groază fără motiv, nu va înţelege nici un act „fără motiv". Trebuie să faci ceva împotriva groazei. Şi ceea ce faci nu va putea fi înţeles de nimeni, fiindcă n-are un sens decât pentru groaza ta. De ce sunt adevărurile atât de singure? Cu cât strigi adevărurilor mai tare: ajutor! Cu atât ele se ascund mai mult. Poate chiar fug. Sunt adevăruri prea mediocre, sau nu sunt făcute pentru această lume?

Numai religia ne mai mângâie de groază, fără să o anuleze. Groaza este o groază de lume. Religia, scoţându-ne temporar din lume, ne eliberează de „obiectivul" groazei.

Nu numai prin ură, dar şi prin groază sunt fiul acestui pământ! Dar groaza va răsturna odată acest pământ; o groază prea mare îi va da foc, sau pământul se va aprinde din groaza cea mare a unui suflet. Va trebui redat soarelui acest pământ, căci lacrimile de mult au fost redate sufletului.

Nu există nici un motiv de a nu fi trist. Aşa este tristeţea de legată de fire, încât precedă omul. Nu ştiu dacă la început era tristeţea, şi tristeţea era de la Dumnezeu, dar ştiu că au trebuit să apară întâile zile ale creaţiunii, înaintea creaturilor. Omul nu mai putea evita tristeţea, şi de aceea de-a lungul vremilor n-a găsit el nici un mod de a nu fi trist.

Ce muzică e aceea care nu se naşte şi nu ne poartă în tristeţe? Şi nu este în tristeţea muzicală dezamăgirea de lumea aceasta apropiată, ci de *depărtarea* celei divine. Muzica este de

esenţă religioasă. Nu în zadar ea este singurul răspuns pe care l-a putut da omul glasurilor cereşti.

Surâsul adâncit şi subţiat până la extaz; priviri spre tot ce nu va fi; mângâind planarea fără de nume, lipsită de substanţă şi neaparţinând nici unei lumi atinse de timp sau de absenţa lui; veghind în amăgiri divine şi păzind liniştea uitărilor; cu aduceri-aminte din viitor şi pierdut în aşteptarea trecutului; răcorindu-te în inima soarelui şi încălzindu-te în umbra lui Dumnezeu. Cred că înţeleg îngerii...

Senzaţia aceea de rupere interioară, de plesnire a ţesuturilor, de câte ori suntem siliţi să alegem între timp şi eternitate... Se dizolvă timpul în noi, sau ne apasă veşnicia? Uneori, dualismul timp – eternitate pare o pură ficţiune. Totul ia atunci culoarea unui timp în care ne târâm şi care ne arde. Plenitudinea temporală împrumută vieţii un ritm de exasperare fecundă, care se măreşte până la o rostogolire în eternitate. În febra timpului îşi atinge viaţa maximul său. Culmile vieţii se înalţă pe exasperarea temporalităţii. Viaţa este *ne*-eternitate, adică tot timpul, plus câtimea aceea de veşnicie, rezultată din negaţia însăşi a veşniciei. Omul nu poate trăi decât cu sferturi de eternitate.

Şi văd născându-se o epocă în care se vor sfărâma toate liniile, se vor sfărâma de prea mult tremur, şi formele, de prea multă ondulaţie, îşi vor pierde conturul. Nu numai în artă, dar şi în natură sunt epoci clasice. Şi acestea vor deveni simple amintiri, în primenirea naturii, care îşi va schimba legile din groaza de permanenţă. Exasperat de banalitatea cosmică, omul va saluta haosul ca o apropiere a transfigurării cosmice. Când se vor arăta semne de primenire a naturii? Când omul, îmbătat de o altă ordine, de una divină sau de una diabolică, va călca peste legile naturii fără să sufere nici o înfrângere şi nici o cădere.

De câte ori furia şi pasiunea mă aruncă dincolo de lume, de atâtea ori descopăr, în străfunduri, rugi şi chemări ale pământului. Nici o cale nu duce spre pământ, dar toate pleacă din el.

În muzica lui Beethoven nu se ating culmi divine, fiindcă omul este un dumnezeu; dar un dumnezeu care suferă şi se bucură *omeneşte*. Lipsindu-i aspiraţia şi intuiţia paradiziacă, tragedia umană este condiţia lui divină. Deoarece umanul ia proporţiile divinului, transcendentul joacă un rol extrem de redus. O muzică demiurgică anulează pe Dumnezeu, fiindcă el este singura ei piedică. Un creator ca Beethoven nu poate crede Dumnezeu decât prin analogie. Extazul creaţiei proprii îi poate trezi admiraţie pentru Dumnezeu, în nici un caz umilinţă. Creatorul nu se poate simţi decât diminuat de creatori. Câte atribute nu i-a răpit Beethoven?

Această lume este *lumea*, în muzica beethoveniană. Tragicul în imanent este nota ce o separă de sublimul transcendent al lui Bach, la care culmile divine sunt înălţimea sa naturală. Sfâşierea umană şi frenezia cosmică sunt pentru Beethoven un drum în sine, pe când pentru Bach, întrezăriri ale unui vis, de atâtea ori palpabil în elanul ceresc al sufletului. Prezenţa paradisului la Bach corespunde unei absenţe totale la Beethoven. Înseamnă că acesta e nereligios? Beethoven e religios prin tensiunea infinită de creator, întocmai ca Nietzsche, al cărui titanism este de esenţă religioasă. Cum la Beethoven nu este nimic „psihologic", fiindcă totul se înrădăcinează în cosmic (tristeţe cosmică, bucurie cosmică), acesta substituie atâtea caractere divine, fără să înlocuiască divinitatea. Extazul cosmic nu l-a dus la panteism, fiindcă în cosmic regăsea elementele divine ale tragicului său uman. Nu cunosc creator mai puţin creştin ca Beethoven. *Admiraţia* pentru divinitate este cel mai mare act de revoltă de la Prometeu încoace. *Tristeţea cosmogonică* a acestei muzici, tristeţe care naşte o lume şi nu care sfărâmă o inimă.

Viziunea pură a ne-semnificaţiilor... Adică a despuia de orice conţinut esenţe, amăgiri, intuiţii, a le opri pulsaţia şi a le vida consistenţa. Actele vitale devin deşarte în privirea ce nu cunoaşte rezistenţa substanţei. Viziunea substanţială solidifică şi centrează fluiditatea amăgirilor, iar semnificaţiilor le dă o bază şi o rezistenţă vitală. Totul are un gust, fiindcă totul are o rădăcină. A vedea însă până în fundul semnificaţiilor înseamnă a le nega în ele însele. Devitalizarea semnificaţiilor le despoaie într-o transparenţă echivalentă nimicului. Viziunea definitivă a unei semnificaţii o transformă în ne-semnificaţie. Atunci se

naşte dezgustul pentru tot ce ar mai putea însemna ceva. Luciditatea ultimă este ecuaţia: sens – nonsens.

Dezgustul din cunoaşterea din dezgust, deoarece condiţionarea lor nu presupune neapărat anterioritatea cunoaşterii – reprezintă un proces de devastare a vieţii. Este doar atât de ştiut că viaţa nu rezistă la temelii, că numai spuma ei are consistenţă.

Acesta este drumul tristeţii: din ţesuturi la cer.

Ochii ce se închid de câte ori ne deschidem lucrurilor netrecătoare... Pleoapele sunt porţi masive care apără cetatea luminii. De ce sunt pleoapele atât de grele, de câte ori nu ne ispitesc amăgirile? Cu cât lumina lăuntrică e mai mare, cu atât sunt mai grele pleoapele. De câte ori orbirea interioară de lumină n-a refuzat soarele ca o pângărire... Cum apasă uneori pleoapele şi se închid ferecate, fugind de lumină şi apărând o comoară născută din focul întunecimilor...

Dar ochii nu trebuiau să se închidă niciodată. Ei aveau să se răsfeţe în zâmbetul aparenţelor. Numai spiritul ne-a învăţat că a sta cu ochii deschişi este concesiunea maximă ce o putem face lumii...

Sunt lumini lăuntrice care pot face soarele gelos. De ce n-am renunţa la ele pentru o strălucire unică şi de ce nu ne-am pleca în faţa întâietăţii soarelui? Ce este impur în lumină? Sau teama de îndoielile care ar răci căldura soarelui?

Voi striga: ajutor! îngerilor. Ei răspund: dacă nu toţi, cel puţin cei căzuţi. Înfrângerile cereşti mă mai pot consola.

O gamă a temerii? O ierarhie a spaimelor? Se poate stabili care e spaima cea mai mare şi spaima cea mai mică? Din moment ce „obiectul” spaimei o declanşează, ea existând totdeauna potenţial, nu putem stabili nici o ierarhie din afară. Singurul lucru care s-ar putea face ar fi o constatare a inegalităţilor de potenţial, care însă nu poate duce la construirea unei ierarhii valabile. A te teme de: Dumnezeu, moarte, boală, de tine însuţi nu lămureşte cu nimic fenomenul temerii. Teama fiind primordială, ea poate fi prezentă şi fără aceste „obiecte”. Neantul este o cauză a spaimei? Dimpotrivă, este mult mai adevărat că spaima este o cauză a neantului. Spaima este

generatoarea „obiectelor” sale, spaima dă naştere „cauzelor” sale. De aceea, în sine, spaima n-are motiv.

Frică, teamă, spaimă şi groază prezintă o gradaţie în intensitate, în nici un caz determinată de natura fenomenului. De moarte îmi poate fi, rând pe rând, frică, teamă, spaimă sau groază. Nuanţele abisale sunt influenţate de dispoziţia în momentul respectiv şi de mobilitatea sufletească. Ierarhizarea este nevalabilă şi din motivul că nu ni se revelează, într-o formă de teamă, mult mai mult decât în alta. Dacă *simţim* mai mult în groază, î*nţelegem* mai mult în frică. În groază nu se poate gândi, pe când frica permite o frenezie lucidă, un neastâmpăr al gândului.

Umilinţa exprimă un paroxism al sentimentului creatural. Aşa este omul de decăzut în umilinţă, încât se consideră ultima creatură, şi aşa este de înălţat, încât nu se adresează decât divinităţii. Umilinţa este dezgustătoare şi sublimă.

Dezgustul de tot ceea ce-i „înălţător”, de „bine”, de „adevăr” şi de „frumos”… Şi când te gândeşti că în numele acestor valori sau ficţiuni s-au făcut războaie, s-au creat sisteme de gândire şi că prin ele se justifică istoria! Fără ele, cultura este inconceptibilă, iar spiritul o iluzie. Ce n-au făcut oamenii pentru a le salva! Prototipuri, categorii ideale, forme transcendente, numai şi numai să fie cât mai inaccesibile, mai pure, mai inviolabile. Fiecare dintre ele are ca atribute pe celelalte. „Binele” nu este el înălţător, frumos, adevărat? Ce dezgust de aceste cuvinte: *tot ceea ce-i înălţător*.

Examinaţi, într-o clipă în care singurătatea v-a învăluit total, aceste „categorii eterne” şi cereţi ajutorul uneia, nu ca să vă scape de singurătate, ci ca să vă sprijine, şi veţi vedea ce reazem iluzoriu prezintă categoriile eterne. Vă vor fi, dimpotrivă, de un folos incalculabil orgoliul, tensiunea ca atare, dorinţa de glorie, de răzbunare, scrâşnirile, nu numai ale dinţilor, dar şi ale inimii, vă vor ajuta nesfârşit toate „bunurile trecătoare”. Echilibrul mediocru a inventat „categoriile eterne”, pasiunea disperată a descoperit eternitatea lucrurilor trecătoare. Eternitatea nu se înţelege cu categorii eterne, ci cu flăcările disparente ale sufletului.

Bach, Shakespeare, Beethoven, Dostoievski şi Nietzsche sunt singurul argument împotriva monoteismului.

N-aş avea decât o mândrie: să pot deveni un om de la care poeţii ar putea învăţa ceva.

Bach este un alt cuvânt pentru sublim şi cuvântul propriu pentru consolare. Muzica divină ne închide singură pleoapele. Ochii nu pot vedea decât pământul.

Fiorurile cărnii ne leagă de pământ. Dar de cine ne leagă strigătele înăbuşite ale cărnii, expansiunea dureroasă a ţesuturilor, convulsiunile nemărturisite ale organelor? Temperatura cărnii evaporează spiritul şi ne îmbată într-o avalanşă de aburi. Ne mai poate lega furia carnală de pământ? Numai în echilibrul cărnii ne găsim o formă în lume; furia ei nu ne satisface decât în răsturnări care substituie pământului halucinaţia atâtor lumi posibile. Tragedia cărnii sunt regretele devenite flăcări, senzualitatea aprinsă de propria ei tensiune, tremurul celulelor, gata de a se risipi în haos. Insatisfacţia cărnii ne scoate din lume mai repede decât detaşarea spiritului. Până şi carnea strigă după o altă lume. Nu în zadar religiile s-au ocupat – sau s-au mirat – de problema cărnii. Ele n-au rezolvat-o, dar ne-au convins că tragedia cărnii este o tragedie religioasă. Lupta dintre asceză şi voluptate nu se va termina niciodată, deşi omenirea, în genere, s-a decis pentru ultima. Prin aceasta, acuitatea conflictului individual n-a fost anulată. Asceza îşi are voluptăţile ei, care o vor menţine totdeauna şi îi vor crea apărători fanatici. Sfinţenia n-a rezistat prin ceea ce în ea este renunţare, ci prin voluptăţile pe care noi nu le putem bănui! Sfinţii trebuie să fi cunoscut momente care ar putea trezi invidia celui mai mare închinător al simţurilor. Voluptatea, o voluptate transfigurată şi pură, este un element pozitiv al sfinţeniei, prin care ea se leagă direct de o lume transcendentă. Precum voluptatea senzuală ataşează imediat omul de lumea de aici, aşa voluptatea sfântă – de o lume de dincolo. Prin voluptatea transfigurată, sfinţii trăiesc în *imediatul* lumii celeilalte. Trăind în imediatul de dincolo, ei pot avea distanţa de imediatul de aici în care trăiesc oamenii. Sfinţii trăiesc *indirect* între noi şi direct dincolo de noi. Aceasta nu înseamnă că sfântul trăieşte într-o ierarhie a lumilor (pentru el totul fiind egal; amăgire – esenţă,

interior – exterior), ci într-una a voluptăţilor. Nici unul dintre sfinţi n-a dispreţuit lumea noastră; toţi au încercat s-o sfinţească. Numai că oamenii au refuzat voluptatea rarefiată a paradisului, deoarece în ea n-au putut descoperi decât un vid divin, căruia i-au preferat voluptăţile dense, dar trecătoare, ale cărnii. Sfinţii au învins tragedia cărnii. Acest fapt ni-i face atât de străini. Sfâşierile cărnii sunt o mângâiere dureroasă la care nu putem renunţa. Nu putem plăti atât de scump surprizele cereşti.

Dacă omul ar fi avut aripi, de mult ar fi zburat de pe pământ, iar raiul i-ar fi scăpat fără căderea în păcat. Omul este un paradox al naturii, fiindcă nici o condiţie nu-i pare naturală.

Totul în mine cere o altă lume. De nu s-ar naşte acest pământ din concesiile imperfecţiunii mele, pierdut aş fi într-un refuz religios. Tot ce e religios se naşte din refuzul acestei lumi, iar tristeţea religioasă este fructul acestui refuz, ce nu s-a putut izbăvi în revelaţia alteia. Refuzul divin al pământului pleacă dintr-o nemângâiere sfâşietoare, pe care o putem îndulci cu o acceptare disperată a lumii. Din moment ce-mi este interzisă gloria cerească, trebuie să-mi fie indiferent că aici, jos, voi ajunge ministru sau paznic de bordel.

ÎN UMBRA SFINTELOR. Cu toţii trăim în adevăruri locale. Tot ce gândim este de circumstanţă. Pretextul defineşte nu numai calitatea gândului, ci şi a lumii; poate în primul rând a lumii. Căci să nu uităm că trăim într-o *lume de circumstanţă*. De câte ori nu ne apucă o dorinţă sălbatică de a scăpa de *accidentul* acestei lumi, de câte ori nu se reduce la iluzie pasiunea noastră pentru vremelnicie? Şi atunci, la cine să apelăm? La oameni? Ferească Dumnezeu! Numai la sfinţi. Despre acele clipe în care societatea sfinţilor ne dispensează de oameni, de orice fel de oameni; chiar de poeţi…

Lectura sfinţilor este simţită ca o necesitate atunci când lumea aceasta nu mai poate constitui nici măcar o amintire, fiindcă acel reziduu de existenţă care o caracteriza, ca pretext, circumstanţă sau accident, s-a subtilizat în nimic. Sfinţii nu cunosc ce înseamnă aici. Ei n-au noţiunea de spaţiu. De aceea *se* transpun şi *ne* transpun atât de uşor în alte lumi.

Nu mergem spre sfinţi pentru mângâieri, ci pentru a ne

suplini decepţia pământească şi umană cu senzaţii de *ne*-umanitate. Cine în societatea sfinţilor se mai simte *om*, acela mai are mult de învăţat în lume, pentru a se putea dezvăţa de ea. Sfinţenia este un dezvăţ de lume. Târziu am ajuns să înţeleg cuvintele din revelaţia Sfintei Tereza: Tu nu trebuie să mai stai de vorbă cu oamenii, ci cu îngerii.

Sfânta Tereza de Avila – femeia care reabilitează un întreg sex condamnat – m-a învăţat în cele pământeşti, dar mai cu seamă în cele cereşti, mai mult decât nu ştiu câţi mari filosofi. M-ar stingheri să fiu numit discipol al lui Schopenhauer sau al lui Nietzsche; dar oare mi-aş putea stăpâni bucuria, când m-ar chema *discipolul sfintelor?*

Cartea cel mai greu de scris, dar şi cea mai fermecătoare, mi se pare a fi aceea care ar trata despre procesul prin care o femeie devine sfântă sau este. Cine va prinde odată sensul ultim al sfinţeniei şi procesul prin care atâtea femei şi-au lichidat condiţia? Hildegarda de Bingen, Rosa de Lima, Mechtilda de Magdeburg, Lidwina de Schiedam, Angela de Foligno, Caterina Emmerich şi atâtea altele, ni le va restabili cineva pământului? Sau mai bine zis: ne vor restabili ele cerului?

De ce vor fi nivelat oamenii atât de mult diferenţele dintre sfinţi şi sfinte? Este drept că sfinţenia n-are sex, dar se uită că unui bărbat îi e mai uşor să apuce pe căile sfinţeniei decât unei femei. Între mediocritate şi sfinţenie, există înţelepciunea, care nu este o cale nefirească bărbatului, ci numai femeii. N-a existat până acum nici o femeie înţeleaptă. Atunci, cum ating femeile sfinţenia? O vocaţie divină să explice acel salt? Pe când la bărbaţi accesul sfinţeniei este gradat, acel al femeilor nu poate fi decât vertiginos, printr-un salt peste înţelepciune sau, într-un fel nu atât de rar, printr-un ocol făcut înţelepciunii. Este o mai mare renunţare în sfinţenia feminină decât în cea masculină. Singura formă în care femeile şi-au depăşit condiţia lor mediocră este sfinţenia. Numai ca sfinte au produs ele ceva. În iubire n-au adus nimic nou în afară de prezenţa lor.

Şi dacă aş încerca să desprind din trecut momentele cele mai greu de definit ale vieţii mele, m-aş opri neapărat la acele petrecute în lectura Sfintei Tereza. Ardoarea delicată din setea ei cerească; o pasiune languroasă după despământenire; erotica divină, transfigurată în profetism şi caritate. Fără să fi studiat opera acestei sfinte spaniole, n-aş fi înţeles niciodată lumea pe

care ne-o dezvăluie extazul, dar mai cu seamă senzaţiile consecutive lui. Gustului morţii până la pasiune, rezultat din plenitudinea extatică, din acel fior ceresc care epuizează vitalul, cine i-a dat un farmec sfâşietor, o savoare dramatică şi o atracţie dureroasă, cu o intensitate mai mare decât Sfânta Tereza? Excesul interior duce la aspiraţia mistică spre moarte. Decât, Sfânta Tereza a fost prea mult creştină pentru ca să nu vadă în moarte drumul unei mari împliniri.

Când nu mai poţi suferi ideile, cu sfinţii şi cu sfintele se poate trăi lume dincolo de gânduri. Deşi mi-ar fi mai frică să fiu sfânt decât lepros, le recunosc sfinţilor avantajul faţă de celelalte forme de realizare, avantaj care consistă în distanţa infinită de idei. Sfinţenia nu cunoaşte dialectica. Este primează totdeauna gândului; sau, mai bine zis, gândul nu adaugă nimic existenţei. Ceea ce mă face să nu urăsc sfinţii este atitudinea lor antifilozofică. Până când va trebui să tot afirmăm că ideile nu sunt un reazem?

Sfinţenia este o *genialitate a inimii.* Din inimă se naşte o nouă lume; elanul demiurgic al inimii superpune lumi. Inspiraţia creatoare a inimii este cheia pentru înţelegerea sfinţilor. Capitolul principal al unei *cardiotici*, care s-ar ocupa cu sensul şi cu logica inimii, ar trebui să trateze despre sfinţi şi despre infinitul inimii lor. Uneori, am o impresie până la precizie că inima Sfintei Tereza întrece dimensiunile lumii şi atunci m-aş vrea legănat într-o inimă de sfântă. În limbaj mistic, amploarea inimii n-are termeni de comparaţie în lumea noastră. Şi cum o să aibă, când lumea noastră nu este a sfinţilor?

Care poate fi o supremă mândrie pentru om? Să nu verifice legile naturii. Mulţimea le verifică şi le ilustrează totdeauna; ceilalţi, la fel... Eroii, geniile, rar de tot; sfinţii, niciodată. Ei nu mai sunt în luptă cu natura, fiindcă ei nu mai sunt deloc natură. De aceea este aşa de puţin natural să fii sfânt... Verifică şi ilustrează legile naturii acel ce trăieşte în fluxul anonim al firii. Există pentru sfinţi o regiune în care îşi pierd şi ei numele. Este vorba de divinitate. Sfinţii îşi pierd numele numai în faţa divinităţii, fiindcă numai în faţa ei *persoana* este o eroare. Cine ştie dacă anonimatul în Dumnezeu nu este singura prezenţă...

A privit cineva stăruitor un portret de sfânt? I-a privit îndelung privirea? îmi plac acei ochi neataşaţi de obiecte, iubesc ochii ce nu privesc spre pământ, privirile îndreptate în sus. Când

mă gândesc la portretul sfântului Francisc din Assisi, al lui Zurbarán, încep să înţeleg de ce lumina lăuntrică orbeşte şi face ochiul insensibil la lumina din afară. Cu adevărat: ce să mai priveşti în afară, când spectacolul lăuntric este un tumult şi un deliciu divin? Fizionomia sfinţilor exprimă o dezertare din lume. Detaşarea extremă de individual, de imediatul trecător, de sugestiile clipei împrumută feţei o paloare transcendentă. Sângele nu mai poate pulsa în eternitate.

Decadenţa noastră, a tuturor, se exprimă în timiditatea de a privi cerul. Câţi se simt deprinşi a privi sus? Cred că toţi am păcătuit împotriva înălţimilor. Omul modern, mai mult decât omul de totdeauna, priveşte cu linişte numai în jos. Faţă de cer toate idealurile noastre sunt trădări. Vagul din privirea sfinţilor nu este o reacţie adecvată la clarobscurul lumii exterioare, aşa cum ne-a obişnuit un anumit romantism, ci dezinteresul de jocul fugar de lumini şi de umbre în care trăim noi.

Oricât ar însemna sfinţenia o pietate faţă de lucruri, ea nu le salvează cu nimic, fiindcă, din perspectiva lumii noastre, orice privire în sus este o trădare. Cerul anulează lucrurile şi, oricât ar vrea sfinţenia să sfinţească tot, ea nu reuşeşte decât să le palidifice în faţa strălucirii transcendente. Pământul n-a câştigat nimic prin sfinţi, a căror glorie n-a reuşit să-l salveze decât prin ceea ce nu e el. Orice ar fi, în faţa sfinţeniei, pământul îşi pierde culoarea. Eforturile sfinţilor nu vor reuşi să ne ducă mai departe de o zonă intermediară între cer şi pământ.

Huysmans, care în secolul trecut a înţeles mai bine decât oricine sfinţii şi sfintele, s-a oprit într-un volum la viaţa extraordinară a Sfintei Lidwina de Schiedam. Suferinţele infinite ale acestei sfinte, fantasticul şi ireprezentabilul existenţei ei n-au un sens decât pentru acel care vrea să-şi atenueze amarul condiţiei proprii, în comparaţie cu nesfârşitul suferinţei ei. O lectură obiectivă şi indiferentă converteşte monumentalul acestei drame, mai mult divină decât umană, într-o monstruozitate. Cu adevărat: ce sens poate să aibă pentru un oarecare că Sfânta Lidwina a stat în pat aproape patruzeci de ani, că în acest timp ea n-a mâncat mai mult decât un om normal în patru zile? Sau că-i căzuse carnea şi devenise un cimitir, dar un cimitir al perfecţiunii în bunătate? Un accident la patinaj, la vârsta de şaisprezece ani, a fixat-o viaţa întreagă pe calea suferinţei, vreau să spun, a sfinţeniei. Şi din cea mai

frumoasă fată din Schiedam, a ajuns cea mai urâtă. Ajunsă numai nervi şi oase, ea oferea un spectacol hâd de perfecţiune. Toată viaţa a plâns fără întrerupere – căci Lidwina n-a cunoscut somnul – nu pentru a se lamenta de soartă, ci pentru a implora pe Dumnezeu s-o învrednicească de toate suferinţele celorlalţi oameni, pentru a îndura şi a prelua mizeria muritorilor. Obrajii ei erau două şanţuri adâncite mereu de cursul neîntrerupt al lacrimilor. Şi te întrebi: dintr-o iluzie de corp, cum s-au putut naşte atâtea lacrimi, şi îţi vine să răspunzi că lacrimile au o sursă cerească şi că putea să plângă altcineva prin ele. Sfânta Rosa de Lima spunea că lacrimile sunt darul cel mai mare al omului. Eu cred că le-a cunoscut şi paradisul…

Pe patul de moarte s-a consumat însă minunea. Lidwina şi-a recâştigat frumuseţea anterioară accidentului care a condamnat-o la perfecţiune şi sfinţenie. Trăsăturile feţei s-au îmbujorat în prospeţime virginală, iar din corpul ei emanau mirosuri vrăjite, ca într-o incantaţie olfactivă.

În sfinţenie, orice este posibil; dar nimic nu e explicabil. Acesta este farmecul echivoc al sfinţeniei. Indefinibilul îi măreşte atracţia, dar adânceşte indecizia şi tulbură siguranţa atitudinii noastre. Nimeni nu poate crede ceva precis despre sfinţi şi nimeni nu poate fi sigur de sentimentul lui faţă de ei. Nimeni n-ar vrea să fie sfânt; dar lumea fără sfinţenie ar fi un imens gol, aşa încât trebuie să ispăşească cineva în sfinţenie neantul nostru de fiecare zi.

Diferenţa între un sfânt şi un geniu consistă în faptul că la întâiul orice pas în viaţă este un progres în sfinţenie, aşa încât maturitatea indică totdeauna un apogeu, pe când la geniu progresul în vârstă de cele mai multe ori este o deficienţă a genialităţii. Un geniu este o explozie şi un dinamism care nu trebuie să se cultive în perfecţiune, deoarece creaţiile geniale nu se condiţionează, nu se însumează şi, calitativ, nu sunt progresive.

Sfinţenia, care presupune acea genialitate a inimii de care vorbeam, este lipsită de spontaneitatea unică din care se nasc operele geniale, în schimb are vibraţia, continuă şi ascensională, care determină orice viaţă de sfânt ca o încoronare. Sfinţii, în deosebire de eroi, nu *cad*, fiindcă pentru ei ultima clipă din viaţă este culmea cea mai înaltă, rezultată din însumarea treptată a tuturor celor de dinainte, iar distanţa lor de lume elimină

conflictul şi suprimă tensiunea unui dualism, care generează prăbuşirea tragică a eroului. Sfinţii, faţă de eroi şi de genii, au o cale sigură şi directă, deşi ei pot suferi şi suferă mai mult decât aceştia. Sfinţii sunt singurele fiinţe care trag profit după suferinţă. Nu în zadar ea le este singura recompensă, după cum spunea Pascal.

Ce sânge se varsă în sfâşierile inimii? Despre acel sânge ce nu-l poate absorbi pământul... Sângele, născut pentru a ne îmbina cu timpul şi cu pământul, şi care ne scoate în afară de ele... Ce sânge e acel ce dă cărnii acel freamăt ceresc şi-i împrumută o abstracţie pe care n-a dorit-o?

Ce este sfinţenia, dacă nu elanul sângelui spre cer? Dacă sfinţii încep a se detaşa prin spirit de pământ, nu este direcţia schimbată a sângelui care-i împinge spre înălţimi? Pe luciul inimii sfinţilor, lunecăm spre cer.

Sfinţenia este infirmarea supremă a biologiei. De aceea sângele sfinţilor nu mai aparţine vieţii...

Ah, cum aş vrea să sărut toate rănile vieţii, să mă scald în însângerările acestei boli...

Teama n-are cuvinte; oroarea nu este inspiraţie; sfâşierea nu duce în mângâiere; îngerii nu salvează pământul; doar inima aparţine cerului...

Dacă într-o clipită ai înţelege totul şi în acest act de înţelegere ai vedea contemporană întreaga devenire şi toate aspectele lumii le-ai diferenţia subit, îmbrăţişându-le, oare nu te-ai opri pe veci, incapabil de a mai continua într-o lume epuizată? sunt într-adevăr momente de viziune mărită până la demenţă, care suspendă timpul, mişcarea, respiraţia. Ce se mai poate adăuga acestora? Extazul cuprinzând totul, ne aruncă pradă freamătului şi nimicului. O ură cosmică naşte un neant universal. Să-ţi sfărâmi fruntea de stânci!

Mă gândesc la Dürer, reprezentând în autoportret pe Iisus, sau la Rembrandt, ridicând, în tabloul pătimirii, crucea Mântuitorului, după ce i s-au aplicat piroanele. Mai mult chiar decât sfinţii, ei sunt contemporani ai lui Cristos.

De ce nu-mi este inima o mare de sânge fără fund, ca s-o

revărs asupra lumii şi să-i ascund petele într-o strălucire roşie şi universală? Atunci, lumea ar merita jertfa sângelui şi un pumnal introdus în inimă ar rezolva problema mântuirii.

Muzica mă face contemporan inimii. Golurile vieţii sunt pauze ale inimii. Dar muzica este oroare de vid şi plin al inimii. Şi se înfiripă în suflet acorduri care mă fac contemporan îngerilor…

Aud timpul. Lunecând pe zgomotul lui înapoi, epuizând retrospectiv percepţia lăuntrică a timpului, undeva, în infinitul amintirii, tăcerea mă scoate din clipe. După acel gol se tânguie fiinţa? Religia începe de la această tăcere. Dar noi nu putem percepe decât istoria – vibraţia timpului.

Caut omul, care de-ar fi fost Adam, şi astăzi eram în paradis…

În fiecare epocă, oamenii au privit altcumva. Lumea nu s-a schimbat, şi nici ochii. Dar vizibilul a variat continuu, după mărimile inimii. Noi vedem astăzi *obiecte* şi de aceea privirea are o direcţie, un definit compromiţător, o interesare în lume. Absenţă de infinit (spre care priveşte omul Renaşterii) şi triumf al imanenţei. Cultura modernă este un impresionism, ale cărui nuanţe nu derivă din variaţii de intensitate, ci din multiplicitatea aparenţelor.

De ce înţelegem atât de greu arta medievală, dacă nu din cauza inaccesibilului privirii?! Trebuie să faci abstracţie de amintirea oricărui obiect, pentru ca să te poţi apropia de ea. Definiţia Madonei? *Absenţa percepţiei.* Cred, într-adevăr, că madonele n-au văzut nimic, ca orice fiinţe care trăiesc în *viziune*. Poate că oamenii lui Giotto, vreau să spun sfinţii lui, nici n-au înregistrat pământul. Mirarea continuă din ochii tuturor fiinţelor medievale derivă din ceva ce noi numai bănuim. Impresia stranie de *idioţie divină* din înfăţişarea, gestul şi mai ales privirea lor… Atât de mult au stat ele cu faţa spre Dumnezeu, încât leşinul ceresc le-a răpit lumina ochilor…

Cristofor Columb să fi spus oare Isabelei: „Dă-mi, Mare Doamnă, corăbiile şi ţi le voi reînapoia cu o lume la remorcă”?

Atunci, el a făcut o expediţie religioasă, deoarece sentimentul geografic al unei lumi este un sentiment religios. Imperialismul geografic rezultă dintr-o incapacitate de respiraţie în spatiu, fiindcă orice spaţiu e prea mic. Căutarea nemărginirii este o depăşire a spaţiului *prin spaţiu.* Infinitul depăşeşte întinderea, fiind el însuşi întindere.— Sfinţii nu cunosc spaţiul, şi nu-l cunosc fiindcă sfinţenia este o stare religioasă î*mplinită*, o dorinţă religioasă satisfăcută. Columb a fost atât de avid de spaţiu fiindcă era un neîmplinit religios. El *simţea* ceea ce noi *ştim*; nu poţi deveni un intim al cerului înainte de a fi lichidat cu întinderile. Pentru spanioli, descoperirea Americii a fost un izvor de belşug, pentru Columb, o poartă spre cer.

Uneori, senzaţia cea mai mică şi mai indivizibilă ne apropie de absolut, ca o revelaţie. O atingere delicată a pielii ne umple de un fior mistic; amintirea unei senzaţii, de nelinişte nepământeană. Culorile capătă strălucire transcendentă, iar sunetele accent apocaliptic. *Totul* este religios. O părticică de aer pare a degaja aceeaşi participare la înţelesul extatic al lumii ca spectacolul unei nopţi de vară. A prinde tactil misterul şi orice atingere ar fi o uimire sau o înmărmurire... Când ultima senzaţie mă apropie de Dumnezeu ca o cantată de Bach... Oare mai există pământ?

Este ştearsă o gândire ce se dispensează de ideea paradisului şi goală o simţire ce nu este o implorare a lui. Îmi pare uneori că toate gândurile şi toate regretele ar trebui să facă o cunună în jurul lui şi că toate forţele nemărturisite ale fiinţei ar trebui să ne împingă în extazul său. Paradisul este materializarea extazului şi locul echivalenţelor. Flori, flăcări, ape nu sunt decât adieri şi toată firea nu este decât o adiere. Echivalenţe în impalpabil şi materialitate de fulg... Aş vrea să-mi ţină umbră visele, şi stâncile să nu fie mai grele ca lumina... Substituirea lumilor în ritm de adieri... Adică a le pierde printre degete ca nisipul şi a te mângâia în trecerea lor ca în atingeri de boare... sunt degete ce pipăie margini de lumi şi priviri neutre timpului, actuale în începuturi.

Mai există altceva în afara delirului ceresc şi a prezenţei cosmogonice? Căci delirul ceresc este sfârşitul gândirii, iar prezenţa cosmogonică sfârşitul omului.

Începutul lumii este un delir cosmic. De aceea, orice delir

este un apel la începuturi. Numai pierzându-ne conştiinţa, ne reamintim de paradis şi uităm de spaţiu. Căci paradisul este *spaţiul* delirului ceresc.

Iubesc feţele încoronate care au suferit de obsesia morţii. Teama născută în confort, groaza mărită de putere şi obsesiile alimentate de îmbuibare împrumută meditaţiei morţii o eleganţă chinuită şi o tortură somptuoasă. Sărăcia şi cu Moartea seamănă ca două flori într-un buchet veştejit, încât săracii mor precum bogaţii respiră. Oare Filip al II-lea, la Escurial, şi Carol Quintul, la Yuste, nu s-au retras pentru a gândi limita puterii şi a dominaţiei lor, moartea?! Aceştia au vrut să domine moartea prin meditaţie, pentru ca ridicându-se deasupra ei, să nu vadă o iluzie în putere. Au înţeles însă la sfârşit că descoperirea morţii nu te mai poate face *stăpân* pe nimic. Acel ce descoperă moartea e egal cerşetorului, care se deosebeşte de ceilalţi oameni prin aceea că moartea nu-i mai poate descoperi nimic, *acoperit* fiind de ea.

Filip al II-lea, chemând pe patul de moarte pe fiul său, moştenitorul tronului, şi spunându-i: „Te-am chemat ca să vezi unde sfârşeşte totul şi monarhia” sau Carol Quintul, asistând la înmormântarea proprie, făcută mult timp înainte de a muri, pentru ca intimitatea cu deznodământul să-i atenueze teama — nu se transformă sub imperiul fricii în cerşetori în *imperiul* lor? Sau împărăteasa Elisabeta de Bavaria, ascunzându-şi după evantai, la recepţii imperiale, expresia de resemnare şi de groază şi abandonându-se morţii, care, după propriul cuvânt, „grădinăreşte” în ea!

Viziunea stăruitoare a morţii nu te poate face decât cerşetor. Dacă totuşi atâţi regi singuratici şi atâţi alţi singuratici neîncoronaţi n-au putut trage această consecinţă, atât de îngrozitoare pentru muritori şi atât de banală pentru sfinţi, nu se poate explica decât prin absenţă acelui grăunte de demenţă, care, în limbaj ceresc, se cheamă sfinţenie.

Cine a gândit totul, fără să devină cerşetor, se numeşte, în limbaj pământesc, filosof. Căci dacă filosofii se gândesc la o altă lume, ei sunt totuşi *inapţi* pentru ea.

Când ascult sfârşitul lui Matthäuspassion de Bach, înţeleg pe acei oameni care s-au sinucis din nerăbdarea paradisului…

Un orgoliu ceresc mă leagă de paradis, mai mult decât îi îndepărtează pe creştini umilinţa de pământ. Distanţa mea de

creştinism: imposibilitatea de a concepe ieşirea din lume în afară de orgoliu…

Mări şi ţări descoperitu-mi-au pământul. Dar inima e deşartă de el…

Femeia nu-ţi iartă nici o inocenţă, precum viaţa nici o luciditate.

Gândul trebuie să fie virulent asemenea unei picături de otravă sau mângâietor ca o lacrimă de înger.

Nu este clipă care, de-aş umple-o de mine, nu m-ar scoate din timp. De m-aş lăsa pradă mie, pe veci m-aş târî la intrările altor lumi..

Numai fiind nedrept cu sfinţii, poţi recunoaşte un drept acestei lumi.

Toată viaţa voi fugi spre lumea în care oamenilor li se pare că *sunt*, ca lumea cealaltă să mă îmbrăţişeze mai mult, tot mai mult. Hărţuiala între cele două lumi sau între nenumăratele care se interpun are o savoare cerească şi un tragic pământesc. Zâmbetul îngerilor umbreşte cunoaşterea; dar de câte ori singuri în nemângâiere rămas-am în cunoaştere, lipsiţi de adieri cereşti… Coloanele lumii sunt regrete ce au devenit blesteme. Oare mângâierea noastră să fie prăbuşirea lumii? Dar îngerii ne vor sări în ajutor.

Cine a înţeles că lumea asta nu întrece condiţia amăgirilor n-are decât două căi: să devină religios, salvându-se din lume, sau să salveze lumea, distrugându-se. Concesia pe care o facem pământului este jertfa vieţii noastre. Şi amăgirile au altar. Umbrele se hrănesc cu sângele şi cu renunţarea noastră. Capitulările şi laşităţile în faţa veşniciei constituie osatura lumii, căreia ne predăm – sau răspundem numai unei tentaţii? Mă vor avea amăgirile întreg? Putea-voi să-mi pun nemângâierea în serviciul exclusiv al aparenţelor? De mă voi amăgi, salvatu-le-am, ca amăgire între amăgiri.

O presimţire de extaz echivalează o viaţă. De câte ori marginile inimii întrec pe ale lumii, de atâtea ori intrăm în moarte de prea multă viaţă. Cuprinsul inimii, în care se rătăceşte universul. Inima deschisă totului sau despre sfâşierile inimii… Şi despre sângele inimii care nu pătează decât cerul. Doamne, roşii vor deveni tăriile de sfâşierile noastre!

Oare inima să mă fi dezlegat de pământ? Să-l fi înghiţit ea? în ce colţ să-l caut, pe ce fund să mă regăsesc? Doamne, m-am prăbuşit în inima mea!

SFâRŞIT